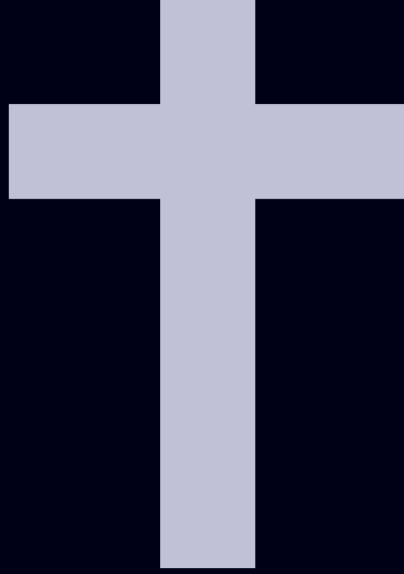

Nəkwəkʷə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkəwə imərhakə kape kughen: nirpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarien kupan	1
MATIU	4
MAK	71
LUK	111
JON	182
WOK MİNƏ	234
ROM	293
1 KORIN	326
2 KORIN	356
GALESIA	375
EFESAS	387
FILIPAE	397
KOLOSİ	404
1 TESALONAEKA	412
2 TESALONAEKA	419
1 TIMOTI	423
2 TIMOTI	432
TAETAS	438
FILIMON	442
HIBRUS	444
JEMES	469
1 PITA	477
2 PITA	486
1 JON	491
2 JON	499
3 JON	501
JUD	503
REVELESEN	506
DIKSONARI	536

Nəkwəkwə Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu

First edition

© 2011

Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkiarieren kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutestemant hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, "Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ..."

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimmokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimmamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpərig rapita king minə fam.

*Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)*

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

⁶ kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡

⁷ kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

⁸ kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rip Usia,

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.” **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimia kwənərus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimmahə, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11.

- ⁹ kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,
¹⁰ kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,
¹¹ kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.
¹² Kini in e nhag rɪp Yesu minə, ririkakun ye nɪpɪg yame kwənərəus minə kape Isrel kimnisarə Babilonia.
 Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rɪp Serubabel,
¹³ kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,
¹⁴ kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,
¹⁵ kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,
¹⁶ kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
¹⁷ Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)

- ¹⁸ In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef rɪpəh napir-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin.
¹⁹ Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimir narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. ²⁰ Mərig nɪpɪg rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. ²¹ Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə YesuṢ, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

²² Narimnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

²³ “Piakəskəh kirik yame yerman rɪpəh hanə nivənien tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rimnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in rɪpəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

1:11: 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 **1:12:** Esra 3:2 **1:18:** Luk 1:27,35 **§ 1:21:** Nhag e Yesu, nipran ramni mə “Kughen ririsin narmamə ye norien has kapəriə.” **1:21:** Luk 1:31; 2:21
1:25: Luk 2:21

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rimnərig nəgkiarın a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶ “Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə,

meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.” *(Maeka 5:2)*

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuaturuk ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarın a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuaturuk a kwajikovə raməmır ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misənimkur ye nımri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narimnar kapəriə yame nımrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nımar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə frangkınsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmərəhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Tukhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swaturuk pisin, nharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərah Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamərəhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “!Erer aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvın apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mirəh kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvın Ijip. ¹⁵ Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimirharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarın kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

“Yimnokrən kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.”

(Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nipig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nimtətien ye kəmhau minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kiraru meinai rikin raməsik mə ye nipig atuatur a in a nəmə minə a kimisəm kəmhau iran. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mimə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kimisərig piraovin kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Ripəh nipəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.” (Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mirherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nipig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ mimə, “Josef. Hekimter. Mirəh kwajikovə e mine nisini, mirherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mirəh kwajikovə a mine nisini, mirherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig nipig Josef rimnərig mə kwən a Akeleas rimivəh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rigin min kin nirerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rimnor kwirig kimin mimə tukripəh nivənen Judia. Kini rimatərhav mivən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvin mirharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.” (Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mimə, “Sasar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mimə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mimə,

‘Kimiə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatur.’” (Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginiən kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisin kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nipig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nipran ramni mə nipian Isrel minə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45 * **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8

kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nipiğ Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “!Ah! !Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ? Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukriyəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik riyəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsərar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹² In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukriyək nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame riyəh əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Kini Yesu rimtərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴ Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipiğ Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwtə-pən iran. ¹⁷ Kini nəgkarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

4

*Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tıpəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. ² Kini Yesu rimnəpəh nəviginien kape nipiğ

3:7: Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25 **3:16:** Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Setan in yemehuə kape nanmin has minə. **4:1:** Hib 2:18; 4:15

foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərəv pik. ³ Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapiet minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

⁴ Mərig Yesu rhorpin nəgkiarient mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəvigini. Mərig kamhamragh min ye nəgkiarient minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’” (*Dut 8:3*)

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘In tukurher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptəkin Ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapiet kirik.’” (*Sam 91:11, 12*)

⁷ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarient mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” (*Dut 6:16*)

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarient kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” (*Dut 6:13*)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarient kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nipig a, kimnharaptəkin Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwənu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. ¹⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarient kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

¹⁵ “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehuə rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotəkin əriə ye nipig mifam.” (*Aes 9:1-2*)

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarient kape Kughen mamni mimə, “Saras ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə
(*Mak 1:16-20; Luk 5:1-11*)

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita).

4:2: Eks 34:28 † 4:3: Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pənien ruə.” 4:4: Kol 1:16-17 4:12-13: Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 4:17: Mat 3:2; 19:27

Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyeŋ kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyeŋ narmamə.”

²⁰ Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəskəh mən, məm kwərə mir kiraru mən, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə, ²² məkneikin kwərə, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə (Luk 6:17-19)

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; ticsin, niprairiə rimamhə; ticsin, nanmən has ramərer-pən irəriə; ticsin, nikəvaan ramor əriə; kini ticsin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarən pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə (Luk 6:20-23)

¹ Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehua yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

² Kini In rimirikakun mahajoun əriə mimə,

³ “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigtə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

⁴ Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəgkiar vi vi kimi əriə.

⁵ Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

⁶ Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiria m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

⁷ Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.

⁸ Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.

⁹ Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.

11 “Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis nipiḡ narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəḡkiarien hah misoriah əmiə kin. 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Niḡər mine nikakien
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin niḡər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini məriḡ tukmə niḡər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Riḡəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaiḡien kin taon yame kimivhirəkin yerpiḡ ye tukwas. 15 Kini yer-mamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye niḡip. Nikam. Niḡip tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə. 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

17 Kini Yesu ramni min mimə, “Rikimiə tukriḡəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəḡkiarien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əria, məriḡ yimauə mə jakor nəḡkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin. 18 !Nəfrāh! Yakamni-pre tuk əmiə mimə niḡip tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik riḡəh nirkəkien iran. Nar apnapiḡ in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəḡkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. 19 Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapiḡ mə nəḡkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əria kimə iriə yetanə əḡkəp ye rao ye neai. Məriḡ narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əria kimə iriə yerpiḡ əḡkəp ye rao ye neai. 20 Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əḡkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Məriḡ tukmə kapəmiə norien riḡəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nakhapəh nhavənien misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

21 Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsəriḡ ta nəḡkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk riḡmiə minə, mhamə, ‘Takhapəh nishopniyen yermamə’

(Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nimri mirh mivəh narpinien.’

(Dut 5:17) 22 Məriḡ Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nimri mirh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nimri kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə

5:11: 1 Pita 4:14 5:12: 2 Kron 36:16; Wok 7:52 5:14: Jon 8:12; 9:5 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16: Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12 5:17: Rom 3:31 5:18: Luk 16:17; 21:33 5:19: Jem 2:10 * 5:22: Nəḡkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘!Rakah!’ Nəḡkiarien e in narpakwaiyen.

kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rımını nəgkiarieren a tukrivən ye nap ehuə.

²³ “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rımnor niemha kimik, uə ik nımnor nar kirik kimin yame rıpəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pənien, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmıru, mırəpəh niworien tikmir, miwor kirikianə, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ “Tukmə yermamə kirik rımə tukrərip ik ye nımrı mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımrı mirh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərınuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nımrı mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rırəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam.”

Rikim tukripəh nəkrəhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarieren e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin. (Eks 20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovin pisin kini rikin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rımnəkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nımrım matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nımrım kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nıpram piəpiə. ³⁰ Kini tukmə kwermim matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nıpram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren e yame ramni mimə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovin, in tukraməkeikei nivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rımnəpəh.’ (Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovin yame rıpəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovin a rımnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rımirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovin a, in rəmhen kin yame rımnəkrəh kin piraovin a.”

Takpəh nivəhyen kwəsuyə nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik min yame nəmhajoun minə kımnhani-pən tuk rıptawə minə mhamə, ‘Tukmə nımnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapirien nəgkiarieren kapəmiə. Kini tukmə nımnhani-pən nəgkiarieren kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə. ³⁶ Mhapəh nıshajounien kapəmia kapə mə kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien

nīkwānemīā mā tukrhawən uə tukrapīg. ³⁷ Məriḡ taksəfrakis nīpīg m-fam. Tukmā nakseighan kīn nar kīrik, sor. Kīni tukmā naksəpəh, hapəh. Məriḡ Setan in ramherer narmamə mā tukhani nhag nar kīrik mā tukror nəḡkiarīen kapəriā ror nəfrakisīen kīn.”

*Takhapəh nisarpīnien tai təvhagə has
(Luk 6:29-30)*

³⁸ Kīni Yesu ramni mīn mīmə, “Kīmīā nakwəsəriḡ ta nəḡkiarīen kīrik ramni mīmə, ‘Tukmā yermamə kīrik rhapīs nīmri yermamə kīrik, tukaməkeikei khopīs mīn nīmri. Kīni tukmā yermamə kīrik rhopir kweru yermamə kīrik, tukaməkeikei khopir mīn kwerun.’ *(Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21)*

³⁹ Məriḡ Yo yakamni-pre tuk əmīā mīmə, takhapəh nisarpīnien tai təvhagə has yame kamor-pre kīmī əmīā. Kīni tukmā yermamə kīrik rəriḡ nīkapīm matuk, kīni nakukreikīn-pən mīn nīkarīn pəh rəriḡ. ⁴⁰ Kīni tukmā yermamə kīrik rīvəh-si-pən ik ye kot maməkeikei kīmīk mā takvəhsi-pən kafam sot kīmīn mā tukrəhū huvə nətəriḡien kapəmīru, vəhsi-ta mīn kafam kot mīvəhsi-pən kīmīn. ⁴¹ Kīni tukmā mobael kīrik raməkeikei kīmīk mā takrur kafan nīḡip məriwək rəmhen kīn kilomita kīrikianə, takriḡin məriwək meriaji kilometa kīraru. ⁴² Vəhsi-pən naha nhagīn kīmī yermamə yame ramaiyoh ik kīn. Kīni takpəh nīni-əhuyen yermamə kīrik yame rīmə tukrīvəh kafam kīrik nar kīrik mīvən, kīni mīrerīḡ-pə mīn mīrəhsi-pre mīn.”

*Sorkeikei tikmīr kapəmīā mīnə
(Luk 6:27-28, 32-36)*

⁴³ Kīni Yesu ramni mīn mīmə, “Nakwəsəriḡ ta mə, ‘Takasəkeikei mīsorkeikei kīmīā mīnə tiksin, kīni masəməkīn kapəmīā tikmīr mīnə.’ *(Lev 19:18)*

⁴⁴ Məriḡ Yo yakamni-pre tuk əmīā mā taksorkeikei kapəmīā tikmīr mīnə, kīni masəhuak tuk narmamə yamə mīnə kasor ahas pre kīmī əmīā, ⁴⁵ kīni norien a ramhajoun mā kīmīā ji Kughen Rīmīmīā, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kīni sor məknakīn meinai Kughen ramor mīrh raməsia-pen nəmə huvə mīnə mīnə nəmə has mīnə. Kīni In mamor nəhiḡ riḡ mamuh nəmə atuaturuk mīnə narmamə yamə mīnə khapəh nisatuaturukien. ⁴⁶ Məriḡ tukmā naksorkeikei əmə narmamə yamə mīnə kasorkeikei əmīā, Kughen to riḡpəh nərokien əmīā iran, meinai nar apnapīg mā nəmə has mīnə rəmhen kīn narmamə yamə mīnə kasərer tuk mane kape takis, məriḡ iriā mīn kasorkeikei narmamə yamə mīnə kasorkeikei əriā. ⁴⁷ Kīni tukmā nakhavəh əmə kīmīā mīnə tiksin mīsəḡkiar kīmī əmīā mīnə, pa rīmə nakasor nar kīrik rhuvə rapita narmamə mīnə tiksin. Nakharkun mā nar apnapīg narmamə yamə mīnə khapəh nharkunien Kughen, məriḡ iriā mīn kasəḡkiar kīmī əriā mīnə tiksin.”

⁴⁸ Kīni Yesu ramni mīn mīmə, “Rīmīmīā Kughen In ratuaturuk, ror pən, norien kapəmīā tukraməkeikei matuaturuk mīn.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmīā tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kīni Yesu ramni mīn mīmə, “Tukmā naksor nar atuaturuk, takhapəh nīsorien mā tukəm kəḡnəḡin əmīā tukun, tamə Rīmīmīā ye rao ye neai riḡpəh nərokien əmīā iran. ² Ror məkneikīn, tukmā nakhavəh-si-pən nar kīrik kīmī yavən has mīnə mā taksasitu irəriā, hapəh nīsorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriā rhuvə məriḡ rikiriā rahas. In e, nīpīg kīsasitu ye yavən has mīnə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nīmə kape nofugīnien mīnə ye nəkwai swaturuk, mā narmamə tuksəm khasiai əriā tukun. Məriḡ yakamni

nəfrakisien tuk əmiə mīmə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-sipən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien
(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mīmə, “Nipig naksəhuak, hapəh nisəri-pəniyen norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mīmə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagin rəmrahəkə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

¹²⁻¹³ Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptəək kin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimiə ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mīmə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimrimiə rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iriə kasor nimiriə ror pisin, mə narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e

6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14 **6:7:** 1 King 18:26-29 **6:8:** Mat 6:32 **6:10:** Luk 22:42 * **6:12-13:** Kōpi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.”

nisiaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nīpig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nīmrimia, misətei huvə ye nīkwənemia, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmia khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rīmimīa, yame kīpəh nəmien In, In pīsīn əmə tukrəm mīrkun. Kini Rīmimīa yame raməm kapəmia norien apīsapīs minə, tukrərok əmia tuk kapəmia norien huvə minə.”

Taksor nītip kapəmia apa rao ye neai
(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni mīn mīmə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmia nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kīsət-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nītip kapəmia apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen rīpəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisət-pənien aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmia narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimīa tukrivən mīn aikin.”

Nikhakien kape laet
(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni mīn mīmə, “Nəkwai nīmrim in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nīpram. Tukmə nəkwai nīmrim mir kīrahuvə, rəmhen kin mə nīpram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nīkwai nīmrim mir kwahas, rəmhen mə nīpram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nīpram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane
(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kīraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kīrik, maməməkin kīrik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kīrik, məpəh kīrik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə
(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni mīn mīmə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmia mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nīmraghien kapəmia mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nīmraghien kapəmia rapita nəviginien, kini nīpraimīa rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nīmago-ago. Khapəh nisəsīmien, mhapəh nisarha-kinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rīmimīa ye rao ye neai raməvigin əriə. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmia rapita man minə! ²⁷ ?Tukmə nakətərig pik tuk nīmraghien apomh kafam, nakīrkun mə to rasitu iram nakarə mīn rəpomh uə? !Nīkam! Norien kape nətərig-pikien to rīpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kīrikianə ye nīmraghien kapəmia.

²⁸ “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jīhi nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə King Solomon kupan, kafan nautə rehūə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rīpəh nīhuvə-pikien mapita jīhi nai minə a. ³⁰ Jīhi nai minə kishaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavəh-si-pən neipən

huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nīkam? !Ʒwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyən in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, “?Jaksən naha?” uə “?Jakhanim naha?” uə “?Jakhavəhsi-pən naha neipən?” ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkwakwə kin ye nimirghien kapəmiə. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimirghien atuatur, pəh iriu tukwərer əkupən ye nimirghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimirghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. ³⁴ Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nimirghien kape towei in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nīkar narmamə (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmiə. ² Meinai nəgkiarieren skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatur, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatur. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimirghien.”

³ “?Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimirghien piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimirghien? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimirghien, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nimirghien piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimirghien, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyən nimoptanə yame ramswin-pən ye nimirghien piaumiə mipihasur-ta.”

Nivəhsi-pənien nəgkiarieren kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pənien narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisasar misəs əmiə. Kini mhapəh nisarakikin-pənien nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig (Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmiə. ⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

⁹ “?Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nīkam? !Nīkam! ¹⁰ ?Uə tukmə nipiğ raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nīkam! ¹¹ Kimiə naksahas

6:32: Mat 6:8 **6:33:** 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 **7:1:** Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 **7:2:** Mak 4:24 * **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nimirghien rhaktə. **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22

pawk, mharkun nhavəhsi-pənién narimnar huvə minə kimi jimiə minə. Mərig Rimimiə ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor minə kimi əmiə, meinai norkeikeiyeen raməpkəfugin nəgkiarieren fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

*Swatuk kiraru
(Luk 13:24)*

¹³ Kini Yesu rimini minə mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nimraghien rerin. Kini narmamə kwatiksən əmə tuksəm.”

*Yesu tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni minə mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparū yamə mine kasəkwəpah. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə minə, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənién. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwaيريا yame rhuvə, tukərapir-pir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘! Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nikam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarieren kafam yame nimivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimitətien minə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuaturuk tuk əriə mimə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’ ”

*Nəgkiarieren kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini mini minə mimə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarieren kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nipig tukmə nəhig ripəh kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, to rapəh nimirien, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig

7:11: Jem 1:17 **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14 **7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1 **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 **7:20:** Mat 12:33 **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25 **7:23:** Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19

nægkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhən kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nīpakir. ²⁷ Kini nīpig tukmə nəhig rīp, kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpīr-pīr.”

²⁸ Kini Yesu rīmnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehuə a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rīmnhajoun əriə, kisəm mə rīpəh nəmhənen kin nəmhajoun mīnə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmīn aikin.

8

Yesu rīmnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi (Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rīmasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen ətən kirik e leprosi raməmīr ye tīkin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmə, “Takpəh nīni-ərhavyen narīmnar mīnə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael (Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rīmavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rīmauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapir apa ye nimə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pik nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rīmīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, yakpəh nəmhənen mə takuə imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin mīn. ⁹ Yakirkun mə nīmhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mīn, kafak nəmehuə mīnə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tiksīn aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mīvən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rīmnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mīnə khakwasig kin In mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnapig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pīsīn pīsīn mīnə, mhauə misəvigīn kwis ye tebol iriə Ebrahim mīnə Aesak mīnə Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rīmnəkupan mīrpen əmiə mə In tukrarmaru irəmiə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpīgnəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwaruə meinai kisərig nəmhəyen ehuə.”

¹³ Kini Yesu rarar m̄ini-p̄ən tuk yemehūa kape mobael m̄ə, “Yuv̄ən. Kafam yorwok tukrihuv̄ə r̄əmhen k̄in yame nakw̄əni n̄əfrakisien m̄ə Kughen tukror.” Kini ye n̄ip̄ig atuatur a, yorwok kafan r̄imn̄əsan̄in m̄in.

*Yesu r̄imnor huv̄ə narmam̄ə khapsaah yam̄ə m̄ine kamhamh̄ə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, m̄iv̄ən apa nim̄ə kape Saemon Pita*. Ye n̄ip̄ig a, kuhu Saemon ramh̄ə mam̄əpan-əpan p̄ik, kini Yesu r̄imav̄ən m̄əm, ¹⁵ m̄əker-p̄ən ye kwerm̄in, m̄əkneikin n̄əpan-əpanien r̄əta. Kini p̄iahwaru a r̄ərer, m̄iv̄ən m̄iruk ta n̄əriə n̄əv̄iginien.

¹⁶ Kini n̄ip̄ig m̄irh̄ natukriv̄ə, narmam̄ə khap̄ik narmam̄ə khapsaah yam̄ə m̄ine nanm̄in has ram̄ərer-p̄ən ir̄əriə, kini Yesu r̄imn̄əgkiar əm̄ə mam̄əko ta nanm̄in has m̄in̄ə, mor huv̄ə narmam̄ə yam̄ə m̄ine kamhamh̄ə. ¹⁷ Nar a r̄im̄it̄ərhav-p̄ə r̄or N̄əgkiarien kape profet kupan e Aesea ruaūə m̄inor n̄əfrakisien k̄in, yame r̄im̄ini m̄im̄ə,

“In r̄im̄iv̄əh-si ta n̄əmh̄əyen m̄in̄ə kap̄ətaw̄ə,
kini mor n̄ip̄raitaw̄ə yam̄ə m̄ine kamhamh̄ə, kw̄ənhahuv̄ə m̄in.” (Aes 53:4)

*Nikwasigien k̄in Yesu in r̄əut̄ən
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Kini n̄ip̄ig Yesu r̄əm nukwhao kis̄ərer ərkurao k̄in, kini r̄im̄ini-p̄ən tuk kafan narmam̄ə m̄ə, “Takhav̄ən ye n̄ikar lugun p̄ən.”

¹⁹ Aikin yemhajoun k̄irik kape loa rūə m̄ini-p̄ən tukun m̄im̄ə, “Yhajoun. Yo jakikwasig k̄in Ik ikin hīə takv̄ən ikin.”

²⁰ M̄ərig Yesu r̄ini-p̄ən tukun m̄im̄ə, “Kuri aparu m̄in̄ə, kap̄əriə n̄əp̄əəg rar̄ə yame kasap̄ir ikin. Kini man m̄in̄ə, nim̄airiə rar̄ə yame kasap̄ir ikin. M̄ərig Yo, Ji Yermam̄ə, kafak nim̄ə r̄irk̄ək tuk nap̄irien.”

²¹ Kini yermam̄ə k̄irik kafan r̄ini-p̄ən tukun m̄im̄ə, “Yermaru. P̄əh pi pom. Eighaan k̄in yo p̄əh yakv̄ən m̄inim̄ r̄im̄ik.”

²² M̄ərig Yesu r̄ini-p̄ən tukun m̄im̄ə, “Nikam. Ap̄əh-p̄ən, m̄ikwasig k̄in Yo. Narmam̄ə yam̄ə m̄ine khap̄əh nhav̄əhyen n̄im̄raghien p̄əh khav̄ən m̄hanim̄ n̄əm̄ə mh̄ə m̄in̄ə.”

*Yesu ram̄ni-əhū n̄im̄ətag ehūə ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Kini ai, Yesu rat-p̄ən ye bot, kini kafan narmam̄ə m̄in̄ə khakwasig k̄in.

²⁴ M̄əkneikin, n̄im̄ətag ehūə k̄irik r̄im̄n̄əvi nu, kini nu rinamak̄ətanim̄ k̄in bot. M̄ərig Yesu ramap̄ir. ²⁵ Kini narmam̄ə kafan k̄im̄nhav̄ən m̄hasig In, m̄ham̄ə, “!Yemehūə! !Yemehūə! !V̄əh m̄iragh̄ ətaw̄ə! !Kinas̄əmn̄im̄!”

²⁶ Kini Yesu raiyoh-p̄ən əriə m̄im̄ə, “?Nakashawor mam̄hagin̄ m̄əkneikin? ? Nhat̄ət̄əyen hīə kap̄əmiə?” Kini rarar, m̄ini-əhū n̄im̄ətag m̄ine peao-peao ehūə. N̄im̄ətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mam̄ərinu m̄in.

²⁷ M̄ərig n̄əm̄ə m̄in̄ə a kisakur, misaiyoh̄ əriə m̄in̄ə m̄ham̄ə, “!Eh! ?Naha e yermam̄ə? !Nar ap̄nap̄ig m̄ə n̄im̄ətag m̄ine nu, m̄ərig tukm̄ə ram̄əgkiar kawor n̄əkwan!”

*Yesu r̄im̄n̄əko ta nanm̄in has ye yermam̄ə k̄iraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ K̄im̄nhavi-p̄ir̄ə bot mhav̄ən mhav̄hiak apa kw̄ənm̄haan a kam̄ni k̄im̄ə Gedara†. M̄əkneikin, yermam̄ə k̄iraru yam̄ə mir nanm̄in has ram̄ərer-p̄ən

* **8:14:** N̄ip̄ig k̄irik, kamokr̄ən k̄in Saemon Pita k̄im̄ə, ‘Saemon.’ Kini n̄ip̄ig k̄irik, kamokr̄ən k̄in k̄im̄ə, ‘Pita.’ **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9 † **8:28:** Mak m̄ine Luk k̄iram̄ə nhag kw̄ənm̄han a Gerasa.

irəriu kirasipən ye nəpəəg kapiere yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “! Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame ripəh hanə norien nipig tukun, uə?”

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimnor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nipran rimamhə (Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nikar nu, mitərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nipran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimnəm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mimə, “Narik, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarieren a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarieren a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor e nətərigien kapəmiə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm mə nəgkiarieren kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekimter, mirəh kafam nikaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.’” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

Yesu rimnokrən kin Matiu (Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav məməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

8:29: Mak 1:24; Luk 4:41 **9:1:** Mat 4:13 **9:4:** Luk 9:47; Jon 2:25 **9:6:** Jon 17:2 * **9:9:** Matiu, nhag pisin kirik e Livae.

¹¹ Mərig nıpiğ Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvıgın iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin nıprai nəgkiarinen e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik rıpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” (*Hos 6:6*)
Kini Yesu rırpın nəgkiarinen mımə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

*Nhajounien kape Yesu in rıvi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Em-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəvıginien tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəvıginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Nıpiğ kimiə nimisor nəvıginien kape yerman yame rımnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nıpiğ a uə? !Nıkam! Mərig tukrıpior nıpiğ yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rımnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nıpiğ a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəvıginien iran.†

¹⁶ “To yermamə kirik rıpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mıjir-pən ye neipən mətıt kafan [yame rımnəikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rıvi to reikus neipən mətıt, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik rıpəh nivəhyen waen wi kini mıvi-pən ye tiki waen mətıt. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətıt tukrəməteih, kini waen tukraiıy. Nıkam, kipəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmır huvə.”

*Pıraovın kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Nıpiğ Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehuə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mımə, “Eh. Kafak piakəskəh rıpımhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermım iran, pəh ramragh mın.” ¹⁹ Kini Yesu rımnərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nıpiraovın, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nımetai Yesu ikin, mərəo-pən mırıp nəpəəg nımrı kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rımə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mını-pən tukun mımə, “Piakəskəh kafak. Pəh nıginien. Kafam nhatətəyen rımnor ik nakwahuvə mın.” Kini ye nıpiğ a, pian a rımnəsanin.

²³ Kini nıpiğ Yesu rımauə mıtərhav-pə ye nımə kape yemehuə a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nıpei kape nımhəyen. Kini narmamə kimnhauvrıg-uvrıg pik. ²⁴ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nımhəyen; ramapır əmə.” Mərig narmamə

9:11: Luk 15:2 **9:13:** Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22 **9:14:** Luk 18:12 † **9:15:** “Yermamə yame rımnarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen minə. Nıpiğ Yesu rımnəpəh əriə mımhə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. **9:21:** Mat 14:36

kisarh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimmhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rīvən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rimmnaiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rimmnor huvə nimr'in pis mir

²⁷ Yesu rimatərhav aikin a, kini Inimr'in pis mir kiraru karakwasig kin, mwokrən apomh mirəmə, "Mikip King Deved. !Rikim tukrehuə tuk əmru!"

²⁸ Kini Yesu rimavən apa imə, kini nimr'in pis mir a kirauə tukun. Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, "?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nimrimiru uə nikam?"

Kini iriu kirəni-pən tukun mirəmə, "Əwəh, Yermaru."

²⁹ Kini Yesu rimirap nimr'iriu mini-pən tuk əriu mə, "Kughen tukror huvə nimrimiru meinai nakwhatətə irak." ³⁰ Kini nimr'iriu rhuvə, kinəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk əriu mimə, "Takrapəh nəvsaoyen kin narimnar minə e kimi narmamə." ³¹ Mərig iriu kimiratərhav miravən mwəvsaə-ərhav kin Yesu, miravən ikın minə fam ye tanə a.

*Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarien
(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)*

³² Nipig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarien, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarien meinai nanmin has ramərer-pən iran. ³³ Kini Yesu rimməko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimməgkiar.

Kini nukwhao ehuə kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, "Kipəh nəmhanəyen nar kirik ror məkneikin ikın e Isrel."

³⁴ Mərig Farisi minə khani mhamə, "!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə."

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rimməriwək mamvən ye taon mine yerkwanu minə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamə, mine narmamə m-fam yamə mine niprairiə raha, kamhahuvə.

³⁶ Nipig rimməm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əriə meinai kimisarə ye nipig əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nimraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narhahuvəyen tuk əriə. ³⁷ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, "!Səmruru! Nəviginien rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatıksin əmə yame kamhavəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan."

10

*Yesu rimirpen kafan narmamə twelef
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

¹ Kini Yesu rimmokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rīvəh-si-pən nəsaninien kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhəyen minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi

9:27: Mat 20:29-34 **9:30:** Mat 8:4 **9:33:** Mak 2:12 **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 **9:36:** Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 **9:37:** Luk 10:2 * **10:2:** Aposol, nipran ramni mə "yermamə kher-pən kin." Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen.

mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə (Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mimə, “Takhapəh nhavəniēn misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavəniēn ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nipig takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor niprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukripəh nərokien əmiə iran, meinai nimnhapəh nhavəhyen nimri nirkunien tuk nor huvəyēn narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien nitip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pəniēn sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginiēn.

¹¹ “Nipig takhavən ye taon kirik uə yerkwānu kirik, taksəkeikei misarhakin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nipig yame takhatərhav yerkwānu a. ¹² Tukmə nipig takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmīr tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiariēn kape nəmərinuyen tukraməmīr tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nikarin kape nəmərinuyen tukrurə əmə ye nimraghiēn kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksīn khapəh nisəhitəyēn ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigiēn kin nəgkiariēn kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwānu kapəriə, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə.† ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpiniēn kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpiniēn yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan.§”

Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə” (Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparū* yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei

† **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11

10:9: Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6 † **10:14:** Norien e tukror nīmtətiēn mə narmamə yerkwānu a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok

13:51 § **10:15:** Stori kape narpiniēn yame Kughen rimnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmīr ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiariēn kape nəmə Gris ramni nar miragh aparū kirik ye English kamni kimə “wolf.”

mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksərip-ərhav əmiə ye nimri mirh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nimri namasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nipiɡ tukharaptəəkən əmiə, takhapəh nisətərig-pikiən mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nipiɡ atuaturuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiə Kughen tukrivəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nipiɡ a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yer-man tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkən əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timent miseriaji nipiɡ kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yemehuə kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kini narmamə tiksən khani hah yo mə yo Bielsebul, yemehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)*

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nipiəmiə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimiə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rirkun narakikin-pən-ien nipiə jir mine nanmin apa ye nap ehə.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimraghien kapəmiə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimraghien kapəmiə.

10:16: Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26 **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12 † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.” **10:30-31:** Luk 12:24; Wok 27:34

³² “Tukmā yermamā kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamā, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mā in kafak yermamā. ³³ Mərig tukmā yermamā ramni-ərhav ye nimri narmamā mā reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mā yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimiā tukripəh nəsikien mā ta mā yimauə mā jakərəhu nəmərinyen ye tokrei tanə. Pa rimə yimauə mā jakərəhu nəmərinyen, mərig yimauə mā jakor narmamā kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yimauə mā jakor

“Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamā tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksini.’ (Maeka 7:6)

³⁷ “Kini yermamā yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mā tukruə kafak yermamā. Kini yermamā yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mā tukruə kafak yermamā. ³⁸ Tukmā yermamā rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmā ramərig pawk nəmhayen rəmhen kin nəmhayen ye nimhayen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamā yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamā yame tukup tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamā yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamā yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamā yame rimnher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamā yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mā in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamā yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mā in yemə atuatur, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamā yame ravəh nu okiei ye pənkini, mivəhsi-pən kimi yermamā kirik kafak e, meinai in rirkun mā in kafak yermamā, nar apnəpig mā kafak yermamā in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

*Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mā Yesu in Kristo, uə pəh nien mā in Kristo
(Luk 7:18-23)*

¹ Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamā twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mher-pən kin narmamā tiksini kafan khavən misəm In mhamə, ³ “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mā takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mā, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimrin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamā yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamā yamə mine kamhavəh nəmhayen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamā yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamā yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah

10:33: Luk 12:8-9 **10:37:** Luk 14:26-27 **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 * **11:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni “leprosi.”

minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.†
 6 Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak rīpəh
 nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Yesu rīmini mə Jon Baptaes in profet ehuə kirik

(Luk 7:24-35)

7 Nīpig narmamə a yame Jon rīmnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu
 rīmirikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mīmə, “?In apa kupən
 kimiə nīmnhavən apa ye tīpəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nīmnhavən
 mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame
 ramərer ye nīmrī nūmətag? !Nīkam! 8 ?Tukmə nīkam, kini nīmnhavən
 mə taksəm pa? ?Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nīmrīn
 rəutən uə? !Nīkam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye
 nīmə huvə minə rəmhen kin kape king. 9 ?Kini naha nhagin a nīmnhavən mə
 taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə
 Jon in yerpīrig rapita profet. 10 Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen
 rīmini-ta mīmə,

“Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrīvəh kafak
 nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’‡ *(Mal*

3:1) 11 “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə
 ye tokrei tanə, kirik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig
 yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in
 yerpīrig min rapita Jon. § 12 Ye nīpig Jon Baptaes rīmirikakun mamni-
 ərhav nəgkiarien kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape
 Kughen ramskai mə tukrītərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai
 misarkut pik mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. 13 Yakamni
 məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nīpig kape Jon,
 nəgkiarien kape Loa yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Moses mine
 nəgkiarien kape profet kape Kughen minə kimnhani-ərhav nar-
 maruyen kape Kughen. 14 Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh
 nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan minə kimnhani
 mə tukruə. 15 Tukmə kimiə narmamə yame nīmətīrgimiə rarə, sətərig
 huvə kin nəgkiarien e.

16 “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien
 kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine
 nar kirik rīrkək yame tukror əriə, rīkiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin
 kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, 17 ‘!Ah! Kimawə yīmnhauh
 gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin
 nasəkien tuk nīməyən, mərig kimiə nīmnhapəh nīsasəkien kitawə-m kimiə.’
 18 Yakamni məknei meinai ye nīpig Jon Baptaes rīmauə, məpəh nəvīginien mə
 tukrəhuak nīpig rīpsaah, mīpəh nīnimien waen. Mərig narmamə kamhani
 mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ 19 Kini Yo, Ji Yer-
 mamə, yīmauə maməvīgin, mamnim waen, mərig narmamə kamhani min
 mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvīgin-pīkien, mine napīsien kin
 waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has minə mine narmamə
 yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen

† 11:5: Profet Aesea rīmini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine
 kamhamə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ 11:10: Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § 11:11:
 Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə
 kafan minə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasig kin Yesu. 11:13: Luk 16:16
 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimiria. Raməgkiar skai məknakin meinai iria khapəh nisararien ye narigien kapəria tuk kapəria norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “!Ah! !Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmia. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmia, meinai yimnor pawk nimtətien ripsaah ye taon mir kapəmia. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye narigien kapəria tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, misəsook-əsok ye nimrawk [ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəria norien has minə.] ²² Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ? Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmia ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmia nakswewaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Sodom kupan, to taon a ripipəh nirkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmia, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napisien kimi narmamə yamə mine kasəpəu
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nipig a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam-yerpirig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimmerkwaig kin niprai narimnar minə e ye nimir narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iria e tukharkun nar. ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rirpin mamni-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iria əmə kharkun Tatə Kughen. Iria e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əria mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əria.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napisien.§ ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napisien ye kapəmia nimraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmia in rimar.”

12

Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

11:19: Mat 9:14 * **11:22:** Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8.

11:22: Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesəu rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:**

Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25:** 1 Kor 1:26-29 **11:27:** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. **11:29-30:** 1 Jon 5:3

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərəv. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukun mhamə, “!Eh! Sabat e towēi, mərig kafan narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimmor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkərəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəvheikinien. Mərig pris minə əmə kharkun nisəvheikinien.† ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nipig minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpirig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə, “ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəriə sakrefaes minə.’ ” *(Hos*

6:6) Kini Yesu rirpin nəgkiarien mamni-pən tuk Farisi minə mīmə, “To nakpiharkun niprai nəgkiarien e, mipiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk‡, to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamar-maru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermın rimhə, ripəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nikam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək. ¹² Mərig nimiraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rini-pən tuk kwən a mīmə, “Huatuk kin kwermim.” Kini rihuatuk kin kwermın, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermın nikarin. ¹⁴ Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, mitərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimmor huvə nəmhəyen fam kapəriə, ¹⁶ mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimi-pən mīmə,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmın kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrini-ərhav norien atuatuk kafak mine nivəh-miraghien kafak ye nimri narmamə tanə pisin pisin minə.

* **12:1:** Wit in kwənkwanai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10 **12:4:** Lev 24:5-9 † **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10 **12:6:** Mat 12:41-42 ‡ **12:7:** Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatuk. **12:10:** Luk 14:3 **12:12:** Luk 14:5 **12:14:** Jon 5:16 **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 **12:18:** Mat 3:17

- ¹⁹ To In rīpəh nuhyen əjir, mīpəh nokrən-apomhien;
 Mīpəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.
- ²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu
 kini kapəriə nəsaninien rīkək. §
 Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatuk tukror win
 ye norien yame rahas.
- ²¹ Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuksərəhu-
 pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh mīragh əriə.” (Aes
 42:1-4)

Narmamə tiksīn kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimrin
 rīpīs, rīpəh nəgkiarien, meinai nanmīn has ramərer-pən iran. Kini Yesu
 rimnor huvə mīn, kini kwən a rimnəm nar, mægkiar. ²³ Kini narmamə m-fam
 kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mīkip King Deved yame
 Kughen rīmə tukrher-pə kin.”

²⁴ Mərig Farisi minə kīmīsərig, kamhani mhamə, “Nīkam. Tukmə ror In
 raməko-ta nanmīn has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in
 yamehuə kape yarmhə minə.”

²⁵ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mīmə, “Nīkam. Tukmə
 narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah
 kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen mīn kin yerkwānu kirik.
 Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwānu a to rīpəh
 narə-huvəyen. ²⁶ Kini rəmhen mīn kin narmamə kape Setan minə, tukmə
 iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus mīn nimə kape Setan.
 Norien kape Setan tukrīpəh niskaiyen. Tukrəsāah-əsāah mīrkək. ²⁷ Kini
 kīmīə minə mīn tiksīn kasəko-ta nanmīn has minə rəmhen kin yame yakamor.
 Mərig pa rīmə kisəko ta nanmīn has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul.
 Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə
 yakaməko ta nanmīn has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo
 yakaməko-ta nanmīn has minə ye nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen,
 ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmīə. ²⁹ Kini mamhen
 mīn kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən, mətu kafan narimnar,
 maməmīr, yermamə pīsīn kirik to rīpəh nivəniēn məkrəh kin. Tukmə yer-
 mamə rīmə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrirkwəji yermamə
 ai nagheen rehuə. Kini ai mīrkun nivəniēn məkrəh kin kafan narimnar.*

³⁰ “Yermamə yame rīpəh nīkwasiēn kin Yo, in kafak tikmīr. Kini yermamə
 yame rīpəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik.

³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmīə, mə Kughen rīrkun nivəhsi-tayen
 narpīnien ye nahasien minə fam yame nakasor, uə nīni-hasien yame nakasor
 iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmīn kape Kughen, to Kughen rīpəh
 nivəhsi-tayen narpīnien iran tuk nīpig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah
 Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mīpəh narpīnien. Mərig yermamə
 yame ramni hah Nanmīn kape Kughen, Kughen to rīpəh nərū-kinien tuk nīpig
 kirik, ye nīpig e uə ye nīpig yame tukrīpiuə.

§ **12:20:** Gris ramni mə, “Tukrīpəh nakapīrien nuwig kirik yame ramiko, kini tukrīpəh nher-əpīsien
 kandel yame ramuək.” **12:24:** Mat 9:34; 10:25 **12:28:** Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Nīprai
 nuhpīkinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mīrkwaji in, məkrəh
 kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmīn has ye kwən a yame reinein nəgkiarien. **12:30:**
 Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ !Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmır yerkiria. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nıpig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nıpig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhani nəgkiarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarien pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuatuk minə uə nəmə has minə.”

Nımtətien yame Kughen rımnor ye nımraghien kape Jona, kini tukrıpor min ye Yesu

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nımtətien əpsıpis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nımeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nımtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukrıpəh norien nımtətien kirik ye nımrımiə. Mərig tukror əmə nımtətien kirikianə əmə yame rımnor kupən ye nımraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rımnaməmır ye tıp kəməm ehuə kape nıpig kisisər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmır ye nəkwai nımır kape nıpig kisisər, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisarə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kımısərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwın kape kantri e Shipa†, rımasi-pən isok muə mə tukrıvəh nırkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nırkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nıpig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a kape Shipa tukrərer mını-hah yamə mine kisarə e towei mine.

⁴³ “Nıpig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tıpəvsık, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mərig rıpəh nəmien. ⁴⁴ Kini in mamni mımə, ‘Pəh yakrıg-pən ye kafak nımə yame yımnamarə ikin.’ Nıpig in rırerıg-pə məm kafan nımə, yermamə rıkək iran, kımnahiə rıpiə huvə, narımnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mıkır min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nımraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nımraghien rahas; mərig taktəkun ai rımnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nıpig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kımın. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rını-pən tuk

12:33: Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17 **12:41:** Jona 3:5 † **12:42:** Nakəm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20

Yesu mīmā, “Yemasur, nisīnim, mine naorahim mīnā khamā tuksəm-ru Ik apa iruā.”

⁴⁸ Mərig Yesu rīmā, “?Pa e nisīnik? ?Mīne nīpa e piak mīnā?” ⁴⁹ Kīni In mamhajoun-pən kafan narmamā mīnā mīmā, “Kīmīā e nisīnik mīnā mine naorahik mīnā. ⁵⁰ Meinai yermamā yame ramor narīmnar yame Rīmīk Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisīnik, mine in ai nowīnik.”

13

Nuħpīkīnien kīn yermamā yame ramsuv kweru nai

(Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nīpīg atuatur a, Yesu rītərhav mīvən məkwətə apa ye nīkar-kar nu apa Galili. ² Meinai narmamā khapsaah kīmnəhauə mīsərer rarkurao kīn Yesu, In rīmavən ye bot kīrik mamkwətə. Kīni narmamā kīsərer fiak. ³ Kīni In rīnī-ərhav-pən narīmnar rīpsaah kīmī əriə ye nuħpīkīnien mīnā. Mamni mīmā, “Yəsīm kīrik rīmavən mə tīkrīsusv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Mīpīk mīvītəg-ətəg fam. Kīni tīksīn rəsaaħ-əsaah-pən ye swatuk, kīni man mīnā khauə mīsən fam.* ⁵ Kīni kweru nai tīksīn rəsaaħ-pən ye tokrei kapiet, nīmoptanə rīkəskəħ ikin. Kīni rurə aihuaa əmə meinai nīmoptanə rīkəskəħ. ⁶ Mərig nīpīg mīrh rhaktə, kīni mhen, kīsaukei fam meinai nuairiə rīpəħ neiwaiyupīkien. ⁷ Kīni kweru nai tīksīn rəsaaħ-əsaah-pən yerki kwənurkəsīk.† Kīni mhaktə mehuə. Məknēkīn, kwənurkəsīk rerko əsuun. ⁸ Kīni tīksīn rəsaaħ-əsaah-pən ye nīmoptanə huvə, kīni mhaurə, mīseiħuə, kīni tīksīn khakuə kīn kwənkwairiə wan hundred, tīksīn sikīsti, kīni tīksīn toti.”

⁹ Kīni Yesu rīmā, “Tukmə kīmīā narmamā yame nīmətīrgīmīā rarə, sətərig huvə kīn nəgkiarien e.”

¹⁰ Kīni narmamā kape Yesu khauə mīsaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kīmī narmamā ye nuħpīkīnien?”

¹¹ Kīni Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rīmənəhitə ye swatuk tuk əmīā mə takharkun nəgkiarien mənīwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamā apnəpīg mīnā, Kughen rīpəħ nəhitəyən ye swatuk məknakīn tuk əriə. ¹² Narmamā yame mīne kīsəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrīvəhsi-pən mīn nīrkunien kīmī əriə. Mərig narmamā yamə mīne kīsəriɡ kafak nəgkiarien kīni mīsor nar apnəpīg iran, Kughen tukrīvəhsi-ta nīrkunien kəskəħ kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kīmī əriə ye nuħpīkīnien meinai kīsəriɡ pawk, mhəpəħ nharkunien; kīni iriə kīsərhakīn pawk, mhəpəħ nisəmīen nīpran. ¹⁴ Nīmraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə mīnor nəfrakīsien kīn yame ramni mə,

“ ‘Iriə tuksərhakīn, mīsərhakīn pawk, mərig to khəpəħ nisəmīen nīpran.

Iriə to kīsəriɡ pawk, mərig to khəpəħ nharkunien.

¹⁵ Ror məknēkīn meinai kaparia kapə ruauə muiskai,

kīni kwəsəpou kīn nətəriɡien kīn nar,

kīni mīsətəpīg kīn nīmririə.

To kīpīhəpəħ nisorien məknakīn, kīpīsəm nar kīn nīmririə,

mīpīsəriɡ nar kīn nīmətīrgiriə,

mīpīharkun nar yerkiariə,

mīpīsərar ye nəriɡien kapəriə tuk təvhəgə has, kīni to Yo yakpivəħ mīragh əriə.’

(Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig kīmīā e, Kughen rīmnautə-pre kīn kafan nīhuvəyən kīmī əmīā, kīni tukmə naksərha-kīn,

12:50: Rom 8:29 **13:2:** Luk 5:1-3 * **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kīrik kamni kīmā “wit”

rəri-pən norien kape nisuvyən wit. † **13:7:** Yesu to rīpəħ nīniyən mə kwənurkəsīk, mərig nəərəus kīrik ror nīhīn. **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nīpran. ¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaah mine nəmə atuatur minə khapsaah kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.

¹⁸ “Kimiə sətərig huvə kin nīprai nuhpikinien kape yəsīm. ¹⁹ Kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig rīpəh nirkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rimavən yerkin. ²⁰ Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nimoptanə yame kapiet ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, ²¹ mərig nuan rīpəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nīpig kwakwə əmə. Tukmə nīpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nīmraghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rimir ye kafan nhatətəyen. ²² Kini kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rimnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien a rīpəh nikuəyen kin kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kini mirkun nīpran. Kini ye nīmraghien kafan, rikuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwaierə wan hundred, tiksīn sikisti, tiksīn toti.”

Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas

²⁴ Kini Yesu rimini-ərhav-pən min nuhpikinien kirik kimi əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame riməvitəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. ²⁵ Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə minə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mivitəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvə minə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwaierə. Mərig ye nīpig a, mənvhirik has rhaktə min, mehuə.

²⁷ “Kini slef minə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ?Nimisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nīkam? ?Mənvhirik has risi-pkaa?’

²⁸ “Kini yaməhuə a rini-pən tuk əriə mīmə, ‘Tikmir kirik kafak rimnor nar en.’

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?’

²⁹ “Rini-pən tuk əriə mīmə, ‘Nīkam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has minə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh iriu kwhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rimruə. Ye nīpig a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhauə ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’ ”

Narmaruyen kape Kughen raməhuə atuk ye nəsaninien kafan (Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nəsimien. ³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nīpig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehua kirik. Kini man minə yamə mine kamhaivə yerpīrig tukhauə misor nimairiə ye kwerəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovın kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehua, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehua.”

³⁴ Narımnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to rıpəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarrien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mīmə, “Nıpig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narımnar yame yımnerkwaig kin ririkakun ye nıpig yımnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.” *(Sam 78:2)*

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yımnavi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien. ³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nıpig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nıpig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nıpig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narımnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehua. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimie rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rırpın nəgkiarrien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narımnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nımri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapiere kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rırpın nəgkiarrien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakın kapiere huvə minə e nımri rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narımnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape nıviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rırpın nəgkiarrien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nıpig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nıpig net rukwar kin kəmam, kini khavihaktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehua minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nıpig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsita narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehua- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “? Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Ɔwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ? In ravəh hiə nirkunien e? ? Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiye In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nipig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nipig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien ətən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misərəru-ta

13:54: Jon 7:15 **13:55:** Jon 6:42 * **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6). **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rīvəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nīpran, mhavən mhanim. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginiēn rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nīpig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginiēn.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rikien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nīpar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mīpik-pən kimi kafan narmamə mimə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nīhupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nīpiraovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nīmar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nīkar nu, mərig In raməmīr əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nīmətag. Peo-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nīmar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nīmar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginiēn. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okrən min kin yo pəh yakəriwək min ye nīmar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nīmar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məmə peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə, “Kafam nhatəyəyən rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh nīniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nımətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nıkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, misher-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nımri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nıkarin kape loa (Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigın mhapəh nisəravyyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən mımə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)*

Kini mımə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)*

⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nısasituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’

⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nıkarin kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “ ‘Nəmə minə, kamhani apnəpig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.’” *(Aes 29:13)*

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmır iruə, tukmə rıvən yerki yermamə, to rıpəh norien rəmkimik ye nımri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nımri Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukrivi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakır narmamə, mərig nımriə rıpis. Tukmə nımriin pis rikir nımriin pis, kini iriu tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nımri.”

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mımə, “?Hoprai-pə ru nıprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? ¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav

ye tikiherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Sae-don. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimauə məm, mamasək apomh mimə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərer-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu ripəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasig kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənimkur ye nimri Yesu mamni mimə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”*

²⁷ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniyen nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə kapəriə.”†

²⁸ Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mimə, “Piraovin. Kafam nhatətəyen rehuə. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimnəsanin min.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehua khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimrin pis minə, mine yamə mine niprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine niprairiə rimhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nimrin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rimnor nimtətien kirik, maməvigin narman fo taosen (Mak 8:1-10)

³² Ye nipig a, Yesu rimnokrən kin kafan narmamə minə mimə, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmir nipig kisisər, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwau, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nimrin rapig, kini rimir.”

15:24: Mat 10:6 * **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin. † **15:27:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel. **15:31:** Mak 7:37 **15:32:** Mat 14:14

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” ³⁶ Kini mivəh nīpar bred ai mine kəmam, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhəpik nīpərpər nəviginien, mhəvai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nīhupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kīpəh nīsəvhuekinien nīpiraovin mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehuə kīrik, nhəgin e Magadan.

16

*Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nīmtətien kīrik
(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rīpəh norien nīmtətien kīrik ye nīmririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nīpig mīrh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun nīniyen nīprai nīmtətien ye nīmar napuə, mərig nakseinein nīniyen nīprai nīmtətien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nīmīsəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovin kīrik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nīmtətien kīrik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nīmtətien kīrikianə əmə, in e nīmtətien kape Jona kupan.” Yesu rīmnəgkiar fam ai məpəh əriə.

*Yesu rīmnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye
nīmtətien yame rīmnor
(Mak 8:14-21)*

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nīpər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rīmnor kwirig kimi əriə mīmə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nīpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rīmə kitawə kimnhapəh nhəvəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ? Rhawor e rikimiə rīpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nīpig yimivəh nīpar bred kīrkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nīpərpər nəviginien, ?nakhəvai-pən ye nītip kuvhuun? ¹⁰ Kini nīpig yimivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhəpəh nīpərpərin, ?nakhəvai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nīpīg a, iriə kīmnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kīn yis yame kamor bred kīn, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhajounien kape Farisi mīnə mīne Sadusi mīnə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mīne kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kīmə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tīksin khamə Ik e Jon Baptaes; tīksin khamə Ik e Elaəja tu; kini tīksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pīsīn kīrik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rīmə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mə, “Saemon Jona†, Kughen rīmnautə-pre kīn nīhuvəyen kafan kīmīk, meinai pəh nien mə yermamə kīrik rīmnor əpu nar e kīmīk; mərig Rīmīk apa ye rao ye neai, In rīmnor əpu nar e kīmīk. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita‡, nīpran ramni mə kapiar yame jakvhirəkīn-pən nīməhuak kafak iran. Kini to nəsanīnien kape nīməhəyen rīpəh napitayen kafak narmamə mīnə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kīmīk kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapīg ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapīg ye naha tapīg ye tokrei tanə, tukrətapīg ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mīni-əutən-pən tuk kafan narmamə mīnə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kīrik mə In Kristo yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kīn.

Yesu rīmnaukupən mīrkun, mīni-ərhav mə tukrīmha, kīni mīmragh mīn
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Rīrikakun ye nīpīg a, Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə tukraməkeikei mīvən Jerusalem, kini nəwharu mīnə Isrel, mīne jif pris mīnə, mīne namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmhəyen kīmīn, mhani mə tukraməkeikei mīmha. Mərig ye nīpīg yame ror kīsīsər kīn, tukramragh mīn ye nīməhəyen kafan.

²² Məknekīn Pita rīkīr In, mwapta irəriə, kini mamni-əhu In mīmə, “!Nīkam, Yermaru! Tukrīpəh norien rəmhen kīn yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarar, mīni-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasīg kīn Yo. Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kīn nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə, “Tukmə yermamə rīmə tukrīkwasīg kīn Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rəriḡ pawk nəmhəyen rəmhen kīn nəmhəyen ye nīməhəyen ye nai kamarkwao kīn, mərig tukrīkwasīg kīn Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramḡin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmha. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nīkwasīgien kīn Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kīrik kafan nautə rehuə pīk ye tokrei tanə e, mamarakikīn kafan nīmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. Mərig nar kīrik rīrkək mīn tuk nīvəhyen nīmri nīmraghien kafan. ²⁷ Ror məknaκīn meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kīmawə

16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** “Kristo” mīne “Mesaea” kwəm nəmhen. Nīpran rīmə, “Yermamə yame Kughen rīmīni kupən mə tukrher-pə kīn tuk nīwəh-mīraghien ətawə.” † **16:17:** Nəḡkiarīen kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nīpran ramni mə in ji kwən kīrik, nhagīn e Jona.

16:17: Gal 1:15-16 ‡ **16:18:** Ye nəḡkiarīen Gris, “Pita” nīpran ramni “kapiar.” **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20 **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 **16:26:** Mat 4:8-9

agelo minə ye nəsaninien ehuə mine nikhakien kape Rımik, kini jakpivəhsipən nərökien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nıpiğ narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımrın rukreikin muə mor pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nıpiğ sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishakte fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimırhkwasig kin. ² Aikin, nıprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nımrın rakhak rəmhen kin nikhakien kape mırh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kıraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimırhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mırhənim-pən nımririsir ye nımoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mırıp ərisir mimə, “Rhekimter. Mırhipəh nırhiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mırhipəh min nırhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rımını-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takrhıpəh nırhəvsaoyen kin mırheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nımhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mırhimə, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rımə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narımınar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

Yesu rımnəko ta nanmın has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehuə. Kini yermamə kirik ruə mənımkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nikəvaan ramor pik in. Ramarə ye nıpiğ ətən. Nıpiğ rıpsaah ramımır-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yımırəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rırkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ? Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nıpiğ takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

¹⁸ Kini Yesu rımnəgkiar skai kimi nanmın has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

16:27: Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12 **17:2:** 2 Pita 1:16-18 **17:5:** Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 **17:10:** Mal 4:5 **17:11:** Mal 4:5-6 **17:12:** Mat 11:14 **17:13:** Luk 1:17

¹⁹ Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “?Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyən kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyən kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pəniən tuk tukwas e mhamə, ‘Eta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

²² Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. ²³ Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyən.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”

²⁵ Kini Pita rimə, “Ewəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nipa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

²⁶ Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpən mimə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyein mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwan, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpipig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə.

³ Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisarien irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpipig ye narmaruyen kape Kughen.

17:19: Mat 10:1 * **17:20-21:** Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam. **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2

17:22: Mat 16:21 **17:24:** Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to ripəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to ripəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipig kirikianə. **18:1:** Luk 22:24 **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁷ “!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pənien minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei. ¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimiə apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik
(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin

18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2 **18:8:** Mat 5:29-30 **18:9:** Mak 9:43-48 * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam. **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10 **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1 † **18:16:** Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisər kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir. **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23

yame nakawaiyoh kin. ²⁰ Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kīraru uə kīsīsər kīrhuə kīrīkianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin

²¹ Kini Pita rīmauə tuk Yesu maiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

²² Kini Yesu rīmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven. †

²³ “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kīrik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. ²⁴ Nipig rīmīrikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kīrik yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah§, mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpinien; king rīmə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukripəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rīmavən, məm yermamə kīrik yame rīmnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə. * Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rīmnəru-kin kafan kaon, rarar miraptərəkin yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mīmə, ‘!Arpin kafam kaon yame nīmnor kimi yo!’

²⁹ “Kini yorwok a yame rīmnor kaon kimin reiwaiyu mənīmkur maməkeikei kimin mīmə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyən nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərig in rīmə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rīmnor kaon kin.

³¹ “Nipig yorwok minə tiksīn kimisəm nar a, rikiriə rəmħə pik tukun. Kīsasar mhavən mhani-əsah-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³² “Kini king rīmnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kīrik. Yīmnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nīmnəkeikei kimi yo tukun. ³³ ?Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyən tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kini niemha rhai king a, kini rīmə tukrəh kavən kīrəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmħəyən kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

³⁵ Yesu rīmīni-ta nuhpikinien a, mīni-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimīə nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumiə minə kasor irəmiə, Rīmīk apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rīmnor kimi kafan yorwok.”

† 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 † 18:22: Nīprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mīfam. § 18:24: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə “wan hundred denari.”

18:34: Mat 5:25-26 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

19

*?Rhuva mə yerman mine piraovın tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mıtərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kın. Kini In rımnor huvə narmamə aikın yamə mine kamhamhə, kasəsanın.

³ Kini Farisi tıksın khauə masaiyoh Yesu kın naiyohyen əutən kırık mə tuksəm-ru mə tukrını nəgkiarien kırık yame rıpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kın mə yerman rırkun nəpəhyen kafan piraovın tuk nərigien apnapig əmə kırık kafan uə nıkam?”

⁴ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nıpig Kughen rımnərəhu nımoptanə, ‘In mor mın yerman mine piraovın.’ *(Jen 1:27)* ⁵ Kini mımə yerman tukrəta ye rımnı mine nisini, kini iriu piraovın mwarə kırıkianə. ‘Iriu tukrauə nıprairiu kırıkianə.’ *(Jen 2:24)* ⁶ Kini iriu kwis

tukwarə kırıkianə. Meinai Kughen rıməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakarıen narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rımneighan kın mə yerman rırkun nıraiye nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovın mivəhsi-pən kımın, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rını-pən mın tuk əriə mımə, “Moses rımneighan kın əmiə mə taksəpəh kapəmiə nıpiraovın minə meinai kapəmiə kapə riskai pık. Mərig in apa kupan rıpəh norien məknakin. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kırık, kafan piraovın rıpəh nıvən-hanəyen tuk yerman pısın kırık, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kın mə in rımnəkrəh kın piraovın a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovın riskai pık məkneikın, rhuva mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nısorien nəgkiarien e; mərig əmə yamə mine Kughen rımivəhsi-pən nırkunien kimi əriə, kapəriə pısın əmə. ¹² Ror məknakin meinai narmamə tıksın to khapəh nısorien mared tuk nərigien pısın pısın minə. Tıksın tukhapəh nısorien mared meinai nıprairiə rahas ror hanə. Kini tıksın tukhapəh nısorien mared meinai kərai rəmhen kın kao karman. Kini tıksın kamhani atuk əmə mə tukhapəh nısorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rırkun nıvəhyen nəgkiarien e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nıhuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tıksın khapık kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm mın Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kımnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kın kwajikovə minə en.” ¹⁵ Kini In mıpık kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nıhuvəyen kimi əriə, mıtərhav aikın a.

Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mimə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nımraghien rerin, əri-pən loa.”

¹⁸ Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. ¹⁹ Tuk nipig minə fam takamsiai rimim mine nisinim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nımraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig tamaruə ai rimmərig nəgkiarieren yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehuə kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nipig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimie e yame nımnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimmriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nipiraovin†, uə nımoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nımraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

19:17: Lev 18:5; Luk 10:28 * **19:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. **19:26:** Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † **19:29:** Nəgkiarieren e “Nipiraovin” rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nıkam. **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

¹ Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marhakin narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kin əriə khavən misəsim.

³ “İpakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’ ⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkweiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikin e kape nipig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik ripəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsim apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rimnərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nipig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nimnərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkweiha ehua, nipig piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yimnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ? Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

¹⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərahupən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nipig yame ror kisisər kin.”

* **20:2:** Nəgkiarinen kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuatuk kape wok kape nipig kirikianə.
20:8: Lev 19:13; Dut 24:15 **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kini piraovın kape Sebedi rikir tını mir muə mənımkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rımə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nıkarım matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nıkarım mawor, nıpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

²² Mərig Yesu rını-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig mın nəmhayen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

²³ Kini Yesu rını-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhayen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nıkarık matuk, kirik ye nıkarık maor, yo yakeinein nıvəhsi-preyen. Mərig Rımık Kughen rımıvəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rımırpen ta mımə iriə tuksəkwətə ikın.”

²⁴ Nıpig narmamə mınə tıksın kape Yesu, iriə ten, kısərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə mısəm. Kini mını-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə mınə. Kini kapəriə nəmehuə mınə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig rıpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakın. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrıvəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwayu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmiə, in mın tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo mın, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yımauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yımauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpın nımraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rımnor huvə nımrın pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Mısarə, mhatərhav mın, narmamə khapsaah kımnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nımrın pis mir kwəkwətə ye nıkar swatuk. Kini nıpig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mırəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kısəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapın.”

Mərig iriu karərpın əmə ye nokrənien. Mırəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mımə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mırəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nımrımrı tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rıkin rehuə tuk əriu, mərao-pən mırıp nımrıriu. Məknekin nımrıriu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mırakwasig kin Yesu.

20:21: Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rımnəgkiar kin nuhpikınien məkneikin, “?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknım-pən ikın uə?” Mərig Transleslen Komiti rımnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprı nuhpikınien mırı əmə nıpran. **20:25:** Luk 22:25-26 **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 **20:28:** Luk 22:27; Fil 2:7

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mīmə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsīg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rīmə tukrəsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rīmīni mīmə,

⁵ “Hani-pən tuk nīpian Saeon* mhamə,
‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.’ ”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rīmīni. ⁷ Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nīmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nīmar nai misətu-pən mīn ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasīg kin kasokrən apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramua ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpīrig!‡

¹⁰ Yesu rīmatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rīmnakur mamhani nəgkiarien rīpsaah misaiyoh-pən əriə mīnə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rīmasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rīmnəko ta narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye Nīmə Ehuə kape Kughen

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rīvən ye nīmə ehua kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narīmnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narīmnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. § ¹³ Kini mor kwirīg kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Nīmə kafak, in nīmə kape nəhuakien.’ *(Aes 56:11)* Mərig kimiə nakasor rəmhen kin

‘nīmə yame yəkrəh mīnə kaserkwaig ikin.’ ”

(Jer 7:11)

¹⁴ Kini nīmrin pis mīnə mine yamə mine nīhuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. ¹⁵ Kini kwajikovə mīnə kasokrən apomh ipakə tuk Nīmə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris mīnə mine nəmhajoun kape

* **21:5:** Jerusalem, nhag pīsīn kirik e Saeon. † **21:9:** Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nīpran rīmə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **21:9:** Kaməni nīpe e ye nīpig kape Pasova.

§ **21:12:** Yesu rīmnor məknekīn, mamor fulfilem profesī kirik ye Sek 14:21.

Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. ¹⁶ Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarien yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rimə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“‘Ik nimmor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikiheriə.’” (Sam 8:2)

¹⁷ Kini rəgkiar ta, məpəh əriə miterhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

*Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin
(Mak 11:12-14, 20-26)*

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkəv. ¹⁹ Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nıkar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nımarin in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mimə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkəwam tuk nipig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen ripəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimmor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pəniyen tuk tukwas a mhamə, ‘Əta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. ²² Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehua kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsipə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ? Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimie nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsipə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

* **21:19:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19 **21:26:** Mat 14:5

²⁸ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mimə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rivən mini-pən tuk irehuə mimə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rimə, ‘Rhuvə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.” ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mimə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rimnor nəkwai rimni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimia. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini mərig kimia nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nipiraovin kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimia naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen (Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rimə, “Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rimnəsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pəniyen kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisərar, mhauh kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsim kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rivən tuk əriə. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’ ³⁸ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ³⁹ Məknekin kharaptərakın, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mimə, “?Rikimiə raməsik mə nipig yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsim ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwəsig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nipig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rimə, “Tukmə ror kimia nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiariyen yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

21:32: Luk 3:12; 7:29-30 **21:33:** Aes 5:1-2 **21:38:** Mat 27:18 † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **21:39:** Hib 13:12

“Nai yame narmamə kape nıvhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rimnherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.’

(Sam 118:22,23)⁴³ “Ror pən,

yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan.⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in.”[†]

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə.⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua

(Luk 14:15-24)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mımə,² “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginien ehua tuk narkurəkien kape tini.³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniēn.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginien kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa.⁶ Kini tiksın kharaptərəkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə.⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kinor apnəpeinə ta ye nəviginien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə rıpəh nəmhenien mə tukhauə.⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginien.’

¹⁰ “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisaha, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ “Mərig nipig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin rıpəh nıvəniēn ye neipən kape lafet kape narkurəkien.¹² Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nimipəh nıvəhsi-pəniēn neipən kape lafet kape narkurəkien. ? Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiariēn kafan.

¹³ “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərəkın kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpiēn, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.”

[†] **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiariēn ikin e uə nikam. **22:6:** Mat 21:35 **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

¹⁴ Kini Yesu rirp̄in n̄agkiarien m̄im̄ə, “Ror m̄əkneikin, narmam̄ə khapsaah yame k̄imnokr̄ən k̄in ər̄iə, m̄ərig kwatiks̄in əm̄ə yam̄ə m̄ine k̄imirpen ər̄iə m̄ə tukhaūə im̄ə.”

Farisi m̄in̄ə kham̄ə tukhav̄əh-si əhu Yesu tuk n̄agkiarien ye n̄ikar̄in kape takis (Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kini Farisi m̄in̄ə k̄imnhat̄ərhav mamharai mhun m̄ə tuksor Yesu r̄ini n̄agkiarien k̄irik yame r̄ip̄əh n̄əmhenien. ¹⁶ M̄isher-p̄ən k̄in narmam̄ə t̄iks̄in kap̄əriə, m̄ine nukwao kape King Herod, khaūə m̄isəm Yesu. Mhani-p̄ən tukun mham̄ə, “Yhajoun. Yakharkun m̄ə Ik yermam̄ə atuatuk. Nakp̄əh n̄iḡinien k̄in yermam̄ə m̄ə to r̄ivi kafam n̄ərigien, meinai r̄ikim rap̄əh n̄əsikien m̄ə yermam̄ə k̄irik rehūə uə yermam̄ə k̄irik reiwaiyu; m̄ərig nakam̄əfrakis əm̄ə. Kini n̄əwhagien kafam ram̄əri-p̄ən əm̄ə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei m̄ə jakharkun n̄ərigien kafam m̄ə, ?Ratuatuk ye loa kap̄ətaw̄ə m̄ə tukas̄ərok-p̄ən takis k̄imi Sisa, yamehūə kape Rom, uə n̄ikam?”

¹⁸ M̄ərig Yesu r̄irkun m̄ə kamh̄ani n̄agkiarien e, mham̄ə tuksor nar has k̄irik. Kini m̄ini-p̄ən tuk ər̄iə m̄ə, “!Ah! Kap̄əriə n̄iniyen in rhuv̄ə m̄ərig r̄ikim̄iə r̄əm̄k̄im̄ik. ?Nakshawor e m̄isarkut m̄ə taksapita Yo? ¹⁹ Hav̄ən-ru mhar̄əh mane yame r̄əmhen tuk n̄ərokien takis.”

Kini khav̄ən, mhav̄əh s̄iren*, mhaūə.

²⁰ Kini raiyoh-p̄ən ər̄iə m̄ə, “?Nanm̄i pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Kham̄ə, “Nanm̄i Sisa. Kini m̄ine nhaḡin m̄in.”

M̄əkneikin Yesu r̄ini-p̄ən tuk ər̄iə m̄ə, “N̄əmhen. Nar kape Sisa, hav̄əhsi-p̄ən k̄imi Sisa. M̄ərig nar kape Kughen, hav̄əhsi-p̄ən k̄imi Kughen.”

²² Yesu rhorp̄in m̄əkneikin n̄agkiarien kap̄əriə, k̄is̄ərig, k̄isakur p̄ik k̄in. M̄əkneikin k̄is̄əta ye Yesu mamhav̄ən.

Sadusi m̄in̄ə kham̄ə tukhav̄əh-si əhu Yesu tuk n̄agkiarien ye n̄ikar̄in kape n̄imraghien rer̄in

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye n̄ip̄ig a, Sadusi m̄in̄ə t̄iks̄in khaūə m̄isəm Yesu. Sadusi m̄in̄ə ai kham̄ə ta m̄ə tukm̄ə yermam̄ə r̄imh̄ə to r̄ip̄əh n̄imragh-m̄inien ye rao ye neai. ²⁴ Kini k̄isaiyoh p̄ən Yesu mham̄ə, “Yhajoun. Moses r̄im̄irai ye Loa m̄im̄ə, “Tukm̄ə yerman r̄imh̄ə-tan k̄in p̄iraov̄in kafan, k̄ini kap̄əriu kwajikov̄ə r̄irk̄ək, naoraih yerman ai tukram̄əkeikei m̄ik̄ir p̄iraov̄in ai tukreim̄ək.” *(Dut 25:5-6)*

Ye n̄ərigien a, iriu k̄ir̄irkun n̄ir̄əp̄t̄ər̄ək̄inien nhag p̄iauni yame r̄imh̄ə. ²⁵ Tukm̄ə narmam̄ə seven, iriə p̄iauriə m̄in̄ə. N̄imr̄in nupan ror mared, k̄ini m̄ip̄əh n̄ir̄əhyen kafan k̄irik kwajikov̄ə, m̄imh̄ə. Kini yame r̄ikwasig k̄in r̄ik̄ir p̄ian a. ²⁶ Kini m̄imh̄ə, m̄ip̄əh n̄iv̄əhyen t̄ini. Kini naorahini yame ror k̄is̄is̄ər k̄in ror əm̄ə m̄in nar k̄irikianə k̄in, meriaji iriə fam a seven k̄imnhak̄ir p̄iraov̄in a, k̄ini mhamh̄ə fam, mhap̄əh n̄iseim̄əkien. ²⁷ Kini en p̄iraov̄in ai r̄imh̄ə m̄in. ²⁸ Kini ye n̄ip̄ig kape narmam̄ə tukhamragh m̄in iran, iriə ai seven iriə p̄iauriə m̄in̄ə, ?p̄iraov̄in ai tukror p̄iraov̄in k̄in kape pa nhaḡin?”

²⁹ Kini Yesu r̄ini-p̄ən tuk ər̄iə m̄im̄ə, “Nakamh̄ani-əro k̄in en meinai tukm̄ə ror nakseinein n̄agkiarien ye N̄əkw̄əkw̄ə kape Kughen, m̄iseinein m̄in n̄irkunien kape Kughen. ³⁰ Tukm̄ə narmam̄ə yam̄ə m̄ine khamh̄ə mamragh m̄in to khap̄əh n̄isorien mared. Norien kape mared r̄imnor infamien, r̄əmhen k̄in nar̄əyen kape agelo m̄in̄ə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye n̄ikar̄in kape n̄imragh-m̄inien, tukm̄ə ror nakhap̄əh n̄is̄əv̄heikinien n̄agkiarien yame Kughen r̄im̄ini m̄im̄ə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak m̄ine Jakob karh̄əgn̄əḡin han̄ə Yo.’ *(Eks 3:2,6)* !Kitaw̄ə kharkun m̄ə iris̄ir

^{22:16:} Luk 11:53-54 * ^{22:19:} N̄agkiarien kape Gris r̄ip̄əh n̄iniyen “siren,” m̄ərig ram̄ni m̄ə “denari.” ^{22:21:} Rom 13:7 ^{22:23:} Wok 23:8

kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərīg Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rımə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərīg narmamə yamə mine kamhamragh!”†

³³ Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarrien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

*Naha loa in rehuə pik
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rımivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarrien, khauə kirikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen əutən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarrien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mımə, ³⁶ “Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəri-pənien?”

³⁷ Kini Yesu rımə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni məknekin, ‘Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.’ (Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə ‘Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarrien fam yame loa mine profet kamhani.”

*Yesu rımivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)*

⁴¹ Kini nipig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, ⁴² “?Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?”
Kini khamə, “In mikip King Deved.”

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mımə, “?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rımivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə ‘Yermaru’? Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rımə,

⁴⁴ “Kughen Yermaru rımini-pən tuk Yermaru kafak mımə,
“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ (Sam 110:1)

⁴⁵ ?Tukmə Deved rımnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru,’ rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?”

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpin nəgkiarrien kape Yesu. Kini ririkakun ye nipig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiarrien skai kirik kimin.

23

*Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə
(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)*

¹ Kini Yesu rımini-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə,
² “Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narımnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərīg norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha

† **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərīg kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərīg Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwəhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. **22:40:** Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42

nhagin yame iria kamhani. ⁴ Iria kasakeikei kimi narmama mhamə tuksəripən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiria mə tuksasitu irəria.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iria kasor əmə mə narmama tuksəm. Neipən yame narmama kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nərəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tukasəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmama minə fam tukhani vi vi əria misokrən kin əria mə, ‘Yemehuə*.’

⁸ “Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmama tuksokrən kin əmia mə ‘Yemehuə.’ Meinai kapəmia yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumia minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmia tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmama mə tuksokrən kin əmia mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmia yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmia yame in yerpərig, in yorwok kapəmia. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia. Kapəmia niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmama tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmama mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia. Kapəmia niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmama tukhasiai əmia. Nəmhəyen kapəmia tukriskai rapita.†

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia. Kapəmia niniyen in rhuvə, mərig rikimia rəmkimik. Rikimia ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmia. Mərig nipig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmia, in tukruə yemə has rapita əmia. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehuə rapita əmia.

¹⁶ “! Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmia yamə mine nakamhakar narmama mərig nimiria ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarien rīpam, kini marar mipəh norien nəgkiarien yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Mərig nakhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁷ ! Kimiə naksətəwao, nimiria ripsis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpərig rapita

23:3: Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nipran ramni yhajoun uə yemehuə.

23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ves 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarien ikın e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən

kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. **23:16:** Mat 15:14 § **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol.

mane yame kīvəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə ‘Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimiini.’ ¹⁹ !Kimiə nimirin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpirig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pəniən, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimiə ripis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginiən, tamə naksəmkimik ye nimir Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimir Kughen.†

²⁵ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nipraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhamə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən

23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimiini nəviginiən mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginiən. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nıpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kımisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiarien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mimə, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpiə.” Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nıpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniən loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15

marə marə ye təwk ye nəmə atuaturuk minə. ³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nipig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənərəus atuaturuk minə kape ripmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuvə əmə- kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimiə minə kimnharikakun.

³³ “!Kimiə snek minə, mine nipnət snek minə! ?Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehua uə? Nikam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksın mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksın mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. ³⁵ Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuaturuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuaturuk muə meriaji-pə Sekaraea† ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehua kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “!Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasarkwhopni əriə kin kapiar apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiə; nahasien tukrəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

24

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig (Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehua kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehua kape Kughen. ² Kini Yesu rimi-nipən tukun mimə, “Imru. Nimə ehua minə e, tukohtəg-ətəg ta kapiar iran, kipəh nipəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar

† 23:35: Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

minə e in nirikakunien əmə kape nipiğ əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhəyen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nipiğ a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nipiğ minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. ¹¹ Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer timent meriaji Nipiğ Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipiğ Kwasig ruə.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipiğ kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,* ¹⁶ kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. ¹⁷ Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniyen imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap. ¹⁸ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniyen yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ !Man! Riskai pik tuk nipiəraovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye Sabat,† uə ye nipiğ kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipiğ Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipiğ kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta nipiğ kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnərəi nipiğ a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²³ “Nipiğ a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen əriə. ²⁵ Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiariyen yame yimini-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavəniyen mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nipiğ Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pirə, narmamə fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə min kin nipiğ ligkai‡ minə kamhaivə yerpərig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.

²⁹ “Kini nipiğ kape nahasien ruə mor infamien,
 ‘Mirh tukripis,
 kini makuə to rapəh min nəsiəyen;
 kini kəmhou minə tuksəsaah,
 kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29

† **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh nisəriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ **24:28:** Nəgkiariyen Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” **24:29:** Joel 2:10

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksipən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpir-pir, mine nipig kape nəsимien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrərig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatur kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatur a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsимien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nimə rirkun nipig atuatur yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimiə min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimiə tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptəəkkin wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsipən nəriə nəviginien ye nipig atuatur. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in ramehuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru ripəh nurə-aihuəa-yen,’ ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksın, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nipig mine aoa yame manaja rikin ripəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7 **24:31:** 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16 **24:35:** Mat 5:18 **24:36:** Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2 **24:37:** Jen 6:5-8 **24:39:** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27 **24:42:** Mat 25:13
24:43: Luk 12:39-40; Rev 16:15 **24:47:** Mat 25:21,23 **24:51:** Luk 12:42-46

25

Nuhpikinien ye nipiraovin iria m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nipig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nipiraovin, iria ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rimnarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin.

² Nipiraovin minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə,

mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁴ Mərig nipiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared rəpəh nuə-aihuaayen. Kini napirien ravəh nipiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mīmə, ‘Kwən yame tukror mared rīnamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nipiraovin iria ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə.

⁸ Mərig nipiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nipiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awi! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹ “Mərig nipiraovin yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nikam. Kerosin e rəpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nīmri kapəmiə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Mərig nipig nipiraovin yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nipiraovin yamə mine kasərer matuk kimnhavən iria min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ “Kwasig ikin, nipiraovin yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

¹² “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’ ”

¹³ Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nakseinein nipig mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimirhor wok kin mane

(Luk 19:11-27)

¹⁴ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik min mīmə, “Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rimnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kin kafan yorwok misir kirhua. Kini rərəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin. ¹⁵ Mivəhsi-pən manet† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nitip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kirikianə kimi kirik. Kini marar miterhav mamvən ye kafan nəriwəkien. ¹⁶ Kini yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mor aihuaa əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkirip min. ¹⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nitip kiraru rimavən mor bisnes kin mor win ye kiraru min. ¹⁸ Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə in rimavən mikir nimoptanə minim nitip kape yemehuə kafan.

25:1: Luk 12:35; Rev 19:7 * 25:3: Nəgkiarinen kape Gris rəpəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.”

25:11: Luk 13:25-27 25:12: Mat 7:23 25:13: Mat 24:42 † 25:15: Nəgkiarinen kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. 25:15: Rom 12:6

19 “Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane. 20 Yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mivəh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirip min.’

21 “Kini yemehuə rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

22 “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

23 “Kini yemehuə rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərəkən huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

24 “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginiyen yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik, 25 mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

26 “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘! Ik yorwok has kirik! Naka-marpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginiyen yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənəyen ikin. 27 Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

28 “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, 29 meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. 30 Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

31 Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikakien kafak. 32 Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimirik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə. 33 Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nəni minə tukhavən ye kwermik mawor.

34 “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. 35 Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginiyen; kini nipig yimnəkwəkwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; 36 kini nipig kafak neipən

rīmīkək, nīmnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nīpig yimnamhə, nīmīsəm huvə Yo; kini nīpig yimnamarə ye kalabus, nīmnhauə mhavaag-pə kīn Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuaturək mīnə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ? Naha nīpig yīmīsəm Ik nīmnamkəv, kini yaksəvīgīn Ik? ?Uə naha nīpig nīmnekwakwə, yakhavəhsi-pre nu kīmīk? ³⁸ ?Kini naha nīpig yīmīsəm Ik yepsīpīs kini yakhakīr ik mhavən yerkwānu? ?Uə naha nīpig kafam neipən rīmīrkək kini yakhavəhsi-pre neipən kīmīk? ³⁹ ?Kini naha nīpig yīmīsəm nakamhə uə nīmnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kīn Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nīmīsor kīmī piak kīrik, nar apnapīg mə in yermamə apnapīg əmə, mərig nīmīsor kīmī Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mīnə kasərer ye kwermīk mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rīnəəhu ta kapəmīə narpīnien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerīn, yame kīmīnor kape Setan mīnə yarmhə mīnə kafan. ⁴² Havən isok meinai nīpig yīmnamkəv, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən nəvīgīnien kīmī Yo. Kini nīpig yīmnekwakwə, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən nu kīmī Yo. ⁴³ Kini nīpig yīmaurə rəmhen kīn yepsīpīs, nīmnhapəh nhakīrien Yo mhavən yerkwānu. Kini nīpig kafak neipən rīkək, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən neipən kīmī Yo. Kini nīpig yimnamhə, mīnə nīpig yimnamarə ye kalabus, nīmnhapəh nhaurəyən mhavaag-pə kīn Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə mīn tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nīpig yīmīsəm Ik nīmnamkəv iran, uə nīmnekwakwə iran, uə Ik nīmauə yepsīpīs, uə kafam neipən rīkək, uə nīmnamhə, uə nīmīmarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyən mhavaag-pre kīn Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmīə mə tukmə nakhapəh nīsāsītuyen ye piak kīrik, nar apnapīg mə in yermamə apnapīg əmə, mərig nakhapəh nīsāsītuyen irak.’

⁴⁶ “Kini iriə tukhavən mhavəh narpīnien yame infamien rīkək. Mərig nəmə atuaturək tukhavəh nīmraghien rerīn.”

26

*Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakīn swaturək tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini Yesu rəgkīar ta, mīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə, ² “Nakharkun mə tuknahu ror nīpig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, kəsīk haktə Yo ye nai kamarkwao kīn.”

³ Kini jif pris mīnə mīnə nəmehuə kape nəmə Isrel kīmīsofugīn əriə mīnə ye nīmə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptərkīn apīs-apīs Yesu mīshopni. ⁵ Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nīsorien ye nīpig kape nəvīgīnien ehuə, tamə narmamə khauh apnapīg əmə əriə mīnə.”

*Piraovīn kīrik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kīrik nhagin e Saemon, yame apa kupən rīmīvəh nīmnhəyən əutən ye tīkin. ⁷ Kini Yesu raməvīgīn, məkneikīn piraovīn kīrik ruə mīvəh botel senta kīrik kīmīnor kīn kapier kīrik nhagin e alabasta. Senta a, nīmīrīn rhaktə pīk. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

8 Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? 9 Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehuə kin tuk nivəhsi-pəniən kimi yavən has minə.”

10 Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mımə, “!Ei! Hapəh pian en. ? Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. 11 Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nıpig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nıpig fam. 12 Piraovın e ravi-təgpən senta ye nıprak mapnəpenə ye nıprak mə tuknim Yo. 13 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

*Judas rımneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

14 Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rıvən məm jif pris minə 15 maiyoh əriə mımə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kışen-pən fiftin taosen vatu kimin.* 16 Kini ririkakun ye nıpig a, Judas rımnamərig nıpig yame tukreighan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

17 Kini ye nirikakunien kape nıpig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

18 Kini Yesu rımni-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nıpig yame Kughen rımırpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’ ”

19 Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rımni mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

20 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol.

21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

22 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. 24 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mımhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rımni kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehuə!”‡

25 Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rımniyoh mımə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “!Wəh. Ik atuk nimini.”

26 Kini kasəvigin hanə, Yesu rıvəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mımə, “Sən. In e nıprak.”

27 Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mımə, “Kimiə m-fam hanim. 28 Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen

26:11: Dut 15:11 * 26:15: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə “kışen-pən silva toti.” 26:15: Sek 11:12; Jon 11:57 26:17: Eks 12:14-20 26:23: Sam 41:9 † 26:24: Sam 22 mine Aes 53 kirani mırəmə mə Mesiah tukraməkeikei mımhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ 26:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig nıprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehuə.”

tuk nívəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmír-ərhav. Tukraiyyu mirísín ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mímə to yakpəh nínim-minien waen meriaji mínim mìn waen ye narmaruyen kape Rímik.”

³⁰ Kíni kímísəni nípei əhuak kírík, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

Yesu rímə Pita tukrini mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kíni Yesu ríni-pən mìn tuk əriə mə, “Tuk yenpíg əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mífam tukrímír, meinai kímírí ye Nəkwəkwə kape Kughen kímə,

“ Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip mìnə,

kíni sipsip kafan mìnə tuksaiyyu rik rik.’ ”

(Sek 13:7)

³² Kíni Yesu rírpin nəgkiarién mímə, “Mərig nípíg jakímragh mìn, jakəkupən kìn əmiə mívən apa Galili.”

³³ Mərig Pita rímíni-pən tukun mímə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tíksín tukrímír; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nímíríen.”

³⁴ Kíni Yesu ríni-pən tukun mímə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukrípəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kísísər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mìn-pən skai mìn mímə, “!Nar apnapíg tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh níniyen mə yakeinein Ik!” Kíni iriə fam khani əmə mìn nəgkiarién ai.

Yesu rímavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kíni ai Yesu míne kafan narmamə mìnə khavən yerkwanu kírík, nhagin e Getsemane. Kíni Yesu ríni-pən tuk əriə mímə, “Kímíə taksəkwtə eikín e. Pəh yakvən aikín a maməhuak.”

³⁷ Kíni In míkír Pita míne jí Sebedi mir, irisír mìn. Ríkin rərhakis pík. ³⁸ Kíni mìn-pən tuk ərisír mímə, “Ríkík rərhakis pík ipakə yakmhə. Takarhəmír eikín e, marharha-huvə kítawə-m kímíə.”

³⁹ Kíni In rəriwək mívən kəskəh əmə mənímkur məním-pən nímrin ye nímoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mímə, “!Awəh! Rímík, tukmə ríkím ragien, vəhsí-ta nəmhəyen yamə míne tukpíhauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

⁴⁰ Kíni ai, In ríréríg-pən mìn tuk ərisír, məm kwərhapír yeru. Kíni ríni-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapír? ?To naksarha huvə kítawə-m kímíə kape nípíg kwəkwə uə? ⁴¹ Kímíə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kírík tukrípəh norien əmiə nakhamír. Ríkímíə rəsánín mərig nípraimíə rəpou.”

⁴² Kíni ai In míréríg mìn maməhuak yame ror kíraru kìn. Mímə, “Rímík, tukmə jakaməkeikei mívəh nəmhəyen yame tukruə, kíni pəh ror nəkwam.”

⁴³ Kíni ai míréríg-pən mìn, məm irisír kwərhapír yeru mìn, meinai napíríen rímívəh nímírísír. ⁴⁴ Kíni ai In rímnəpəh mìn ərisír mívən maməhuak yame ror kísísər kìn mamni nəgkiarién yame rímíni ta. ⁴⁵ Marə muə mìn tuk kafan narmamə mìnə mímə, “?Rhawor? ?Nakarhapír hanə? !Nəmhen! Nípíg ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kìn Yo, jí Yermamə, jakvən ye kwermí narmamə hah mìnə. ⁴⁶ Rhekímter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kìn Yo ye kwermí tíkmír mìnə kafak ruauə ta ipakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkən In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptəəkən.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “!Rhuvə, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimaue mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptəəkən Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiəəpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimiə raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarrien kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mimə, “? Rhawor? ? Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkən Yo? Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkənien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.” § Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

Yesu ramərer ye nimri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriə, mipəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekimter, ⁶¹ mirəni mirəmə, “Kwən e rimini mimə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehuə kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nipig kisisə, jakərip yame rivi.’ ”

⁶² Kini ai, hae pris rərer mini-pən tuk Yesu mimə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarrien? ?Rhawor ye nəgkiarrien mine kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mini-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?”

26:51: Jon 18:26 **26:52:** Jen 9:6; Rev 13:10 **26:55:** Luk 19:47; 21:37 § **26:56:** Yesu ramni mə profesi ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31. **26:61:** Jon 2:19-21 **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12

⁶⁴ Kini Yesu rimə, “Rəmhən əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nipiğ kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mımə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen.

⁶⁶ ?Rikimə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mımhə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nımri Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksın kimisərip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nımrin*] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini piraovın kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mımə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nımnavəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nımririə, mımə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Mitərhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mımə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnavəriək.”

⁷² Mərig Pita rīvəh kwəsə mə pian a rameikuə; kini mımə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nımırası-pən ye tamhekın kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə.

⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rimini mımə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rimnhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpig-ənpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakir mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipiğ Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmır minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mımə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmır minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəmawə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mitərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 **26:65:** Mat 9:3; Jon 10:33 **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7

26:67: Aes 50:6; 53:5 * **26:68:** Matiu rıpih nıniyen mə kimisərkis nımrin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64. **26:75:** Mat 26:34 **27:5:** Mat 26:14-15; Wok 1:18-19

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tüksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jeremaea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tüksor.” *(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)*

Yesu rinmərər ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinamərər ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, mərig In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmia? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermən meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuatur. Yimnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰ Mərig jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukrisin Barabas, mhopin Yesu.”

²¹ Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmia?”

Khamə, “!Barabas!”

²² Mərig Paelat rimə, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Mərig Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə kinasərər matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərəv ye nimri narmamə [ror nimtətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmir irəmia.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmir irəməwə mine kapəməwə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukup Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nəərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənimkur ye nimrin mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).* ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarieren kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”† *(Sam 22:18)*

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətərakin-pən a kapən kapə ikin yerpig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

27:28: Luk 23:11 **27:30:** Aes 50:6 * **27:33:** Nəgkiarieren e “Golgota” ye nəgkiarieren kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.” **27:34:** Sam 69:21 † **27:35:** Nəgkiarieren e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnəsək-əpnis ye nəgkiarieren kape Matiu. **27:38:** Aes 53:12 **27:39:** Sam 22:7; 109:25 **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19

*Yesu rimamhə**(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

⁴⁵ Yereweihə əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mīmə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[‡]

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarrien ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrahə Məmrahə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nipəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini niprai nəmə atuatur yamə mine kwənhamhə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

*Kiminim Yesu**(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)*

⁵⁷ Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrirəhsi-pən niprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh niprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine nifnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mine kimnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehuə. Rikimawə raməsik mə nipig kwən a, yermamə kape neikuəyen rimnamragh hanə, mīmə, ‘Nipig kisisər tukruə mivən, jakimragh min ye nimhəyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksın mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən nipig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kin nipran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nimhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

[‡] **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimbəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. **27:48:** Sam 69:21 **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 **27:55:** Luk 8:2-3 **27:58:** Dut 21:22-23 **27:60:** Aes 53:9 **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

⁶⁵ Kini Paelat rımə, “Hakır mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapiet.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapiet. Misor mak kin nehe kandel ye kapiet mə tukmə kəsua ta kin kapiet, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

28

Yesu rımamragh min ye nımhəyen kafan
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rınamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapiet.

² Məkneikin, nımnimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rımasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapiet, məsuə ta kin kapiet mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nıpran raməsia rəmhen kin naropigien. ⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətəmnimin. Mhamir masəmir rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nıpiraovin minə a mimə, “Takrapəh nıraginien. Yakirkun mə nakawarhakın Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmragh ta, rəmhen kin yame rımını. Rauə miwəm tamhekın e kimnərəhu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə miravən miranı-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruımragh min ye nımhəyen kafan, minəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarien en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mimə, “Rhuvə.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh nıraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo paikin.”

Mobael minə kaseiku

¹¹ Nıpig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rımatərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əria mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nıpig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nıpran, mharəh misap.’ ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

Yesu rımatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rımını ta tuk əria mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nıpig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəria nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əria, mini-pən tuk əria mə, “Kughen rımivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmiə mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə

mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarien yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nipiḡ m-fam meriaji Nipiḡ Kwasig.”

Mak Nəgkiarien Huvə yame Mak rimirai Nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimnamarə apa Rom ye nipig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nīprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rivən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimnhani.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kimisarmaru ye tanə ehua yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kirik ritərhav mivən ikin minə fam. Ye nipig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rimnaiyu aihuaa əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukri-ni-ərhav atuaturə nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrivəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimisor ahas pən kimi əriə. Mak rimnəvsao pik kin nipig əutən yamə mine tukripiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rimnamarə ye nipig əutən minə.

*Jon Baptaes raməmir ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarien
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ In e Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rimə, “Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.”* *(Mal 3:1)*

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə, “Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” *(Aes 40:3)*

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimauə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nimtətien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mimə, “Taksarar ye nərigien kapəriə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon ripəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.† Kini nan nəviginiyen kəvraiyyuk əmə mine sukapak.

* **1:2:** Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4 † **1:6:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **1:6:** 2 King 1:8; Mat 11:8

⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpərig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur kini mīrisin-ta nərəus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yimnor əmə baptaes irəmiə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmiə kin Nanmīn Rhakə.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nīpig a, Yesu rīmasi-pən Nasaret, yerkwanu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmīr ikin. Kini ai Jon rimnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nīpig Yesu rīmneiwayiyu mhekimter mīn ye tame nu, In məm məknekin mə napuə rīmnək wag. In rəm Nanmīn kape Kughen rīsi-pən aikin meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəgkiarien kirik rīmasi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rīkik ragien pik tuk Ik.”

Setan rīmnarkut tuk Yesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Məknekin, Nanmīn kape Kughen rīmnəkeikei kimi Yesu kini mīkir mīvən apa ye tīpəvsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nīpig foti. Yesu ramarə iriə nar mīragh aparū mīnə. Kini mərig agelo mīnə kimisarha huvə tukun.

Yesu rīmīrikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Kini kirəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu rīpivən Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁵ Mīmə, “Taktəkun ai, rīnor atuatur nīpig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfrakisien ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen.”

Yesu rīmnokrən kin narmamə kuas- narmamə kape nīviyen kəmam
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Kini ai, Yesu rīmnəriwək ye nīkar lugun Galili, kini məm kwərə mir kīraru, nhagri e Saemon mīne naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamə kape nīviyen kəmam. ¹⁷ Kini Yesu rīni-pən tuk əriu mīmə, “Rauə mīrakwasig kin Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape nīviyen narmamə.” ¹⁸ Məknekin krəpəh kapəriu net, mwarar, mīrakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu rəriwək mīvən kəskəh əmə mīn, kini məm kwərə mir kīraru. Kwajikovə mir kape Sebedi. Nhagri e Jemes mīne Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriu, kini marajir əsigin net kapəriu. ²⁰ Məknekin Yesu rokrən kin əriu. Kini ai iriu kwərə mwarəpəh rīmrii Sebedi raməmīr ye nəkwai bot iriə kafan narmamə mīnə. Kini iriu mīrakwasig kin Yesu.

Yesu rīmnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu mīne narmamə kafan kimnhavən apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat mīn kirik, Yesu rīvən apa nīməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə. ²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarien, kisakur, meinai kafan nəgkiarien nanmīn aikin, rīpəh nəmhenien kin nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nīpig a, yermamə kirik, nanmīn has ramərəp-pən iran. Kini in ruə mīn ye nofuginien kapəriə. Kini mok-rapomh kin Yesu mīmə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nīmauə mə takoriah əmawə.” Kini mamni mīn mīmə, “Yo yakwīrkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Mərig Yesu rimməgkiar skai pən kimi nanmın has ai, mımə, “!Eh! Pim. Əta ye yermamə e.” ²⁶ Məknekin, nanmın has ai ror nıprai yermamə rətəmnımın pik kini mokrən ehuə, mətə iran, mivən isok. ²⁷ Kini narmamə mınə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə mınə mhamə, “!Eh! ?Rhawor e? Nəgkiarrien vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarrien, nanmın aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmın has mınə kasor nəkwən.” ²⁸ Məkneikin, nəvsaoyen kape Yesu rıtərhav markurao ye Galili.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Məknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatərhav ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuatur ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru, ³⁰ misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rıvən, mivəh kwermın, mivi haktə, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rıvən, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriə.

³² Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhamhə, mine narmamə yamə mine nanmın has raməmır irəriə, iriə mınə tiksın kimnhakir-pə əriə tuk Yesu. ³³ Narmamə mınə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə mınə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. In maməko ta mın nanmın hah mınə ye narmamə, mamni-əhu nanmın has mınə mə tukhapəh nisəgkiarrien, meinai iriə kwənharkun-ta In.

Yesu ramniərhav kafan nəgkiarrien apa Galili
(Luk 4:42-44)

³⁵ Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in mınə tiksın khavən masarha-kin In. ³⁷ Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Mərig Yesu rımə, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarrien aikin, meinai Yo yimauə tukun.” ³⁹ Kini ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav Nəgkiarrien Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmın hah mınə ye narmamə.

Yesu rimmor huvə yermamə kirik rımivəh nimhəyen əutən kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rımivəh nimhəyen əutən ye tikin, in rımauə məm Yesu, kini mənimkur ye nımrin mamasək. Mamaiyoh kin nasituyen, mımə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mımə, “Yakorkeikei mə takhuvə mın. !Əsanın!” ⁴² Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə mın, nəmhəyen ai rirkək mın iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mımə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərer ye nımri pris, pəh in rəm mın ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narımmar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rımını mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanın.” ⁴⁵ Mərig yermamə ai rımıtərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rımə to rıpəh mın nıvənien yerkwanu mınə məriwək ye nımri narmamə, meinai iriə kamhaku-pən pik In. Kini mərig In raməmır əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən məsəm In aikin.

2

*Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nıpran rımamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Nıpig tiksın ruə mivən, Yesu rırerıg-pən mın yerkwanu e Kapaneam. Kını narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kını ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmmaan rımərkəskəh. Nımə rukwar meriaji kwəruə rısisəg. Kını ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarın kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nıpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rımamhə. ⁴ Nımə rukwar kın narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mışaktə apa tokrei nımə, mışəhipu ta nıkar nımə kirik, kını mharəh nıkaokao yermamə ramapır-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mını-pən tuk yermamə ai nıpran rımamhə, mımə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, mısəm norien a, mınəsaiyoh əriə mınə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarın e rahas. Kughen pısın əmə In rirkun nırəhsıtayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa mın to rirkun nıvəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kını mını-pən tuk əriə, mımə, “?Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kını kımıə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekınter mırəh kafan nıkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikin marar mını-pən tuk yermamə nıpran rımamhə mımə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekınter, mırəh kafan nıkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kını yermamə ai rhekınter, mırəh kafan nıkaokao ye nımririə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kımısəm kısakur. Mısəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nısəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

*Yesu rımnokrən kın Livae mə tukruə mıkwasıg kın
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən mın ye nıkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kını In rımnəvhag kımı əriə. ¹⁴ Kını ai, in rımnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rımnəmərər tuk mane kape takis. Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Yuə, mıkwasıg kın Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekınter kını mıkwasıg kın.

¹⁵ Kını ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvıgın kwis iriə narmamə mınə kape nıvəhyen mane kape takis, mınə narmamə tiksın mın kamni kımə “yor təvhagə has mınə,” mınə kafan narmamə mınə- meinai narmamə khapsaah kımnhakwasıg kın. ¹⁶ Ye nıpig a, nəmhajoun mınə tiksın kape Loa kape Moses kımısəm Yesu. Iriə tiksın a Farisi mınə, kasəm Yesu raməvıgın iriə yor təvhagə has mınə, kını kınısaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvıgın iriə yor təvhagə has mınə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rımnərig nəgkiarın kapəriə, mını-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mınə kasəsanın khamhavən mısəm dokta. Mərig narmamə yamə mınə kamhamhə tukasəkeikei mhavən mısəm dokta. Pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mınə kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mınə kısaha.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(*Mat 9:14-17; Luk 5:33-39*)

¹⁸ Kini, ye nīpig a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəh nəviginiən misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksīn khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Ɛm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kharkun nisəpəhyen nəviginiən. ?Mərig rhawor e kafam narmamə minə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mīmə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksīn to khapəh nisəpəhyen nəviginiən. ²⁰ Mərig tukripior nīpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimnərkurək kafan, mhavən isok tuk In minə tiksīn. Ye nīpig a in a, In minə tiksīn kharkun nisəpəhyen nəviginiən iran.”*

²¹ Kini mīmə, “To yermamə kirik rīpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rīpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukri-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nikarīn kape Sabat
(*Mat 12:1-8; Luk 6:1-5*)

²³ Nīpig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksīn.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə. ²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “! Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginiən ramriəkək, kisəmkəv. ²⁶ Nīpig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehua kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniən. Mərig pris minə əmə kharkun nisəniən.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Səmru, Sabat rīpəh nikirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas
(*Mat 12:9-14; Luk 6:6-11*)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nīpig ai, yermamə kirik, kwermīn rimnarpəvin. ² Mərig narmamə tiksīn kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermīn rimnarpəvin mīmə, “Yuə marer ye nimri narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun

* **2:20:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nīpran e Yesu. Mine “In minə tiksīn” nīpran e Kristen minə. Nīpig Yesu rimnəpəh əriə mīmə ye nai kamarkwao kin, kimisəsək. † **2:23:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. ‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § **2:26:** Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14

nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini məriḡ rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mimə, “Huaturuk kin kwermim.” Kini ai, kwən ai rhuaturuk kin kwermim, ruahuvə əgkəp.

⁶ Məriḡ Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarien tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nikar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə min aikin kimisəriḡ nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksin kimnhasi-pən apa Judia. Tiksin khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksin khasi-pən apa Idumia, tiksin khasi-pən ye nikar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mimə, “Taksor apnəpənə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhaku-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərəpən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimirin. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Məriḡ Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksin narmamə yame In rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmip ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nipran rimə, Pikwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

Narmamə tiksin kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu rireriḡ-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nipiḡ kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nipiḡ famle kafan minə kimisəriḡ, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno. ²² Məriḡ namhajoun tiksin

3:4: Luk 14:3 **3:6:** Mat 22:15-16 **3:10:** Mat 14:36 **3:11:** Luk 4:41 **3:12:** Mak 1:34

* **3:14:** “Aposol” nipran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin. **3:16:** Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.

kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmın has minə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmın has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nikam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nikam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripəh nərər-timtım-ien. Tukrəsaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən mətu kafan narimnar, kini in maməmır, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmın kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.” ³⁰ Yesu raməgkiar məknakin meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmın hah kirik raməmır iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan (Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmır iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokrən-pən kin. ³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” ³⁴ Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, minipən tuk əriə mə, “Kimiə e nisinik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nipig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kin. ² In rimnəwhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapiet yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuaa əmə. ⁶ Kini mərig mirh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən yerki

3:22: Mat 9:34; 10:25

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14

4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

4:2:

Mat 13:34; Mak 4:33-34

* **4:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyen wit.

kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaaħ-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaيريا khapsaaħ. Tiksın kimnhakuə kin kwənkwaيريا toti, kini tiksın kimnhakuə kin sikisti, kini tiksın kimnhakuə kin wan hundred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əria, mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimie rarə, sərig huvə nəgkiarieren e.”

*Narmamə tiksın kisaiyoh Yesu kin nıprai nuhpikinien
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Kini Yesu rivən In pisın, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın min khavən minisaiyoh-pən kin nıprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əria mimə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmia. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmır iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəria, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəria.’” *(Aes 6:9-10)*

*Yesu ramni-ərhav nıprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mimə, “?Rhawor e? ? Nakaseinein hanə nıprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun min nıprai nuhpikinien minə min tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nıpran ramni məknekin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarieren a, kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaaħ-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarieren kape Kughen, taktəkun əmə Setan rivəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaaħ-pən yerki kapiet kini murə aihuaa əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarieren kape Kughen, rikiria ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarieren yerkiria, masərer kape nıpig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nıpig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əria tuk Nəgkiarieren Huvə kape Kughen, məknekin kamhamır. ¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarieren kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaaħ-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarieren e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narimnar kape nımraghien kapəria. Kini nautə reikuə irəria, mivi əria, ror rikiria ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarieren kape Kughen, rıpəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaaħ-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarieren a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarieren a ye narəyen kapəria. Iriə tiksın kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksın kamhavəh sikisti; kini tiksın kamhavəh kwənkwan wan hundred ye narəyen kapəria.”

*Nhatəyən kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia
(Luk 8:16-18)*

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əria mimə, “To kıpəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nıkam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini

† **4:7:** Yesu rıpəh nıniyen kwənurkəsik, mərig rimini nərəus kirik yame ror nhirin. **4:19:** Mat 19:23-24 **4:21:** Mat 5:15; Luk 11:33

mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimiə narmamə yame nımətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarinen e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Nəgkiarinen e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarinen kini mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarinen kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarinen, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarinen e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekın. ²⁸ Nımoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nımarın, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nıpig tukmə kwənkwan rımrüə, kini yermamə ai rıvən mamrhi meinai neriaji nıpig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rımə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam. ³² Mərig tukmə rəsaah, in murə mamehuə pik, mapita nai minə tiksın. Mamtikimkimin man yerpırig minə khauə masor-pən nımairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nıpig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaah kin nəgkiarinen ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapəriə. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən nıprai nəgkiarinen kafan kimi əriə.

Yesu rımını-əhu nımətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nıpig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Pəh khavən apa nıkar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nımətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətənim kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Əmru! !Natuksəmnim, mərig Ik nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nımətag mine tahik mımə, “Rapəhrə.” Kini ai nımətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “?Nakshawor mamhagin məknekın? ?Nhatətəyen kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nımətag mine tahik, mərig kawor nəkwan!”

5

Yesu rımınəkota nanmin has ye yermamə kirik

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nıkar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa. ²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmır iran, keinein narkis-ətərakin-ien kin nərəus uə jen. ⁴ Nıpig rıpsaah kısıarkis ətərakin nihun mine kwermın kin jen, mərig in ramakapırpı. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərakinien. ⁵ Tukmə yenpig uə yeraan, raməmır apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməreteih-əreteih nıpran kin kapier.

⁶ Nıpig Yesu raməmır hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənımkur ye nımrın. ⁷⁻⁸ Yesu rını-pən tukun mımə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mımə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpırig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhəyen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rımə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-rıpsaah mə tukrıpəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kısıasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kısıəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kısıayu mısıewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav mısıəmnım ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəvıginien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnım, kini kısıayu mhavən apa iməriə ikin minə, kini mısıəvsao kin. Kini mısıəvsao apnapıg kin yerkwanu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun mısıəm. ¹⁵ Khauə mısıəm Yesu, mısıəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rımnaməmır iran kupən. Mısıəm ramkwətə mivəhsı-pən neıpən. Kini nırkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kısıəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kımısıəm Yesu rımnəkota nanmin has kısıəvsao kin yermamə yame nanmin has rımnaməmır iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kısıayoh-pən skai Yesu mə tukrıtarhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rımnaməmır iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu rıməni-əhu, mımə, “Nıkam. Takvən apa imam yerkwanu kımıə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narımnar yame Kughen rımnor kımik, meinai rıkin rımneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai rıtərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rımnor iran. Kini narmamə fam kısıərig, kısıakur kin.

Yesu rımnor huvə pıraovın kirik yame rımivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rımamhə ramragh min

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rıvəh bot məvıəfugin ye nıkar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə mısıərer kurao kin. ²² Yamehuə kirik kape nıməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənımkur ye nımrın ²³ kini masək ətgin, mımə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nımhəyen rınerıaji. Yuə-ru məərəhu-pən kwermım iran, pəh in rəsənin.” ²⁴ Kini Yesu rıvən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kımnhakwasıg kin əriü. Mamhasıg-sıg əriə minə, mısıarkurao ye Yesu. ²⁵ Pıraovın kirik aikin rımivəh nəmhəyen kape pıraovın.

Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien.
²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimmərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiasanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu.
²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ? Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimirap In.
³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimmor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimirin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimmərig nəgkiarrien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermın mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarrien kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”) ⁴² Məknekin, piakəskəh a rhekimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin. ⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In *(Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)*

¹ Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimməvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarrien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimmnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiaiye in.” ⁵ In a kwənmhaan a, riphəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermən ye narmamə kwatiksin yamə mine kamhamə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimməm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmən has ye narmamə. ⁸ Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə nitiip uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik riphəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masəkota nanmən hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmrəgh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə rimməmrəgh min kini mamor pik nimtətien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksın khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksın khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimmərig, mimə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimməərəu ta nipətək nuan. Yakmə rimməmrəgh min.”

¹⁷ Herod rikin rimməsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovın kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mərig Jon rimməni-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovın kape piam.”† ¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein ²⁰ meinai Herod rimməsiəi Jon, mirkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nipig Jon raməgkiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig min.

²¹ Mərig nipig kirik, Herodias rimmivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimmor nəviginiyen ehuə kirik mamor nipig kafan yame rimmərha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine

6:4: Jon 4:44 **6:11:** Luk 10:4-11 **6:11:** Wok 13:51 * **6:13:** Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin. **6:13:** Jem 5:14 **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

† **6:18:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovın kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimmə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovın. (Dut 25:5-6).

6:19: Lev 18:16

namehuə minə tiksın apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. ²² Kini piakəskəh kape Herodias rīvən min aikin, mamor danis ye nimiria. Nipig Herod mine in minə tiksın kimisəm, rikiria ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. ²³ Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

²⁴ Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “?Nisirik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimmor nəgkiarien ətən ye nimir in minə tiksın. To rirəh nəpəhyen. ²⁷ Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rīvən apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, ²⁸ mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. ²⁹ Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nipran, mhavən misərəhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimmher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. ³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nipig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

³² Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. ³³ Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əriə. Kini khatərhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. ³⁴ Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə kimie əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu hundred taosen vatu† ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mimə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiria mimə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nimirin nimirin.” ⁴⁰ Nimirin tiksın wan hundred. Kini nimirin tiksın fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rīvəh bred a kirkirip

6:30: Luk 10:17 **6:34:** Nam 27:17; Mat 9:36 † **6:37:** Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”

mine kəmam a kīraru, mīvaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mīpik-pən kīmi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə mīnə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə mīnə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakwar mīn. ⁴⁴ Narmamə ai kīmisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

*Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar tahik
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

⁴⁵ Məknekin Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nīkar lugun, mhavən yerkwānu kīrik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmīr, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə mīnə. ⁴⁶ Yesu raowīə kīn əriə, mapitan kīn əriə, mhaktə mīvən ye takwar kīrik maməhuak.

⁴⁷ Rīnəpignəp, bot ai raməmīr hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmīr pīsīn apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nīmətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nīmar mar tahik mīvən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kīmisəm raməriwək ye nīmar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisəpəpər mhagin pīk.

Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kini ratpən ye bot, nīmətag ror infamien. Kisəm kisakur rīkiriə ragien. ⁵² Mərig kapəriə kapə rīskai hanə. Kīmisəm pawk Yesu rīmnəvigin narmamə khapsaah kīn bred, məpəh irəkwaak ramswin, mərig kīmnhapəh nharkunien mə In pa.

*Yesu rīmnor huvə narmamə kīmnhamhə apa Genesaret
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmmaan kīrik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkīn kapəriə bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə mīn aikin kīmisəm Yesu kīni kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə mīnə mhapik narmamə yamə mine kīmnhamhə ye nīkaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ Ikin mīnə fam Yesu ramvən ikin, yerkwānu ehua, mine yerkwānu kwəskwəh, narmamə mīnə khapik narmamə mīnə kamhamhə, masərer əswasig kīn ye swatuk pīsīak. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kīn narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nīpeihage neipən kafan. Kini narmamə mī-fam yamə mine kīmnharap, kīmisəsanin.

7

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)*

¹ Nəmhajoun tīksin kape loa kape Moses iriə Farisi mīnə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tīksin kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkīmīk kīrik meinai khapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi mīnə, mine nəmə Isrel mīnə fam kamhakwasig kīn narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisəravyen rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwānu, kini mhapəh nisəravyen, to khapəh mīn nisəviginien. Kapəriə natuakəmien rīpsaah ye nīkarin kape nəspir-tayen nəmkīmīk ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

6:44: Mak 8:1-9 **6:46:** Luk 5:16 **6:49-50:** Luk 24:37 **6:51:** Mak 4:39 * **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pən mīn loa tīksin tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kīrik kīmə, Mishnah.

⁵ Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pəniən kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisərvayen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarın kapəmiə mirai mamni mə, “Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.’ ” *(Aes 29:13)*

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “?Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mimə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mimə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)* ¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknəkin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə mine rimriə. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknəkin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarien e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknəkin to ripəh nivəniən yerkin. Mivən ye tipeuə en mipitərhav hanə min.” (Nəgkiarien a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mimə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovın, nhopniyen yermamə, napir-pəniən tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuəyen, niniyen nikar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovın kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu
(Mat 15:21-28)

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehua kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun

† 7:16: Nəgkiarien ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimnəmir ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimnarha apa Fonia, ye provins a Siria. Kini rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənəmkur ye nimirin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”[†]

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniən nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”[§]

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknen nəgkiarien, rhuvə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimnor huvə kəru kirik, mor huvə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehua kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarien, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrəəhu-pən kwermən ye yermamə ai, pəh rhuvə.

³³ Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermən ye nimətərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermən, kini mirap nerami yermamə ai. ³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Əkwag!”). ³⁵ Məknekin, nimətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramin rihuətuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu ətən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mini-əhu ətən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpin. ³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nimtətien a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru minə mine narmamə khapəh nisəgkiarien.”

8

Yesu rimnor nimtətien kirik, maməvigan narman fo taosen

(Mat 15:32-39)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə min misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kasəmir nipig kisisər, kini nəriə nəviginien rirkək. ³ To yakher-pən kin əriə yerkwanu kamhavən, kirik rəmkərəv ye swatuk, nimirin rapig, kini rimir, meinai tiksən kimmhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəriə nəviginien? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nipar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tuksəvigin narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor. ⁷ Kwaji

[†] **7:27:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonia mine nəmə Siria kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. **§ 7:28:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

kəmam tiksın mın aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mını mə tukhavəhsi-pən mın kimi narmamə ai. ⁸ Kini kisəvigən, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nıpərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ⁹ Iriə kiməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə. ¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə mınə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun mınə kape loa kape Moses khamə tuksəm nımtətien kirik
(Mat 16:1-4)*

¹¹ Kini ai, Farisi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nımtətien kirik ye nımririə ye nəsaninien kape Nanmın kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpir, mını-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nımtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nımtətien kirik ror məknenkın.” ¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun mınə a, matpən mın ye bot, məviəfugin-pən ye nıkar lugun.

*Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə mınə meinai kaparhia kapə riskai pı̄k
(Mat 16:5-12)*

¹⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə mınə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nıpər bred kirikianə əmə. ¹⁵ Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi mınə, mine Herod.”*

¹⁶ Kini kinəsaiyoh əriə mınə kin nıprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rımə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mını-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakasəm əmiə mınə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pı̄k. ¹⁸ Nımrimiə pawk əmə eikın, mərig nakhapəh nisəmien. Nımətərgimiə pawk əmə eikın, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukın fam narımnar yame kitawə kimisor. ¹⁹ Nıpig yımivəh nıpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nıpərpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nitip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh mın əriə mə, “Nıpig yımivəh nıpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nıpərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rımnor huvə nımrin pıs kirik rhuvə mın

²² Kini ai khauə mhavhiak mın yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksın kharəh nımrin pıs kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın iran. ²³ Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mıkir miravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nımrin, kini mərəhu-pən kwermın iran, mımə, “?Nakarha maməm nar uə nıkam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mımə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai mınə.”

²⁵ Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermın ye nımrin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nımrin rəmtir, məm huvə nar. ²⁶ Kini Yesu rher-pən kin mamni

8:9: Mak 6:35-44 **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rıvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien. **8:15:** Luk 12:1 **8:17:** Mak 6:52 **8:19:** Mak 6:41-44

mimə, “Takvən apa imam ikin, mərīg takpəh nivənien yerkwanu e nımasi-pən ikin.”

*Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)*

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav mın mhavən yerkwanu mınə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərīg narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tıksin khamə Ik e Jon Baptaes; tıksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tıksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərīg kimia nakamhani mə Yo e pa?”

Mərīg əmə Pita rımə, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu ətən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

*Yesu rımnəkupən mırkun, mını-ərhav mə tukrimhə, kini mımragh mın
(Mat 16:21-23; Luk 9:22)*

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə mınə mimə, “Yo, Ji Yermamə, jakərīg nəmhəyen ye narımnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə mınə Isrel, mine jif pris mınə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərīg nıpıg kisisər tukruə mivən, kini Yo jakımragh mın.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekın Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarın yame Yesu rımını.

³³ Mərīg Yesu rarar, məm kafan narmamə mınə, mını-pən skai tuk Pita mimə, “!Setan! !Ap ikin e! Nərıgıen kafam rıpəh nəmhenien kın nərıgıen kape Kughen. Nərıgıen əmə kape yermamə.”

*Yermamə kape Yesu tukrətə ye narımnar yame in atuk rorkeikei
(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)*

³⁴ Yesu rokrən kın narmamə mıfam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasıg kın Yo, tukraməkeikei məta ye nərıgıen kafan, kini tukmə rərıg pawk nəmhəyen rəmhen kın nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kın, mərıg tukrikwasıg kın Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgın tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərıg yermamə yame tukhopni tuk nıkwasıgıen kın Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pık ye tokrei tanə e, mərıg in ramarakikın kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei. ³⁷ Mərıg nar kirik rırkək mın tuk nivəhyen nımri nımraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pık təvhagə has. Tukmə nakauris kın nını-ərhavyen nhagık mine nəgkiarın kafak ye nımri mırh, Yo mın jakauris kın nını-ərhavyen nhagım nıpıg Yo, Ji Yermamə, jakrerıg-pə mın kimawə agelo rhakə mınə ye neihuəyen kape Rımık.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən mın, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tıksin kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen mıseriaji nıpıg narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımriin rukreikin muə mor pısın
(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)*

8:28: Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69 † **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımını kupən mə tukrher-pə kın tuk nivəh-mıraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9 **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 **8:38:** Mat 10:33 **9:1:** Mak 13:30

² Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə niprai Yesu rukrekin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rimnəgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekin napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknekin, krharhaha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyən kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “?Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mimragh min, nipran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (*Mal 3:1*)*

¹² Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimnəkupən muə tuk nətu-huvəyən narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rimə ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyən ye narimnar ripsaah?’ †

¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

*Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khap-saah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mərig yermamə kirik ruə mini-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmin has raməmir iran, mamor in reinein nəgkiarien. ¹⁸ Tukmə nanmin has rərer-pən pik iran, kini maməsua kin, ramimir-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwən ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nipran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəko-ta nanmin has, mərig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei, nhatətəyən kapəmiə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

²⁰ Kini kharəh mhauə kimin. Nipig nanmin has rimnəm Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnimin, maməsok-əsok ye nimoptanə. Kini nehe nəkwən ramtərhav rhawən.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pən rim pikwarien mə, “?Rimnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

9:7: Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18 * **9:11:** Emru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17. **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6 † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyən tuk narimnar ripsaah. **9:13:** Mat 11:14

Kini rini-pən tukun mə, “Rimnamarkəskəh mirikakun. ²² Nipig ripsaah nanmın has raməsua-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwayu tuk əmawə, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”

²⁴ Məknekin, rim pikwarien ai rok-rapomh mini mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik min iram!”

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmın has mimə, “Ik nanmın hah. Nimətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takəta ye pikwarien e, mipəh min nuəyen tukun.”

²⁶ Məknekin nanmın ai rok-rapomh mor niprai pikwarien ai rətəmnimin kini mətə iran. Kini iriə kisəm niprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ru-amhə əgkəp.” ²⁷ Mərig Yesu rivəh kwermın, mivi haktə, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pən min imə, iriə pisin əmə kafan narmamə minə kinh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmın has a?”

²⁹ Kini Yesu rimə, “Nanmın has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien pisin əmə rirkun nəkotayen əriə.” †

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kini khatərhav-pən min aikin mamhavən misapita yerkwanu minə e Galili. Mərig Yesu ripəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan yame In ramarə ikin, ³¹ meinai In raməwhag kimi kafan narmamə minə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nipig kisisə, Kughen tukror min Yo yakimragh.” ³² Mərig narmamə minə kafan khapəh nharkunien niprai nəgkiarien a. Mhagin min kin naiyohyen kin nipran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kini khatərhav-pə min ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamə mimə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə minə tuk naha?” ³⁴ Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kimnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə minə tiksın.

³⁵ Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rimə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kin əmə kape narmamə.”

³⁶ Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mirəh-si haktə, mini-pən tuk əriə mimə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

*Yermamə yame ripəh nini-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 **9:26:** Mak 1:26 † **9:29:** Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmın has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien əmə mine nəpəhyen nəviginiyen, rirkun nəkotayen əriə.” **9:30:** Jon 7:1 **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45 **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 **9:37:** Mat 10:40

³⁸ Kini Jon rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagim maməkota nanmin has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai ripəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nimtətien kin, to ripəh narar-minien mini has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame ripəh nini-hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini min mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikova kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet kirik ye nipətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərərü ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nipisien. ⁴⁴ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien. § ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərərü ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien.* ⁴⁷ Kini tukmə nimrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin

“ Sirət minə to khapəh nhamhəyen,

Kini nap min to rapəh nipisien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginien. ⁵⁰ Nigar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinuyen.”

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mitərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmīr apa nikar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarien kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nikam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e loa Moses rimivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rimneighan kin mə yerman rirkun niraiben nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Moses rimirai loa en meinai kapəmia kapə riskai pik. ⁶ Mərig kupən, nipig Kughen rimnərhəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’
(Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin

9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 9:41: Mat 10:42 9:43: Mat 5:30 § 9:44: v. 44 rikək ye kopi

akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. * 9:46: v. 46 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. 9:47: Mat 5:29

* 10:4: Nəgkiarien e raməmīr ye Dut 24:1-4.

mə yerman tukrəta ye rīmni mīne nisini, kini iriu piraovīn mwarə kirikianə.
⁸“Tukwarə mə nīprairiu kirikianə.” (*Jen 2:24*) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə.
⁹Meinai Kughen rīmaviəfugin məknakin əriu, yermamə to rīpəh nakapīrien narəyen kapəriu.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mīne kafan narmamə kharerīg-pə yerkwānu, kini iriə kisaiyoh-pən mīn kin. ¹¹ Kini In rīni-pən mīn tuk əriə mīmə, “Yerman yame rapəh kafan piraovīn mamvən mamarkurək-pən mīn ye piraovīn pīsīn, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovīn. ¹² Kini piraovīn yame rapəh kafan yerman, kini mīvən mamarkurək-pən mīn ye yerman pīsīn, in mīn ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

*Yesu rīvəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
 (Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksīn khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermīn irəriə, mīvəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kimi əriə mīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mīne kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rīpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nivənien ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In mīpik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermīn irəriə, kini mīvəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

*Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin
 (Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)*

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənīmkur ye nīmrin. Mīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mīne yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rīmə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rīmīni mə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napir-pənien tuk piraovīn pīsīn. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nīni-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mīpəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nīpig mīnə fam takamsiai rīmim mīne nisim.” †

²⁰ Kini kwən ai rīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa mīnə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mīni-pən tukun mīmə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mīvəh mane iran, kini mīvəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mīkwasig kin Yo.”

²² Nīpig kwən ai rīmnrīg nəgkiarīen yame Yesu rīmīni, rikin rəpou, meinai kafan nautə rīpsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarə-pən məm kafan narmamə kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “! Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mīne kapəriə nautə rehuə tuk nivənien pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarīen ai. Kini in rarə mīni-pən mīn tuk əriə mīmə, “Kwajikovə kafak mīnə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivənien

10:8: Efes 5:31-33 **10:11:** Mat 5:32 **10:15:** Mat 18:3 † **10:19:** Loa mīnə e kimnharai ye Eks 20:12, mīne Dut 5:16-20.

pəh Kughen rarmaru iran.† 25 ?Nakasərig mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə mīn kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

26 Kini narmamə kafan mīnə kisakur, mīnəsaiyoh əriə mīnə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nīmraghien rerin?”

27 Mərig Yesu rəm tim tim əriə mīni-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pīsīn əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

28 Kini Pita rhekimter maiyoh mīn mīmə, “? Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

29 Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nimə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rīmni mīne nisīni, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen, 30 narimnar a to khapəh nharkək-mīn-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nimə, mīne piauni, mīne nisīni, mīne kafan kakə, mīne kafan kwajikovə, mīne nəsimien kafan (mərig tukhauh mīn in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nīmraghien rerin. 31 Mərig, narmamə mīnə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mīne kamhakwasig tukpihauə mīpisəkupən.”

Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrīmḥə kini mamragh mīn

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Kini Yesu mīne kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rīkir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksīn yamə mīne kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin mīn. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mīni-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. 33 Kini mīni-pən mīmə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikīn aikin a, narmamə tiksīn tuksərahū-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mīne namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Mīseighan-pən kin Yo kimi narmamə mīnə e pəh nien mə nəmə Isrel, 34 pəh tuksarh iakei irak, kini mīsərig-əvhin əpəs Yo, mīsərkis-ərkis Yo, kini mīshopni Yo. Kini mərig jakamragh mīn ye nīpig yame ror kīsīsər kin.”

Jemes mīne Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu

(Mat 20:20-23)

35 Kini ai, Jemes mīne Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mīrəni-pən tukun mīrəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

36 Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

37 Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwtə ye nīkarim matuk, kini kirik tukrəkwtə ye mawor, nīpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

38 Mərig Yesu rīni-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig mīn nəmḥəyen ye nīpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nīpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran?”*§

† 10:24: Nakirkun nīniyen mīn məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame raməigtə pik ye kafan nautə, tuk nīvənien ye Rao ye Neai.” 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 10:34: Mak 8:31; 9:31

* 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 § 10:38: Ye v. 38, Yesu rīmənəgkiar kin nuhpikīnien məkneikīn, “?Nakrarkun nīranim-pən-ien ye pənkin yame jaknīm-pən ikīn uə? ?Uə nakrarkun nīrawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rīmənəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprai nuhpikīnien mirai əmə nīpran.

³⁹ Kini iriu kramə, “Ehə. Kimru yakwəmhən.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhəyen rəmhən kin yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nipiḡ ətən rəmhən kin yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkəwətə ye nikarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Kughen rimiḡvəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimiḡni-ta mimiḡ iriə tuksəkəwətə ikin.”

⁴¹ Nipiḡ narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Mimiḡ-pən tuk əriə mə, “Kimiḡ nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ⁴³ Mərig rirəh natuatukien mə kimiḡ taksor məknakin. Tukmə kimiḡ kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiḡ minə tiksın, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiḡ kirik rorkeikei mə tukramkir əmiḡ maməkupən, in min tukruə rəmhən kin yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Mərig yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamə fam.”*

*Yesu rimmor huvə nimri Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. Kini nimrin pis kirik ramkəwətə ye nikar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nipiḡ fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nipiḡ in rimmərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! ! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.” Mərig in ramripin əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rarar, mimiḡ-pən tuk əriə mimiḡ, “Hani-pən tukun mə ruə.” Kini iriə khavən misokrən kin nimrin pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nimrin pis a rarar məknekin məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?” Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nimrik tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rimmor ik nakwahuvə min.”

Məknekin nimrin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mikwasig kin Yesu.

11

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kiraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, mimiḡ ² “Takravən yerkwanu a

10:39: Wok 12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk 22:25-26 **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhən kin nuknei nərigien kape nəkwəkəwə e yame Mak rimirai. **10:52:** Mak 5:34

nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kipəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsīg mirəuə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, ‘?Nakwhawor mawor məknekin?’ Nakrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.’”

⁴ Kini ai, kiravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nikar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kirik. Kini kirarsin, ⁵ narmamə tiksın kasərer aikin minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marirsın dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kirarəh dongki ai mirəuə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mimhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasīg kin kasokrən ehuə mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpig!‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehuə kape Kughen, kini mamətamə. Rinenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərav. ¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nimarın ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meinai ripəh neriaji-hanəyen nipig tukrikuə iran.

¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mimə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkwan tuk nipig kirik.”§ Narmamə kafan minə kisərig nəgkiarien ai.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nipig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rivən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.* ¹⁶ Kini mini-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’”

(Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə

rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’”

(Jer 7:11)

* **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesī ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisien kin. † **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nipran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **11:10:** Kamani nipe e ye nipig kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6 § **11:14:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. * **11:15:** Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesī kirik ye Sek 14:21.

¹⁸ Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakın swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ Mərig rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

*Yesu rimnəvhag kin nuhpikinien kape nai a figtri
(Mat 21:20-22)*

²⁰ Kini rikwamer kin, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”†

²² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnim, mipəh niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasaiyoh kin kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik ripəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rimimiə ye Neai, In tukripəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekın?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-minien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

*Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)*

11:18: Mak 14:1 † **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7 **11:25:** Mat 6:14-15 ‡ **11:26:** Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

¹ Yermamə kirik rimməsim kın grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətagtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kın. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kın nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kın kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kın nərok kafan. ³ Mərig iriə kisasar, mharaptərəkin manaja ai, misərkis-ərkis, misher-pən kın mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kın kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kın yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehuə ai kape plantesen rher-pən min kın kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kın mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, 'Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.' ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, 'Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətatəwə kın.' ⁸ Məknekin kharaptərəkin, mishopni, mharəh nıpran misarkwərhav kın ye nəkwai plantesen."*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, "? Yamehuə kape plantesen ehə tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, " 'Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimmor.

Rikitawə ragien pik tukun.' "

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptərəkin Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhagin kın narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarın kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kın Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kın naiyohyen əutən kirik mə tuksəmru mə tukrini nəgkiarien kirik rıpəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, "Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kın yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rıpəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuatur ye loa kapətatəwə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam? ¹⁵ ?Tukasəkeikei misərok takis uə nikam?"

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12 **12:13:** Luk 11:53-54

Mərig Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksın. Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Nakshawor misarkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm.”

¹⁶ Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷ Məknekın Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kısərig nəgkiarrien kape Yesu, kısıkur pik kin.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarrien ye nıkarın kape nımraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rımhə to rıpəh nımragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kısıyoh kin nərigien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rımırai ye Loa mımə, ‘Tukmə yerman rımhə-tan kin pıraovın kafan, kini kapəriu kwa-jikovə rırəkək, piau yerman ai tukraməkeikei mikir pıraovın ai tukreimək.’ Ye nərigien a, iriu kirirkun nırapərəkinien nhag piauni yame rımamhə.†

²⁰ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrin nupan rarkurək kini mıpəh nırəhyen kafan kirik kwajikovə, mımhə. ²¹ Kini tukmə yame rıkwasıg kin rıkir pıraovın kape piauni yame rımamhə, kini mıpəh neiməkien, kini mımhə min. Kini naorahini yame ror kısısər kin ror əmə min nar kirikianə kin ²² meriaji iriə fam a seven kısıarkurək ye pıraovın a, kini mhamhə fam, mhapəh nıseiməkien. Kini en pıraovın a rımhə min. ²³ Kini ye nıpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?pıraovın a tukror pıraovın kin kape pa nhagin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen, mıseinein min nırkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nısarkurəkien. Norien kape narkurəkien rımnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nıkarın kape nımragh-minien, tukmə ror nakhapəh nısəhuekinien nəkwəkwə yame Moses rımırai tu, mə Moses rımnəm nai kirik ramuək. Aikin, Kughen rımnamni-pən tukun mımə, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’

(Eks 3:2,6) ²⁷ !Kitawə kharkun mə irisır kirharə iriə Kughen meinai nar apnıpig kwərhmhə ta tu mırhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rımə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!”†

Naha loa in rehuə pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rımnərig nəgkiarrien minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə minamıyoh pən In mımə, “?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəripənien?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni mımə,

12:17: Rom 13:7 **12:18:** Wok 23:8 † **12:19:** Moses rımını məknekın ye Dut 25:5-6.

† **12:27:** Sadusi minə kımnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kımnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. **12:28:** Luk 10:25-28

“!Kimiə nəmə Isrel! !Taksərig huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pisin əmə In Kughen. ³⁰ Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen kapəmiə, mine ye narigien kapəmiə, mine ye nəsaniien kapəmiə.’ (Dut 6:4-5)

³¹ Loa yame rikwasig kin ramni mimə,

“Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18)

Loa kirik min rirkək yame in rapita yamə mir e.”

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pisin əmə In Yermaru. ³³ Kini tukasəkeikei misorkeikei In ye rikitawə fam, mine ye narigien kapətawə, mine ye nəsaniien kapətawə. Kini misorkeikei min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nəri-pəniien loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivəhsi-pəniien kimi Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiariien kape kwən a rhuvə pik, kini mini-pən tukun mimə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiariien skai kirik.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan
(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rivən apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriə mimə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“İkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” ’”§ (Sam 110:1)

³⁷ Kini Yesu rirpən mimə, “Ye nəgkiariien e, Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə, mimə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowiə kin əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpiniien kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

12:33: 1 Saml 15:22; Hos 6:6 § **12:36:** Kughen rimini-pən nəgkiariien e tuk King Deved. * **12:42:** Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.”

⁴³ Kini Yesu rokræn kin narmamæ kafan minæ khauæ. Kini rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ piahwaru e kimhæ tan kin, kafan mane rirkæk, mærig in rimivæhsi-pæn mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamæ minæ tiksîn kimnhavæhsi-pæn. ⁴⁴ Narmamæ ai kimnhavæhsi-pæn æmæ nipar mane, mamhapæh nipærin. Mærig piahwaru e kafan mane rirkæk pawk, mærig rimivæhsi-pæn fam mane yame tukrivæh nimri næviginien kin nan.”

13

*Yesu rimini mæ nimæ ehua kape Kughen tukrimir
(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)*

¹ Kini ai, Yesu rimitærhav ye nimæ ehua kape Kughen, yermamæ kirik kafan rini-pæn tukun mimæ, “Yhajoun, æmru. Nimæ ehua kape Kughen kimnor kin kapiæ ehua, kini nimæ minæ e khahuvæ pik.”

² Mærig Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Æmru. Nimæ ehua minæ e, tukoh-ætæg-ætæg kapiæ iran, kipæh nipæhyen kirik.”

*Nahasien yame tukruæ ye Nipig Kwasig
(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)*

³ Kini Yesu rimnækwætæ ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-æhu kin nimæ ehua kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauæ misæm In. ⁴ Misaiyoh-pæn In mhamæ, “Yaksorkeikei mæ takni-pæ tuk æmawæ mimæ ?narimnar minæ e tukruæ ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takasærig huvæ, tamæ yermamæ reikuæ iræmiæ. ⁶ Narmamæ khapsaah tukhavæh nhagik, kini mhauæ mhani mæ iriæ e, Kristo. Tukseikuæ ye narmamæ khapsaah mhavi nærigien kapæriæ. ⁷ Kini nipig naksærig mæ narmamæ kamhauh æriæ minæ, uæ naksærig nævsaoyen kin nuhyen æjir minæ, takhapæh nisakur-akurien, mhapæh nhaginien. Narimnar minæ e tukruæ mækupæn, mærig pæh nien mæ Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamæ tukhauh æriæ minæ. Kini narmamæ ye tanæ kirik tukhavæn apa tanæ pisin mhauh æriæ minæ. Kini nimnimien tukravæn ye tanimtanæ. Kini sweiwei tukruh narmamæ. Mærig narimnar minæ e in nirikakunien æmæ kape nahasien, ræmhen kin piraovin yame ramærig næmhæyen ye nipig kape neimækien.

⁹ “Mærig takasærig æmiæ. Tukeighan kin æmiæ naksærer ye nimri mirh. Kini tukærkis-ærkis æmiæ ye nækwai nimæhuak kapæriæ. Meinai kimiæ kafak narmamæ minæ, takasækeikei misærer ye nimri næmasur kape gavman mine ye nimri næmasur kapæmiæ tuk nini-ærhavyen Nægkiarien Huvæ kape Kughen kimi æriæ. ¹⁰ Tikni-ærhav Nægkiarien Huvæ kape Kughen ikin minæ fam rarkurao ye tokrei tanæ, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripiruæ. ¹¹ Mærig tukmæ kivæh æmiæ mæ taksærer ye nimri mirh, rikimiæ tukripæh næpouyen. Mhapæh nisærigien mæ, “?Jakhawni-pæn tuk æriæ?” Takhani-ærhav nægkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivæhsi-pre kimi æmiæ meinai pæh nien mæ kimiæ nakasægkiar, mærig Nanmin Imærhakæ tukrægkiar ye tikhhermiæ.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovæ kamhopni. Kini kwajikovæ minæ tukhani hah rimriæ minæ mine nisinriæ minæ, miseighan kin æriæ kamhopni æriæ. ¹³ Narmamæ tuksæmækin æmiæ, misor ahas pæn kimi æmiæ meinai kimiæ nakamhavæh nhagik. Mærig narmamæ yamæ mine kasærer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivæh miragh æriæ.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame ripəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə raməpis iruə ye nimə kafan to ripəh nivəniēn imə tuk nipikien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh nivəniēn yerkwānu tuk niwəhyen kafan neipən. ¹⁷ !Man! Riskai pik tuk nipiraovin yamə mine kisor tipriə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripəh nuəyen mirəh əmiə ye nipig kape nəhig ¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripəh nəm-hanəyen ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²⁰ Mərig Kughen rimnəraitə nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimnərai nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²² Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə. ²³ Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

²⁴ Kini Yesu rirpin mamni-pən tuk əriə mimə, “Kini nipig kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mirh tukripis,

Kini makuə to ripəh min nəsiəyen;

²⁵ Kini kəmhau minə tuksəsaah,

Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ ” (Aes 13:10, 34:4)

²⁶ Kini Yesu rirpin mimə, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksi-pən ye napuə miyəh nehuəyen mine nikakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

²⁸ Sətərig min kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmə nipig yame kwermīn rinaurə kini nimarīn rinəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. ²⁹ Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknekīn, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə. ³⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə. ³¹ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiariēn kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik. ³² Mərig narmamə fam kiseinein nipig kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Mərig Rimik pisin əmə In rirkun.

³³ “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisapirien! Meinai kimiə nakseinein nipig yame narimnar minə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwānu mamvən yerkwānu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu

wok pisin pusun kimi ariə. Kini mini-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mimə, ‘Takamarha.’³⁵ Rəmhen əmə mīn kin kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nīpig yame Yamehuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpig əru, uə tukruə yenpig-yenpig, uə tukruə yerkwēiha.³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nīpig, pəh In tukripəh nəmien mə kimiə nakasapir.³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən mīn tuk narmamə mə takasərig əmiə nīpig fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakīn swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini nīpig a, tukharaptəəkīn nəviginien ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris mīnə mīne nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakīn swatuk mə tukharaptəəkīn apis-apis Yesu mīshopni.² Iriə kimnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptəəkīnien In ye nīpig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai ariə kini] khauh apnapig əmə ariə mīnə.”

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kini Yesu rīvən Betani mīvən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rīmivəh nīmhayen ətən ye tīkin. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovin kirik ruə mīvəh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nīmrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.⁴ Mərig narmamə tīksin niemhaa rhai ariə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e?⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mīrkun nīvəhyen mane rəmhen kin tri handred taosen vatu* kin tuk nīvəhsi-pənien kimi yavən has mīnə.” Kini kīshek pian a.

⁶ Mərig Yesu rīni-pən tuk ariə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo.⁷ Yavən has mīnə tukasəmīr kimiə miriə nīpig fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nīpig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kītwə-m kimiə nīpig fam.⁸ Piraovin e rīmnor huvə-pə kimi Yo ye nīrkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknīm Yo.⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao mīn kin norien kape pian e, pəh narmamə rīkiriə tukraməsik in.”

Judas rīmneighan-pən kin Yesu kimi tīkmīr mīnə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris mīnə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə.¹¹ Rīvən məm ariə, rīkiriə ragien, kini kimnhani mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpig tuk neighan-pənien kin Yesu kimi ariə.

Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nīpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a rīrikakun ye nīpig kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kirik mīsor nəviginien ai

13:35: Luk 12:38 **14:3:** Luk 7:37-38 * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri handred taosen vatu, mərig kimnhani mə, “Tri handred denarii.” Tri handred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kīrikianə. **14:7:** Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40

kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴ mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’ ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

*Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə
(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehuə!”†

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e niprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nitawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mivəh miragh narmamə rehuə. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nipe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

*Yesu rimini-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.” (Sek 13:7)

²⁸ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to ripəh nimirien.”

14:12: Eks 12:6 **14:18:** Sam 41:9 † **14:21:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tana, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarrien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehuə.” **14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 ‡ **14:26:** Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mini-pən skai mīn mīmə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə mīn nəgkiarien kirikianə.

Yesu rīmavən apa Getsemane maməhuak

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kini ai iriə khavən mīn apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mīmə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir mīn. Rikin rərhakis pik.
³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mīmə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmīr eikin e, marharha-huvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənīmkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mīmə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.”

³⁶ Kini mīmə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen§ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə mīn tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nīpig kwəkwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nīpraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig mīn maməhuak. Mini-pən əmə mīn nəgkiarien a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə mīn, məm irisir kwərhapir yeru mīn, meinai napirien rīmivəh nīmririsir. Mərig irisir kwərhauris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən mīn. Marə muə mīn yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nīpig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has mīnə. ⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikim rīmnagian tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir mīnə kafak ruauə ipakə ta.”

Tikmir mīnə kape Yesu khauə mharaptəəkīn In

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekīn Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris mīnə mine nəmhajoun mīnə kape loa kape Moses, mine nəmehua kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mīmə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptəəkīn, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptəəkīn Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nīmətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkīn Yo? ⁴⁹ Nīpig fam kitawə-m kimiə kasəmīr ye nīmə ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig

^{14:31:} Jon 11:16 ^{14:32:} Jon 18:1 ^{14:34:} Jon 12:27 § ^{14:36:} Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” ^{14:36:} Mak 10:38; Jon 6:38 * ^{14:47:} Jon 18:10 rīmə Pita e rīmnəru nīmətərgi kwən a.

nakhapəh hanə nharaptərəkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimiini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipiig kharaptərəkin kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

Yesu rimnərer ye nimri kaonsel

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyən tuk Yesu. Nipiig ruə pakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini miyən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡ ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishekimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksın kishekimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehua kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipiig yame ror kisisar kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.’ ” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimriəriə mini-pən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimnhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rimiini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mimhə.§

⁶⁵ Kini tiksın kishekimter masərig-əwhin. Tiksın kisarkis-ətərəkin nimrin mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rimuh Ik!”* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir.

Pita rimiini mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmir ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mimə, “Eh, ik min kirik. Nakamkwasig kin yemə Nasaret e Yesu.”

† 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 14:50: Sam 31:11 † 14:52: Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak. ‡ 14:55: Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni. § 14:58: Jon 2:19-21 § 14:64: Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. * 14:65: Aesea 11:3 rimə Mesaea, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir; mərig tukrirkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nimri Yesu kini mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rirkun əfrakis min əriə uə nikam.

⁶⁸ Mərig Pita rımə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mıtərhav meiwaiyu mın maməmır ye kwəruə kape rukwanu a. Kını man kırıkianə rəkakə.†

⁶⁹ Kını yasitu a kape hae pris rarə muə mın. Mınamni-pən tuk narmamə mınə aikin mə, “Kwən e, in kırık mın a.” ⁷⁰ Mərig Pita rımını neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kırık mın a. Meinai ik mın yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rını-pən skai tuk əriə mımə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mıkıraru. Pita, rıkin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rımını mımə, “Man tukripəh hanə nıkakəyen mıkıraru, takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kını rərig rahas pik; rıkin rərhakis masək.

15

Yesu ramərer ye nımri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpig-enpig əgkəp, jif pris, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə tıksin mın kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarrien kırık. Mhani-pən tuk narmamə tıksin mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kını mhakır In mhauə mhakır-pən kimi Paelat, yamehuə kırık kape Rom. ² Kını ai Paelat raiyoh In mımə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Nəfrakisien e nakamni.”

³ Kını jif pris mınə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kımısəm-pən ye Yesu. ⁴ Kını Paelat raiyoh mın In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarrien? Əmru. Kamhani nəgkiarrien rehuə iram.”

⁵ Kını Paelat rımnəm mə Yesu rıpəh nıniyen nar kırık, rakur.

Paelat rımə Yesu tukraməkeikei mımha

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk mınə fam, ye nıpig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kırık kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kını yamehuə rırisin kırık ramvən. ⁷ Kını narmamə tıksin kasəmır ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kını mışhopni narmamə tıksin. Iriə kırık, nhagin e Barabas. ⁸ Kını nəmə Isrel kımnhauə mısəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mırısın yermamə kırık ye kalabus. ⁹ Kını Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrısın Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikin meinai in rımnəm ta mə jif pris mınə kımısərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kını jif pris mınə kımnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, mərig mə tukseighaan kin Barabas. ¹² Kını Paelat raiyoh-pən mın əriə mımə, “?Mərig jakhawor kwən yame kımıə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kını iriə kısokrən ehuə mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴ Mərig Paelat raiyoh-pən mın əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rımnor rahas?”

Mərig iriə kısokrən ehuə pik mın mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

† **14:68:** Kopi akwas tıksin kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kırık rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmır ye kwəruə kape rukwanu a. **15:1:** Luk 22:66 **15:5:** Aes 53:7; Mak 14:61 **15:11:** Wok 3:13-14

15 Kini Paelat rimnorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rimə tukərkiş-ərkiş Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kasarh iakei ye Yesu
(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)*

16 Kini mobael tiksın khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə. 17 Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nəəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. 18 Kini masokrən kin mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” 19 Kini mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. 20 Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

21 Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrırəh nai kamarkwao kin kape Yesu. 22 Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).* 23 Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kəvit-pən nimar nai kirik kamni kimə “mir”.† Mərig Yesu ripəh ninimien.

24-25 Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. 26 Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətərək-in-pən ye nai kamarkwao kin. 27 Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. 28 Məknekin, nəgkiarieren ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”‡

29 Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “!In en! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! 30 Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

31 Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. 32 Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

*Yesu rimamha
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

33 Yerkwēiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. 34 Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, “!Elae! !Elae! ?Lama

15:21: Rom 16:13 * 15:22: Nəgkiarieren e “Golgota” ye nəgkiarieren kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.” † 15:23: Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. 15:24-25: Sam 22:18 ‡ 15:28: Nəgkiarieren ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam. 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58

sabaktani?" Nipran rimə, "Kughen kafak! Kughen kafak! Rhawor nakamapitan kin Yo?"§

³⁵ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarinen ai mhamə, "Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja." ³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, "Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?"

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehuə min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpərig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nimhəyen kape Yesu kini mimə, "Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen."

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisın kwajikovə mir nhagriu Jemes mine Joses, karharer isok, iriə nipiraovin tiksın masəm In. ⁴¹ Nipig Yesu rimavən Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nipiraovin apnapig minə khapsaah apaikin, kimnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

*Josefyemə Aramatia rimirim Yesu
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)*

⁴² Nipig a, kamni kimə napnəpenəyen meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. Ipakə mirh rivə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamə kirik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgin pawk, mərig rimnarar mivən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnərig mə Yesu rimamhə aihuaa əmə, rakur pik kin. Kini mokrən kin yamehuə kape mobael maiyoh in mimə, "Yesu ruamhə əfrakis uə?"

⁴⁵ Kini yamehuə ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mə tukrivən mirəh niprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rivən mirəhsi-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivən mivəh nimri neipən huvə kirik muə muvrig nipran kin neipən a. Kini mirəh mivən mərəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapier ehuə kirik. ⁴⁷ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisın Joses, iriu kimawəm kwənmhaan yame rimnərəhu-pən Yesu ikin.

16

*Yesu rimamragh min ye nimhəyen
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

¹ Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisın Jemes, krhivən mirhivəh nimri nimar nai tiksın yame nəmiovin rapien huvə. Mirhivən mə tukrhor-pən ye niprai Yesu. ² Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-ənpig əgkəp, krhivən ikin niprai Yesu raməmir ikin. Mirh ririkakun mamhaktə, ³ karhivən hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhimə, "Pa tukrasitu irətəsir tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukrai əswasig pən tuk Yesu?" ⁴ Irisir kirhini məknaikin meinai kapier a in rehuə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhivən imə ye nəpag kapier ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur.

§ 15:34: Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22. 15:36: Sam 69:21 15:40: Luk 8:2-3

6 Mərig rini-pən tuk ərisir mīmə, “Takrhīpəh nīrhīgīnien. Yakirkun mə nakarharhakīn Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kīn. Mərig In rirkək eikīn e. Ruimragh ta. Rhuəru mīrhəm. Tamhekin e kimmərahū ikin. 7 Takrhivən mīrhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mīrhimə, ‘In rinəkupən ta kīn əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikīn, rəmhen kīn yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’” 8 Kīni pia misir a krhītərhav, meinai kimirhīgīn pik, kīni marhətəmnīmīn. Ror pən krhīpəh nīrhini-əsah-pənien tuk narmamə.*

*Yesu rīmamragh mīn, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)*

9 Yesu rarə mīmragh mīn ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikīn mītərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rīmnəkota nanmīn has seven iran kupən. 10 Kīni pian ai rīvən məm narmamə yamə mine kimməmhakwasig kīn Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kīn kīmi əriə. 11 Mərig nīpig kīmīsərig mə Yesu rīmīmragh mīn kīni Meri mīn rīmnəm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

12 Kīni ai, yermamə mir kīraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu rītərhav-pən tuk əriu. Nīpran rukrekīn pīsīn. 13 Kīni kīrarerig mīravən mwəvsao kīn kīmi narmamə mīnə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

*Yesu rīmatərhav-pə tuk kafan narmamə mīnə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)*

14 Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigīn, Yesu rītərhav-pən mīn tuk əriə; kīni məgkiar-pən skai kīmi əriə meinai iriə khapəh nīshatətəyen iran. Kīni kaparhia kapə riskai pik. In rīmnəgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh mīn nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape narmamə mīnə tīksīn yame kīmīsəm In, mamhani-ərhav mə rīmīmragh mīn. 15 Kīni rini-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanīmtanə mhani-ərhav nəgkiarien huvə kape Kughen. 16 Yermamə yame rhatətə irak, kīni mor baptaes, Kughen tukrīvəhsi-pən nīmraghien rerīn kīmīn. Mərig yermamə yame rīpəh nīniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrīni mə tukrīvəhsi-pən narpīnien kīmīn mə tukrīvən apa ye nap ehuə. 17 Kīni narmamə yamə mine kīshatətə irak, Kughen tukror nīmətətien tīksīn ye nīmraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmīn has ye narmamə ye nhagīk; mharkun mīn nīniyen nəgkiarien pīsīn pīsīn; 18 mharkun nīrəhyen snek, mərig snek to rīpəh nəsiyen əriə; mharkun nīnimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kīn; mharkun nərəhū-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kīni tuksəsanīn.”

19 Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rīvəh In mhaktə mīvən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. 20 Kīni narmamə kafan kīmnhatərhav misəvsao kīn Nəgkiarien Huvə ikin mīnə fam.

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * 16:8: Kopi akwas tīksīn kape Niutesteman ye nəgkiarien kape nəmə Gris kharpīn nəgkiarien ye ves 8 mhamə, “Mərig nīpiraovīn mīnə ai kīmnhauə misəvsao-pən kīn kīmi Pita mine narmamə yamə mine kasəmīr aikīn. Misəvsao kīn narīmnar yame kwən ai rīmīni-pən tuk əriə. Kwasig ikin ye narīmnar mīnə a Yesu atuk rītərhav-pən tuk əriə mīvəhsi-pən nəgkiarien kīmi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanīmtanə misəvsao kīn Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Nəgkiarien ai ramni mə Kughen rīrkun nīwəh-mīraghien narmamə mīrkun nəmviviyen narmamə kape rerīn.” † 16:8: Nəgkiarien ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopi akwas tīksīn kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagīn rīmīrai. 16:14: 1 Kor 15:5 16:15: Wok 1:8 16:16: Wok 2:38 16:17: Wok 2:4; 8:7 16:18: Luk 10:19; Wok 28:3-6 16:19: Wok 1:9-11; 2:33-34

Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nımtətien rıpsaah ye nımraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakısien iran.

Luk

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarieren kwəkwə kape nəkwəkwə e Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəməhuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyən narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyən kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekən.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksən kimnhani nəfrakisien iran, tiksən kimnhaukreikən nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturuk nəgkiarieren ye narəyən kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyən kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarieren kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimirəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarieren kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimririə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuaturuk nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksən kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarieren iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuaturuk narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuaturuk yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuaturuk nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriū kwətuaturuk ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarieren minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiriū rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahwaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturk ye nipiḡ yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapiet kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapiet yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, miḡin pik. ¹³ Məriḡ agelo a rini-pən tukun mimə, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnəriḡ kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takəriḡ rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.*” Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipiḡ raməmir apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək. ¹⁶ Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah khareriḡ-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye nanmin mine nəsaninien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khreriḡ-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə min ye nirkunien kape nəmə atuaturk minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nimraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mimə, “?Jakhawor pən iran mine mirkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiəhuaru min.”

¹⁹ Məriḡ agelo a rini-pən tukun mimə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nimri Kughen ye nipiḡ m-fam. Kini In rimnher-pə kin yo mə jakuə məgkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Etəriḡ-ru! Neramim tukrərpəvin kini takeinein nəgkiarien meriaji nipiḡ takəm niprai nəgkiarien e, meinai nimipəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nipiḡ atuaturk kafan.”

²¹ Kini ye nipiḡ a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misəriḡ mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²² Kini rimatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rimnəm nəmrərhavyen kirik imə. Raməgkiar əmə kin kwermın mamvən, neramən rimnarəvin.

²³ Kini nipiḡ rimnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rireriḡ-pən yerkwanu. ²⁴ Kini ripəh norien tu, kafan piahwaru ror tipin, mamerkwaig əmə yerkwanu meriaji makuə kirkirip, ²⁵ mamni mimə, “Nar e Kughen Yermaru rimnor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Məriḡ taktəkun ai, Kughen rimnor rhuvə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mipəh min naurisien kin nimri jir.”

Agelo kirik rimini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nipiḡ Elisabet ror tipin mivəh makuə sikis, Kughen rimnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rivən apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarien kirik mamvən kimi

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.
1:15: Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21

piraovin kirik nhagin e Meri. Yerman ripah hanə nivəniēn tukun, mərig kimirpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, minipən tukun mīmə, “Rhuvə, Meri. Kughen rimnərəhu kafan nihuvəyen kimik, kini mamarə kimiru min.”

²⁹ Mərig tipir ramuh Meri tuk nīprai nəgkiariēn a, mīmə, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Mərig agelo a rini-pən tukun mīmə, “Takpəh niginiēn, Meri, meinai Kughen rimirpen mə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mirəh kwaji kirik yerman, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpīrig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin ripni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rini-pən tuk agelo mīmə, “?Jakhawor-pən iran mine mirəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərig agelo rini-pən tukun mīmə, “Nanmin kape Kughen tukrurə marə iram, kini nəsaniniēn kape Kughen Yerpīrig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kulum e Elisabet rinəpiəhuaru pawk, mərig rinor ta tipin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimə piahwaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rinor tipin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik ripəh norien neineiniēn tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikin Meri rini-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rimavən məm Elisabet

³⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, ripəh norien tu, Meri rimnarar iman ikin, mhai miren nar mivən apa yerkwanu kirik ye nikar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəea mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nīpig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknaikin kwajikovə a ye tipin rakur mikiu; kini Nanmin kape Kughen rimnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kimik rapita nīpiraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nirkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisin Yermaru kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nīpig yimnərig kafam nəgkiariēn, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nimini nəfrakisien ye nəgkiariēn yame Kughen Yermaru rimini-pre tuk ik.”

Meri raməni nīpei maməgnəgin Kughen

⁴⁶ Məkneikin Meri rimə, “Ye nīmraghien minə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru, ⁴⁷ kini rikik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh miragh yo, ⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapig əmə, mərig rikin raməsik yo.

Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rimnor huvə pə kimi yo.

1:27: Mat 1:16,18 † **1:31:** Nhag e Yesu, nīpran ramni mīmə Kughen tukrivəh miragh narmamə mifam. **1:31:** Aes 7:14; Mat 1:21-23 **1:33:** 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 **1:37:** Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17 **1:46:** 1 Saml 2:1-10

- 49 Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
In rimnor narimnar rehuə kimi yo.
Kini nhagin ramərhakə.
- 50 Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.
- 51 In rimnor nar apsipis minə ye nəsaninien ye kwermi.
Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.
- 52 Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,
kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.
- 53 Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigin əriə kin nəviginien yame rhuvə,
kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimnher yerhav kin əriə, nar rimirkək tuk əriə.
- 54 In rimnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikin raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, ⁵⁵ ririkakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarrien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”
- 56 Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisə, kini ai, mipirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rimnarha-pə

- 57 Kini nipig atuatur kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kini rimirəh tini yerman. ⁵⁸ Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikianə iriə min mə tuksagien kwis.
- 59 Kini nipig pikwarien a rimivəh nipig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnhag rimni e Sekarəea, ⁶⁰ mərig nisini rimini-pən mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”
- 61 Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” ⁶² Kini masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekarəea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.
- 63 Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarrien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. ⁶⁴ Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.
- 65 Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarkuraō ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia. ⁶⁶ Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekarəea rimini-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

- 67 Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekarəea, ramni-ərhav nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,
- 68 “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel,
meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə,
kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

- ⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsipən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰ raməri-pən əmə nəgkiarinen yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəməkin ətawə.
- ⁷² Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuaturuk ⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə, mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuaturuk ye nipig mifam.”
- ⁷⁶ Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpilig; meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swaturuk kafan,
- ⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.
- ⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə. Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nimhəyen ramhen narmamə ikin, kini mamkir-pən nihutawə ye swaturuk kape nəmərinuyen.”
- ⁸⁰ Kini pikwarien a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuaturuk yame tukririkakun wok iran ye nimri nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə (Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaerinas in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimrin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpilig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarien yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰ Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹ Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirərah Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kini ruauə atuaturuk ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərəh Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yakwi-nətuən kiraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.†

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarien kape Kughen yame ramni mimə,

“Nimrin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.” (Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

²⁵ Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nimraghien in ratuaturuk huvə, kini nipig mifam in raməri-pən nəgkiarien kape Kughen. Kini in rameito kin nuəyen kape Kristo yame In tukruə mivəh

^{2:14:} Luk 19:38 ^{2:19:} Luk 2:51 ^{2:21:} Luk 1:31 * ^{2:22-24:} Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine
1 Saml 1:22-28. † ^{2:22-24:} Loa e raməmir ye Lev 12:8.

mīragh nāmə Isrel. Kini Nanmīn kape Kughen ruə mīkuar yerkin. ²⁶ Nanmīn kape Kughen ruini-pən ta tukun mīmə tukrīpəh nīmḥəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rīmīni mə tukrher-pə kin. ²⁷ Kini Nanmīn kape Kughen rīmnor rīkin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mīne Meri kīmīrəḥ Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narīmnar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸ Məkneikīn Simeon rīmnəm Yesu, kini mīrəḥ kin kwermīn, kini mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mīmə,

²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame lk nīmīni tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kin yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nāmərinuyen,

³⁰ meinai yaknəm kwajikovə e kin nīmrik yame tukrīwəh mīragh narmamə.

³¹ Ik nīmnor apnəpeinə mə In tukrīvəh mīragh narmamə,

kini narmamə m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruə rəmhen kin laet, mhajoun swatuk kin nāmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nāmə Isrel tukun.”

³³ Kini rīm kwajikovə a mīne nisīni kwakur pik kin nəgkiarīen yame Simeon rīmīni iran. ³⁴ Kini Simeon rəhuak mīmə, “Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kini mīni-pən tuk Meri, nisīn kwajikovə a, mīmə,

“!Ərig-ru! Kughen rīmīrpen ta kwajikovə e mə tukror nāmə Isrel khapsaah tukhamīr,

kini mə tukror mīn əriə khapsaah khavəh nīmraghien.

Kughen rīmīrpen pawk In mə In ror nīmṭətīen kirik, mərig narmamə tukhani hah In. ³⁵ Ror pən tukəm əpu nərigīen has kape narmamə khapsaah.

Kini, Meri, rīkim tukrəmhə tukun rəmhen kin yame yermamə kirik ramhai rīkim kin nau nisə.”

³⁶ Kini pīahwaru kirik ramarə aikin, nhagin e Ana. In profet kirik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rīnəpīahuaru əgkəp. Nīpig rīmnāmətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rīmhə. ³⁷ Rīmnarə pīsīn əmə məknaikīn meriaji mīpīahuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nīpig mīfam in raməmīr ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mīne yeraan. Matuakəm mīpəh nəvīgīnien mə tukrəhuak kīmī Kughen. ³⁸ Kini in rīmauə atuatur ye nīpig yame Simeon raməgkiar kin kwajikovə a. Kini pīahwaru ai rīmīni vi vi Kughen tukun, kini maməgkiar ye kwajikovə e kīmī narmamə mīfam yamə mīne kamhawhin mə Kristo tukrīrīsīn nāmə Jerusalem.

Josef mīne Meri kīmīravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mīne Meri kīmīwor narīmnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kini mərḥīrerīg-pən imərisīr ikin Nasaret ye provins e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rīnehuə muiskai, muirkun huvə nar, kini nīpig m-fam nīhuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nīmraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk mīnə fam, rīm Yesu mīne nisīni kīmīravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.† ⁴² Kini nīpig Yesu rīmīvəh newk twelef, kīmīwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rīkwasīg kin əriu mīrhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rīnor infamien, kini kafan mīnə kīmīharerīg mhavən

2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 **2:32:** Aes 42:6; 49:6; 52:10 **2:34:** Aes 8:14; Mat 21:42; 1

Pita 2:8 **2:39:** Mat 2:23 † **2:41:** Ye nīpig kape lafet kape Nəvīarokīnien, uə Pasova, nāmə Isrel rīkiriə raməsik Kughen rīmīwəh mīragh kwənərəus kupən kapəriə mīrəḥ-si ta əriə ye kwermī yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27.

iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In rīpəh nīkwasiɡien kīn rīmni mīne nīsini, maməmīr əmə apa Jerusalem. Kīni iriū kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasiɡ kīn əriə. Kīni kīmīsəriwək mamhavən tuk nīpīɡ piəpiə kīrik. Mīpīrərikakun mwarha-kīn yerki kwənərəus kapəriū mīne iriū mīnə tīksin. ⁴⁵ Mərig kīrapəh nīwəmien In, mwarha-kīn, mīrarerīɡ mīravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kīn In nīpīɡ kīsīsər, kīni mīpiwəm apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun mīnə, mamətəriɡ kīn əriə. Kīni mamaiyoh əriə kīn narīmnar tīksin. ⁴⁷ Kīni narmamə mīfam kīmīsəriɡ In, kīsakur tuk kafan nīrkunien mīne nhorpīnien nəɡkiarīen mīnə kafan. ⁴⁸ Kīni rīmni mīne nīsini kīmīwəm In, kwakur pīk kīn. Kīni nīsini rīmīni-pən tukun mīmə, “Narīk. ?Nīmnhawor mor məkneikīn irəmru? !Əriɡ-ru! !Kīmru rīmīm, rīkimru rəmħə pīk tuk ik, kīni yakwarha-kīn pīk ik!”

⁴⁹ Mərig In rīni-pən tuk əriū mīmə, “?Nakawarha-kīn Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nīrarkunien mə Yo jakaməkeikei maməmīr ye Nīmə kape Rīmīk.” ⁵⁰ Mərig iriū kīrapəh nīrarkunien nīprai nəɡkiarīen yame rīmīni-pən tuk əriū.

⁵¹ Kīni In rīkwasiɡ kīn əriū, mīrheiwaiyu mīrhivən apa Nasaret. Kīni In rīmīsiəi əriū mamor nəkwairiū. Mərig nīpīɡ mīfam nīsini ramətəriɡ kīn narīmnar mīnə fam a. ⁵² Kīni Yesu nīpran ramehuə, kīni kafan nīrkunien ramhaktə pīk. Kīni ye nīpīɡ mīfam, Kughen mīne narmamə, rīkiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kīn nəɡkiarīen kape Kughen (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kwasiɡ ikin ye narīmnar mīnə a, yemə Rom kīrik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins mīnə fam kape Rom. Kīni ye nīpīɡ in rīnamarmaru meriaji newk fiftin, kīni kwermīn mīnə tīksin e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mīne piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mīne Trakonaetas, mīne Lisanas ramehuə ye provins e Abilin, mīne Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nīpīɡ atuətuk kape Anas mīne Kaefas yame iriū jif pris mir.

Ye nīpīɡ a, Jon, jī Sekarəea, yame rīnehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kīni Kughen rīmivəh-sipən nəɡkiarīen kīrik kīmin. ³ Kīni in rīmnoqrən apomh pən ikin mīnə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kīn nəɡkiarīen kape Kughen. In mamni-pən mīmə narmamə tukasəkeikei mīsarar ye nəriɡien kapəriə tuk təvhəgə has, kīni mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has mīnə kapəriə. Kīni mə nīmətətien kīrik e, tukor baptaes irəriə. ⁴ In rəri-pən əmə nəɡkiarīen yame Aesea rīmīrai kupən ye nəkwəkwə kafan mīmə, “Kwən kīrik ramokrən ehuə apa ikin ruhiko ikin mamni mīmə, ‘Kīmīə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru, kīni mīsor kafan swatuk ratuətuk.

⁵ Nīkwətanə mīnə fam tuksuun huvə, kīni tukwas mīnə mīne nahawk mīnə fam tuksətən-ətən, kīni swatuk iko iko mīnə tukərəhu atuətuk, kīni swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rīpiə.

⁶ Kīni narmamə mīfam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nīvəh-mīraghien narmamə.’” *(Aes 40:3-5)*

⁷ Kīni ye nīpīɡ a, narmamə khapsaah kīmnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərig rīni-pən tuk əriə mīmə, “! Kīmīə naksahas rəmhen əmə kīn snek yamə mīne kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror

niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikin-pən ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehuə a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Mərig, naha nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginien rarə, əhi-pən tiksın kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

¹² Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tiksın kimisaiyoh min mhamə, “? Mərig rhawor irəmawə? ?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhaviyen niginien kimi narmamə mhamə, ‘Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah əmiə.’ Mərig rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatur kapəmiə.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin. ¹⁶ Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nəərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap.

¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukripi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus (Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

3:7: Mat 12:34; 23:33

3:8: Jon 8:33,39

*

3:9: Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəh-si-pən narpinien kimi əriə. **3:9:** Mat 7:19 **3:12:** Luk 7:29 **3:16:** Wok 13:25 **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Məriḡ kwasig ikin Jon rīvən ye kalabus, kini in rīnamor baptaes ye narmamə, kini Yesu mīn rīmavən, Jon ror baptaes iran. Kini nīpig Yesu rīnnaməhuak, Kughen rīmnəhitə ye neai, ²² kini Nanmīn kape Kughen rīsī-faktə meiwaiyu iran, nīpran rəmhen kīn mak ye tanə, kini nəḡkiarien kīrik rīsī-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narīk keikei; rīkīk ragien pīk tuk ik.”

Rip Yesu mīnə

²³ Nīpig Yesu rīmīrikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kīn toti. Nar-mamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,

Matatias in ji Semein,

Semein in ji Josek,

Josek in ji Joda,

²⁷ Joda in ji Joanan,

Joanan in ji Resa,

Resa in ji Serubabel,

Serubabel in ji Sealtiel,

Sealtiel in ji Neri,

²⁸ Neri in ji Melki,

Melki in ji Adi,

Adi in ji Kosam,

Kosam in ji Elmadam,

Elmadam in ji Ere,

²⁹ Ere in ji Josua,

Josua in ji Eliesa,

Eliesa in ji Jorim,

Jorim in ji Matat,

Matat in ji Livae,

³⁰ Livae in ji Simeon,

Simeon in ji Juda,

Juda in ji Josef,

Josef in ji Jonam,

Jonam in ji Eliakim,

³¹ Eliakim in ji Melea,

Melea in ji Mena,

Mena in ji Matataha,

Matataha in ji Natan,

Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
 Jese in ji Obed,
 Obed in ji Boas,
 Boas in ji Salmon,
 Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
 Aminadab in ji Admin,
 Admin in ji Ani,
 Ani in ji Hesron,
 Hesron in ji Peres,
 Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
 Jekob in ji Aesak,
 Aesak in ji Ebrahim
 Ebrahim in ji Teraha,
 Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rimivəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanmın kape Kughen rimikuar ye nimraghien kape Yesu, kini ye nipig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmın kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Ye nipig minə fam a, In rapəh nəviginien, kini ye nipig infamien, nikumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə ripəh nimraghien əmə ye nəviginien.’” (Dut 8:3)

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mini-pən

tukun mimə, “Yo jakərahū-pre narmaruyen ye tanimtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narimnar mifam a raməmīr ye kwermik, kini yakirkun neighan-pənien kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarīen mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ *(Dut 6:13)*”

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə,

“In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptəəkīn ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’” *(Sam 91:11, 12)*

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarīen mimə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” *(Dut 6:16)*”

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipig huvə yame tukruə min tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaninien kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimraghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukrəvhəikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiarīen yame Aesaea rimirai yame ramni mimə,

¹⁸ “Nanmin kape Kughen ramarə irak

meinai In rimirpen yo,

jakəvsao-ərhav kin nəgkiarīen huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,

kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmīr ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

¹⁹ mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.” *(Aes 61:1, 2)*

²⁰ Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarien akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’ ²⁴ Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. ²⁵ Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisisə mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginiyen rirkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nipig a nipiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. ²⁷ Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarien a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. ²⁹ Kini kisasar mharəh In, misəkəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. ³⁰ Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

*Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. ³² Kini narmamə kimisərig nəgkiarien kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ? Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimin mimə, “!Ah, pim! !Eta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahyen in.

³⁶ Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəgkiarien pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarien nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” ³⁷ Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markurao ye tanə a.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, məgkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginiyen.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermən irəriə

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 **4:24:** Jon 4:44 **4:25:** 1 King 17:1,7 **4:26:** 1 King 17:8-16

* **4:27:** Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə. **4:27:** 2 King 5:1-14

4:32: Mat 7:28-29 † **4:38:** Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’ ‡ **4:40:** Nəmə Isrel, rikiriə rimnəsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nirəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimiviə, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nirəhyen yermamə.

kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi əriə mətapig kin əriə tuk nəgkiarrien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimnher-pə kin.

⁴² Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimnher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarrien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

5

Aposolyamə mine Yesu rimnəkupən mokrən kin əriə

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nikar-kar nu ehua kamni kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarrien kape Kughen. ² Kini In rimnəm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukripi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimnəgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mimə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh niviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rimnəm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mimə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimnəgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen autən ye tikin†

4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 **4:44:** Mak 1:35-39; Mat 4:23 * **5:1:** Nəgkiarrien kape Gris ramni mimə, “nu apa Genesaret.” **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 **5:5:** Jon 21:3-8 **5:11:** Mat 19:27

† **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarrien e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehua 13-14.

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwək mivən yerkwanu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhayen e leprosi, kini nimhayen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənım-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mımə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mımə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhayen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rimini-əhu in mımə, “Takpəh nini-ərhavyen narımınar mınə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rimini ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin mınə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tuktətərig kin kafan nəgkiarien kini mhamə In tukror huvə nəmhayen mınə kapəriə. ¹⁶ Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

*Yesu rimnor huvə yermamə kirik nipran rimhə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rimnhajoun apa nimə kirik, kini Farisi mınə, mine nəmhajoun mınə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwətə min aikin. Kimnhasipən apa yerkwanu mınə apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸ Ye nipig a, narmamə tiksın kimnharəh kwən kirik mhauə yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rimhə. Kini iriə kisorkeikei mə tukharəh misərəhu-pən ye nihu Yesu. ¹⁹ Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nikar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nhatətəyen kapəriə mini-pən tuk kwən a mımə, “Yo kirik. Kafam norien has mınə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

²¹ Mərig nəmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi mınə, rikiriə rəsik mımə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nivəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa min to rivəh-si ta?” ²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəh-sitayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mirəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwanu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mirəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis mınə e towei.”

Yesu rimnokran kin Livae

²⁷ Kwasig ikin ye narımınar mınə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mımə, “Yuə,

mikwasig kin Yo.” ²⁸ Məkneikin rimməpəh narimnar fam kafan, mərəer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptərəkin nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nikam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Emru. Narmamə kape Jon Bap-
taes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi
minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Nipig kimiə nakmasor nəviginien
kape yerman yame rimmarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə
tukhapəh nisəviginien uə? !Nikam! ³⁵ Mərig tukripior nipig yame narmamə
tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimmarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye
nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.” †

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “To yermamə kirik
ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətīt kafan
yame rimneikus. To ror məknakin, kini tukroriah kwonmut neipən yame
rivi, kini neipən vi tukripəh nəmīr-pən-tim-tim-ien ye neipən mətīt. ³⁷ Kini
to yermamə kirik ripəh niwəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətīt.
To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətīt tukrəmətēih, kini waen
tukraiye. ³⁸ Nikam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini
yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi,
mərig in ramni mīmə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’ ”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən
yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-
əkwei, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh!
Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor
kafam narmamə kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh
nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün
norien yame King Deved rimmor kupən, yame in mine kafan narmamə
minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye
Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi
Kughen. Kini mərig Deved rimirəvəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən

^{5:30:} Luk 15:1-2 ^{5:34:} Jon 3:29 † ^{5:35:} “Yermamə yame rimmarkurək pə pə,” nipran e Yesu.
Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə. ^{6:1:} Dut 23:25

mìn.* Kini mærig bred a, ye Loa kape Moses ramni mæ narmamæ apnapig tukhapəh nisənién. Mærig pris minə əmə kharkun nisənién.”⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mímə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rimnor huvə yermamə ye Sabat
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat mìn kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermín matuk rimhə mīrpəvin. ⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mæ tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mæ tuksəm-ru mæ Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə níkam. ⁸ Mærig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mīni-pən tuk yermamə yame kwermín rimhə mīrpəvin mímə, “Yuə, mærer ye nímri narmamə m-fam.” Kini rívən mærer əkupən. ⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mímə, “?Loa kape Moses ramni mæ nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mæ takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh mīragh yermamə?” ¹⁰ Kini rimnarha mərərao irəriə, mīni-pən tuk kwən a mímə, “Huaturuk kīn kwermín.” Kini ruaturuk kīn kwermín, rhuvə əgkəp. ¹¹ Mærig niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mæ tukshawor pən iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nīpig a, Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³ Kini yenpig-enpig, rimnokrən kīn kafan narmamə minə mæ tukhauə masəm In. Kini mīrpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mímə “aposol minə.” ¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekīn: Saemon (yame Yesu rimnhen-pən nhagin vi mæ Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,† ¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimnor kəut kəsua kīn Yesu kimi nəmə has minə.

Yesu rimnəwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwanu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye níkar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸ Kimnhauə mæ tuksərig nəgkiarīen kape Yesu kini mæ tukror huvə nəmheyen minə kapəriə. Kini In rimnor huvə narmamə yamə minə nanmín has minə kimisoriah əriə. ¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kīn, misarkut mæ tukharap In meinai nəsanīnien ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

Nagienien mine nahasien
(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mīni-pən tuk əriə mímə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiə.
²¹ Kimiə yamə mine naksəmkərav ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigīn rəmhen.

* **6:4:** Stori e raməmīr ye 1 Saml 21:1-6. **6:4:** Lev 24:5-9 **6:14:** Jon 1:42 † **6:15:** “Selot” rəmhen kīn yermamə kirik rikwasig kīn nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kīn nəmə Rom.

Kimiə yamə mine naksasək ai taktəkun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

²² Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipig narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhapəh niseighanien kin əmiə mə taksor narimnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhamə kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmiə meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.

²³ “Kini ripriə minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Mərig ye nipig narimnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

²⁴ “!Kəsi! Mərig nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nautə rehuə ai taktəkun, meinai nakwənhavəh nar huvə, mərig tukripior infamien.

²⁵ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəvigin tipimiə raməsiis, meinai takpisəmkərəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun, meinai, takpisasək rikimiə rəmhə.

²⁶ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nipig narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, ripriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

*Sorkeikei tikmir minə
(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)*

²⁷ Kini Yesu rimini min mimə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasərig Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, ²⁸ kini nipig narmamə kamhani hah əmiə, mərig kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyen kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rərip nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukripəh nirəhsita-minien kafam sot. ³⁰ Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsita kafam kirik nar kirik, takpəh niniyen mə tukrarpin. ³¹ Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə.

³² “?Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nikam. Yor təvhagə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə min kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nipig kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhən. ³⁵ Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə mhapəh nisaiyohyen kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kini takpihauə ji Kughen minə yame In Yerpərig, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In.

³⁶ Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

*Takhapəh nhaniyen nikar narmamə
(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)*

³⁷ Kini Yesu rimini mimə, “Takpəh nəm-pənién nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənién narpinién ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinién iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; məriḡ tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mimə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kirəviə ye nəkwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Məriḡ narmamə yamə mine kasətəriḡ huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəḡkiarién kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; məriḡ nakhapəh nisəriḡien nai ehuə yame ramərer-pən ye nimrimia? ⁴² Tukmə nakhapəh nisəriḡien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ? takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

*Kwənkwai nai huvə mine nai hah
(Mat 7:17-20; 12:34-35)*

⁴³ Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəḡḡin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənién. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəḡkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəḡkiarién kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ məriḡ nakhapəh nisəri-pənién nəḡkiarién kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətəriḡ kin nəḡkiarién kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nipiḡ tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Məriḡ yermamə yame raməriḡ nəḡkiarién kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipiḡ tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

*Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)*

¹ Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kəshuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimnərig nəgkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhekimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “! Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

*Jon Baptaes rimə tukirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam
(Mat 11:2-6)*

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 **7:16:** Luk 1:68 * **7:17:** 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel.

18 Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kın narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokrən kın kafan yermamə kīraru kīrauə mwəm, 19 kini rher-pən kın əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

20 Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kın əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’ ”

21 Kini ye nipiğ atuatuk a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksın nanmın has raməmır irəriə. Kini iriə khapsaah nimiririə ripsis. Məriğ Yesu rimnor huvə əriə. 22 Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwəriğ kini mwəm. Nimirin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinəriğ nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsaoyen huvə tuk əriə. 23 Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak rīpəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

*Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)*

24 Nipiğ kwərə mir a yame Jon rimnher pən kın əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar ye Jon kimi nukwao ehua. Mīmə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kın nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! 25 ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kın kape king. 26 ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Məriğ yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpəriğ pik rapita profet. 27 Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mīmə, “Səm-ru. Yakamher-pre kın kafak yermamə yame tukriyəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kın ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’ *(Mal 3:1)*

28 Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Məriğ yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpəriğ min rapita Jon.”

*Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran
(Mat 11:16-19)*

29 Nipiğ narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisəriğ nəgkiarien kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatuk. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə. 30 Məriğ Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kın Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən nimeitairiə ye swatuk kape Kughen ye nimiraghien kapəriə. 31 Kini Yesu

rinnægkiar min mimə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? ?Mə naha nhagin nətərigien kapəriə? ³² Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ³³ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginiyen nipig ripsaah tuk nəhuakien, mipəh ninimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiə nakamhani min mhamə, ‘! Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin ninimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nərerien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’ ³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rinnəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mimə tukrivən ye nəkwai nimə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwanu, mivən ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin. ³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rinnərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən miwəh botel kirik kimnor kin kapiet kirik nhagin e alabasta. Nimrin rhaktə. Botel a, senta aikin. ³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mərer ye nikar nihun, mamasək. Nehe nimrin rətəg-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nimrin kin nikwənen ye nihu Yesu, mənim-pən nimrin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame rinnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, nipig rinnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, rpirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mipirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rīvəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipig kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik rīvəh fifti taosen vatu†. ⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a rīpəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nipig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rinnəkwi nihuk kin nehe nimrin, məspir kin nikwənen. ⁴⁵ Kini nipig yimauə, ik nimipəh nəturəmpəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisaiyen kimi yo mipəh nipəhyen. ⁴⁶ Ik nimipəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rinnətəg pən

7:34: Luk 15:2 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 † 7:41: Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipig kirikianə əmə.

senta ye nihuk yame nimirin rhaktə pik. ⁴⁷ Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwərah-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigın iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh mīragh ik meinai nimmhatətə irak. Amvən ye nəmərinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasiğ ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwānu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarīen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nipig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, ² mine nipiraovin tiksın yamə mine kupən kimnhavəh nəmhəyen pişin pişin, uə nanmin has minə kimnasəmir irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhəyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran; ³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimir narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipig kimnhauə masərer rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, ⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaitiə wan handred.”

Kini Yesu rimini ta nəgkiarīen e, mokrən apomh mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarīen e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə nīprai nəgkiarīen e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nīpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.’

(Aes 6:9-10)

7:50: Luk 8:48; 18:42 **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyen wit. † **8:7:** Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig nərəus kirik nirhin aikin.

11 “Niprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarien kape Kughen. 12 Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsita yerkiria, mamətapig kin əria mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to ripəh nivəh-miraghien əria. 13 Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapiet kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiria ragien tukun, mərig nuairia ripəh neiwaiyu-pikien, kini nhatəyəy kapəria ramarə kape nipig kwakwə, mərig tukmə nəsaəoyen uə nahasien ramuə tuk əria, tukhamir ye kapəria nhatəyəy. 14 Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nimraghien kapəria, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nimraghien kapəria, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye niprairia. Khapəh nishaktəhuvəy ye nimraghien yame Kughen rorkeikei. 15 Mərig yamə mine kisəsaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, kini rikiria ratuatuk mihuvə, mamharaptərkən nəgkiarien kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

*Nhatəyəy kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia
(Mak 4:21-25)*

16 Kini Yesu rimini mimə, “To kipəh nəsiə-pəniyen ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. 17 Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrig nar kirik, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. 18 Ror pən, nəgkiarien e yamə nakasərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əria. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiria raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

*Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)*

19 Kini ye nipig a, nisin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, mərig kiseinein nhavəniyen ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kin. 20 Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisinim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

21 Mərig In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisinik, mine piak minə.”

*Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)*

22 Nipig kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisətpən ye bot mhavi pirə. 23 Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətnim kin bot; ipakə iriə kisəmnim. 24 Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. 25 Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Mərig nhatəyəy hiə kapəmia?”

Mərig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwən!”

Yesu rimməko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehua (Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmır iran. In rimipəh nivənien ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nipig ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermın mine nihun ye jen mə tukharaptərəkın tim tim pəh rıpəh noriahyen narimnar. Mərig nipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakır misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipig kwən a rimməm Yesu ruə mənimkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerpig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien nəmhəyen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimmayıoh-pən nanmin has mimə, “?Nhagin pa?”

Kini in rimə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini məknakin meinai nanmin has khapsaah kasəmır iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ Mərig nipig narmamə yamə mine kasəvigın pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini minipəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatuk nar a kin nimirie kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksın mhamə Yesu rimmhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kimnasəmır iran. ³⁷ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən minie ərhav naha nhagin Kughen rimmor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimmor kimin.

Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimmamhə (Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman

ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nımhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rımeriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khap-saah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nıpiraovin, nitawin rımnaiyu mivəh newk twelef. Rımavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to rıpəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukurao-pən ye nımetain, mırıp nəpəəg nımrı neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rımə, “!Eh! Pa e rırap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rımə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rımını mımə, “Nıkam. Yakirkun mə yermamə kirik e rımırıp Yo, meinai yımnrıg mə nanmın kafak rımnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to rıpəh mın nerkwagien, rımauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nımrı narmamə m-fam rını-ərhav-pən nar yame rımırıp Yesu tukun. Kini mını-ərhav mın mə ye nıpig atuatuk yame rımırıp In, taktəkun əmə, rımnəsanın mın. ⁴⁸ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rımnor ik naknəsanın. Amvən ye nəmərınyen.” †

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik rısi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nımə kape nofuginien, muə, mını-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikir mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rımnərig nəgkiarın e, mını-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh nıginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh mın.” ⁵¹ Kini ye nıpig Yesu rımauə mıtərhav-pə ye nımə kape Jaeras, mını-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mıkır əmə Pita, mınıe Jon, mınıe Jemes, mınıe rım piakəskəh e mınıe nısini, iriə mın. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrıg-uvrıg pik. Mərig Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Hapəh nısasəkien. Piakəskəh e rıpəh nımhəyen; ramapır əmə.”

⁵³ Mərig iriə kımısarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermı piakəskəh a, mını-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmın rırerıg-pə, in mhəkimter. Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəvıginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rımnı mınıe nısini kawakur pik kin; mərig Yesu rını-pən tuk əriu mımə, “Takrapəh nıwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kın kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kini ai, Yesu rımnofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mınıe nəsanınien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmın has ye narmamə, mımə iriə tuksor huvə mın nəmhəyen mınə. ² Kini Yesu rımnher-pən kın əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mımə iriə tuksor huvə mın narmamə yamə mınıe kamhamhə. ³ Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kın kaskın, uə nıtip, uə nəvıginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. ⁴ Nıpig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, mısarə ye nımə kirik, nımə e in

† **8:48:** Nəgkiarın kirikianə əmə yame Yesu rımını-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵ Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nimokruur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

⁶ Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, masəvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimivəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksın khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸ Kini narmamə tiksın kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksın kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹ Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ?Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda. ¹¹ Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakin kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməəm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.” ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməəm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməəm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rimini mə Yesu in Kristo

(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

¹⁸ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mimə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksın kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tiksın kamhani mə ik profet Elaeja. Kini tiksın kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmragh min.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

9:5: Luk 10:4-11 **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * **9:9:** Nipig mobael minə kimnharaptəəkın Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merekel kirik. **9:19:** Luk 9:7-8

Mərig əmə Pita rımə, “Ik e Kristo yame Kughen rımını mə tukrher-pə kın.”

²¹ Mərig Yesu rımını-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

Nikwasigien kın Yesu in rəutən

(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

²² Kını In rımını-pən mın mımə, “Nar kırık yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kın. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narımınar khapsaah. Kını nəmehuə kape nəmə Isrel, mine jif pris mınə, mınə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikın-pə nımeitairiə kimi Yo, mışhopni Yo. Mərig nıpig yame ror kisisər kın, Kughen tukror Yo jakamragh mın ye nımhəyen kafak.”

²³ Kını Yesu rını-pən tuk kafan narmamə mınə mımə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasig kın Yo, in tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kını tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kın nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kın, mərig tukrikwasig kın Yo. ²⁴ Yermamə yame ramgın tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kın Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ²⁵ Tukmə yermamə kırık kafan nautə rehuə pik ye tokrei nımoptanə e, mərig ramarakikın kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei. ²⁶ Tukmə nakauris kın nını-ərhavıyen nhagık mine nəgkiarieren kafak ye nımri mırh, Yo mın jakauris kın nını-ərhavıyen nhagım nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mın kımawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neihuəyen kape Rımık. ²⁷ Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kımıə tıksın e nakasərer ikin e, kwasig ikin nakhamhə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tını, nımrin rukreikın muə mor pısın

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Yesu rımınəgkiar ta, nıpig eit ruə mivən, kını rikır Pita, mine Jon mine Jemes mışhaktə mhavən ye tukwas kırık mə tuksəhuak. ²⁹ Nıpig raməhuak hanə, nımrin rukreikın muə mor pısın. Kını neipən kafan raməsiə rəmhen kın naropıgien kape karuəruə. ³⁰ Məkne, Moses mine Elaeja ³¹ kratərhap-pə, nıkhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwəgkiar irisir Yesu. Marhını nımhəyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nəgkiarieren kape profet mınə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kın.† ³² Mərig Pita mine in mir kırıru, napırien rımivəh nımrisir, kımırhapır kape nıpig kwakwə. Mərig nıpig kımırharha, mırhəm nıkhakien rarkurao ye Yesu, mırhəm mın Moses mine Elaeja kawərer irisir Yesu. ³³ Kını nıpig kwərə mir a kımıravən, Pita rını-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kıməsır jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nımə kisisər-kafam kırık, kape Moses kırık, mine kape Elaeja kırık.” (Mərig in rımınəgkiar əmə mıpəh nırkunien nar yame ramni). ³⁴ In raməgkiar hanə, napuə kırık reiwaiyu muvrıg əpıs əriə. Napuə rımnhorukın əriə, kırhıgın pik. ³⁵ Kırhərig nəgkiarieren kırık rısi-pən ye napuə mamni mımə, “! In e Narık yame yımırpen; taksətərig kın In!” ³⁶ Kımısərig ta nəgkiarieren yame Kughen rımını, kını Pita mine Jon mine Jemes kımırharhapən mırhəm Yesu ramərer pısın əmə. Ye nıpig mınə a, kımırhipəh nırhını-ərhavıyen narımınar mınə a kimi narmamə; mırhipəh nırhınıyen narımınar a yame kımırhəm.

9:20: Jon 6:68-69

9:22: Luk 9:44; 18:32-33

9:23: Mat 10:38; Luk 14:27

9:24: Mat 10:39;

Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25

9:26: Mat 10:33; Luk 12:9

† 9:31: Nəgkiarieren Gris atuatur

ramni mə, “kırhəgkiar ye nıpig yame in tukritərhav mıpəh Jerusalem.” Nıpran ramni nımhəyen kafan.

9:31: Luk 9:22

9:32: 2 Pita 1:16-18

9:35: Luk 3:22

*Yesu rimnəkota nanm̄in has ye p̄ikwarien k̄irik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ K̄eni rikwamer k̄in, k̄is̄ata ye tukwas miseiwaiyu-p̄ə, mis̄əm narmam̄ə khapsaah kamhaūə m̄ə tuks̄əm Yesu. ³⁸ Kini yermam̄ə k̄irik ramokr̄ən apomh̄ k̄in Yesu m̄im̄ə, “Yhajoun. Yakorkeikei p̄ik m̄ə takūə masitu irak. Kwajikov̄ə kafak yerman kw̄ənkwan kirikian̄ə əm̄ə. ³⁹ N̄ip̄ig nanm̄in hah k̄irik ram̄erer-p̄ən iran, mor in ram̄ət̄əpar p̄ik, n̄ip̄ran ram̄ət̄əmn̄im̄in mamor ghan əm̄ə. Nehe n̄əkwan ramaiyu rhaw̄ən. Nanm̄in has a ramoriah p̄ik in; mamrapt̄ərək̄in in, m̄ip̄əh n̄ip̄əhyen. ⁴⁰ Kini yo yim̄n̄əkeikei kimi kafam narmam̄ə m̄in̄ə m̄ə tuks̄əko ta nanm̄in has e, m̄ərig k̄iseinein.”

⁴¹ Kini Yesu r̄ini-p̄ən tuk ərīə m̄im̄ə, “!K̄asi! Kimīə yam̄ə m̄ine naksar̄ə e tow̄ei m̄ine, nhat̄ət̄əyen kap̄əmīə r̄irk̄ək. Kini kap̄əmīə n̄ət̄ərigien rap̄əh natuatukien. ?Kitaw̄əm kimīə tuksar̄ə miseriaji n̄ip̄ig pukaa nakpishat̄ət̄ə irak?” Kini r̄ini-p̄ən tuk rim̄ kwajikov̄ə ai m̄im̄ə, “Har̄əh p̄ikwarien en mhaūə.”

⁴² Kini p̄ikwarien a rūə tuk Yesu, m̄əkneik̄in nanm̄in has r̄əs̄ūə k̄in reiwaiyu mowhan, mam̄ət̄əmn̄im̄in. M̄ərig Yesu rimn̄əgkiar skai kimi nanm̄in has m̄əko-ta. Kini mor huv̄ə p̄ikwarien a. Meighan-p̄ən k̄in p̄ikwarien a kimi n̄is̄ini m̄ine rim̄ni.

⁴³ Kini irīə m-fam k̄isakur, r̄ikirīə ragien tuk n̄əsaninien kape Kughen.

M̄ərig n̄ip̄ig narmam̄ə kimisakur p̄ik k̄in narim̄nar m-fam yame Yesu rim̄nor irīə mirīə, k̄ini In r̄ini-p̄ən tuk kafan narmam̄ə m̄in̄ə m̄im̄ə, ⁴⁴ “Hav̄əh t̄im̄ t̄im̄ n̄əgkiarien e yerkim̄īə: Yermam̄ə k̄irik tukreighaan p̄ən k̄in Yo, Ji Yermam̄ə, ye kwerm̄i tikmir m̄in̄ə kafak.” ⁴⁵ M̄ərig kafan narmam̄ə m̄in̄ə kimiseinein n̄ip̄rai n̄əgkiarien e meinai Kughen rim̄nerkwaig k̄in n̄ip̄rai n̄əgkiarien e m̄ə irīə tukhap̄əh nharkunien; k̄ini irīə khagin̄ m̄in̄ k̄in naiyoh-p̄ən-ien k̄in n̄ip̄ran.

*?Pa e in yermam̄ə yame in rehūə rapita?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)*

⁴⁶ Kini narmam̄ə kape Yesu k̄isotgoh kimi ərīə m̄in̄ə m̄ham̄ə, “?Pa ir̄ətaw̄ə in rav̄əh nehūəyen, yame rhuv̄ə mapita?” ⁴⁷ M̄ərig Yesu rim̄irkun kap̄ərīə n̄ət̄ərigien, k̄ini m̄iv̄ən mik̄ir kwajikov̄ə k̄irik m̄ərip̄ ye n̄ikarin, ⁴⁸ m̄ini-p̄ən tuk ərīə m̄im̄ə, “Tukm̄ə yermam̄ə k̄irik rav̄əh nhaḡik, mamasitu k̄in ye kwajikov̄ə k̄irik r̄əmhen k̄in yame, nasituyen e in e tukror m̄in̄ kimi Yo. Kini p̄əh nien m̄ə ramor əm̄ə irak, m̄ərig ramor m̄in̄ kimi Yermam̄ə yame rim̄nher-p̄ə k̄in Yo. Meinai tukm̄ə yermam̄ə r̄iv̄əh-si əhū atuk in yetan̄ə, in tukrūə mamehūə mapita.”

⁴⁹ Kini Jon rim̄ini m̄im̄ə, “Yermaru. Kimaw̄ə yim̄is̄əm kw̄ən k̄irik rav̄əh nhagin̄, mam̄əkota nanm̄in has m̄in̄ə k̄in, m̄ərig yakham̄ə jakhani-əhu, meinai kw̄ən a, p̄əh nien m̄ə kitaw̄ə k̄irik.”

⁵⁰ M̄ərig Yesu rim̄ini-p̄ən tuk ərīə m̄im̄ə, “Har̄əh nhani-əhuyen in. Meinai, tukm̄ə yermam̄ə k̄irik r̄ip̄əh norien tikmir kitaw̄ə min, in kitaw̄ə k̄irik en.”

N̄əm̄ə Sameria t̄iks̄in r̄ikirīə rap̄əh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruaūə ipak̄ə tuk n̄ip̄ig yame Kughen tukriw̄əh Yesu iran m̄iv̄ən apa ye rao ye neai. Kini Yesu r̄ikin rim̄n̄əs̄ik̄ m̄ə tukram̄əkeikei m̄iv̄ən apa Jerusalem, nar k̄irik r̄irk̄ək yame tukr̄ərer əswas̄ig k̄in. ⁵² Kini In r̄her-p̄ən k̄in ȳəgkiar t̄iks̄in khav̄ən apa yerkwanu k̄irik apa Sameria, m̄ə tuksor ap̄n̄əpein̄ə tukun. ⁵³ M̄ərig narmam̄ə aik̄in a, khap̄əh n̄isorkeikeiyen m̄ə In tukriw̄ən mar̄ə a im̄ərīə ik̄in, meinai irīə kw̄ənharkun huv̄ə m̄ə In ramv̄ən m̄in̄ Jerusalem.†

9:44: Luk 9:22 9:45: Luk 18:34 9:46: Luk 22:24 9:48: Mat 10:40 9:50: Mat 12:30;
Luk 11:23 † 9:53: N̄əm̄ə Samerīə kas̄əm̄əkin̄ n̄əm̄ə Jerusalem.

⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narminə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokran kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mīni-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən mīn yerkwanu pisin mīn kirik.

*Yesu rīmə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In
(Mat 8:19-22)*

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə mīnə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mīmə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Kuri aparū mīnə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man mīnə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən mīn tuk kwən kirik mīmə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mīmə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom mīnim rīmik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nīkam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nīmrighien pəh khavən mhanim nəmə mhə mīnə. Mərig ik, yuvən mīni-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik mīn rini mīmə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawīə kin yo mīnə tiksīn.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rīmə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran.Ş”

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar mīnə a, Yesu Yermaru rīmirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon mīnə mine ikin mīnə tiksīn yamə mine Yesu tukripikwasig mīpivən mīn ikin. ² Kini rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “!Səm-ru! Nəviginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksīn əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok mīnə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparū mīnə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig mīn, mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərīnuyen tukramarə eikin e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərīnuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nīpran, nəmərīnuyen tukraməmīr tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərīnuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrīrerig-pre mīn tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanim naha nīnimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik,

9:54: 2 King 1:9-16 **9:61:** 1 King 19:20 **Ş 9:62:** Yesu rīmīni nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rīmə tukrəsīm, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in rīpəh nəmhenien. **10:1:** Mak 6:7 **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3:** Mat 10:16 **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 **10:7:** 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18

kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehuə mamhani mhamə, ¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokrur ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nimtətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ “!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, mipisəsok-əsok ye nimrawk ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nīkam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien.”‡

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mimə, “Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə minə nimetairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min

¹⁷ Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmin has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yo yimnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naroapigien reiwaiyu mowhan. ¹⁹ Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpnien snek minə mine milped§ minə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kirik ripəh noriahyen əmiə. ²⁰ In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rimə naksagien mə nanmin has minə kasor nəkwaimiə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

²¹ Kini ye nipig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmin kape Kughen, kini In raməhuak mamni mimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpirig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin niprai narimnar minə e ye nimri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine

10:8: 1 Kor 10:27 **10:11:** Wok 13:51; 18:6 * **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimni ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24 **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23
10:18: Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 § **10:19:** Gris rapəh niniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nipikov skopion ramhai əjir. **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5

kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

²² Kini Yesu rirpin nəgkiarien mini-ərhav mımə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Rimni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Rimni tuk əriə.”

²³ Kini Yesu rarar mægkiar əmə kimi kafan narmamə minə mımə, “Kimiə nakasarə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narimnar minə e ye nimirimə. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kini iriə kimisorkeikei mə tuksərig narimnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

Yesu rimini nuhpikinien kin yemə Sameria kirik yame rhuvə

²⁵ Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun nar uə nikam. Mımə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nimirghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nipig nakəvheikin, kini nıpran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mımə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimirghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nimirghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mımə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh minə tiksın kimnharaptəkin mhəpik ta kafan narimnar, kini mhəuh, rimhə rhəih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nipig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamuə. Mərig nipig in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən. ³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatur a mamuə. Kini nipig rimnəm kwən a raməmir, in rimnor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatur a mamuə, kini məm kwən a raməmir. Nipig rimnəm, rikin rimhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a məəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, minipən tukun mımə, “Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrerig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’ ”

³⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mımə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pən tukun mımə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

10:22: Jon 3:35; 10:15 **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17 **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27:** Dut 6:5 **10:27:** Lev 19:18 **10:28:** Lev 18:5 * **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple.

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimnor.”

Yesu rimavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nipiğ Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovın kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarien minə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatuk uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nipiğ kirik, Yesu rimnaməhuak apa ikin kirik. Kini nipiğ rimnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipiğ nakahamə taksəhuak, takhani mhamə, “Rimtawə ye neai, nhagin rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik. Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nipiğ mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipiğ e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptəək kin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nipəhyen əməwə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əməwə tamə yakhamir.’ ”

Tukamharpin ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpiğ, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rimesi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpiğ. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukrharpin nəgkiarien kafam mimə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əməwə. Yaknəsapir kimawə kwa-jikovə minə. To yakpəh nərerien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a ripəh norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməm, məriḡ ravəhsi-pən snek uə, nikam? !Nikam! ¹² ?Uə tukmə nipiḡ raiyoh kin kwənəhr man, məriḡ ravəhsi-pən milped* uə? !Nikam! ¹³ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pəniē narimnar huvə minə kimi jimiə minə. Məriḡ Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan (Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nipiḡ kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmīr iran, mamor in rameinein nəḡkiariē. Kini Yesu rimnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməḡkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Məriḡ narmamə tiksīn kimnhani mhamə, “!Nikam! Ririkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.” ¹⁶ Məriḡ narmamə minə min tiksīn aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nimtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Məriḡ Yesu ruirkun ta nətəriḡien kapəriə kini mīmə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimīr. Kini rəmhen min kin yerkwānu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwānu a to ripəh narə-huvəyen. ¹⁸ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimiə minə min tiksīn nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Məriḡ pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəḡkiariē yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Məriḡ Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²¹ Nipiḡ yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Məriḡ tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, miroh əriu minə, miravən, məriḡ yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.†

²³ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmīr. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipiḡ nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, məriḡ ripəh nəmien. Kini in mamni mīmə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipiḡ in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə rīpiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape

* **11:12:** Nəḡkiariē kape Gris ramni mə “skopion.” Əm-ru footnote ye Luk 10:19. **11:15:** Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38 † **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəḡkiariē, meinai yarmhə raməmīr iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50

yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nımraghien rahas, mərig taktəkun ai rımnahas pık rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovin kirik rokrən apomh mımə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nıhuvəyen kimi piraovin yame rımneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rımə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nıhuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarieren ma-sor.”†

Nımtətien yame Kughen rımnor kupan ye nımraghien kape Jona, kini tukripior mın ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kımnhauə mə tuksərig nəgkiarieren kape Yesu; iriə khap-saah. Kini Yesu rımə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pık təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nımtətien pısın kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nımtətien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nımtətien kirikianə əmə yame rımnor kupən ye nımraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nımraghien kape Jona rımnor nımtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə mın e, Yo, Ji Yermamə, nımraghien kafak tukror nımtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwın kape kantri e ShipaŞ, rımasipən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nıpig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a tukrərer mını-hah yamə mine kisərə e towei mine. ³² Kini ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve mın tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisərə e towei mine. Meinai iriə kımisərig nəgkiarieren kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.”

Nıkhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rımını mımə, “Yermamə kirik to rıpəh nəsiə-pənien ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nıkam. Tukmə yermamə rəsiə pən ye laet, tukraməkeikei mırük haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nımə masəm nar.

³⁴ “Nıkwai nımrım in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nıkhakien ye nıpram. Tukmə nıkwai nımrım mir kirahuvə, rəmhen kin mə nıpram rukwar kin nıkhakien. Mərig tukmə nıkwai nımrım mir kwahas, rəmhen kin mə nıpram rukwar kin nəpıgnapien. ³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nıkhakien ye nımraghien kafam, mə takpəh nıvənien ye nəpıgnapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nımraghien in rukwar huvə kin nıkhakien, nəpıgnapien tukrirkək əfrakis iram, kini nıkhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nımraghien rəmhen kin yame nıkhakien kape laet raməsia-pen ik.”

Yesu rımnəgkiar skai kimi Farisi mınə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rımnəgkiar ta, kini Farisi kirik ruə mını-pən tukun mımə tukravən məvıgın ye kafan nımə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nıkar tebol tuk nəvıgınıen. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu rıpəh nəravıyen tuk nəvıgınıen, rakur.

11:27: Luk 1:28,42,48 † 11:28: Əm-ru stori ye Luk 8:18-21. 11:29: Mat 16:4 § 11:31: Nakəm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. 11:32: Jona 3:5-10 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ?Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor niprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Ewəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Mərig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatum minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowiə kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nimhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pənien kwermimimə mə taksasitu irəriə tuk nipikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig ripmiə minə atuatum kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame ripmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktakun-⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rimamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatum yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

* **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovrə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nipar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **11:51:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

⁵³ Kini Yesu rīterhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nīpīg a, kimisor tīkmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

*Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianə
(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)*

¹ Kini ye nīpīg a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kīpəh nəhueikīn-famien əriə. Məriḡ narmamə kwənhapsaah pīk, kini mhasiḡ-ta-siḡ-ta əriə minə. Kini Yesu rīrikakun maməḡkiar kimi kafan narmamə minə, mīmə, “Kimiə, takasəriḡ əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə məriḡ nəriḡien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvriḡ əpīs, kini məriḡ tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarien yame nakhani yenpīg, tukəriḡ yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pīk atawə mamarha huvə tuk atawə

⁴ Kini Yesu rīmə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nīpraimiə, meinai kwasiḡ ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Məriḡ yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatuk mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehua. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapīg keihap in rīkəskəh pīk, kīvəh nīmriḡn kwaji mane əmə, məriḡ Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nīmraghien kapəmiə rapita nīmraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapīg nīmar nīkwənemiə in nar kəskəh, məriḡ Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nīmri narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nhagin ye nīmri agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Məriḡ tukmə yermamə ramni-ərhav ye nīmri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nīmri agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Məriḡ yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to rīpəh nivəh-si-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kəriḡp-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nīmri nəmehua minə, uə ye nīmri narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarien has irəmiə, pəh kimiə takhapəh nisətəriḡ-pikien mə takshawor-pən iran mine mišorpin nəgkiarien kapəriə, ¹² meinai ye nīpīg atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətəriḡ-pikien tuk nīmoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun. Rīmik ruamhə ta. Awəh. Uh riki piak mə tukrəwhai narimnar kape rīmimru, mivəh-si-pə yame rīmimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Məriḡ Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətəriḡien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini mīni-pən

tuk əriə mīmə, “!Takasərig əmiə! Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nımraghien.”

¹⁶ Kini rīmīni nuhpikinien kirik mīmə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə. ¹⁷ Kini rikin raməsik mīmə, ‘?Jakhawor pən iran mīne? Meinai kafak nimə rīpəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mīmə, ‘Rhuve mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə mīnə e miwhirəkin mīn nimə tiksin yame rehuə pik mīn, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mīne kafak nautə. ¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapıs kin norien narimnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mīmə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nīmənəwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mīne kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə rīpəh nəsik-pikien norien huvə yamə mīne Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mīne nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, məvəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nımraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nīpraimiə mə ‘?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?’ ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar mīnə e, meinai nımraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nīpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man mīnə. Khapəh nisəsımien, mhapəh nisərhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man mīnə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə mīn rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rīpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nımraghien kapəmiə. ²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jihi nai yamə mīne kamhəvus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rīpəh nihuvə-pikien mapita jihi nai mīnə a. ²⁸ Jihi nai mīnə a kashaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhəvən ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə mīnə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Rīpəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mīne nīmimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mīne khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar mīnə a. Mərig Rīmimiə rirkun narimnar yamə mīne takamhəvəh tuk nımraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nımraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nımraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip mīnə kafak, kimiə kwatıksin əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rīmimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə mīn taksarmaru kimiə mīn. ³³ Taksor

saalem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nitip kapəmiə yame to ripəh nimətitién tuk nipig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nīrerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərer matuk nipig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nipig mifam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rīrerig-pən iman yerkwanu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nipig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-nīraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nipig atuatur yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivənen imə. ⁴⁰ Kini kimiə, nipig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nipig yame kimiə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikinien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rimə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kirik to rivəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien? ⁴³ Əwəh. Nipig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. ⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nipiraovin mine narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehuə kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to ripəh nirkunien mipəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame rirkun ta nəgkiarieren kape yamehuə kafan, mərig ripəh norkeikeiyen mə tukrərer matuk mamor wok minə a, tukuh in, rərig nəmhəyen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame ripəh nirkun-huvəyen nəgkiarieren kape yamehuə, kini mamor narimnar yame ripəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien

* **12:33:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsien narimnar aikin.” **12:33:** Luk 18:22 **12:35:** Mat 25:1-13 **12:39:** Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51 **12:47:** Jem 4:17

iran, tukuh mar əmə in. Tuhuh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rīvəhsi-pən narimnar ripsaah kimin, in tukraməkeikei mor narimnar ripsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar ripsaah ye kwermın, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanımtanə, kini taktəkun ai, nap a to rıpiuək ta; rikik rıpiagian. ⁵⁰ Mərig nıpig əutən† kirik tukruə ye kafak nımraghien, kini rikik rəmhaə tukun meriaji nıpig yame tukror infamien iran. ⁵¹ ?Rikimiə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərınuyen ye tanımtanə uə? !Nıkam! Pəh nien mə yımauə mə jakərəhu nəmərınuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkırıp yerkwanu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kisisər kırhek kıraru, kini kıraru kawhek kisisər. ⁵³ Rim narman tukshek nıpikwarien minə kapəriə; kini nıpikwarien minə tukshek rımriə minə; kini nısın nıpiraovın minə tukshek nıpiakwəskwəh minə kapəriə; kini nıpiakwəskwəh minə tukshək nısınriə minə; kini kuhu nıpiraovın minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun nıprai nımtətien yame Kughen ramor kimi ətawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehuə mimə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrıp. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nıpig kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! ! Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhamə nakharkun pik nar, mharkun nıprai nımtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jihi nai minə. Mərig nakhapəh nharkunien nıprai nımtətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rımə tukrərıp ik ye nımri mırh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımri mırh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərınuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nımri mırh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rırəh ik mivən mətəpig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpın fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhaməh

¹ Kini ye nıpig a, narmamə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhauh nar mıragh minə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mishopni əriə.* ² Kini Yesu rini-pən mimə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nımhəyen skai a yame rımivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə? ³ Nıkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rıpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nısararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nımə apomh a yame kamni kimə

† 12:48: Mat 10:34-36 † 12:50: Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikin e nıpran ramni nıpig əutən kirik. 12:50: Mak 10:38-39 12:53: Maeka 4:6 12:59: Mat 5:25-26 * 13:1: Narmamə kimisərig nəvsəoyen kin, mə gavman kape Paelat rımavən ye nımə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nıpig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rımnor ramor naurisien. 13:2: Jon 9:2

Saeloam rimamir mohtərəkın əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyən skai yame rimivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisasahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm ripəh nikuəyən. ⁷ Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mimə, ‘Əm-ru. Yimauə məsiəkun kwənkwai figtri e miwəh newk kisisər, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Ripəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kın nimoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpın nəgkarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rivəh min ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə ripəh nikuəyən, pəh kərəru ta.’ ”

Yesu rimnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has rimnəmır-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nipig mifam, to ripəh nərer-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kın mə tukrərer kupən ye narmamə, mini-pən tukun mimə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyən, to ripəh nıraptərəkın-minien ik.” ¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermın mir iran, məkneikin rərer atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nipig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyən ye nipig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyən mə In tukror huvə əmiə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mimə, “!Kimiə nəmarpəkao hah minə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsıg mivən mə tukrinim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyən kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kini Setan rimirkwəji ətərəkın in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmir minə kimisauris. Kini narmamə mifam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Kini Yesu rimini mimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kın naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kın kwənkwai mastad, kini yermamə kirik rimivəh mihu ye kafan nəsimien. Kini kwərun rhaktə mehuə, kini man yerpirig minə kamhauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni min mimə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mimə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kın yis kirik yame piraovin kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

Swatuk kəskəh

(Mat 7:13-14, 21-23)

²² Kini nīpīg Yesu rīmnəriwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehuə minə mine yerkwānu minə. ²³ Kini kwən kirik raiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Kughen tukrivəh miragh narmamə kwatīksin əmə uə?”

Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mimə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kisarkut mhamə tukhavən imə, mərīg to khapəh nhavənien. ²⁵ Mərīg tukmə Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətəpīg ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mine nakhapəh nisauru-pənhanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapīg mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərīg əmə jakni mimə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’ ²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamhə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvīgīn kwis. Kini Ik nīmnhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’ ²⁷ Mərīg Yo jakni mimə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nīpīg a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərīg kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasəsək, misokwəruə, masərīg rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasipirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihui, mhavən misəkwətə misəvīgīn ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasīg, kini yamə mine kamhakwasīg tukpihauə mīpisəkupən.”

*Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nīpīg a, Farisi minə tīksin kīmnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mimə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparu yame ramən nar mirə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nīpīg kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nīmhəyen kape narmamə. Kini nīpīg kīsīsər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnəpīg əmə Herod rīmə tukrhopni yo, mərīg Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mītərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin. ³⁴ !Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rīmnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapiə apīg. Nīpīg rīpsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugīn əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tīni minə, mərīg kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərīg kimiə nakharkun mə Kughen rīmnəpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəmminien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

14

Yesu rīmavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rīmavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvīgīn. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses

mine Farisi minə mimə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?” ⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarieren. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nīpran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək.” ⁶ Kini nəgkiarieren kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimnəm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mimə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mimə, ‘Ēta. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mimə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagim ye nimir narmamə mi-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihuə, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihuə.”

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mimə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehuə kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimir irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimir pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehuə

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarieren a, kini mini-pən tuk Yesu mimə, “!Nar huvə kirik e, nivənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehuə kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehuə kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mimə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənien. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua

14:3: Luk 6:9 * **14:5:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.” **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 **14:8:** Prov 25:6-7 **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 **14:14:** Jon 5:29 **14:15:** Luk 13:29

mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’ ¹⁹ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehuə. Kini yemehuə ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhauə.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehuə rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mimə, ‘Yemehuə. Narimnar fam yame nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehuə rimini-pən tuk yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokrən kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsigəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nimraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar mini-pən tuk əriə mimə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam. ²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰ mhamə, ‘Em-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. ³² Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərinyen. ³³ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min? ³⁵ Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei (Mat 18:10-14)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu. ² Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mimə, ⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ririəpiə ikin, kini in tukrivən marhakin yame rimnerwei meriaji məm. ⁵ Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nipig tukmə rajirhav-pə yerkwanu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mimə, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsiə pən ye laet mahiə marhakin huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.’ ”

¹⁰ Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mimə, “Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mamni mimə, “Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, ‘Rimik. Ewhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.’ Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehua rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, ‘Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehuə rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mimhə. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin

e, mīrerīg-pən tuk rīmīk, kīni mīni-pən tukun mīmā, “Tatā. Yo yīmnor tāvhaḡā has kīmīk mīne Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mə takokrən kīn yo mə narīm e yo. Məriḡ okrən kīn yo rəmhen əmə kīn yo yorwok əmə kīrik kafam.” ²⁰ Kīni rarar, meriwək, mamvən mə tukrəm kafan tatā.

“Kīni ramuə hanə isok, kafan tatā rīmnarha-pən məm, kīni rīkin rehuə tukun, raiyu, mīvən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Məriḡ tīni rīni-pən tukun mīmā, “Tatā. Yo yīmnor tāvhaḡā has kīmīk mīne Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mə takokrən kīn yo mə narīm e yo.’

²² “Məriḡ kafan tatā rokrən kīn kafan yorwok mīnə mīni-pən tuk əriə mīmā, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuvə pīk rapita, mhauə mīsarkaoh-pən kīmin, kīni mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermīn. Kīni mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kīni mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kīsor kwis lafet kīn kītawə narīk, ²⁴ meinai narīk e, rəmhen kīn mə ruamhə ta, məriḡ taktəkun ai in ruəmragh mīn. In rīmnnerwei, məriḡ yaknəm mīn in.’ Kīni iriə kīsor lafet.

²⁵ “Kīni ye nīpīg a, tīni yame rehuə, in apa yerki nəsīmien. Kīni ye nīpīg ramuə muə ipakə tuk yerkwānu, kīni məriḡ narmamə kasəni nīpe, masor danis. ²⁶ Kīni rokrən kīn yorwok kīrik ruə maiyoh in mīmā, ‘!Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kīni rīni-pən tukun mīmā, ‘Naorahim ruauə, kīni kafam tatā rīmoh kau kīrik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rīrerīg-pə mīn, kīni in rəsānīn əmə.’

²⁸ “Kīni piauni yame rehuə, rīkin rīmha, kīni mīmā, ‘To yakpəh nīvənien imə.’ Kīni kafan tatā rītərhav-pə iruə maməkeikei kīmin mə tukrīvən imə. ²⁹ Məriḡ rīni-pən tuk kafan tatā mīmā, ‘Əmru. Kīmwarə newk rīpsaah, kīni yakamor wok ikin e rəmhen kīn yorwok kīrik kafam, kīni mīpəh nəsīkien nəkwan. ?Məriḡ rhawor, tatā? Nīmīpəh nīvəsi-pəyen nar kəskəh kīrik kīmi yo rəmhen kīn nəni, mə jakor nāvīḡīnien kīrik kīmawə yo mīnə tīksīn. ³⁰ Məriḡ narīm a yame rīmnoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovīn kape swatuk, kīni nīpīg rīrerīg-pə yerkwānu, kīni nakarar muh kau kīrik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kīn kafan.’

³¹ “Kīni kafan tatā rīni-pən mīmā, ‘Narīk. Nīpīg m-fam kīrau mik kwarə. Kīni narīmnar kafak kafam. ³² Məriḡ ratuatuk əmə mə tuksor lafet e mīsəvīḡīn meinai naorahim e rəmhen mə ruamhə ta, məriḡ taktəkun ai in ruīmragh mīn. In rīmnneirwei, məriḡ taktəkun ai kwəsəm in.’”

16

Nuhpīkīnien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nīpīg kīrik, Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmā, “Yermaru kīrik, kafan nautə rīpsaah, kīni in mīvəh manaja kīrik muə yame ramehuə ye kafan yorwok mīnə. Kīni yorwok mīnə tīksīn khauə mharuk-pən nəḡkīarien has ye manaja a kīmi yermaru mhamə, ‘!Eh! Kwən a ramoriah kafam narīmnar.’

² Kīni rokrən kīn kwən a ruə raməḡkiar kīmin mīmā, ‘!Eh! ?Naha nəḡkīarien yakəriḡ kamni iram? Yakorkeikei mə takvəh fam nəḡkīarien mīnə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kīn ik.’

³ “Kīni manaja a rīmavən, mamətəriḡ kīn mīmā, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mə tukrher ye rhav kīn yo, kafak wok tukrirkək. ?Kīni jakhawor pən iran mīne? Nagheek rīpəh nəmhenien mə to yakīkīr nīmoptanə [mīvəh mane iran], kīni yakauris pīk tuk nawəyen kīn mane tuk narmamə. ⁴ !Eh! Taktəkun ai yakīrkun naha nhāḡīn yame jakor, pəh narmamə tukhakīr yo

mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipiḡ kafak yermaru tukrher yerhav kin yo.’

⁵ “Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mimə, ‘?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?’ ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mimə, ‘Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan hundred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mimə, ‘In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.’

⁷ “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, ‘?Ik nimnor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit hundred bag wit.’

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnəriḡ nəvsaoyen kin, marar məgnəḡin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, məriḡ narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksın. Kini nipiḡ mane kape tokrei tanə tukriḡkək, kini Kughen tukriḡvəh əmiə miḡvən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukriḡpəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipiḡ kimisəriḡ nəḡkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Məriḡ In rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Məriḡ Kughen rirkun mə rikimiə rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhəḡin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, məriḡ ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”

Loa tukramarə rerin
(*Mat 19:1-12; Mak 10:1-12*)

¹⁶ Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəḡkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin. ¹⁷ Məriḡ kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəḡkiarien m-fam kafan kasəmir-yame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əḡkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik riḡpəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin piḡin kirik min mwarə, in ramor təvhəḡə has.

16:10: Luk 19:17-26

16:13: Mat 6:24

16:15: Mat 23:28; Luk 18:9-14

16:16: Mat 11:12-13

16:17: Mat 5:18

Kini tukmā yermamā kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovin kape yermamə pişin.”

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebrahim

¹⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehuə rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginiyen huvə minə.

²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nipran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwānu . ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginiyen yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nikar Ebrahim, kwənmhaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rivən apa ye nap ehuə, mamərig nəmhayen ehuə, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nikarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mimə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermīn ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhayen ehuə eikin e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narik, rikim tukraməsik ru kafam nimraghien apa kupən. Ik nimnavəh narimnar huvə kafam ripsaah, mərig Lasaros rimnamərig nəmhayen ehuə ye nipran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhayen ehuə ye nipram. ²⁶ Kini nar kirik min. Ye kwerkwān irətawə, nəkwai nimir ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmā kimawə kirik rimə tukrurə məm əmiə, mərig to ripəh nurəyen. Kini tukmā kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to ripəh nuəyen.’

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rimini mimə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros rivən ye nimə kape kafak tatə ²⁸ meinai piak kirkirip aikin. Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhayen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nikam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiariyen minə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mimə, ‘Nikam, Tatə Ebrahim. Ripəh nəmhenien. Mərig tukmā yemə mhə kirik rirerig-pən mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmā khapəh nisərigien nəgkiariyen kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmā kwən kirik ramragh min ye nimhayen kafan, kini mivən məkkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

17

*Takhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)*

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpinien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən wəhsi-pənien. ² Mərig tukmā yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik

yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet pam kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nimraghien.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)*

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nimirin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mipəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nipig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mipəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərugin kafan norien has minə, kini mipəh nivəh-tim-timien yerkim.”

*Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin
(Mat 17:20)*

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rimə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pəniyen tuk tukwas e mə, ‘Evi atuk ik, kini mivən miviə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rimə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mirerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mimə, ‘!Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’ ? !Nikam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nipig nimmor fam kafam wok, nakirkun nivəniyen məvigin minim.’ ⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yemehuə, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehuə kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig nimisor fam narimnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok minə əmə. Ripəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’ ”

Yesu rimnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nipig Yesu rimneriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwən ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nipig rimatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhavəh nəmhəyen e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”

¹⁴ Kini nipig Yesu rimnəm əriə, mini-pən tuk əriə mimə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nipraimie.” Kini nipig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyen a rirkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mirerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mimə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rimneiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimini mə, “?Nəfrakisien mə yimnor huvə narmamə ten maikwas ta ye

kapəriə nəmhəyen, uə nīkam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pisin əmə rimirerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, “Ǝrer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukruə
(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nipig kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rini-pən tuk əriə mīmə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimiria. ²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmīr yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Nipig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nipig minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmia mhamə, ‘Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əria, ²⁴ meinai ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kin naropigien yame raməsia ye neai ye nīkarin kirik muə meriaji-pən nīkarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhəyen ehuə, kini narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairia masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin narəyen kupən ye nipig kape Noa. ²⁷ Ye nipig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye nimiraghien kapəriə, miseriaji-pə ye nipig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rimap, yapiwən ehuə rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavənien ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə min kin narəyen kupən ye nipig kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimir narimnar, masəsim, mhavhirəkin nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nimiraghien kapəriə. ²⁹ Mərig ye nipig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapiere yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əria m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kin nipig Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə. ³¹ Ye nipig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nimə, pəh in tukrap mipəh nivən-minien a ye nimə mə tukripik kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mipəh nuə-minien ye yerkwanu. ³² !Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptəkin kafan nimiraghien ye tokrei tanə e, mipəh nīkwasigien kin Yo, in tukripəh niwəhyen nimiraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nimiraghien kape tokrei tanə e, mikwasig kin Yo, in tukrivəh nimiraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmia mə, ye nipig a, yenpig, yermamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə. ³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mipəh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

17:23: Mak 13:21; Luk 21:8 **17:28:** Jen 18:20; 19:25 **17:31:** Mat 24:17-18 **17:32:** Jen 19:26 **17:33:** Luk 9:24 * **17:36:** Nəgkiarinen ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nīkam.

Kini In rimini-pən tuk əriə mīmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nīpig ligkai minə kamhaivə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nīpig mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mīmə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rīpəh nisaiyen Kughen, kini mīpəh nisai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwānu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nīpig mifam ramuə mamaiyoh yeni a mini-pən tukun mīmə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nīpig mifam. Kini yeni a ramətərig mīmə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mīpəh nisai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mīmə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisasək ətgin In nīpig mi-fam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mīmə, ‘Takhawhin pi pom?’ Nīkam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nīkam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nīpig kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nīpig kwərə mir e tukrererig-pən yerkwānu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nımraghien in ratuatur. Mərig Farisi

rapəh natuatukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

*Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rımnokrən kın kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kın kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kın kwajikovə, to rıpəh nivənien ye Rao ye Neai.”

*Yermamə kirik kafan nautə reihuə
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Kini yemehuə kirik ruə mini-pən tuk Yesu mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwirkun ta loa yame Moses rımını mımə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napırpən-apnapıgıen tuk pıraovın pısın. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapıgıen nar meikuə kın ye yermamə kirik. Tuk nıpıg minə fam takamsiai rımım mine nisınım.”

(Eks 20:12; Dut 5:16-20)”

²¹ Kini kwən ai rını-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rımnərig nəgkiarın a, mini-pən tuk kwən a mımə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narımnar, mivəh mane iran, kını mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mıkwasıg kın Yo.”

²³ Nıpıg kwən ai rımnərig nəgkiarın yame Yesu rımını, rikin rəpou, meinai kafan nautə rıpsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mımə, “!Man! Riskai pık tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənien pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ?Nakhamə ta mə narmıragh ehua kirik, kamni kımə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pık. Rəmhen əmə mın kın yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pık tukun tuk nətayen aikın a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kımısərig nəgkiarın yame Yesu rımını kınasayıoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rımını mə, “Narımnar yame narmamə kısınein nisorien, Kughen rırkun norien.”

²⁸ Kini Pita rını-pən tukun mımə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yıməsəpəh fam kapəmawə narımnar, mhauə, mamhakwasıg kın Ik.”

²⁹ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kını maməta ye kafan narımnar rəmhen kın nımə, uə pıraovın, uə piauni, uə kafan kakə, uə rımını mine nisını, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kını yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narımnar rıpsaah məknakin rapita narımnar yamə mine rımnəpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nımraghien rerin.”

Yesu rimini-ərhav min kafan nimhəyen
(*Mat 20:17-19; Mak 10:32-34*)

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mimə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin.
³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrah Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipiğ yame ror kisisər kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien nıprai nəgkiarinen kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin nıprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik
(*Mat 20:29-34; Mak 10:46-52*)

³⁵ Nipiğ Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nikar swatuk. Nipiğ mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə.
³⁶ Kini nipiğ nimrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mimə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! !Pim!”

Mərig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved*! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mini-pən tuk əriə mimə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mimə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.” ⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipiğ narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə rıpsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipiğ In tukrukuraopən aikin.

⁵ Kini nipiğ Yesu rimauə atuatur a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

18:31: Luk 24:44 **18:32:** Luk 9:22,44 **18:34:** Mak 9:32 * **18:39:** Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfrakisien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen.

⁷ Məriḡ nipiḡ narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

⁸ Kini nipiḡ kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Əriḡ-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mṽwəhsipən nipərin kimi yavən has minə, mipəh nipərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rīvəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye Kughen, kini ik nimauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebrahim. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakın narmamə yamə mine kwəserwei, miwəh miragh əriə.”

*Nuhpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane
(Mat 25:14-30)*

¹¹ Nipiḡ Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramriḡpin nəḡkiarien kafan mamni nuhpikinien kirik kimi əriə ¹² mimə, “Yemehuə kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwasig ikin ritərhav, in rimnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehuə, miseriaji yo jakrerig-pə min.’

¹⁴ “Məriḡ iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini misher-pən nəḡkiarien mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Məriḡ kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nipiḡ rimnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Nimnərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rimini-pən tukun mə, ‘Ik nimnor wok yame rhuvə, meinai nimnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasig kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehuə. Nimnərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’ ¹⁹ Kini yemehuə rimini-pən tukun mimə, ‘Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

²⁰ “Məriḡ yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərkən kin neipən merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘!Ik yorwok has! Nəḡkiarien əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əḡkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginien ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipiḡ yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriū profit kafan?’

19:7: Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəḡiarien kape Gris ramni mə yemehuə rimivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan hundred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10

24 “Kini yamehuə a rarar mīni-pən tuk narmamə yamə mīne kasərer ipakə, mīmə, ‘Havəhsita mane yame yīmivəhsi-pən kīmin, mhavəhsi-pən kīmi kwən a kafan mane ten.’

25 “Kini iriə kīmnhani mhamə, ‘Yamehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

26 “Kini yemehua a rīni-pən tuk əriə mīmə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kīrik, tukpivəhsi-pən mīn tīksin kīmin. Mərig yermamə yame kafan nar kīrik rīrkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar mīnə. 27 Kini taktəkun ai, kafak tīkmīr yamə mīne khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakīr əriə mhauə, mīshopni əriə ye nīmrik.’ ”

*Yesu rīmavən Jerusalem mōr əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

28 Kini nīpig Yesu rīmnəgkiar ta, kini In rīmneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kīmnhakwasig kīn. 29 Nīpig kīmnhauə ipakə tuk yerkwānu mir a Betfas mīne Betani ye tukwas a kamni kīmə Olif, kini In rīmīni-pən tuk kafan yermamə mir kīraru mīmə, 30 “Takravən apa yerkwānu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kīrik yame kīpəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisin mwəsīg mīrauə. 31 Kini tukmə yermamə kīrik raiyoh-pre əmiru mīmə, “?Nakararisin dongki a tuk naha?” Kini takrani-pən tukun mīrəmə, ‘Yermaru kapətawə rīmə tukrəsua iran.’ ”

32 Kini kīmīravən mwəm naha nhagin yame Yesu rīmīni. 33 Kini nīpig kīmīrarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kīmisaiyoh əriu mhamə, “!Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?”

34 Kini iriu kīrəni-pən tuk əriə mīrəmə, “Yermaru rīmə tukrəsua iran.”

35 Kini kīmwəsīg mīravən kīmi Yesu, mawəpeinə-pən kīn kapəriu kot ye nīmetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a. †
36 Nīpig rīmnəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kīsəpəkiək ta kīn kapəriə kot mīsətu mīmhahuvə-pən kīn kīmi swatuk.

37 Kini nīpig Yesu rīnamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kīmə Olif. Kini narmamə mīnə kafan khapsaah kīmnhauə. Rīkiriə m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nīmtətien yamə mīne kīmisəm In ramor. 38 Kini mamhani mhamə,

“Pəh kīvəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərīnuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpīrig əgkəp ye rao ye neai,
pəh kīvəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

39 Kini Farisi mīnə tīksin yamə mīne kasərer aikīn khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə mīnə mə tukhapim əmə.”

40 Mərig Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə narmamə mīne e khapim, kapiēr mīnə e tuksokrən-okrən.”

Yesu rīmīni mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpīnien

41 Kini nīpig Yesu rīmauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə mīnə aikīn a. 42 Mamni mīmə, “!Eh! Nar apnapīg mə nīmīsəpəh narimnar yame ravəhsi-pə nəmərīnuyen kīmi əmiə mīsəriaji-pə ai təkun, mərig tokmə nakpīharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rīpivəhsi-pre kīmi əmiə. Mərig nīkam. Narimnar mīnə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. 43 Mərig nīpig mīnə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tīkmīr mīnə tukhauə

19:26: Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18 † 19:35: Sek 9:9 ramni profesi kīrik mə Kristo tukrəkwtə-pən ye dongki mamuə Jerusalem rəmhen kīn king.

misærer rukrao iræmiæ, tukhakir nimoptanæ mhakir ihaktæ kor kæsik kæupæ kin ye kapæmiæ taon, misor æswasig kin tuk æmiæ. ⁴⁴ Kini iriæ tuksoriah fam nimæ minæ ye taon kapæmiæ, to kapiere kirik ye kapæmiæ nimæ minæ ripæh nærerien. Kini tukshopni æmiæ mifam mine kapæmiæ kwajikovæ minæ. Narimnar minæ fam e tukruæ meinai kimiæ nakseinein nipig e towei yame Kughen rimauæ mæ tukrivæh miragh æmiæ iran.”

Yesu rimnæko ye-rhav narmamæ yamæ mine kasor maket ye Nimæ Ehuæ kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rimavæn ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, mamæko yerhav narmamæ yamæ mine kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Kimirai-pæn ye Nækwækwæ kape Kughen kimæ, ‘Kafak nimæ, in nimæ kape næhuakien,’ *(Aes 56:7)* mærig kimiæ naksor ruæ ræmhen kin ‘nimæ kirik yame yækræh minæ kaserkwaig ikin.’ *(Jer 7:11)*”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimnæwhag apa ye nækwai Nimæ Ehuæ kape Kughen. Kini jif pris minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses, mine næmehuæ minæ kape kwænæræus kape Isrel, kasarhakin swatuk mæ tukshopni Yesu, ⁴⁸ mærig khapæh nisæmien, meinai nipig m-fam narmamæ khapsaah iriæ min, meiani kisorkeikei pik mæ tukasærig nægkiarien minæ kafan, kini nægkiarien kafan ramuh kapæriæ nætærigien.

20

Namehuæ minæ kape Isrel kisarkut mæ tuksæm-ru nehuæyen kape Yesu mæ rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnamævhag kimi narmamæ apa ye Nimæ Ehuæ Kape Kughen, mamni-ærhav nævsaoyen huvæ kape Kughen kimi narmamæ. Kini jif pris minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses mine næmehuæ minæ kape kwænæræus kape Isrel kimnhauæ masæm In. ² Misaiyoh mhamæ, “? Nakamhawor narimnar minæ e? ?Pa nhagin rimivæhsi-pre nehuæyen mæ takor narimnar mæknekin?”

³ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Rhuvæ. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi æmiæ. Tukmæ nakhani atuatur, jakni-pre tuk æmiæ mæ Pa nhagin rimivæhsipæ nehuæyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipæ-ru tuk Yo mæ ?Pa rimivæhsi-pæn nehuæyen kimi Jon mæ tukror baptaes ye narmamæ? ?Kughen uæ yermamæ?”

⁵ Kini kinasæsiwæn-æsiwæn kimi æriæ minæ mhamæ, “?Tukshaw ni e? Tukmæ kitawæ khani mæ Kughen rimivæhsi-pæn nehuæyen kimi Jon, mærig Yesu tukrini mimæ, ‘?Tukmæ Kughen rimivæhsi-pæn nehuæyen kimin, rhawor e kimiæ nakhapæh nhaniyen næfrakisien iran?’ ⁶ Mærig to khapæh min nhaniyen mæ, ‘Yermamæ æmæ rimivæhsi-pæn nehuæyen kimin,’ meinai narmamæ minæ e kamhani mæ Jon in profet æfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamæ, “Kimawæ yakseinein mæ pa rivæhsi-pæn neihuæyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mæ, “Kini Yo min, to yakpæh ninien mæ Pa rimivæhsipæ neihuæyen kimi Yo mæ jakor narimnar minæ e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamæ mimæ, “Yermamæ kirik ræsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mææhu plantesen a ye kwermi

narmamə tiksin, marə, mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh. ¹⁰ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksin manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisasar, mharaptərəkin kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrinerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrinerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rimə ‘? Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuaturuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptərəkin, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nipig narmamə kimisərig nəgkiarien a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rimnarha tim tim irəriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’

(Sam 118:22)

“? Mərig nəgkiarien e nipran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nikikririə tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikinien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swaturuk mə tukharaptərəkin aihuaə əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarın kape takis

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarien kirik iran tuk nəgkiarien kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misasar misher-pən kin narmamə tiksin mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuaturuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ? Ratuaturuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarien kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmir-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

20:9: Aes 5:1 **20:10:** Aes 5:1-2 * **20:15:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14 **20:20:** Luk 11:54

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknəkin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

²⁶ Kini kisakur pik kin nəgkiarieren yame Yesu rimirpen, miseinein nhawəhsi-əhuyen Yesu ye nimir narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nikarin kape nimirghien rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhəmhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai.

²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarieren kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovin, mərig kiripəh hanə nıweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptəək kin minə nhag yermamə yame rimamhə.

²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nimirin nupan rarkurək kini mipəh nırhəyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh nıseiməkien. ³² Kini en piraovin ai rimhə min. ³³ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Ye tokrei tanə e, narman mine nıpiraovin kisarkurək. ³⁵ Mərig ye nipig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nimhəyen kini mivəh əriə mivən kisərə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien. ³⁶ Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipig in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mimə Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ ³⁸ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”‡

³⁹ Kini Farisi§ tiksın kimhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun, nimirpen huvə nəgkiarieren.” ⁴⁰ Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-minien nəgkiarieren kirik kimin.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə,

† **20:28:** Moses rimini məknəkin ye Dut 25:5-6. **20:37:** Eks 3:2,6 ‡ **20:38:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. § **20:39:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə “nəmhajoun kape Loa kape Moses.”

“Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,
 “Ǝkwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ (Sam 110:1)

⁴⁴ “Ye nəgkiarrien e, Deved rimnokrən kin Mesaea mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

*Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses
 (Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)*

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə,
⁴⁶ “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

21

*Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen
 (Mak 12:41-44)*

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginien kin nan.”

*Nimtətien minə kape Nipig Kwasig
 (Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)*

⁵ Kini kafan tiksın narmamə kasəgkiar ye Nimə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehua minə khahuvə, mine narimnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kini Yesu rini mimə, ⁶ “Nimə e nakasəm ai taktakun, mərig nipig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nimə e, kapier kirik to ripəh nərerien a ikin ramərer ikin taktakun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narimnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kini naha nimtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narimnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kirik tukripəh neikuəyen irəmiə mivi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamə, ‘Nipig kape narimnar minə e rinamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əriə. ⁹ Kini nipig takasərig nəvsaoyen kin mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narimnar minə a tuksəkupən kin, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramripin nəgkiarrien mimə, “Kwənərəus minə tiksın tukhauh min kwənərəus pisin minə tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman

* **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44

kirik. ¹¹ Kini mig ehuə minə tuksavən. Kini nikumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kini nəmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye tokrei tanə. Kini apa yerpīrig ye nīmago-ago, narimnar tukhauə misor riki narmamə khagin. Kini tuksəm nīmtətien ehuə minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukritərhav, narmamə tukharaptəra kin əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsipən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye nīmri king minə, mine nəmehuə minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a nīpig atuaturuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupənien mə naha nəgkiarien takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarien atuaturuk kimi əmiə kini mivəhsipre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpinien nəgkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiksīn tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiksīn. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəməkin əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik rīpəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye nīpig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə nīmraghien, takhavəh nīmraghien rerin.

²⁰ “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²² meinai nīpig a in nīpig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Awəh! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk nīpiraovin yamə mine kisor tīpriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanimtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini nīpig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri pisin pisin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəhsi əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji nīpig kapəriə tukror infamien.†

²⁵ “Kini nīmtətien tiksīn tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhau minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəso, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kapə. ²⁶ Narmamə tukhagin pik, nīmriəriə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərer tim tim pawk, mərig Kughen tukrikiu-kiu irəriə. ²⁷ Kini ye nīpig a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye nimar napuə kirik ye nəsaninien, nikhakien ehuə tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nīpig narimnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mirisin əmiə.”

²⁹ Kini In rimini nuhpikinien kirik kimi əriə mīmə, “Nakharkun-ru nai e

21:14: Luk 12:11-12 **21:15:** Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22 **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

† **21:24:** Yesu rimamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem. **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2 **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13

21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

fig mine nai minə tiksın. ³⁰ Tukmə nımariə rəsaah, mhapir-pir min, ramor nımtətien mə in nıpig kape nəsımien. ³¹ Ye norien kırıkianə əmə min, tukmə naksəm narımnar minə a ror məknakin, ramor nımtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narımnar minə fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mine nımoptanə tukawəkeikei mırarkək, mərig nəgkiarieren kafak to rıpəh nırkəkien tuk nıpig kırık.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarieren mımə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nıpig kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin nınımien, misətərig pik kin narımnar kape tokrei tanə, tamə Nıpig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotərkın əmiə, naksakur. ³⁵ Meinai nıpig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Mərig nıpig mıfam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nıpig narımnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nıpig taksərer ye nımrin.”

³⁷ Kini nıpig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. ³⁸ Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarieren apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə (Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

¹ Kini nıpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nıpig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.* ³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kırık e Iskariot, in yermamə twelef kırık kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən məgkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rıvən ye kwermiriə. ⁵ Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarieren kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nıpig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rıvən ye kwermiriə.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

⁷ Kini nıpig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nıpig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rımnokrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kırıni-pən tukun mırəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor əpnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mımə, “Wətərig huvə ru. Nıpig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kırık ramrəh jag ehuə kırık kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mırhuvən ye nimə kırık yame in ramvən ikin.

* **22:2:** Nəmehuə minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun.
22:3: Jon 13:2,27 **22:7:** Eks 12:1-27

11 Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, 'Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?'

12 Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpirig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin."

13 Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

14 Kini ye nipig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. 15 Kini mini-pən tuk əriə mə, "Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. 16 Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən nīprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen."

17 Kini Yesu rimivəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, "Kimiə fam havəh mhanim, 18 meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə."

19 Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, "In e nīprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nīpig nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo."

20 Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, "Kap waen e in nitawik yame tukraiye tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. 21 Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. 22 Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehə tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak." 23 Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, "?Kitawə pa tukror norien a?"

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

24 Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpirig pik rapita əriə. 25 Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, "King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə 'narmamə kape nasituyen.' 26 Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpirig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. 27 ?Pa e in yerpirig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpirig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

28 "Kimiə e, nipig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipig yakamarə ye nipig əutən minə. 29 Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, 30 mə takhauə misəkwətə kitawə, masəvigin kwis ye nipig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipig a, kimiə min taksəkwətə ye jea kape king minə, kini

kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

*Yesu rima Pita tukrini mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatətəyen kapəmiə riskai uə nīkam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipiğ nakamarar ye kafam nətərigien mamreriğ-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rimi-pən tukun mimə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpiğ, kwasig ikin man rəkakə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwiriğ kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhayen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimnəhapəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ?Nimisəkwakwə kin nar kirik uə nīkam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nīkam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimir nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarien e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarien e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

³⁸ Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Əmru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rimi-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

*Yesu rimavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipiğ mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə mə, “Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rimir.” ⁴¹ Kini In rimirəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənimkur maməhuak mamni mimə, ⁴² “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhayen‡ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. ⁴⁴ Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnəhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə.§

⁴⁵ Nipiğ rimnəhuak ta, mərer mireriğ-pə mə tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsapir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakasapir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mə tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

22:30: Mat 19:28 **22:32:** Jon 17:15 **22:34:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

22:35: Luk 9:3; 10:4 † **22:37:** Profesi e raməmir ye Aes 53:12. ‡ **22:42:** Nəgkiarien kape

Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhayen.” § **22:44:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkək.

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In
(*Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11*)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, kwhen ehuə ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukraturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?” ⁵⁰ Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Kini Yesu rimnəgkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptəəkən In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptəəkən Yo uə? ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptəəkənien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in ramehuə.”

Pita rimə in reinein Yesu
(*Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴ Kini khauə mharaptəəkən Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawənien kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mimə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik raməgkiar skai kimi əriə mimə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiarien e nakamni.” Kini Pita raməgkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiarien kape Yermaru yame rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

Narmamə kisarh iakei ye Yesu
(*Mat 26:67-68; Mak 14:65*)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptəəkən Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətəəkən nimrin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarien hah rehuə iran misoriah In.

Kimnərip Yesu ye kaonsel
(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24*)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel kapəriə. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimirri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisiayen, in e ye nikar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə minihah in, meinai kimisərig atuaturək nəgkiarieren a ye nherin.”

23

Yesu rimnərəer ye nimirri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarieren iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əriə kasarmə, kini mamarar ye nərigien kapəriə kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran yame ramni mə In rimnakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriə kaserwei misarmə.”

⁶ Kini nipig Paelat rimnərig nəgkiarieren a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimnərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimirri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimnərəer ye nimirri Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimnəm Yesu, rikin rimnagien pik, meinai rimnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rimnərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nimitətien kirik. ⁹ Kini rimnaiyoh kin nəgkiarieren ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mipəh nhorpinien kafan nəgkiarieren. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərer ye nimirri Herod mamharuk-pən nəgkiarieren ripsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriu kimirauə kirikianə.

Paelat rimini mə Yesu tukraməkeikei mimhə
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kini Paelat rimnokrən kin jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam kimnhauə kirikianə. ¹⁴ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Kwən e, nimnharəh mhauə ramərer ye nimirik, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nimiria, kini mipəh nəmien mə rimnakapir loa kirik. Nəgkiarien yamə mine nakamharuk-pən iran ripəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə ripəh norien nar has kirik. Ror məkneikin in rimnher-pə min kin kimi ətawə, kini rimar əmə tuk nəmien mə kwən a in ripəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai misher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mirisin kapəriə kirik yermamə ritərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, “!Kir ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rirerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rimnor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu ramvən, kini in məgkiar min kimi əriə. ²¹ Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mərig Paelat rimnəgkiar min kimi əriə yame ror kisiser kin, mimə, “? Rhawor? ?Kwən a In rimnor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rimnor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən.”

²³ Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rimini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mimhə rəri-pən nəgkiarien kapəriə. ²⁵ Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

Kimikir Yesu kivən mə tukhopni

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nipig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptəra kin, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrirəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” ²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mimə, “Nipian Jerusalem, takhapəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimie minə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nipig ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimie nipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhavəhsi-pəniən nah.’ ³⁰ Ye nipig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehua mhamə,

‘!Awəh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,

* **23:17:** Nəgkiarien ye ves 17 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam. **23:29:** Luk 21:23

‘Ēkwətəsuun əmawə.’ (Hos 10:8) ³¹ “?Mərig tukmə nap ramuək məkna nīpīg nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye nīpīg yame nai ramsiə?”†

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kīraru yamə mir kimawəkəpīr loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kīrik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapīr loa mir kīraru aikin, kīrik ye nīkar Yesu matuk, kini kīrik ye nīkarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rimə, “Tatə, takpəh narpin-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor.” Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəməhuə minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, “In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimnher-pə kin, pəh rivəh miragh atuk ru In.”

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, “!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!”

³⁸ Kini kimirai-pən nəgkiarien kīrik ye tənkar nai kīrik, kəsik-pən yerpīrig ye nai kamarkwao kin yame ramni mimə, “In e king kape nəmə Isrel.”

³⁹ Kini yemə-akapīr loa kīrik yame kimarkwətərəkīn-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mimə, “!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimnher-pə kin Ik uə nīkam? Tukmə ror məknenkin, vəh miragh Ik kini mivəh miragh min əmru.”

⁴⁰ Mərig yemə-akapīr loa kīrik min rimini-pən tuk in kīrik, mini-əhu mimə, “?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nisiayen Kughen. Narpinien e kapətasir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kīrau tukrimhə tuk kapərau norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kīrik.”

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nīpīg takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kīrau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkweiha, mirh ripəh nəsīəyen, kini nəpignapien rimneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kīrik yame kimnətapīg kin Kwənghan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kīraru. ⁴⁶ Kini Yesu rimnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nīmraghien kafak ye kwermim.” Nīpīg rimnəgkiar ta, kini kafan neihagien ritərhav.

⁴⁷ Kini nīpīg yeməhuə kape mobael minə kape nəmə Rom rimnəm narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə, “!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuatur!” ⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm,

† **23:31:** Yesu ramni nuhpikinien kīrik ye nai ramrəmrə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nīmraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyen rirkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehua, nap tukrəs pik əriə. **23:34:** Sam 22:18; Aes 53:12 **23:35:** Sam 22:7-8 **23:36:** Sam 69:21 **23:44-45:** Hib 6:19-20; 10:19-20

nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiəriə, kini misərip nimagiriə. ⁴⁹ Kini narmamə tiksın kape Yesu, mine nipiraovın yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

*Josef Aramatia riminim niprai Yesu
(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)*

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimiraghien ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh. ⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəəg kapiet yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nipiraovın yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəəg kapiet a. Kini misəm mə Josef rimnhawor pən iran mine mərəhu niprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nipiraovın minə a kimnharerig-pən yerkwano mə tuksor apnəpeinə ye nimar nai minə tiksın mine pomad yame nəmiovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye niprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.

24

*Yesu rimimragh min ye nimhəyen
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)*

¹ Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nipiraovın minə kimnhavən apa ye nəpəəg kapiet, mhapik nar pien-pien yamə mine nəmiovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə ta iran. ² Nipig kimnhauə ipakə tuk nəpəəg kapiet, misəm kapiet yame kimnətapig kin ye nəpəəg kapiet, mərig kinəsua ta kin. ³ Kini kimisauru-pən imə ye nəpəəg kapiet, mhapəh nisəmien niprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh masətərig kin narimnar minə a. Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə. Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə. ⁵ Kini nipian minə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? ⁶ In ruirkək eikin e. !In ruəmragh min! Rikimiə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarien yame rimini-pre tuk əmiə ye nipig yame rinamarə apa Galili mīmə, ⁷ ‘Narimnar minə e tukasəkeikei mhauə misor nəfrakisien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermi yor təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərig nipig yame ror kisisər kin, jakaməkeikei mamragh min.’ ”

⁸ Kini rikiriə rimnaməsik nəgkiarien a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nəpəəg kapiet, mhavən mhani-pən narimnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰ Kini nipiraovın yamə mine kimnhani-ərhav narimnar minə a kimi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisin Jemes, mine nipiraovın minə min tiksın yamə mine kimnhavən ye nəpəəg kapiet. ¹¹ Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarien a, khamə nəgkiarien armər kirik yame nipran rirkək, mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

¹² Mərig Pita rərer maiyu mivən apa ye nəpəəg kapier, məmrəmır mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvrig niprai Yesu kin, mərig nar min kirik rirkək. Kini in rarar mırerig mivən yerkwanu, kini mamətərig pik kin norien a.

Yermamə kiraru kape Yesu kimiwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas (Mak 16:12-13)

¹³ Ye nipig əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu kimaweriwək mıravən yerkwanu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwanu a isok tuk Jerusalem rəmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nipig iriu kweriwək mıravən, kini marəni narimnar yamə mine rimatərhav-pə. ¹⁵ Mwəgkiar hanə, kini Yesu rivən ipakə tuk əriu, mırhəriwək kwis marhivən. ¹⁶ Mərig kiripəh nırhirkunien mə pa irisir miriu krhəriwək, meinai Kughen rimnətapig kin ye nərigien kapəriu.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mımə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikin kwərə, rikiriu rəpou. ¹⁸ Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pən tukun mımə, “Tukmə ror lk yepsipis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamə mine rimatərhav-pə ye nipig yamə mine ruauə ta muavən.”

¹⁹ Kini raiyoh əriu mımə, “?Naha minə e?”

Kini kirəni-pən tukun mırəmə, “Narimnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanin huvə mine kafan nəgkiarien minə khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun. ²⁰ Mərig kapəmawə hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermi nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kin, kini rimhə. ²¹ Narimnar a rinor ta ruəvəh nipig kisisər. Mərig kimawə yimisərəhu-pən pawk kapəmawə nərigien skai iran mə In tukririsin əmawə kwənərəus minə kape Isrel ye kwermi tikmir minə kapəmawə. ²² Nar kirik min, nipiraovin tiksın irəmawə kimisor əmawə yaksakur tuk nəgkiarien kirik. Toweı, yenpig-enpig əgkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminin Yesu ikin, ²³ mhapəh nisəmien nipran. Mharerig-pə mhani mhamə, ‘Yimisəm nəmrərhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əmawə mırəmə, “Yesu ramragh.” ’ ²⁴ Kini kapəmawə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narimnar fam əgkəp ratuatuk rəmhen kin yame nipiraovin minə a kimnhani. Mərig khapəh nisəmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriu mımə, “Kwərə mir. Kapəmıru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk niniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame profet minə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ?Nakrarkun uə nıkam mə Kristo yame Kughen rimirpen tukraməkeikei mamərig nəmhəyen ye nipran, kini kwasig ikin, In tukripivən apa ye rao ye neai mivəh nhag kape nisaiyen?” ²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriu yame raməgkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə minə kape Moses muə meriaji-pə nəkwəkwə minə kape profet minə kape Kughen.

²⁸ Kini kınarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikin, mərig kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriu kawəkeikei kimin mırəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmır kıtasır, meinai rinəpignəp ta. Pəh nien mə tuktu mırh rivə.” Kini rimavən məm əriu marhəkwətə.

³⁰ Kini kınarhəkwətə mə tukrhəvigin, kini In rivəh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu migəhsi-pən kimi əriu. ³¹ Məkneikin Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək min, kirəpəh niwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriu mırəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nipig In rimnamhoprai-pə

huvə Nəgkiarien kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənhauə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rımimragh min, kini Saemon Pita rınəm ta.” ³⁵ Kini iriu kərəni-pən fam narımınar yame rımatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nıpig yame iriu kimırarkun Yesu iran, ye nıpig yame In rımnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rımatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kini nıpig kərəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mımə, “? Rhawor nakamhagin məkneikin? ? Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kıraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap nıprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nıpran mine nıkəkrin rırkək, rıpəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, nıprak mine nıkəkrık aikin.”

⁴⁰ Rımını nəgkiarien a, mhajoun kwermın mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rımnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rımnaiyoh əriə mımə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nımririə.

⁴⁴ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “In apa kupən, nıpig yımnamarə kitawə-m kimia, yımını nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narımınar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’ ”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nıprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mını-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarien yame raməmır ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rımırpen. Masor rərig nəmhəyen ye nıpran meriaji mımhə. Mərig ye nıpig yame ror kisisər kin, In tukramragh min ye nımhəyen.’ ”

⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukrıpəh narpınien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanımtanə. ⁴⁸ Kimiə nımısəm narımınar minə e, kini takhani-ərhav atuatur nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmır ye taon e mamhawhin mısəriaji takhavəh nəsanınien kape Nanmın kape Kughen, kini tukrikwar ye nımraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rımik rımırpen ta mə tukror.”

*Kughen rımivəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)*

⁵⁰ Kini Yesu rımikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rımivəhsi-haktə kwermın mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıpig raməhuak hanə, mıpəh əriə. Kughen rıvəh In mamhaktə

ye neai. ⁵² Kini kasəgnəgɪn In, mharerig pən Jerusalem, rikiria ragien. ⁵³ Kini nɪpɪg mɪnə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarieren kwəkwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

? Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirkiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarieren kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarieren rimnəmır ta.* Nəgkiarieren e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarieren e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarieren a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarieren a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarieren a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarieren a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen

* **1:1:** Nhag pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə “Nəgkiarieren.” Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46

† **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8

əriə[†] kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkeikeiyen In.
 12 Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiəriə, rikiriə ragien tukun, mishatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. 13 Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarhapə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

14 Nəgkiarien a rimauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimirimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.

15 Jon rimmərer-ərhav mamokrən apomh mimə, “Yermamə e in e yame yimnamni mimə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipiğ yimipəh hanə narhayen, mərig In rinərə rerin ta.’ ”

16 Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipiğ m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. 17 Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen mine nəfrakisien kimi ətawə.

18 Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nikar Kughen, in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

*Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
 (Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

19 Kini nəmehua minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet§ tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in. 20 Nipiğ kimisaiyoh in mə in pa, in rirəh nerkwagien kin, mərig rimini-pən atuatur əmə in tuk əriə mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

21 Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ? Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

22 Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

23 Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mimə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ’ ” (Aes 40:3)

24 Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin,
 25 misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien

† 1:11: Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. 1:12: Gal 3:16 1:13: Jon 3:5; 1 Pita 1:23 1:14: Fil 2:7; 1 Tim 3:16

1:17: Rom 5:21 1:18: 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 § 1:19: Lifaet in yamehua kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. 1:21: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 1:21: Dut 18:15

mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpin nəgkiarien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmiə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpirig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimnar a rimnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nikar nu Jodan pən- apa ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rimnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmiə mīmə, ‘Yo jakəkupan, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpirig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, In rinarə rerin ta.’ ³¹ Nipig yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yimauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimnərer-ərhav mamni min mīmə, “Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nipig yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimini-pə tuk yo mīmə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yimnəm atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mīmə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’ ”

Yesu rimirpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mīmə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwərig nəgkiarien a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarien e rabae, nipran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mīmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. Ipakə mirh rivə, irisir min kimnarhəmır mirheriaji rəpignəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimnərig nəgkiarien yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mīmə, “! Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarien e Mesaea, nipran rimə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’ ” (Nhag e Kefas, nipran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kın, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kını məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mımə, “Yuə mikwasig kın Yo.”

⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kını Filip rivən məm Nataniel mımə, “Kimawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rımnaməvsao kın ye nəgkiarın kape loa, In yermamə yame profet minə kimisəvsao kın, kını In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rımə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to rıpəh nısi-pənien a Nasaret.”

Mərig Filip rımə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kını Yesu rımnəm Nataniel raməriwək mamuə, kını rını-ərhav mımə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mımə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Yımnəm ik nakamkwətə ye tikimkimi nai*, kwasig ikin Filip rokrən kın ik.”

⁴⁹ Kını Nataniel rımə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kını Yesu rımini-pən tukun mımə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nıpig nımnamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehuə minə rapita yame.” ⁵¹ Kını mini min mımə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kını agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rımukreikin nu ruə mor waen kın

¹ Kəni nahu kın, kinnor narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kını mama kape Yesu rınavən ye narkurəkien a. ² Kını kimnokrən min kın Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kimnhanım fam waen, kını mama kape Yesu rımini-pən tukun mımə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rımə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kın nar e kimi Yo? Rıpəh hanə norien nıpig kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rımini-pən tuk yorwok minə aikin mımə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehuə sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nımrı Kughen. Kinnor jag minə a kın kapiet. Kirkun nıvi-pənien galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kını Yesu rını-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huvə. Kını rını-pən tuk əriə mımə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehuə kape nəviginien.” ⁸ Kını kimnhavən masor.

⁹ Kını yemehuə kape nəviginien rıminim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kın. Kını reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kını yemehuə kape nəviginien rımnokrən kın yermamə yame rımnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mımə, “Tukmə nəviginien ehuə kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kını narmamə kamhanım rıpsaah, misapıs kın, kını ai, kıpivəhsi-ərhav yame rıpəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik

1:47: Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəgkiarın kape Gris ramni “tikimkimi nai kirik kamni kimə fig;” kwənkwan rheikən. **1:51:** Jen 28:12 * **2:6:** Nəgkiarın kape Gris ramni mə “Kirkun nıvi-pənien ‘metrete’ kiraru uə kisisər.”

nimmərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmır meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nımtətien yame Yesu rımnor apa Kena ye Galili in nımtətien yame In rımnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə tımtim iran.

Yesu rımnəkəu ye rhav narmamə yamə minə kasor nar apnapıg ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rımneiwayıu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama minə naorahini minə minə kafan narmamə minə. Misarə kape nıpig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nıpig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rımnhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, minə sipsip minə, minə mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rımvən mirəh təvrə kirik, mərəm mamarkis kau minə sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə minə kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narımnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rımik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarın kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə tuksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narımnar m-fam aikin tukratuatuk.” *(Sam 69:9)*

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rımvəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narımnar minə e? Or-ru nımtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rımə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nıpig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərip.”

²⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran minə mivhirəkin min ye nıpig kisisər əmə?”

²¹ (Mərig nıpig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. ²² Kini kwasig ikin, nıpig In rımamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarın e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen minə nəgkiarın yame Yesu rımını-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nıpig Yesu rımnamarə apa Jerusalem, ye nıpig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rımnor nımtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴ Mərig Yesu rımipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵ Yermamə kirik to rıpəh nini-pənien nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narımnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. ² Kini nıpig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mımə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen rıpipəh nəmırien tuk Ik, nakpipəh norien nımtətien mınə e.”

³ Kini Yesu rhorpin nəgkiarieren kafan mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə rıpəh narhayen yame ror kıraru kin, to rıpəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rınərig nəgkiarieren a, rakur, maiyoh In mımə, “?Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kıraru kin? To rıpəh nırerıg-pən-minien ye tip mama, marha mın.”

⁵ Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə rıpəh narhayen ye nu mine ye Nanmın kape Kughen, tukrıpəh nıvənien mamarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamə rameımək əmə kin yermamə mor nıpran ramragh; mərig Nanmın kape Kughen əmə rırkun norien nanmı yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiarieren kafak yame yımını-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi mın.’ ⁸ Rəmhen əmə kin nımətəg. Nımətəg ramavən, mamvən ikın yame rorkeikei mə tukrıvən-pən ikın. Nakərig nımətəg ramavən, nakeinein mə ramsıpkaa, uə ramvən hıə. Kini ye norien kirikianə əmə mın, narmamə khapəh nısəmıen Nanmın kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nımraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi mın.”

⁹ Mərig Nikodimas rımını-pən tuk Yesu mımə, “Nar e nakamni rəutən pik. ? Tukrhawor pən iran mine mıtərhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rımə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narımnar mınə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə mınə yakharkun narımnar mınə mamhani-ərhav, mısəvsao kin narımnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarieren kapəmawə. ¹² Yo yakamni pawk əmə narımnar kape tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren. Tukmə ror məkneikın, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren ye nıkarın kape narımnar kape rao ye neai. ¹³ Mərig yermamə kirik rıkək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pısın əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meıwayıu-pə, mırkun nəvsaoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rımnamarə ye tipəvsık, mıruk haktə nar yame rımnor mısıgovın snek kin, mıruk haktə ye nai.*” Kini ye norien kirikianə əmə mın, tukruk haktə mın Yo, Ji Yermamə, ¹⁵ mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nımraghien rerın. ¹⁶ Ror məkneikın meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tını kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nımraghien rerın. ¹⁷ Pəh nien mə Kughen

3:1: Jon 7:50-51; 19:39-42 **3:3:** Jon 1:13; 1 Pita 1:23; Jem 1:18 **3:5:** Esik 36:25-27; Efes 5:26; Taet

3:5 **3:8:** Esik 37:9 * **3:14:** In apa kupan Moses rımıkır ərhav nəmə Isrel ye kwermı nəmə İjip, mərig nəmə Isrel kımnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpəh, kımısəs ərıə. Kini narmamə yamə mine kısarha-pən masəm nar yame ramsıgovın snek, yame Moses rımıruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nısarha-pənıen mısəm nanmı snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. İkin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kımıruk haktə in, kini narmamə yamə mine kısarha-pən mısəm, kamhamragh.

3:14: Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanimtanə.

¹⁸ “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniēn narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyēn irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyēn nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹ Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyēn nikakien. Kasorkeikei əmə nəpiğnəpiēn, meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas. ²⁰ Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavəniēn aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

²¹ “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

²² Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. ²³ Mərig ye nipig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. ²⁴ Ye nipig a, kipəh hanə nivəhsi-pəniēn Jon ye kalabus.

²⁵ Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravvyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikiēn ye nimri Kughen. ²⁶ Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav minə-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷ Kini Jon rimini-pən tuk əriə mimə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. ²⁸ Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mimə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹ Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovın kirik, piraovın a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipig tuksəm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə ninien narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpig rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narimnar yame rimnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyēn nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiariēn kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiariēn yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In

ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nımraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nımraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nıpig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mırerig-pən apa Galili.

⁴ Rımə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rımivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ İkin aikin a, huaru Jakob rımikır kwətig nu kirik kafan. Yesu rımneriwək rapomh ikın minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkwēiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nımri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukrırük nu. Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! Ik yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpırkun, nakpiayoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mımə, “Yemehuə. Ik kafam tikikwipir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine mırük nu miragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, rıptawə Jakob rınnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita rıptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanım nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanım nu miragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nıpig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nımri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nıpig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nımraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mımə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikın e mırük nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mırəuə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatur yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwirikun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nipig ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen ripəh norien rəmhen kin niprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yo yakwirikun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nipig yame In tukruə iran, In tukrhoprari fam niprai nəgkiarien minə kimi ətawə.”

²⁶ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mimə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirikun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nimraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rimini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimiə nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rivəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimnher-pə kin Yo yakuə, kini nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə minə In rimnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

³⁵ “Sətərig-ru kin niprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nipig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

* **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim. **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 **4:26:** Jon 8:24; 9:35-37 **4:32:** Job 23:12; Jon 6:27 **4:34:** Jon 5:30, 8:29

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nipig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nımraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nipig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis tuksagien. ³⁷ Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nımnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nımraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nipig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu rivən iriə miriə misarə kape nipig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nımni-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarien, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanımtanə.”

Yesu rimnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rimnamarə mivəh ta nipig kiraru, kini ai mıtərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rimnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasaiyen In.”) ⁴⁵ Kini nipig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narimnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rimnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nımhəyen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mımə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nımtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rimə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rimhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kini kwən a rimini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nipig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mımə, “?Rimnəsanin ye naha nipig atuatuk?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nipig atuatuk a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani

nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nımtətien yame ror kiraru kın yame Yesu rımnor apa Galili, nıpig rımasi-pən apa Judia.

5

Yesu rımnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rımnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² İpakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehuə kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nıpərin kirkirip iruə ikın narmamə kasəkwətə ikın. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nımririə rıpis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nıkariə rımhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nıpig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nıpig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhayen, mərig tukrəsanin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmır, rirkun mə kwən a rımvəh ta nəmhayen tu. Kini raiyoh in mımə, “? Nakmə takəsanin?”

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mımə, “Yemehuə. Yermamə kirik rikək yame tukrirəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nıpig tukramkiu-kiu. Nıpig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksın kasəkupən kın yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nımhakuə kafam mırəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə mın. Mərpəvin-ərpəvin kafan nımhakuə mırəh mamvən.

Nar a kımnor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kımışek kwən a yame rımnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towei; kini rıpəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nımhakuə ye nıpig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərig kwən a yame rımnor huvə yo rımini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nımhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kımışaiyoh in mhamə, “?Pa rımini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nımhakuə mırəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərig kwən a rımnənein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rımnap ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikın, Yesu rımnəm mın kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Em-ru! Naknəsanin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-mınien təvhagə has, tamə, nəmhayen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rımvən mını-əsahpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mımə, “Kwən e yame rımnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kımisor ahas pən kimi Yesu, meinai kımışəm mə In rımnor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Rımik Kughen ramor wok nıpig m-fam, kini Yo mın yakamor wok ye nıpig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kımışarkut pik mə tukshopni In. Meinai kımışəm mə rımnakapır Sabat kini mor nar kirik mın yame rahas rapita, in e, rımini mə Rımnı atuatuk e Kughen, kini In mın Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nımraghien

* **5:4:** Nəgkiarien ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rımirai əfrakis nəgkiarien ikın e, uə nıkam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10 **5:18:** Jon 10:30,33; 19:7

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimnar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pəniən nimiraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame rəpəh nisaiyen Tini, to rəpəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimnher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarien, kini mamhatətə ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimiraghien rerin. Nipig tukrərer ye nimirik, jakpəh nivəhsi-pəniən narpiniən kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nimirəyen muauə ime nimiraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tüksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarien kafak tukhavəh nimiraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nimiraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimiraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaniniən mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakuriən. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tüksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nimiraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nimirəyen masərer ye nimirik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniən.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniən əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaniniən. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə kəpəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak rəpəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarien yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nimirəpən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rimini nəgkiarien əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarien kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nikwənemie kin nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh

5:19: Jon 14:10 5:21: Rom 4:17; Jon 11:25 5:22: Jon 5:26-27; 9:39; Wok 10:42 5:23: Luk 10:16; 1 Jon 2:23 5:24: Jon 3:18 5:26: Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4
5:30: Jon 8:16 5:31: Dut 17:6; 19:15 5:32: Jon 8:17-18 5:33: Jon 1:19-28

mīragh əmiə. ³⁵ Nhajounien kape Jon in rəmhen kīn laet. Raməsiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nīpig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rīmnor. Rīmīk rīmivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rīmīk rīmnher-pə kīn Yo. ³⁷ Kini Rīmīk yame rīmnher-pə kīn Yo, In mīn ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwan. Kini nakhapəh hanə nisəmien nīmri nīpig kīrik. ³⁸ Nəgkiarien kafan rīrkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatətəyen irak - Yo e yemə Kughen rīmnher-pə kīn Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikīn pik nəgkiarien mīnə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsipre nīmraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarien mīnə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimia nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh nīmraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nīkam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rīkək yerkimia. ⁴³ Yakməvəh nehuəyen kape Rīmīk muə, mərig kimia nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimiə rīpəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kīrik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimiə ragien tukun. ⁴⁴ Nīpig m-fam əgkap kimia naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mīne Kughen, yame In pīsīn əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimiə tukrīpəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nīmri Rīmīk Kughen. Nīkam. Mərig Moses e naksərahū-pən tim tim nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nīmri Kughen, ⁴⁶ meinai to kimia nakpihani nəfrakisien ye Moses, mīpihani mīn nəfrakisien irak, meinai Moses rīmnəvsao kīn Yo. ⁴⁷ Mərig kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rīmīrai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rīmivəh nəvigīnien rīkəskəh, mor rīpsaah, maməvigīn narmamə khapsaah kīn

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikin ye narīmnar mīnə a, Yesu rīmnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebiras. ² Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kīn, meinai kimisəm nīmətətien rīpsaah yamə mīne In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mīne kamhamhə. ³ Kini Yesu rīmnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə mīnə. ⁴ Ye nīpig a, lafet kīrik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵ Kini Yesu rīvaag pīrə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mīmə, “?Tukhavəh hiə nīmri bred rəmhen tuk narmamə mīnə a?” ⁶ Yesu raməgkiar məknakīn mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukrīpior.

⁷ Kini Filip rīni-pən tukun mə, “!Eh! To kīsarakikīn pawk tu hundred taosen watu* ye bred, to rīpəh nəmhen-hanəmə-yen kīn narmamə.”

5:34: 1 Jon 5:9 5:36: Jon 10:25; 14:11 5:45: Jon 9:28; Rom 2:17 * 6:7: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu hundred denari.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ “Kwajikova kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to ripəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e.”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

¹² Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavən misəwhai nipərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nimtətien yame Yesu rimnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mirerig-faktə min ye tukwas, maməmır In pisin əmə.

Yesu rameriwək haktə ye nimar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nipig mirh rivə, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nimətag ehua kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehuə. ¹⁹ Kasəsua mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nimar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipig Yesu rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kin, narmamə tiksın yamə mine kimnasəmır iriə Yesu ye nikar lugun kwənharkun mə bot kirikianə əmə rimnamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rimipəh nivəniən iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksın kimnhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksın, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksın, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nimraghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nimnhawor-pən iran mine muə eikin e?”‡

²⁶ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nimtətien, mərig naksarha-kin Yo meinai nimisən bred, tipmiə rəsiis. ²⁷ Mərig ripəh nihuvəyen mə kapəmiə nəsaninien tukrirkək tuk nivəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mirkək. Kimiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nivəhyen bred yame

6:9: 2 King 4:42-44 **6:14:** Dut 18:15-19 **6:15:** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † **6:19:** Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” **6:20:** Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ **6:25:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nimauə naghən?”

ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə na-jakvəhsi-pre kimi əmia. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rimnhajoun mə rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriə kimisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeikei mə kimawə jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə takasəkeikei mishatətə irak, mə Kughen rimnher-pə kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriə kimisaiyoh min In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nimtətien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nipig riptawə minə kupən kimiseriwək ye tıpəvsik, iriə kimisən ‘mana.’ Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“In rimivəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ (*Eks 16:4*)”

³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə, pəh nien mə Moses atuk e rimivəhsi-pre nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimiə takasən. ³³ Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə ye tanimtanə.”

³⁴ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəh-sipəh bred e kimi əmawə kape nipig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nimiraghien. Narmamə yamə mine kamhauə tuk Yo, to khapəh min nisəmkərvəyen. Kini narmamə yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nisakwəkwəyen. ³⁶ Mərig Yo yimini-pre ta tuk əmia mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tata ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nipig kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narimnar yame yo yakorkeikei. Mərig yimauə mə jakor narimnar minə e yame kafak Tatə rimnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rimnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nipig Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ⁴⁰ Mərig in ai kafak Tata In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nimiraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimisərig nəgkiarien yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rimasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien məknenkin. ⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to rīpipəh nivipəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to ripəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipig kwasig. ⁴⁵ Nəgkiarien yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’ (*Aes 54:13*)

6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48 **6:29:** Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 **6:31:** Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40 **6:33:** Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 **6:34:** Mat 6:11; Jon 4:15 **6:35:** Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1 **6:37:** Jon 17:2 **6:39:** Jon 17:2,12; 18:9 **6:44:** Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 **6:45:** Jer 31:34

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimrin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimirghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimirghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e 'mana' ye tipəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

⁵² Nəgkiarien a rimnor nəmehua kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nipran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien niprak e Ji Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimirghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik tukhavəh nimirghien rerin. Kini ye Nipig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeiki misən niprak mhanim nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nimirghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nimirghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimirghien. Kini Yo yakvəh nimirghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən niprak tukhavəh nimirghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhamhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nimirghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rimini-ərhav nəgkiarien e nipig rimnhajoun narmamə apa ye nimə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarien e yame Yesu rimini, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarien e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarien?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mīmə, “? Rhawor? ? Nətərigien kapəmiə rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nikam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rikun nivəhsi-pənien nimirghien rerin kimi narmamə. Yermamə to ripəh nivəhyen nimirghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarien minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nimirghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimie tiksın eikin e, nakhapəh nishatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruirkun ta ye nirikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rimə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to

ripipeh nivi-pøyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to ripeh nuøyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nipiğ a, narmamə kape Yesu khapsaah kimisəpəh In, mhapəh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamə twelef mimə, “?Rhawor irəmiə? ? Kimiə min nimnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarien ravəhsi-pə nimraghien rerin. ⁶⁹ Kini kimawə yakshatətə iram, minharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə twelef kafak. Yo e yimirpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in min kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasig ikin, rimneighan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan.)

7

Yesu rimnəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ripeh norkeikeiyen mə tukrivən yerkwanu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mhun apsapis tukun mə tukshopni. Kini rirerig min mivən ye provins Galili. ² Mərig nipiğ ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə “lafet kape nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikin e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm nimtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to ripeh nerkwagien kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nimtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nimri narmamə khapsaah ye nipiğ kape lafet, pəh narmamə ye tanimtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapig mə iriə naorahini atuatur minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ripeh hanə norien nipiğ kafak. Mərig kimiə nakharkun nisorien nar ye nipiğ apnapig əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəməkien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien ripeh natuatukien. ⁸ Kimiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nivənien, meinai ripeh hanə norien nipiğ kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmir əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasig ikin, Yesu riviən. Mərig In rimnaiyu apisapis əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmien.

¹¹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakın In, misaiyoh apnapig əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mərig taksin khamə, “Nikam. In rameikuə ye narmamə.”

¹³ Mərig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisərig nəgkiarien yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rımavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarieren kafan, kisakur, mhamə, “?Kwən e rımnhawor mirkun narımınar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuə kirik kapətawə rımipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarieren yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rımnhher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tuksor narımınar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarieren kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rımnhher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rımivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərig yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! ?Tukmə ror nanmın has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarieren ətəwao uə? ?Pa e rımə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Yo yimnor nımtətien kirikianə əmə ye Sabat, nımisəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mərig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rımirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mərig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nıpig yakamor huvə nıprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nıpig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarieren ye nımri narmamə, mərig nəmehuə minə khapəh nhani-pənien nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rımasi-pən ikin. Mərig nıpig Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nıpig a, Yesu rınamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mımə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yımasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yımauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rımnhher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mərig Yo yakirkun In, meinai yımasi-pən iran. Kini In rımnhher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptəəkın In. Mərig yermamə kirik rikək yame tukraptəəkın In, meinai rıpəh hanə norien nıpig kafan.

³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rımırpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nıpig Kristo tukramuə, tukror nımtətien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rirkun norien nımtətien rıpsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptəəkən Yesu

³² Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptəəkən Yesu. ³³ Kini Yesu rimə, “Yo jakamarə kitawə-mkimiə kape nipig kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimie to nakhapəh nhavəniən ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?In rimə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ?Rimə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə? ³⁶ In rimini mə ye nipig a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavəniən ikin. ?Nəgkiariən e, nipran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksın kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimnərer ye nimri narmamə mamokrən apomh mimə, “Yermamə yame rinəkwakwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu. ³⁸ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimri nu yame ravəhsi-pən nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” (*Aes 44:3*)”

³⁹ Yesu ramni nuhpikinien a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivəniən ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksın kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”*

⁴¹ Kini tiksın khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksın khamə tukharaptəəkən In; mərig yermamə kirik rikək yame tukriraptəəkən In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptəəkiniən Yesu mhakir mhauə?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptəəkiniən In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ?In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ?Kapətawə kirik yemehua rikək mine Farisi

7:32: Jon 7:45-48 **7:37:** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 * **7:40:** Əm-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in. **7:42:** 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə, ⁵¹ “? Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarien kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to ripəh nisi-pənien ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minə kapəriə.†

8

1 Mərig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu ripəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə məməvhag kimi əriə. ³ Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nimri narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnərəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (*Lev. 20:10; Deut. 22:22-24*) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarien kirik yame ripəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmir, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwai kwermın.*

⁷ Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimiə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmir min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

⁹ Kini iriə kimisərig nəgkiarien kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruə. Iriə kimisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmir. ¹⁰ Kini Yesu rəkimter min mini-pən tuk pian ai mimə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to rivəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kin nikakien yame ramasia-pen narmamə m-fam ye tokrei tana

7:50: Jon 3:1 † 7:53: Nəgkiarien ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnəsik-əpnis-pən ye nəgkiarien kape Jon. * 8:6: Rikimiə tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kin kwermın. Eks 31:18; Dut 9:10. 8:7: Dut 17:7; Rom 2:1,22 8:11: Jon 3:17; 5:14

¹² Kini Yesu rini-pən mìn tuk əriə mīmə, “Yo e, yo Nìkhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kìn Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nìkakien yame ravəhsi-pən nımraghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi mìnə kımnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rìkək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarien raməfrakis. To kafam nəgkiarien rìpəh nərerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mīmə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarien kafak in tukramərer tımtim, meinai Yo yakirkun aikin yımasi-pən ikin. Kini mirkun mìn aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yımasi-pən ikin. ¹⁵ Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kımru Tatə Kughen yame rımner-pə kìn Yo, kapəmru nəkirien kirikianə əmə. ¹⁷ Kimirai ye loa kapəmiə kimə, “Tukmə yermamə kīraru karəni nar kirikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakis.” *(Dut 19:15)*

¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rımik yame rımner-pə kìn Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer tımtim.”

¹⁹ Kini kımisaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rımə, “Kimiə nakseinein Yo, miseinein mìn Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun mìn kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rımını nəgkiarien a nıpig in rımnamhajoun narmamə apa ikin kaməəhu-pən mane ikin ye Nımə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rìkək yame to rīvən mıraptəəkın In meinai rìpəh hanə norien nıpig kafan.

Yesu ramni mə In rımasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rımını-pən mìn tuk əriə mīmə, “Tuk nıpig kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kìn Yo. Mərig nıpig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Kimiə nakseinein nhavəniyen aikin yakamvən ikin.”

²² Nıpig rımını məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kītawə kaseinein nhavəniyen aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rırpın nəgkiarien mīmə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien mə yo e Kristo, nıpig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kımnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rımını-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kìn Yo ye nıpig yame yımirikakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun. ²⁶ Yakirkun niniyen narımnar rehuə irəmiə, mivəhsi-pre narpinien ehua kimi əmiə. Mərig jakamni əmə nəgkiarien yame Yermamə yame rımner-pə kìn Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarien yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nəgkiarien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

8:12: Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24 **8:13:** Jon 5:31 **8:14:** Jon 13:3; 16:28 **8:18:** Mak 1:10-11; Jon 1:33-34 **8:19:** 1 Jon 2:23 **8:23:** Jon 3:31

²⁷ Mərig iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rımni Kughen.
²⁸ Ror pən, In rini-pən tuk əriə mə, “Nipig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mīpiharkun mə nəgkiarrien yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mīpiharkun min mə yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiarrien yame Rımik ramni-pə tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rımner-pə kin Yo ramarə kimru min. In rıpəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiarrien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rımnegiar kimi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mımə, “Tukmə nakharaptəəkın tim tim nəgkiarrien yame yakamni-pre tuk əmiə, kimiə atuatur e narmamə kafak minə. ³² Kini kimiə takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukririsin əmiə nakhapiə.”

³³ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkeikei mirisin əmawə yakhapiə?”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru ireriə, marmaptəəkın əriə mamor əriə kamhauə yorwok minə kafan. ³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehuə to rıpəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kin tini mə tukramarə ye nimə kape yamehuə kape nipig m-fam.† ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisin əmiə, jakrisin əfrakis əmiə nakhapiə. ³⁷ Yakirkun mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatur tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarrien. ³⁸ Yo yakamni narımnar minə e yame yımnam kafak Tatə ramor. Mərig kimiə nakasor narımnar yame kapəmiə tatə minə kimnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rımtawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rımni-pən tuk əriə mımə, “To rıpi mə kimiə kwənərəus atuatur kape Ebrahim, to norien kapəmiə rıpiəmhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarrien əfrakis tuk əmiə yame Kughen rımni-pə tuk Yo. Mərig kimiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim rıpəh norien məknəkin. ⁴¹ Kimiə nakasor əmə norien kape tatə atuatur kapəmiə.”

Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kimawə e kwajikovə kape swatur. Kughen pisin əmə In rımimawə.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “To rıpi mə kapəmiə əfrakis e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yımasi-pən iran, muə eikin e. Pəh nien mə yımauə ye kafak nərigien. Mərig yımauə meinai In rımner-pə kin Yo. ⁴³ ?Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien nıprai nəgkiarrien kafak? Meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksərig nəgkiarrien kafak. ⁴⁴ Kimiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kin rımimə e Setan. Kini nipig m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwan. Norien kafan yame in rımirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməməkin nəfrakisien, meinai nəfrakisien rikək iran. In rameikuə məknəkin meinai in a norien

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32 **8:31:** 2 Jon 1:9 **8:32:**

Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rımırpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kiseiwaiyu əgkap rəmhen kin slef yame kafan nihuvəyen uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30 **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9 **8:42:** 1 Jon 5:1

hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuəyen. ⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kimiə kirik rīpəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmiə. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mə kimiə kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwān.”

Yesu In yerpərig rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek In mamhani mhamə, “!Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhən kin yemə Sameria kirik yame nanmin has ramərer-pən iran.”

⁴⁹ Mərig Yesu rimə, “Nanmin has rikək irak. Mərig yakamsiai Rimik; kini kimiə nakhapəh nhasiayen Yo. ⁵⁰ Yo yakpəh narkutien mə nhagik tukrehuə; mərig yermamə kirik aikin yame ramarkut mə nhagin tukrehuə. Kini In tukripiəkir narmamə m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramor kafak nəgkiarien to rīpəh nimhəyen tuk nīpig kirik.”

⁵² Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhani-pən tukun mhamə, “!Yakwənharkun ai taktakun mə nanmin has ramərer-pre iram! Meinai Ebrahim rimamhə, kini profet minə kimnhamhə min, mərig Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to rīpəh nimhəyen tuk nīpig kirik. ⁵³ ?Nakmə Ik nakehuə rapita Ebrahim e riptawə yame ruamhə ta, mine profet yamə mine kwənhamhə ta? ?Nakmə ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagik ramehuə, kafak nəgkiarien in ror nar apnapig əmə kin. Mərig kafak Tatə e yame kimiə nakamhani mə In Kughen kapəmiə In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagik ramehuə. ⁵⁵ Kimiə nakseinein pawk In; mərig Yo yakirkun In. To yakpini mə yakeinein In, mīpiuə yeikuə rəmhen kin yame kimiə nəmeikuə minə. Mərig yakirkun In mamor nəkwān. ⁵⁶ Rīpmiə e Ebrahim rikin ramagien pik mə tukripiəm nīpig kafak yame tukripiuə. Kini nīpig in ruirkun mə nīpig kafak rinamuə, kini rikin ramagien əmə tukun.”

⁵⁷ Kini nəmehuə kape Isrel kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! Ik tamaruə əmə kirik, kafam newk rīpəh hanə neriaji-pənien fifti. ?Rhawor e nakamni mə nimnəm yemə tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Ebrahim rīpəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta.†”

⁵⁹ Məkneikin khapik kapier asur minə mə tuksarkwhopni In kin. Mərig Yesu rimnerkwaig, map ta irəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen mamvən.

9

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik

¹ Nīpig kirik, Yesu rinaməriwək mamavən, kini məm kwən kirik nimrin rimapis hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kirik e rimnarha, nimrin ruapis ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakin. ?Ravəh narpinien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimnor?”

³ Mərig Yesu rimə, “Nimri kwən e ramahas, mərig pəh nien mə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan, uə kape tatə uə mamə. Mərig nimrin ramapis məkneikin mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimraghien kafan.

8:44: 1 Jon 3:8 **8:51:** Jon 11:26 **8:53:** Jon 4:12 † **8:58:** Em-ru Jon 1:1; 17:5; 17:24. **8:59:** Lev 24:16 **9:2:** Luk 13:2-3 **9:3:** Jon 11:4

⁴ Kıtawə kasarə ye nıpig kape nıkakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rımnher-pə kın Yo. Mərig nıpig kape nəpıgnəpien tukruə, tukseinein nisorien wok ye nıpig a. ⁵ Nıpig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nıkakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rını-ta nəgkiarın a, mivəh nımoptanə mərig-əvhin, rəptig, mərəhu-pən ye nımrı yermamə a. ⁷ Mını-pən tukun mımə, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nıpran ramni mə, “Kher-pən kın.”) Kını ai rınavən, mar ye nu, kını marha maməm nar, mırerig-pən iman yerkwanu. ⁸ Kını nəmə iman ikın, mıne narmamə yamə mıne kharkun in, mə in yermamə kırık yame nıpig m-fam ramaiyoh-pən kın mane, kımısəm in, kısakur. Mısaiyoh-pən əriə mınə mhamə, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nıpig m-fam in ramkwətə mamaiyoh-pən kın mane kımı narmamə, uə nıkam?”

⁹ Kını tiksın khamə, “Əwəh. Mə in.”

Mərig tiksın khamə, “Nıkam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rımə, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kını iriə kasəkeikei kımın mə tukrını mə rımnhawor nımrın rhuvə.

¹¹ Kını in rımə, “Kwən e, nhagin e Yesu, in rımivəh nımoptanə mərig-əvhin rəptig, mərəhu-pən ye nımrık mir, mını-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kını yakvən mar. Məkneikın məm nar.”

¹² Kını iriə kısaiyoh-pən mın in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kını in rımə, “?Hei? Yakeinein.”

¹³ Kını khakır in mhauə kımı Farisi mınə. ¹⁴ Nıpig Yesu rımivəh nımoptanə mərig əvhin rəptig mərəhu-pən ye nımrın mir, nıpig a ye Sabat. ¹⁵ Ror pən, Farisi mınə mın kısaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nımrım rhuvə?”

Kını kwən a rını-pən tuk əriə mımə, “Yesu rımnor-pən nımtəgei ye nımrık, kını yınavən mar, kını nımrık rhuvə.”

¹⁶ Kını Farisi mınə kımısəwhai kwhen kıraru kapəriə tuk nəgkiarın a. Tiksın kımnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikın, Yesu rıpəh nısi-pənien ye Kughen, meinai In rımnakapır Sabat.” Mərig tiksın khamə, “Nıkam. Ramsı-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to rıpəh norien nımtətien mınə məkna kin.”

¹⁷ Kını iriə kısaiyoh mın kwən a nımrın ramapıs kupan, mhamə, “?Kwən a rımnor huvə nımrım, nakmə In naha yermamə? ?Kını rıkim ramhaw-əsık?”

Kını in rını-pən tuk əriə mımə, “In profet kırık.”

¹⁸ Mərig nəmehuə mınə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nımrın rımapıs, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kısıkrən kın rımnı mıne nısini kırəuə. ¹⁹ Kısaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmıru e kwajikovə uə? ?Rımnarha nımrın rıpis uə nıkam? ?Rımnhawor nımrın rhuvə?”

²⁰ Kını rımnı mıne nısini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e kwajikovə. Nıpig rımnarha, nımrın rıpis. ²¹ Mərig yakweinein mə rımnhawor nımrın rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rımnor huvə nımrın. Saiyoh in. Mə rıkin rınarə ta. In rırkun nəvsaoyen kın in.” ²² Karəni məkna kin meinai krəgin kın nəmehuə mınə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kımnhani əutən mə tukmə yermamə kırık ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh nıseighanien kın rauru-pən ye nımə kape nofuginien. ²³ Ror pən, rımnı mıne nısini kırəni mırəmə, “Saiyoh in. Mə rıkin rınarə ta.”

24 Kini kisokræn min kin kwæn a yame kupan nimirin rimapis, mæ tukruæ mærer ye nimiria. Kini kashek in mhamæ, “Ni æfrakis æmæ, mivæhsi-haktæ nhag Kughen.* Kitawæ kharkun mæ Yesu In yor tævhagæ has æmæ.”

25 Mærig kwæn ai rimæ, “Yo yakeinein mæ kwæn a in yor tævhagæ has uæ nikam. Nar kirikianæ æmæ yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mærig taktakun ai, yaknamæm nar.”

26 Kini kisaiyoh-pæn min in mhamæ, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvæ nimirim?”

27 Mærig in rimæ, “Yakwæni-pre ta tuk æmia, mærig kimiæ nakhapæh nisætærigien kin yo. ?Rhawor nakhamæ jakævsao min kin? ?Kimiæ min nakhamæ takhauæ narmamæ kape Yesu minæ, uæ?”

28 Kini iriæ kashek in, mamhani hah in, mhamæ, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamæ! Mærig kimawæ narmamæ kape Moses. 29 Kimawæ yakharkun huvæ mæ Kughen rimnægkiar kimi Moses; mærig kimawæ yakseinein mæ kwæn en rimasipkaa.”

30 Kini kwæn ai rimæ, “!Næfrakisien! Kwæn a rimnor huvæ nimirik, mærig kimiæ nakseinein mæ rimasipkaa. 31 Kitawæ kharkun mæ Kughen ripæh nætærigien kin yor tævhagæ minæ. Mærig yermamæ yame ramsiai Kughen, mamor nækwan, kini Kughen ramætærig kin! 32 Yermamæ kirik rikæk yame rirkun nor-huvæyen yermamæ rimnarha æmæ nimirin ripis. 33 To Yesu ripipæh nisi-pæniyen ye Kughen, to ripipæh norien nar kirik.”

34 Kini iriæ kimishek min in mhamæ, “!Kæsi! Ik yermamæ kape norien has nipig mifam, ririkakun ye nipig yame nimnarha-pæ, muæ meriaji-pæ ai taktakun. ?Rhawor e nakmæ takhajoun æmawæ?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimæ kape nofuginien.

Yermamæ yame reinein Yesu, in ramhen kin nimirin pis

35 Kini Yesu rimnærig nævsaoyen kin, mæ kimnher-ye-rhav kin kwæn ai ye nimæ kape nofuginien. Kini rivæn mivaag-pæn kin, maiyoh-pæn in mimæ, “?Ik nakamni næfrakisien ye Ji Yermamæ?”

36 Kini kwæn a rimæ, “Yemehuæ. ?Ji Yermamæ e pa? Ni-pæ huvæ tuk yo, pæh jakni næfrakisien iran.”

37 Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Ik naknæm ta In. Yo e yakamægkiar kimik ai taktakun.”

38 Kini kwæn ai rimæ, “Yermaru. Yo yakamhatætæ iram.” Kini in mænimkur mamæhuak kimin.

39 Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Yo yimauæ ye tokrei tanæ mæ jakækir narmamæ. Mor narmamæ yamæ mine khapæh nisæm-huvæyen nar, kisæm huvæ nar. Mamor narmamæ yamæ mine kasæm huvæ nar, iriæ tukhapæh nisæmien nar.”

40 Kini Farisi minæ tiksîn kimisærig nægkiarien kafan mhamæ, “?Rhawor? ? Nakmæ nimirimawæ ripis min uæ?”

41 Kini Yesu rini-pæn tuk æria mimæ, “To nakpihani-ærhav mæ nakhapæh nisæm-huvæyen nar, to nakpihapæh nhavæhyen narpinien tuk tævhagæ has kapæmia. Mærig kimiæ nakhamæ ta mæ naksæm huvæ nar, kini narpinien kape tævhagæ has kapæmia ramæmir hanæ iræmia.”

* **9:24:** Næmehuæ minæ kimnhani-pæn tuk kwæn a “Væh si haktæ nhag Kughen” nipran ramni mæ khamhæ Yesu tukrivæh kwæsu ye nhag Kughen. Æm-ru Jos 7:19. **9:28:** Jon 5:45 **9:31:** Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 **9:33:** Jon 3:2 **9:34:** Jon 9:2; Aes 66:5 **9:36:** Rom 10:14 **9:37:** Jon 4:26 **9:38:** Mat 28:9 **9:39:** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 **9:40:** Rom 2:19 **9:41:** Jon 15:22,24; Hib 10:28-31

10

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivən məkrəh kin sipsip, to rīpəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nīpig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein nīprai nəgkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh miragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk nori-ahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nīmraghien. Kini nīmraghien e in rukwar kin nihuvəyən minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nīmraghien mə tukrivəh miragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nīpig tukmə rəm kuri aparu minə kamhauə, in rap, mīpəh sipsip minə. Kini kuri aparu minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Rīpəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nīmraghien kafak tuk nivəh-miraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmīrien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nīmraghien tuk nivəh-miraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nīmraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyən tuk nivəhsi-pən-ien kafak nīmraghien, mine tuk nīmragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarien a. * ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹ Mərig tiksın khani mhamə, “Nəgkiarien a pəh nien mə nəgkiarien kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyən nīmrin pis rarha min, uə?”

10:1: Jon 10:8,10 **10:7:** Jon 1:51; 14:6 **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2 **10:9:** Sam 118:20,22-24

10:10: Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16 **10:14-15:** Mat 11:27 **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6 **10:17:** Aes 53:12 **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 * **10:19:** Em-ru Jon 9:16. **10:21:** Eks 4:11

Narmamə kasəməkin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nipiğ yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nipiğ a, nipiğ kape nokieiye. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nīkar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksin kimnhauə misarkuraō iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, məriğ nakhapəh nishatətəyen irak. Nīmtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarien mə in raməfrakis. ²⁶ Məriğ kimiə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasəriğ rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nīmraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipiğ kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermik. ²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpriğ rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermīn. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməgkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuksarkwhopni In. ³² Məriğ Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rīmivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nīmtətien huvə minə ripsaah ye nīmrimia. ?Yimnor naha nīmtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khamə, “Pa rimə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nīmtətien kirik yame Ik nīmnor. Məriğ yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nəgkiarien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, məriğ nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’ ³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rīpəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksin apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mīmə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rīmnərəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nīmtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Məriğ nar apnapig nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kafak, məriğ takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nīmtətien minə kini nīmtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nīmraghien kape Tatə Kughen raməmīr irak, nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkīn In. Məriğ In rapta irəriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rīmnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon rīpəh nor-pawk-əyen nīmtətien kirik, məriğ nəgkiarien yame in rīmnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

10:24: Luk 22:67-71 **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11 **10:26:** Jon 6:44 **10:28:** Jon 6:39; Rom 8:35-39 **10:29:** Jon 17:2,6,24 **10:30:** Dut 6:4; Jon 17:21-23 **10:38:** Jon 14:10,11,20; 17:21
10:41: Jon 1:26-27,30,34

11

Lasaros rimamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin ravit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh nīkwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarieren tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rimnərig nəgkiarieren a, mīmə, “Lasaros ramhə, mərig nimhəyen tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nīmtətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktəyen Yo e kafan kwajikovə.” ⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nīpig rimnərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rimnarə Jodan mivəh nīpig kiraru min. ⁷ Kini mīni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə İsrəl apa Judia kimnhamə tuk-sarkwhopni Ik kin kapiet apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mīmə, “Kimiə nakharkun mə nīpig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to ripəh nhapitətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mīrkun nhapitətərien. Meinai rəpignəp.”

¹¹ Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiesanin min.” ¹³ Mərig nəgkiarieren kape Yesu, nīpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rimini-pən huvə mīmə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rikik ragien mə yakpəh nīwəmīr-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhən, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mīmə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmīr minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

¹⁷ Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin nīprai Lasaros, rivəh nīpig kuas. ¹⁸ Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Ripəh norien isok rapita kilometa kisisər.† ¹⁹ Kini nəmə İsrəl khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

²⁰ Kini Mata rimnərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə. ²¹ Kini Mata rimini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisarə, to kafak kakə ripipəh nimhəyen. ²² Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

²³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh min.”

11:1-3: Luk 10:38-42 **11:1-3:** Jon 12:3 **11:1-3:** Jon 11:5,36 **11:9:** Jon 8:12; 9:5 * **11:16:** Tomas mine Didimas, nīpran ramni mə, “Mir Mir.” † **11:18:** Gris ramin “stadia fiftin” rəmhen kin tri kilometa. **11:20:** Luk 10:38-42

²⁴ Kini Mata rimə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nipig Kwasig, ye nipig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

²⁵ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nimragh-minien ye nimhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nimraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapig tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh min. ²⁶ Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nipig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarien uə nikam?”

²⁷ Kini Mata rini-pən tukun mımə, “Ewəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rimnasək tuk Lasaros

²⁸ Mata rimini-ta nəgkiarien ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rikir ta miravən iriu pisin, mini-pən tukun mımə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” ²⁹ Meri rərig, mərer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. ³⁰⁻³¹ Kini nipig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikiria raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu ripəh hanə nivənien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rimavən məm In ikin. ³² Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənımkur-pən ye nihun, mımə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə ripipəh nimhəyen.”

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misasək, rikin rəmhə pik. ³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nimnhanım hiə kwən en?”

³⁵ Məkneikin mamasək.

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rimnorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərig tiksın kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rimnor huvə yimrin pis kirik. ?Rhawor e ripəh nini-əhuyen Lasaros mə tukripəh nimhəyen?”

Yesu rimivəh miragh Lasaros

³⁸ Yesu rimnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikin ye nipəg kapier, yame kımisisigin kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rimə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rimini-pən tukun mımə, “Yermaru. In rinapien ta. Kimiserkwaig ta kin rivəh nipig kuas.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tukun mımə, “?Rhawor? ?Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehua kape Kughen, uə?” ⁴¹ Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rivaag faktə mımə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nimnərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimnherpə kin Yo.” ⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mımə, “!Lasaros! Ərer mitərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rimnhekımter, mipik neipən yame kimnhatuapis kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimnərkis nihun kin, məriwək mitərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

*Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

⁴⁵ Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimnisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimnor kini kishatətə iran. ⁴⁶ Mərig iriə tiksın kimnhavən misəm Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimnar yame Yesu rimnor kimi əriə. ⁴⁷ Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimisofugin ye kaonsel kapəriə. Mhamə, “?Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimtətien ripsaah. ⁴⁸ To khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran. Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen, mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

⁴⁹ Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini mimə, “!Nakseinein əgkap nar! ⁵⁰ Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

⁵¹ (Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-miraghien nəmə Isrel. ⁵² Mərig pa rimə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkuraə ye tanimtanə, mamor əriə kamhauə kirikianə.) ⁵³ Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnharai mhun mhamə tukshopni In. ⁵⁴ Ror məkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu ripəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik, nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tıpəvsik. Kini In mamarə aikin iriə kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimisor apnəpeinə ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem mhamə tuksor narimnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən ye lafet. ⁵⁶ Kini narmamə minə a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet e uə nikam?”

⁵⁷ Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimnhani nəgkiarien kirik mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə mini-əsah pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavən mharaptərəkin.

12

*Meri rimnəvit-pən senta ye nihu Yesu
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)*

¹ Nipig sikis əmə raməmır ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimnor ramragh min ye nimhəyen. ² Kini nəmə ikin a kimisor nəviginien kirik tuk nivəhsi-pəniyen nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimivəh nəviginien muə. Kini Lasaros min raməmır aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol masəvigin. ³ Kini Meri rivəh botel ehua kirik* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimrin rhaktə pik. Kini məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta rimnapien huvə ye nəkwai nimə minə fam.

⁴ Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripleighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmır minə kafan, rimini-əhu, mamni

11:50: Jon 18:14 **11:52:** Aes 49:6; Jon 10:16 **11:55:** Eks 12:13,23,27 **12:2:** Luk 10:38-42

* **12:3:** Nəgkiarien kpae Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita. **12:3:** Mak 14:3

mimə, ⁵ “Rhuṽə pik mə to in ror salem əmə kin; mīrkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pəniēn kimi yavən has minə. Senta e nimirin rəmhen kin tri hundred taosen vatu.”† ⁶ In ramni məknakin, mərig pa rimə rikin rehuə tuk yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nitip kapəriə, kini nipig kirik in raməkrəh kin.

⁷ Mərig Yesu rimə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mamor apnəpenə ye niprak mə tukrihuṽə ye nipig yame tuknim Yo. ⁸ Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nipig fam.”

Jif pris minə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rimə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rimamhə mərig Yesu rimnor in ramragh min. ¹⁰ Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamuə ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhəpik nimar nəmir mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,

“!Səgnəgin Kughen!”‡

“!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!” *(Sam 118:26)*

“!Pəh kivəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rimnəm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə,

¹⁵ “Nipian Saeon. § Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsuə ye dongki.

Maməsuə ye ji dongki mamuə.”

(Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein niprai nar a. Mərig kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen, kini Kughen rimnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə rīpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rimnəvsao kin narimnar yame tukripitərhav-pə ye nimraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narimnar minə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nipig Yesu rimnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapiet mitərhav-pə ye nimir narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rimnor.

¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkiarien mə In rimnor nimitətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. ! Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanimtanə kinamhəkwəsig kin In!”

Nəmə Gris tiksın kimisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nipig narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nipig kape lafet e, kini nəmə Gris tiksın kimnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm

† **12:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni tri hundred dinari. **12:8:** Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44

‡ **12:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nipran ramni mə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” **12:13:** Jon 1:49 § **12:15:** Nipian Saeon uə ji nəmə Saeon, nipran ramni nipiraovin yamə mine kisarə apa Jerusalem.

Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehua. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mini-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kimiravən mirəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nīpig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nimoptanə. To kipipəh ninim-pəniyen ye nimoptanə, to ripipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nimoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan ripsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nimiraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin ripəh nəsik-pikien kafan nimiraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkən huvə nimiraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mikwasig kin Yo. Ikin pukaa yakamvən ikin, kimru min. Kini Rimik Kughen tukrisial yor wok kafak minə.”

Yesu raməgkiar ye nimhəyen kafan

²⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ? Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nini-pəniyen tuk kafak Tatə mīmə, “Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nikam, to yakpəh niniyen məknakin meinai narimnar minə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mīmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagim.”

Məkneikin nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Yo yakwəhəsi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jakrəh-si haktə min.”

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarien a, kini iriə tiksın khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. Agelo kirik raməgkiar kimin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rimnor nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə ye tanimtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nīpig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.” ³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mishopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ? Nəgkiarien e ‘Ji Yermamə,’ nīpran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nīpig kwakwə əmə. Kini nīpig nikakien tukraməmīr tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrig əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhavən ikin. ³⁶ Nīpig nikakien tukraməmīr tuk əmiə, kimiə taksəkeikei mishatətə ye nikakien, mə kimiə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nikakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rimini-ta nəgkiarien a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig. ³⁷ Nar apnapig mə In rimnor ta nimtətien ripsaah ye nīmri nəmə Isrel, mərig khapəh

12:24: 1 Korin 15:36 **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15

12:26: Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24 **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 **12:30:**

Eks 19:9; Jon 11:42 **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12 **12:32:** Jon 3:14;

6:44; 8:28 **12:33:** Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3 **12:36:** Mat 5:14; Efes 5:8-9; 1 Tes 5:5

nhaniyen nāfrakisien iran. ³⁸ Nar a ritərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet Aesaea kupan ruauə minor nāfrakisien kin, yame ramni mīmə,
 “Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksın əmə kamhani nāfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.

Nar apnapig mə nakamor nımtətien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nāfrakisien iram.” (Aes 53:1)

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nāfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesea ruini-ta kupan mīmə,

⁴⁰ “Kughen rımnor əriə mə nımririə tukripis.

To nımririə rıpipəh nıpisien, to iriə kıpısəm, mıpiharkun.

Kini In rımnor rıkirıə rıpəh narəyen.

To rıkirıə rıpiarə, to kıpısarar ye nərigien kapəriə, kini mıshatətə iran, kini rıpior nımraghien kapəriə rıpihuvə mın.” (Aes 6:10)

⁴¹ Profet Aesea kupan rımnaməgkiar mamni məknakin meinai in rımnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mərig, ye nıpig a, nəmehuə mınə rıpsaah kwənmopın, iriə mın kimıshatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-ərhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kin Farisi mınə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nımə kape nofuginien, ⁴³ meinai nəmehuə mınə a kimisorkeikei pik mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kisorkeikei mə Kughen rıkin tukragien tuk əriə.

Nıpig Kwasig tukruə, Kughen tukrıvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mınə khapəh nhaniyen nāfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mımə, “Narmamə yamə mınə kishatətə irak, pəh nien mə kishatətə pısın əmə irak, mərig kishatətə mın ye Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamə yamə mınə kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm mın Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ⁴⁶ Yo e nıkakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mınə kishatətə irak tukhapəh nısarəyen ye nəpıgnəpien. ⁴⁷ Narmamə yamə mınə kasərig kafak nəgkiarien, mhapəh nısorien, to yakpəh nıni-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh mıragh əriə. ⁴⁸ Mərig Yermamə kırık aikın yame tukrıvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mınə kamhaukreikın-pən nımeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarien. Tuk nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, Kughen tukrıvəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kimısəpəh nəgkiarien yame yımını-pən tuk əriə. ⁴⁹ Meinai nəgkiarien yame yakamni, pəh nien mə kafak pısın əmə, mərig Tata Kughen yame rımnher-pə kimi Yo, In rımını-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mını məknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwırkun ta mə nəgkiarien kafan rırkun nıvi-pənien narmamə ye nımraghien rerın. Ror pən, nəgkiarien yamə mınə yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rımnəiwaiyu rəmhen kin yor wok kırık, məkwi nıhu narmamə kafan mınə kin nu

¹ Rınor nıpig atuatur kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruırkun mə kafan nıpig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nımraghien ye tokrei tanə mıvən mamarə irıu Rımnı Kughen. Nıpig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mınə kısarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun

ai in ramhajoun norkeikeiyen minə fam kafan kimi əriə. ² Rinamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə minə kinasəvigin. Kini Setan rimivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan. ³ Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimnərəhu-pən ta narimnar fam ye kwermi, kini muirkun min mə In rimasi-pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen. ⁴ Məkneikin, rhekimter, mirəhsi-ta kafan kot, kini mətəut kin neipən kirik. ⁵ Kini mirəh besin kirik, miruk-pən nu iran. Kini mivən mokwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihurie kin neipən yame rimnətəut kin.

⁶ Mor məknakin, mivən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ik nakpəh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mimə, “Nikam. To nakpəh nəkwı-əfrakisien nihuk tuk nipig kirik.”

Mərig Yesu rimə, “To yakpipəh nəkwıyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kini takpəh nəkwı-əməyen nihuk, mərig əkwı min kapək kapə mine kwermik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Narmamə yamə mine kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nisar-min-ien. Mərig Yo jakaməkeikei məkwı əmə nihum. Kimiə nakwəshawən ta. Mərig pəh nien mə kimiə fam. ¹¹ Yesu ruirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan. Ror pən, In rimini mimə, “Pəh nien mə kimiə fam nakwəshawən.”

¹² Kini Yesu rimnəkwi fam əriə, mivən mivəh-si-pən kafan kot, mivən məkwətə-pən ye kwənmhaan yame rinamkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mimə, “?Kimiə nakharkun niprai nar e yimnor irəmiə ai taktakun uə?”

¹³ Kimiə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatuk. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmiə mine kapəmiə Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapig Yo e kapəmiə Yermaru mine Yhajoun kapəmiə, mərig yimnəkwi nihumiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə min takasəkeikei masəkwi nihumiə minə. ¹⁵ Yo yimnor mhajoun əmiə kin, mə takasor əmə norien kirikianə əmə irəmiə minə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehuə; kini yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to ripəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kimin. ¹⁷ Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmiə minə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.

¹⁸ “Mərig pa rimə yakamni əmiə m-fam. Yakirkun əmiə mə ni-pa minə e yakmirpen əriə. Mərig nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Yermamə yame jakwən kwis bred kimru min,

in tukrukreikin-pə nimeitaan kimi Yo, muə tikmir kafak.’ *(Sam 41:9)*

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmiə, mə narimnar minə e ripəh hanə nitərhav-pəyen; mərig nipig tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien kimi narmamə, kini narmamə rikiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rikiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rikiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rikiriə ragien tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Yesu rimiini-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kın in ye kwermi tikmir minə kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nipig Yesu rimiini nəgkiarinen a, rikin rəmha, kını In mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik irətawə tukreighaan-pən kın Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”

²² Kını kafan narmamə minə kisarha-pən misəm əriə minə. Rikiria raməsik mə, “?Ramni pa?” ²³ Kını iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwətə ipakə əmə tukun. ²⁴ Kını Saemon Pita rəsiwən-apsapis-pən kımın mımə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kını kwən a rımneiwaiyu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mımə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kını Yesu rımə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kımın.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot. ²⁷ Kını Judas rıvəh bred ai. Məkneikin Setan rıvən yerkin.

Kını Yesu rimiini-pən tukun mımə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.” ²⁸ Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwətə rarkurao ye tebol masəvigin, kımnhapəh nharkunien nıprai nəgkiarinen kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nıtip kapəriə, kını iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rimiini-pən tukun mə tukrivən mivəh nımri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has minə. ³⁰ Rınəpignəp ta. Kını nipig Judas rıvəh bred, kını mərer, mıtərhav.

Yesu rimiini nəgkiarinen vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kını Yesu rımə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kını Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Mərig nipig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kını Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kını In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmır kwisien ror tu. Kını kimiə takpisarha-kın Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarinen kirikianə əmə kimi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mımə, ‘Ikın yakamvən ikın, kimiə to nakhapəh nhavəniyen ikın.’

³⁴ “Yakaməruhu-pre natuakəmien vi kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. Yımnorkeikei əmiə, kını ye norien kirikianə əmə mın, kimiə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. ³⁵ Kını tukmə naksorkeikei məknakin əmiə minə, narmamə mifam tukharkun mə kimiə kafak narmamə minə.”

Yesu rimiini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kını Saemon Pita rımnaiyoh In mımə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kını Yesu rini-pən tukun mə, “Ik to nakpəh nıkwəsıgien kın Yo ai taktakun, kiravən ikın yakamvən ikın. Mərig tuk nipig kirik, nakpivən.”

³⁷ Kını Pita raiyoh-pən mımə, “Yermaru. ?Jakpəh nıkwəsıgien kın ik tuk naha? Yakmə jakıkwəsıg kın Ik nar apnapig tukmə kimə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimiini-pən tukun mımə, “?Ik nakmə takıkwəsıg kın Yo nar apnapig tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nivānien tuk Tatā Kughen

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmħəyen. Shatətə ye Kughen, mişhatətə mīn irak. ² Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To rīpipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmiə. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kini mīrerig-pə mīn mīkir əmiə, khavən misarə kitawə-m kimia, mə kimia takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ Ikin a yakamvən ikin, kimia nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ?Jakshawor-pən iran mīne mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nīmraghien. Yermamə yame rīpəh nuəyen tuk Yo to rīpəh nivānien tuk Rīmīk. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun mīn Rīmīk. Ror pən, rīrikakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, misəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimia rapomh. ?Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm mīn Tatə Kughen. ?Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ?Nakamni nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak, ramarə iriu Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nīpig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nīmraghien kafak. ¹¹ Hani nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan raməmīr irak. Mərig tukmə nakhapəh nishatətəyen irak məknenkin, takhani nəfrakisien irak tuk nīmətətien yamə mīne yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mīne Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə taksor nīmətətien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, mīnamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmīn kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kini Yesu rīmnəgkiar mīrpīn nəgkiarien kafan mīmə, “Tukmə kimia naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin Yasitu mīn kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimia min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmīn kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiria, meinai iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimia nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimia min. Kini In tukraməmīr yerkimia kape nīpig m-fam.

¹⁸ “Nīpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pīsīn əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpirerig-pə mīn tuk əmiə. ¹⁹ Pəh

14:1: Sam 4:5 **14:2:** Hib 11:16 **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23 **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23 **14:8:** Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21 **14:12:** Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7 **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6

nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nipiğ m-fam. Yo jakamragh mın ye nımhəyen kafak, kini kimiə mın takhamragh mın ye nımhəyen kapəmiə. ²⁰ Ye nipiğ kape narımnar mınə e, kimiə takharkun mə nımraghien kafak raməmır ye Tatə Kughen. Kini nımraghien kapəmiə raməmır irak, kini nımraghien kafak raməmır irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarieren kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei mın in. Kini Yo mın jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nıfnagni kırık), rımnaiyoh In mımə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə lk kimi əmawə, kini mıpəh nor-əpu-yen lk kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarieren. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasır min. ²⁴ Yermamə yame rıpəh norkeikeiyen Yo, in to rıpəh norien nəgkiarieren kafak. Nəgkiarieren yamə mine nımisərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yımivəh nəgkiarieren mınə a tuk kafak Tatə yame rımnher-pə kın Yo yakuə. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarieren mine kimi əmiə ye nipiğ kıtawə-m kimiə. ²⁶ Mərig Nanmın kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kın ye nhagık, In tukrhajoun əmiə kın narımnar mınə fam. Kini mor əmiə mə rikimiə tukraməsik narımnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimiə tukrıpəh nəpouyen, mhəpəh nhaginien. ²⁸ Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren kafak yame yımını-pre tuk əmiə mımə, ‘Yo jakpiəpəh əmiə, kwasig ikın, mıpırerıg-pə mın tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpirıg rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narımnar mınə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipiğ tukhauə misor nəfrakisien kın, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pıkien kıtawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rınamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napıtayen Yo, ³¹ mərig yakamor atuaturk əmə nəgkiarieren kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rımə, “Ita. Pəh kisərer misap eikın e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kın In, mə In rəmhen kın nukne nai

¹ Kini Yesu rımını mımə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rımık In yəsım. ² Kini kwermi nai mınə fam yamə mine khəpəh nhakuəyen, In tukrərəru ta əriə. Kini kwermi nai mınə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kın kwənkwairiə rıpsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kın kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kın nəgkiarieren yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai rıpəh nəpit-pənien ye nıpran, to

14:19: Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5 **14:22:** Wok 10:41 **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27 **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 **14:30:** Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11 **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26

ripəh nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nımraghien kapəmiə ripəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nımraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame ripəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarien kafak raməmır irəmiə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Nımraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptəəkən tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptəəkən tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nımraghien mə tukrivəh mıragh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmiə mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmiə mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nımnharpen Yo; mərig Yo yimırpen əmiə. Kini Yo yakamırpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməmır kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakamərəhu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo. ¹⁹ To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwırpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehua.’* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipisor nəgkiarien kafak, to kipisor min nəgkiarien kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin

15:4: Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10 **15:7:** Mat 7:7 **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23

15:10: Jon 14:15 **15:11:** 1 Jon 1:4 **15:12:** Jon 13:34 **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16 **15:15:** Jon 8:26 **15:16:** Jon 13:18; 15:5 **15:17:** Jon 15:12 **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13

15:19: Jon 13:16; 17:14 * **15:20:** Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16. **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12

irəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen mægkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pəniēn nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rimik. ²⁴ Yimauə mor nimtətien minə e ye nimiria, yame to yermamə pisin kirik ripəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiariēn yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“ ‘Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,
mərig iriə kasəməkin Yo.’

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nipig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatəyēn tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nipig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnapəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasəmir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo]. ⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimnapəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ripipəh nimirien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min. ⁸ Kini nipig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nimir Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə. ⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimir Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in

15:21: Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36; Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26 **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14 **16:2:** Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 **16:3:** Jon 15:21; 1 Jon 3:1 **16:7:** Jon 7:39; 14:6 **16:9:** Jon 15:22 **16:10:** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18

rīnākīr ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mīmə tukrīvəh-si-pən narpīnien kīmin.

¹² “Yakmə jakni-pre narīmnar rīpsaah mīn tuk əmiə. Mərig to nakhapəh nhapīk-famien əriə, meinai iriə khaskai pīk tuk əmiə. ¹³ Mərig nīpīg Nanmīn kape Nəfrakisien tukruə, In tukrīkīr əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien mīnə fam. In to rīpəh nīni-atuk-əməyen kafan nəgkiarīen. Mərig In tukramni-ərhav əmə narīmnar yamə mīne In ravəh tuk Tatə Kughen. Kīni mamni-ərhav-pre tuk əmiə narīmnar fam yame tuk nīpīg kīrik kīpīhauə. ¹⁴ In tukrīvəh nəgkiarīen əfrakis tuk Yo mīni-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mīvəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narīmnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikīn, Yo yakamni mə Nanmīn e tukrīvəh nəgkiarīen əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kīmi əmiə.”

Yesu tukrīmha, marə mhekīmter mīn, kafan narmamə tuksəm mīn In

¹⁶ Kīni Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-mīnien Yo; kwasīg ikīn, taksəm mīn Yo.”

¹⁷ Kīni narmamə tīksīn kafan kīsaiyoh əriə mīnə mhamə, “?Nəgkiarīen e nīpran rīmə naha? In ramni-pə tuk ətawə mīmə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-mīnien Yo; kwasīg ikīn, taksəm mīn Yo,’ kīni In rīmīni mīn mīmə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarīen e rīmīni mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nīpran ramni mə naha? Kītawə kīseinein nəgkiarīen e In ramni.”

¹⁹ Kīni Yesu ruīrkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kīn nīprai nəgkiarīen kafan, kīni In rīmīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-mīnien Yo; kwasīg ikīn, taksəm mīn Yo.’ ?Kīni taktakun ai naksaiyoh əmiə mīnə mə takharkun nīprai nəgkiarīen e uə?

²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rīkīmīə tukrəmhə, taksasək pīk. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rīkīriə tukragien. Kīmīə taksərig rahas pīk, mərig nəmhəyen kapəmīə tukrukreikīn muə nagienien. ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə piraovīn kīrik tukreimək kīn kwajīkovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rīnor nīpīg kafan mə tukreimək. Mərig kwasīg ikīn, tukmə tīni rarha, rīkīn tukrīpəh nəsik-mīnien nəmhəyen kafan. Rīkīn tukragien əmə meinai tīni rīmīnarha-pə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kīrīkīanə əmə mīn, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasīg ikīn, jakəm mīn əmiə, kīni rīkīmīə tukragien pīk; to yeramə kīrik rīpəh nor-mīnien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nīpīg a, to nakhapəh nisaiyoh-mīnien Yo kīn nīprai nəgkiarīen kīrik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kīn nar kīrik ye nhagīk, kīni In tukrīvəh-si pre kīmi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kīn nar kīrik ye nhagīk. Mərig saiyoh kīn, mhavəh, pəh rīkīmīə tukragien pīk.”

Yesu rīmnapita nəsanīnien kape tokrei tanə

²⁵ Kīni Yesu rəgkiar mamni mīmə, “Yo yīmīni-pre nuhpīkīnien ye narīmnar mīnə e tuk əmiə. Mərig nīpīg ramuə yame jakpəh nīni-pre-əmə-yen nuhpīkīnien mīnə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatur kīn Tatə Kughen kīmi əmiə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nīpīg a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kīnien kapəmīə, mərig taksəgkiar atuatur kīmīə Tatə Kughen mīsaiyoh In kīn narīmnar ye nhagīk. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pīk əmiə, meinai kīmīə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yīmāsī-pən ye Kughen. ²⁸ Yīmāsī-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kīni pəh nien mə tuktu, jaktərhav mīn ye tokrei tanə, mīrerīg-pən mīn tuk Tatə Kughen.”

16:11: Jon 12:31 **16:12:** Mak 4:33 **16:13:** Jon 14:17 **16:15:** Jon 17:10 **16:16:** Jon 14:18

16:20: Mak 16:10; Jon 20:20 **16:23:** Mat 7:7 **16:24:** Jon 15:7-8 **16:25:** Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimnhani mhamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuaturk əmə nəgkiarieren. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik ripəh hanə nini-pre-yen nəgkiarieren kirik, kini ik nakwirkun ta nərigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nımasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig sətərig-ru. Nipig ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmır. Mərig Yo yakpəh nəmırien Yo pisin, meinai nipig m-fam Kafak Tatə raməmır kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narımnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətərig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nımraghien kapəmiə raməmır irak. Nipig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yımnar pita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rımnəhuak tuk kafan nımraghien

¹ Yesu rınamni narımnar minə a, mivəag haktə ye neai, mamni mımə, “Kafak Tatə. Nipig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehuə, ² meinai Ik nımvəhsi-pə nəsaninien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mırkun min nıvəhsi-pəni nımraghien rerin kimi narmamə yamə mine nımvəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nımraghien rerin e, nıpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nımnher-pə kin Yo. ⁴ Yo yımnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nımvəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nipig tokrei tanə e rımnarıkək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nımvəh-si ta əriə ye tokrei tanə mivəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərhə-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarieren, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narımnar yame nımvəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narımnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarieren iran kimi Yo, kini Yo yakməni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yımasi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nımnher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nımvəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yımipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mifam e nımipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nımnor narmamə minə e mə nımraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknauvrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə

16:30: Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17 **16:31:** Jon 4:23 **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29 **16:33:** Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7
17:1: Jon 12:23; 13:31,32 **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28 **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30 **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18
17:10: Jon 16:15

e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətərəkīn narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nīmivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kīn yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nīpīg yimnamarə kīmawə miriə, kīni yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame Ik nīmivəh-si-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mīpəh nəpəhyen kīrik. Iriə kirikianə əmə rīmnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rīmatərhav-pə mor nəgkiarien ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kīn.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərīg yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarien minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmīr yerkiik. ¹⁴ Yo yīmīni-ərhav-pən kafam nəgkiarien kīmi əriə. Kīni ror məkneikīn, narmamə kape tokrei tanə kasəməkīn əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kīn yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərīg yakorkeikei mə Ik takərer əswasīg kīn yemə has e Setan, mə in tukrīpəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə. ¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə mīn, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarien raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarien pəh ramor wok ye nīmraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ Ik nīmnhēr-pə kīn Yo yakuə ye tokrei tanə e; kīni ye norien kirikianə əmə mīn, Yo yakamher-ərhav kīn əriə mə tuksarkurao ye tanīmtanə. ¹⁹ Kīni Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə mīn tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərīg yakaməhuak mīn tuk narmamə tiksīn mīn yamə mīne kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarien kīmi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kīn yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nīmraghien raməmīr iram, kīni kafam nīmraghien raməmīr irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nīmnhēr-pə kīn Yo. ²² Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kīmi Yo, kīni Yo yakamautə-pən kīn kafak nehuəyen kīmi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kīn yame kirau kwarə kirikianə. ²³ Kafak nīmraghien raməmīr yerkiiriə; kīni kafam nīmraghien raməmīr irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narīmnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nīmnhēr-pə kīn Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kīn yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nīmnrəhu-pə əriə ye kwermīk mə iriə kafak narmamə minə. Kīni Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nīvənien aikīn Yo yakamvən ikīn, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nīmivəh-si-pə kimi Yo, meinai Ik nīmnorkeikei Yo məkupan, nīpīg tokrei tanə rīmnamrīkək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pīk. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kīseinein Ik, mərīg Yo yakīrkun Ik. Kīni narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik

17:11: Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30 **17:12:** Jon 6:39,70-71 **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8 **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20 **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 **17:21:** Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27 **17:24:** Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20

nimnher-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yimnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huva Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo min jakamarə yerkiria.”

18

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkin In
(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)*

¹ Yesu rimnəhuak ta, mitərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nikwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsim ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksin kape nəmə Rom mine mobael minə tiksin yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kimnhapik kwensia, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukur iran. Mərig rimnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarha-kin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimnheighan-pən kin Yesu ye kwermiria, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairia mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, səta ye narmamə minə en pəh kamhavən.” ⁹ In rimini məknakin mə nəgkiarien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnərəhu-pən əriə ye kwermik, yimnamarha huva tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

*Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh
(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)*

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəria, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətəəkin. ¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaeafas. Kini Kaeafas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuvə əmə tuk əmiə

17:25: Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 **18:2:** Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16 **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarien e “Yo e” ye nəgkiarien kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kipəh niniyen. **18:6:** Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 † **18:9:** Ruini məkneikin ye Jon 17:12. **18:11:** Mat 20:22

mə yermamə kwənkwan kīrikianə əmə tukrīmḥə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpiə tukhamḥə.”‡

Pita rīmini mə in reinein Yesu
(*Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Yermamə mīn kīrik kape Yesu, hae pris rīrkun huvə in. Kīni iriu Saemon Pita karakwasig kīn Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to rīpəḥ nīvənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rīrkun huvə in, rīsi-pən imə, mītərhav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəḥ kīmi piraovīn yame ramərer tuk kwəruə, kīni reighan kīn Pita mə tukrīvən imə. ¹⁷ Məkneikīn pian a yame ramərer tuk kwəruə rarḥa-pən məm Pita, maiyoh in mīmə, “Eh. ?Ik mīn yermamə kīrik kape Yesu?”

Mərig Pita rīmə, “Nīkam. Pəḥ nien mə yo yermamə kīrik kafan.”

¹⁸ Kīni nīpig a, nīpig kape nokieiyen. Kīni yor wok mīnə kape hae pris, mīne mobael mīnə kīmnasarkəp. Kīni Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kīmi Yesu
(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Ye nīpig a, hae pris rīmnaiyoh Yesu kīn narmamə mīnə kafan, mīne naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kīni Yesu rīni-pən tukun mə, “Yo yīmnamni-ərhav kafak nəgkiarīen ye nīmri narmamə ye tokrei tanə. Nīpig m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, mīne apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəḥ nerkwaiyien kīn nar kīrik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikīn Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mīne kīmnasərig kafak nəgkiarīen. Iriə kharkun huvə narīmnar yame yakmāni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məknaikīn, mobael kīrik yame ramərer tuk Nīmə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar mərip nīkapīn, mīmə, “Nəgkiarīen e nakamni-pən tuk hae pris rīpəḥ nəmhenien.”§

²³ Kīni Yesu rīni-pən tukun mə, “?Rhawor e yakamni əmə nəgkiarīen yamə mīne kīsatuatuk kīni nakamərip nīkapīk tukun? Tukmə nakasəm mə yakmāni nar kīrik rīpəḥ nəmhenien, hani.”

²⁴ Məkneikīn Anas rher-pən Yesu rīvən məm hae pris e Kaeafas. Kīpəḥ nīrīsin-ta-hanə-yen nərəus ye kwermīn mir.

Pita ramni mīn mə reinein Yesu
(*Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Kīni Saemon Pita ramərkəp hanə, kīni kīsaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik mīn e ik yermamə kīrik kafan uə?”

Mərig Pita rīmə, “Nīkam. Pəḥ nien mə yo yermamə kīrik kafan.”

²⁶ Məkneikīn, yorwok kīrik kape hae pris, in kwənərəus kīrik kape kwən a yame Pita rīmnərəru-ta nīmətīrgīn, rīmini-pən tukun mə, “Rīkīk raməsīk mə yīmnam əmiru mīn apa yerki nəsīmīen.”

²⁷ Mərig Pita rīmini-pən tukun mīmə, “Pəḥ nien mə yo.”

Əmə məkneikīn, man rəkakə.

Yesu rərer ye nīmri Paelat
(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Kīni yenpīg-enpīg əgkap, kharaptərəkīn Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom,

‡ **18:14:** Kaeafas ruīni ta nəgkiarīen e ye Jon 11:49-51. § **18:22:** Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapīr loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəḥ nīni-hah-yen Kughen mīne nəmehuə mīnə kapəmīə.” **18:27:** Jon 13:38

pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhəpəh nhavənien ye nəkwai nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nənien nəviginien kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mīmə, “? Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To rīmə kwən e rīpəh norien nar has, to yakhapəh nhakirien mhauə kimik.”

³¹ Mərig Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “Nikam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kimiə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmiə, mhavəhsi-pən narpinien kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pənien narpinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha.” ³² (Apa kupan, Yesu rīmīni mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkiarien kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat rīvən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərəer ye nimirin, kini raiyoh In mīmə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mīmə, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rīmīni-pən tukun mīmə, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimmor?”

³⁶ Kini Yesu rīmə, “Narmaruyen kafak rīpəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To rīpimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihaoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptərakinien Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rīmə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarien kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rini-pən tukun mīmə, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

*Paelat rīmivəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mīmha
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rīmnakapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nīpig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nirisinien. !Risn Barabas!” (Barabas e rīmīkwasig kin narmamə tiksın mamhauh mobael kape gavman).

18:28: Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rīmīni mə tuksəsik in ye nai kamarkwao kin. (Ɛm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpinien kimi yermamə mə tukraməkeike mīmha, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisarkis-arkis In. ² Kini khapik nərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əwhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nərəus yame ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatur hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeikei mimhə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnərig nəgkiarieren a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mimə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarieren kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarieren kafak? ?Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimnor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mimə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimnərig nəgkiarieren a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapiet Ətən-ətən Ikin. (Ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarieren. ¹⁴ Ipakə yerkwaiha, ye nipig kape nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “!Kapəmiə e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “?Nəfrah? ?Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətəəkən-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəməwə.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətəəkən-pən In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota). ¹⁸ Ye kwənmhaan atuatur a in a, kimisarkwətəəkən haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətəəkən min yermamə kiraru. Kirik ye nikarən matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnəker ye kwerkwən.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətəəkən haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.” ²⁰ Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikin nəgkiarien a, meinai ikin a, kimisarkwətəəkən haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarien a kimirai ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, mine ye nəgkiarien kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarien kape nəmə Gris. ²¹ Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamə, “Takpəh niraiyen mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’”

²² Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minə kwəsəkwətəəkən-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhəpik kafan narimnar, kini misəwhai narimnar misətu nimrin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhəpəh nisəwhaiyen kot apomh kafan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khəpəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “Iriə tukhəpik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (Sam 22:18) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatur kafan.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwəkwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikiher Yesu, mə tukrinim. ³⁰ Kini rapaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

19:17: Luk 14:27 19:19: Jon 19:14,21 19:20: Hib 13:12 19:21: Jon 19:14 19:24: Jon 19:28,36,37 19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18 * 19:28: Əm-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21. 19:28: Jon 17:4

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimiraghien kafan, kini mimhə.

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nipig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehuə kirik). Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapəh nisorkеikeiyen mə niprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kimnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuaa əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta niprairisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimiwaiyu miratərhav ye nikarin. ³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nimirin. Kini mamni-ərhav nəgkiarien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kimia min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimnhatərhav-pə misor nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“To iriə khapəh nishoprir-pirien nikəkrin kirik.” *(Eks 12:46;*

Nam 9:12; Sam 34:20) ³⁷ Kini nəgkiarien kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Triə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.” *(Sek 12:10)*

Josefyemə Aramatia, mine Nikodimas, kimiwerkwaig kin niprai Yesu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nirkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kini in rimavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivən mirəhsi-əhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavən yenpig məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nitip a ripam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kirərəhsi-ta niprai Yesu, mirəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pən monar pien pien ye nipran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk ninimien yermamə. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kirik. Ye kwənmhaan a, kimnəpnəpeinə ta ye nipəg kapier tuk ninimien yermamə, mərig kipəh hanə ninim-pənien yermamə kirik aikin. ⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwhai miren nar, mirəmə tukrinim aihuaa əmə. Kini nipəg kapier a yame kamnim yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərəhu-pən niprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh min

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampigpig hanə, Meri e pian Magdala rimavən ye nəpag kapier, kin məm mə kapier ehuə yame kimukrai əswasig-pən nipəg kapier kin, kinəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mirerig mivən tuk

19:30: Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 **19:36:** Jon 19: 24,28,37

19:37: Rev 1:7 **19:38:** Jon 7:13 † **19:39:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;” rəmhen kin toti fo kilo. **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50 **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25

Saemon Pita mine yermamə min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pən tuk əriu mimə, “Yermamə kirik ruirəhsi-ərhav nıprai Yesu Yermaru ye nıpəg kapier. Kini yakeinein mə rımnərəhu hiə nıpran.”

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimiwaiyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rımnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapier. ⁵ Kini mamramir, mivaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig rıpəh nivənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nıpəg kapier, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, rıpəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən ikı-pısın. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rımnaiyu məkupan ye Pita, in min rımnauru-pən ye nıpəg kapier, məm narımnar minə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rımımrəgh min ye nımhəyen. ⁹ (Ye nıpig a, iriu kirapəh nırankunhanə-yen nıprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamragh min ye nımhəyen).*

*Meri e pian Magdala rımnəkupan məm Yesu
(Mak 16:9-11)*

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimirarerig miravən iməriu ikin, ¹¹ mərig Meri in rımnərə ipakə tuk nıpəg kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmramir, mivaag-pən ye nəpag kapier, ¹² məm agelo mir kiraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən nıprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimirəhu kapən kapə rıvən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nihun rıvən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mirəmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?” Kini in rini-pən tuk əriu mimə, “Kwərəhsi-ta nıprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimirəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərəer aikin. Mərig in rıpəh nırkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mimə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ?Nakamarha-kin pa?”

Mərig Meri, rıkin raməsik mə ta mə yəsım kirik, rini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Tukmə ik nımırəh nıpran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mirəh.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mimə, “Raboni.” (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nıpran rımə, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Takpəh nırapien Yo, meinai yakpəh hanə nivənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik minə mını-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In min kapəmıə Tatə. In Kughen kafak, kini In min kapəmıə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rımvən məm narmamə kape Yesu minə, mını-pən tuk əriə mimə, “!Nəmə minə əpə! Yımnəm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhəghın yame Yesu rımını-pən tukun.

*Narmamə kape Yesu minə kimısəm In
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimısəfugin əriə minə apa ye nımə kirik, kini misətəpig tim tim, meinai kimnhəghın kin nəmehuə minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rımauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini

* **20:9:** Profesi e raməmır ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

mini-pən tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁰ Kini mhajoun kwermın kin əriə, mine nikarın. Kimisəm Yesu Yermaru, rikiriə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə. Kafak Tata rimnher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərav mhavən ikin minə ye tanımtanə.” ²² Rımını ta nəgkiarien e, mher əpu əriə, mımə, “Havəh Nanmın kape Kughen. ²³ Tukmə nakharisin narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen min tukrivəh-si ta narpınien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharisinien narmamə tuk təvhagə has kapəriə, Kughen tukripəh nivəhsi-tayen narpınien kapəriə.”

Tomas rımnəm Yesu kin nımrin

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rımirkək yenipig Yesu rımatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksın kimnhani-pən tukun mhamə, “Eh. Yımısəm Yesu Yermaru.”

Mərig Tomas rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə yakəm tamhek nil kin nımrik mırıp, kini mırıp tamhek kwenhao ye nikarın, mıpini nəfrakisien iran. Mərig tukmə yakpəh nəmien, to yakpəh niniyen nəfrakisien iran.”

²⁶ Kini nəhuakien kirikianə ruə mivən, narmamə kape Yesu minə kimnasəkwətə kwis iriə Tomas ye nəkwai nimə kirik. Misətapig tim tim pawk, mərig Yesu ritərhav-pə mərer ye kwerkwan irəriə mımə, “Nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.” ²⁷ Kini mini-pən tuk Tomas mımə, “Yuə mırıp tamhek nil ye kwermik. Mırıp tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermın. Ni əmə nəfrakisien irak. Nərigien kafam tukripəh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pən tukun mə, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik nımını nəfrakisien irak meinai ik nımnam Yo. Mərig yamə mine khapəh nisəmien Yo, mamhani nəfrakisien irak, iriə tukasarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kimirai nəkwəkwə e kimə narmamə tukshatətə əfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rımnor nımtətien minə ripsaah ye nımri kafan narmamə, yame kimnəpəh nıriayen ye nəkwəkwə e. ³¹ Mərig kimirai narımnar ye nəkwəkwə e mə kimie takhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nəkwəkwə e mə kimie takhani nəfrakisien iran, mamhavəh nımraghien rerin.

21

Yesu rımnor nımtətien kirik, kafan narmamə minə khavi kəmam ripsaah

¹ Kwasig ikin ye narımnar minə e, Yesu ritərhav-pə min tuk kafan narmamə minə apa ye nikar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor əpu In. ² Ye nipig a, narmamə minə kape Yesu kimnasəriwək kirikianə. Saemon Pita, mine Tomas e kamokrən kin kimə Didimas, mine Nataniel e yemə Galili, rukwanu kafan kamni kimə Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamə mir kiraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakamvən jakaruk kin net.”

Kini khamə, “Inta. Pəh kitawə khavən.” Kini iriə fam kimisəsok pirə ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mərig khapəh nhaviyen kəmam kirik.

20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 **20:20:** Jon 16:19-22 **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26 **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2 **20:23:** Mat 16:19; 18:18
20:25: Mak 16:11 **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21 **20:27:** Luk 24:40 **20:28:** Rev 4:11 **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9 **20:30:** Jon 21:25 **20:31:** Jon 3:15; 19:35 * **21:1:** Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias. **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26 **21:3:** Luk 5:5

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”
Mərig iriə khamə, “Nikam. Kəmam rikək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksin.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mimə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarien a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nipiɡ a rimnamaiyu kopiə kopiə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk niməkrəkir, rəmhen kin wan hundred meta.† ⁹ Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apalkin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapik kəmam tiksin yamə mine nimnhavi, mhapik mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehua minə, iriə m-fam wan hundred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, mərig rimipəh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin riphə nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rimivəh bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si pən min kəmam.

¹⁴ Nipiɡ Yesu rimamhə mamragh min, kini in a nipiɡ yame ror kisisər kin yame In rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

Yesu rimivəh-si-haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisisər mə reinein Yesu

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mimə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksin, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwirkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh min in mimə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mimə, “Əwəh Yermaru. Ik nakirkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.” ¹⁷ Kini marar maiyoh min yame ror kisisər kin mimə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisisər mimə, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpin nəgkiarien mini-pən tuk Pita mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipiɡ nimnamatamaruə, nimivəh-si-pən atuk kafam

21:4: Luk 24:16; Jon 20:14 **21:6:** Luk 5:4-7 † **21:8:** Nəgkiarien kape Gris ramni “kiubit tu hundred,” rəmhen kin wan hundred meta. **21:14:** Jon 20:1,19,26 **21:15:** Mat 26:33-35; Jon 13:37-38 **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 **21:17:** Jon 13:38

neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarien e Yesu rimnəkupan mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rimnarar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rimneiwaiyu mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ? Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”)† ²¹ Nipig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamripin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mimə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamripin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətə-pənien nəkwəkwə minə e aikin.

^{21:19:} Jon 13:36; 2 Pita 1:14 † ^{21:20:} Jon rimini nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25. ^{21:22:} Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 ^{21:24:} Jon 15:27 ^{21:25:} Jon 20:30

Wok Minə

Wok yamə mine Aposol minə kimisor

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Ævhuēkin “Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rinhher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nīpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rinhher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, məriḡ rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rinhawor pən iran mine ye nīpig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisəriḡ nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rinhawor pən iran minə mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nīpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimnəvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimnəvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini məriḡ, nīpig kimoh Yesu khopni, kini ai rimiragh min ye nimhəyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nīpig foti. Nīpig a, rinhərer ye nimirriə nīpig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rinhawor əfrakis ye nimhəyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nīpig ramarə hanə iriə min, In rīvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mīmə, “Takhapəh nisəyən taon e Jerusalem. Masəmir mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimnəvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Məriḡ in ai kupən, Jon Baptaes rinhawor baptaes irəmiə kin nu, kini rīvəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rīvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nīpig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinhawor nīpig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nikam?”

⁷ Kini Yesu rimiini-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyən tuk nərəhuyən nīpig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini məriḡ nīpig Nanmin Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh

nəsaninien, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwānu mīnə fam ye Judia mīne Sameria, mhavən yerkwānu mīnə fam ye tanimtanə.”

⁹ Yesu ruini ta, nīpig iriə kīsārha-pən hanə masəm In, Kughen rīvəhsi ta In kini mīvəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrīg əpis In. ¹⁰ Kasārha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kīraru neipən kapəriu rhawən kīrauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mīrəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masārha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rīvəhsi-ta In, mīvəh In muavən ye rao ye neai. In tukrīrerīg-pə mīn rəmhen əmə kin yame In rīmnhaktə ai taktəkun.”

Aposol mīnə kīmnhavəh-si haktə yermamə kīrik mə tukrīvəh tamhek Judas

¹² Aposol mīnə kīsəta ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əmə*, mharerīg mīn mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nīmə kīrik mīshaktə mhavən ye kwənmhaan kīrik yame kīmnasəmīr ikīn kupən. Narīmən a: Pita, mīnə Jon, mīne Jemes, mīne Andru, mīne Filip, mīne Tomas, mīne Batalomiu, mīne Matiu, mīne Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mīne Saemon Selot†, mīne Judas, kwajikovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nīpiraovīn tīksīn mīne Meri, nīsīn Yesu, mīne naorahi Yesu mīnə tīksīn, iriə kasofugīn iriə miriə. Rīkiriə kīrikianə əmə. Nīpig mīnə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nīpig tīksīn ruauə muavən, narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu kīmnhauə kīrikianə. Iriə khapsaah kīsəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kimi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə mīnə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakīsien kin. Apa kupən, Nanmīn kape Kughen rīmivəhsi-pən nəgkiarien kimi King Deved. King a rīmīrkun məkupən mīni-ərhav mə kwən e Judas tukrīkīr narmamə mhavən kharaptəəkīn Yesu.‡ Kini nəgkiarien e ruauə ai taktəkun mīnor nəfrakīsien kin. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kitawə kīrik; mamor wok kape Kughen kitawə mīn. ¹⁸ Mərig rīmnarar meighan-pən kin Yesu, mīvəh mane iran, kini en mīvən mīvəh nīmri nīmoptanə kīrik kin. Ikīn aikīn a, in rīməviə məwhan əteih tīpīn nīsīnavīn rītərhav. ¹⁹ Kini nəmə Jerusalem kīsərig nar a, kīshen-pən nhag nīmoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mīmə ‘Nītə.’”

²⁰ Kini Pita rīmīni mīn mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kīrik ramni mīmə, “Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnāpīg əmə; Pəh yermamə kīrik tukrīpəh nəmīriən aikīn.” *(Sam 69:25)*

“Kini nəgkiarien kīrik mīn ramni məkneikin mīmə, “Pəh yarmə kīrik tukruə mīvəh tamhekin mīvəh nehuəyen.” *(Sam 109:8)*

²¹⁻²² Kini Pita rīni mīrpīn mīn mīmə, “Ror məkneikin mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə mīn kīrik yame rīmnəm kin nīmri mē Yesu Yermaru rīmamragh mīn ye nīmhəyen kafan mə tukrīni-ərhav mə Yesu In rīmnərəer mīn ye nīmhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kīrik yame rīmnəməriwək kīmawə mīn kupən, ye nīpig yame Yesu rīmnəməriwək kīmawə mīn. In rīmnəm norien mīnə a rīrikakun ye nīpig Jon Baptaes rīmnəmni-ərhav nəgkiarien, muə meriaji-pə nīpig yame Kughen rīmivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mīvəh In mhaktə.”

²³ Kini iriə khani-ərhav nhag yermamə kīraru. Kīrik, nhagīn e Josef, kamni kīmə Basabas, kini kamni mīn kīmə Jastas. Kīrik mīn nhagīn e Matias.

²⁴ Kini iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakīrkun rīkīmawə fam. Ik

1:8: Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kīmisəriwak ye nerwakien yame kīmnēighan kin mə tukeriwak ye nīpig kape Sabat.”

1:12: Luk 24:50-53 † **1:13:** Selot, nīpran rīmə, “Yermamə ye kwən a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom mīnə apa Jerusalem.” **1:13:** Mat 10:2-4 ‡ **1:16:** Ǝm-ru Sam 41:9.

1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

takasitu irəmawə mīni mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nimirpen ta kirik²⁵ mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rimnəpəh məri-pən swatuk ahas-in a kwənmhaan atuatur kafaŋ.”²⁶ Kini kimisəhuak ta, mharai-pən nhagriu ye kapiar kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh neihuəyen a “aposol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimnhavəhsihaktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rinor min aposol iriə fam twelef.

2

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu-pə

¹ Kini ai, ye nipig kape nəviginien ehuə kirik kamni kimə Pentekos,* narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. ² Məkneikin, kisərig nar kirik rimasi-pən ye napuə rəmhen kin nimətag ramavən mivən apa imə a kasəmir ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsia, məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam. ⁴ Iriə m-fam, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimi əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pisin pisin.

⁵ Kini ye nipig a, nəmə Isrel tiksın yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən ikin minə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶ Nipig kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pisin pisin, narmamə khapsaah khauə misəm kisakur meinai narmamə minə fam kasərig kamhani nəgkiarien atuatur kapəriə. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mine kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə. ⁸ ?Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarien pisin pisin kapətawə? ⁹ Kitawə narmamə ikin pisin pisin. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mine narmamə Media, mine narmamə Elam, mine narmamə Mesopotemia, mine nəmə Judia, mine nəmə Kapadosia, mine nəmə Pontas, mine nəmə Tarki, ¹⁰ mine nəmə Frijia, mine nəmə Pamfilia, mine nəmə Ijip, mine nəmə Libia ipakə tuk Saerin, minə nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tiksın nəmə Isrel atuatur, kini tiksın kimnhasi-pən ye tanimtanə minə misəpəh narəyen kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi Kughen); mine nəmə Krit, mine nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig əriə kasəgkiar ye nəgkiarien minə fam kapətawə mamhani norien ehuə minə yame Kughen ramor kimi ətawə!” ¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukreikin kapəriə kapə misaiyoh əriə minə kin nipran.

¹³ Mərig narmamə tiksın kisarh irəriə mhamə, “Nikam. ?Kisapis kin waen uə?”

Pita rimnhoprai niprai norien e yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pən nasaninien kimi nəməhuak minə

¹⁴ Aikin, Pita rimnərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mīni-pən tuk narmamə minə mīmə, “Nəmə Isrel, mine kimiə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien minə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə minə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nipig kape ninimien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rimini ta kupən mīmə, ¹⁷ “ ‘Kughen rimini-ta mīmə,

* **2:1:** Pentekos in nəviginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nipig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nipig fifti ai, kini ai kamor nəviginien ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

- “Nīpīg Kwasīg tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmīn Kafak tuk nar-
mamə mīnə fam.
Kwajikovə kapəmiə mīnə tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.
Tamaruə kapəmiə mīnə mīne nəwharu kapəmiə mīnə tuksəmṛərhav ye
nəfrakisien.
18 Jakvəhsi-pən Nanmīn Kafak kimi yasitu mīnə kafak- narman mīne
nīpiraovīn,
pəh tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.
19 Yo jakor nīmṭətien tiksīn ye napuə mīne ye tokrei tanə:
Nītə tukraiye, nap tukruək, nehenap tukramənah.
20 Mīrh tukrīpīs, makuə tukrəwhao rəmhen kin nītə;
kwasīg ikīn, Nīpīg Ehuə Pīk kape Yermaru tukruə.
21 Ye nīpīg a, narmamə yamə mīne kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo
jakvəh mīragh əriə.” ’ ’”

(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu

- 22 Kīni Pita rīmə, “!Kimiə nəmə Isrəl! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə
nakharkun huvə nīmṭətien mīnə pīsīn pīsīn yame Yesu rīmnor ye nəsanīnien
kape Kughen, yame kimiə nīmīsəm. Narīmṇar mīnə e ramhajoun-pən mə
Kughen e In e rīmnher-pə kin Yesu ruə. 23 Kughen rīmīrkun məkupən mə
tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermīmīə. Kīni kimiə nīmnhauh In mīsərəhu-
pən In ye kwermī nəmə has mīnə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin,
mīshopni. 24 Mərig Kughen In rīmīrisīn Yesu ye nəmhəyen kape nīmḥəyen,
mor In rīmragh mīn; meinai nīmḥəyen rīpəh nəūtənien mə to rīraptəṛəkīn
tīm tīm Yesu. 25 Rəmhen kin nəgkiarien kīrik yame King Deved rīmīni kupən.
Rīmṇəgkiar iran mamni mīmə,
“ ‘Nīpīg mīnə fam yakaməm Kughen ramarə kīmrū mīn.
Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.
26 Ror pən, rīkīk ramagien pīk mavəhsi haktə In.
Kīni rīkīk ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.
27 Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmīr rerīn ye nəkwai nīmīr.
Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt māpien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.
28 In rīmnhajoun ta swatuk kin yo;
yame tuk nīvənien mamarə huvə, kīni mor yo rīkīk ramagien. Mərig in
ai In ramarə kīmrū mīn.’ ”
- (Sam 16:8-11)
- 29 Kīni Pita rīmə, “Yo mīnə tiksīn, jakhoprai-pre nəgkiarien e kimi əmiə.
Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kīminim in. Təwk iran raməmīr
imətawə ikīn maməmīr təvīr. 30 In profet kīrik kape Kughen, kīni rīmīrkun
mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kīrik kafan tukruə mīn yermaru kīrik
rəmhen kin In. 31 Deved rīmṇəm nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien
kin. In rīmīni mə Kristo, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kin, In tukror
ramragh mīn ye nīmḥəyen, kīni tukrīpəh nīpəhyen nanmīn kafan raməmīr
rerīn ye nəkwai nīmīr, kīni nīpran tukrəpəh nīmətītien. 32 Kughen rīmṇor
Yesu ramragh mīn. Kīni kīmawə fam yīmīsəm kin nīmrimawə, mamhani-
ərhav nar a. 33 Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkṵətə
ye nīkarīn, mīvəhsi-pən Nanmīn Rhakə kīmin, rəmhen kin yame rīmīrpen ta
kupən. Kīni narīmṇar yame nakasəm mīne yame nakasərig, Nanmīn Rhakə
ramor kimi ətawə. 34 King Deved in rīmīpəh nīvənien ye neai, mərig in əmə
rīmīni nəgkiarien e mə,
“ ‘Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,
“‘Kṵətə-pən ye kwermīk matuk

³⁵ Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ ’ ” (Sam 110:1)

³⁶ Kini Pita rirpin mimə, “Pəh kitawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rimnor In mə In Yermaru kapətawə, mine Kristo min.”

³⁷ Pita raməgkiar məkneikin, rikiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minə mhamə, “Yo minə tiksın ?jakshawor-pən iran mine?”

³⁸ Kini Pita rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk norien hah kapəmiə, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi əmiə. ³⁹ Kughen rimirpen ta əmiə mine kwajikovə minə kapəmiə, mine mukupmiə minə yamə mine tukpihauə. Nirpenien e raməmır ye narmamə yamə mine Kughen Yermaru rimnokran kin əriə.”

⁴⁰ Kini Pita rimini-ərhav min nəgkiarien ripsaah kimi əriə maməgkiar skai kimi əriə mimə, “!Takasəkeikei misəta ye nəmə hah yamə mine kisarə ye tokrei tanə ai taktakun, pəh Kughen tukripəh nivəhsi-preyen narpinien kimi əmiə!”

⁴¹ Kini narmamə yamə mine kimnhani nəfrakisien iran, kimisor baptaes. Ye nipig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kimnhauə mhakwasig kin narmamə yame minə kishatətə ye Yesu.

Norien kape narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu

⁴² Nipig minə fam narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kasarə kirikianə misətərig kin nəvhagien kape aposol minə, mamhavəh Nəviginien Rhakə†, misəhuak. Rikiriə riskai mə tukasəkeikei misor narimnar minə a. ⁴³ Kini Kughen rivəhsi-pən nehuəyen kimi aposol minə tuk norien nimtətien ripsaah. Narmamə kisəm kisakur pik kin. ⁴⁴ Narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, nipig minə fam kasofugin kirikianə. Iriə fam rikiriə ragien tuk nəvraiye kapəriə nautə kimi iriə minə tiksın, ⁴⁵ rəmhen kin tukmə yermamə kirik kafan nar kirik rirkək, kini kirik rəvrai kafan nautə, mivəh mane iran, kini masitu iran. ⁴⁶ Nipig minə fam iriə kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, rikiriə kirikianə. Kasəvigin ye nəkwai nimə kapəriə, mamhavəh Nəviginien Rhakə rəmhen kin Yesu rimini. Nipig minə fam, nərigien kapəriə reiwaiyu, kini masagien, ⁴⁷ masəgnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kini nipig minə fam Kughen ravəh miragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nihun raha, rheximter meriwək

¹ Nipig kirik, ye nipig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minə Jon iriu kimiwəriwək miravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ² Yermamə kirik raməmır aikin, nihun rahas rimnor hanə. Nipig minə fam in minə tiksın kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuvə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə. ³ Nipig in rəm Pita mine Jon kawəriwək miravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rimnaiyoh əriu kin mane. ⁴ Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a mimə, “Arha-pə atuatur məm əmru.” ⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

2:36: Wok 5:30-31 **2:39:** Aes 57:19 **2:41:** Wok 2:47; 4:4 † **2:42:** Nəviginien Rhakə, uə Lodsapa: Nipig Yesu raməvigin infamien iriə kafan narmamə minə, In mini-pən tuk əriə mə tukhawəh nəviginien məknakin, rikiriə tukraməsik In. **2:42:** Wok 20:7 **2:44:** Wok 4:32-35 **2:47:** Wok 6:7; 11:21 **3:4:** Wok 14:9

⁶ Mərig Pita rini-pən tukun mīmə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.” ⁷ Kini Pita rivəh kwermīn matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə. ⁸ Rivia haktə, məriwək mamavən. Mamkwasig kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rimnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. ⁹ Kini narmamə fam kisəm kwən a raməriwək, maməgnəgin Kughen, ¹⁰ kharkun mə kwən ai nīpig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

¹¹ Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmhaan kirik kamni kimə Vranda kape King Solomon. ¹² Kini Pita rəm narmamə mīnə a, mīnī-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksətamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpīrig kini mirarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nikam! ¹³ Kughen kape kaha mīnə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jekob, In a rimnor nar e. In pisin əmə rimivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nimnhavəhsi-pən In rərer ye nīmri namasur mīnə kape gavman. Ye nīpig ai, Paelat rimnamni pawk mə tukririsin In, mərig nimisəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nimetaimiə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nimishopni yermamə a in nuknei nīmrighien. Mərig kwasig ikin, Kughen rimnor In rimragh mīn. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rinəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rimivəhsi-pə kimi əmawə yame rimnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo mīnə tiksīn, yakirkun mə nīmisor narimnar mīnə e kimiə namehuə kapəmiə mīnə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rimini kupən, ruauə minor nəfrakisien kin. Nəgkiarien kape profet kafan mīnə kupən rimini ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmheyen. ¹⁹ !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napisien. ²⁰ Kini In tukrher-pə mīn kin Kristo tukrīrerig-pə mīn, yame Kughen rimirpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narimnar fam rəmhen kin yame Kughen rimini ta tuk profet rhakə kafan mīnə kupən, ²² meinai Moses rimini mīmə,

“Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarien kafan misor nəkwan. ²³ Narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə.” (Dut 18:15-16)

²⁴ Kini Pita rirpīn nəgkiarien mīmə, “Kini profet mīnə mīn tiksīn kimnhani mīn nəgkiarien a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narimnar mīnə ai taktəkun. ²⁵ Nirpenien yame Kughen rimini kupən tuk profet kafan mīnə, promes a kapəmiə. Kimiə

* **3:6:** Pita rimə, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nīpran rimə, “Kafak mane rirkək.” **3:6:** Wok 4:10; 16:18 † **3:13:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 13: “nimnhani-pən hah in tuk Paelat.” **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 **3:17:** Luk 23:34; 1 Tim 1:13 **3:19:** Wok 2:38

naksamir ye promes yame Kughen rimini ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Ebrahim mimə,

“Kwənərəus kafam tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye tanimtanə.” *(Jen 22:18)*

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rimnher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nivəhsi-preyen nihuvəyen kimi əmiə məkupən, mimə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nimə ehuə kape Kughen, mine Sadusi minə, khauə mhatərhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriu kimiraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rimamhə mimmragh min mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ³ Məkneikin, kharaptəəkkin əriü, mərig rinenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriü ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriü. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarien kapəriü, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak minə kimmhəpsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nimri kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksın yame iriə kwənərəus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimririə, misaiyoh əriü mhamə, “? Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakin-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rimnahas rimivəh hiə nihuvəyen- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəmiə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rimhə, mərig Kughen rimivəh miragh min In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rimini ta mimə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.” *(Sam 118:22)*

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei mivəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pisin əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kimisəm mə Pita mine Jon yermamə apnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin nirkunien kapəriü, kini mharkun mə iriu kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik mərig in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimririə.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kimmhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehuə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen.

¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kĭn, kĭni mĭsor kwirĭg kĭmi nar mir a mə tukrĭpəh nĭrĭni-mĭnien nhag Yesu.”

¹⁸ Kĭni ai, narmamə kape kaonsel mĭnə kĭsokrən kĭn Pita mĭne Jon mə tukravən mĭn imə. Kĭni mhani-əhu əriu mə tukrĭpəh mĭn nĭraniyen nhag Yesu, mĭne nĭwhajounien narmamə kĭn.

¹⁹ Kĭni iriu krəni-pən tuk əriə mĭrəmə, “Nĭkam. Kĭmiə taksəkĭr mə ratuatuk ye nĭmri Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə.
²⁰ Məriĭg kĭmru jakrapəh nĭwapnapĭgien. Kĭmru jakawəkeikei mĭrəni-ərhav narĭmnar a yame kĭmru yimĭwəm ye nĭmrimru, mĭne yame yimwəriĭg kĭn nĭmətirĭmru.”

²¹ Kĭni kaonsel rĭmĭni-pən mĭn tuk Pita mĭne Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narĭnien kĭrik kĭmi əriu tukmə iriu kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kĭmi narmamə; kĭni tuksher yerhav kĭn əriu. Kĭmĭsher yerhav kĭn əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kĭmnharkun mə narmamə apnapĭg mĭnə rĭkiriə tukrĭmhə tukmə iriə khavəhsi-pən narĭnien kĭmi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nĭmtətien yame rĭmnor ²² ye kwən a yame nĭhun rahas rĭmnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kĭni kafan newk rĭnapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mĭne kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kĭn Pita mĭne Jon kĭravən, taktəkun əmə iriu kĭrarerĭg-pən mĭn tuk kapəriu narmamə mĭnə. Kĭni mawəvsao kĭn nəĭkiarĭen kape jif pris mĭnə mĭne nəhuaru mĭnə kĭmi əriə. ²⁴ Kĭni iriə kĭsəriĭg nəĭkiarĭen a, iriə m-fam khauə kĭrikianə mĭsəhuak kĭmi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nĭmnor neai mĭne nĭmoptanə mĭne tahik, mĭne narĭmnar mĭnə fam yame kasəmĭr ye tokrei tanə. ²⁵ Kĭni kaha kapəmawə a Deved, yor atuə kĭn kafam, rĭmĭni-ərhav nəĭkiarĭen e ye Nanmĭn Kafam mĭmə,

“?Rhawor nəmə tanĭmtanə mĭnə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə mĭnə a kamharai mhun mə tuksor nahasien mĭnə e?
Kamharai mhun təkun əmə nəĭkiarĭen.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mĭne namehuə mĭnə khauə mĭsɔfugĭn mamhani hah Kughen kĭni mamhani hah mĭn Kristo yame In rĭmĭrpen In.’ ” (Sam 2:1-2)

²⁷ Kĭni iriə mhamə, “Kughen, nəĭkiarĭen e nəfrakis. Herod mĭne Ponjes Paelat mĭne nəmə Isrel, kĭmĭsɔfugĭn iriə nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə, mharai mhun nəĭkiarĭen mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nĭmĭrpen.

²⁸ Kĭmnharai mhun nəĭkiarĭen rəri-pən atuətuk əmə kafam nəĭkiarĭen yame Ik nĭmĭni ta ye nəsanĭnien mĭne nĭrkunien kafam kupən. ²⁹ Məriĭg Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei maməriĭg nəĭkiarĭen skai yame kamhani-pə tuk əmawə. Kĭmawə yor atuə kĭn kafam mĭnə. Takaməkeikei masitu irəmawə mə kĭmawə jakhani-ərhav nəĭkiarĭen kafam. Mə kĭmawə jaksətĭgah kĭn nĭni-ərhavyen nəĭkiarĭen kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsanĭnien kafam, mor huvə narmamə yamə mĭne kamhamhə, kĭni mor nĭmtətien pĭsĭn pĭsĭn ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kĭmĭsəhuak ta, nĭmə yame kĭmnasəmĭr ikin rĭkiu-kiu. Kĭni Nanmĭn Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətĭgha tuk nĭni-ərhav-yen nəĭkiarĭen kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mĭne kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, rīkiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to rīpəh nīniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəgkiarien kape aposol mīnə, nanmīn aikin. Kini iriə kīmnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rīmīmrāgh mīn ye nīmḥəyen kafan.” Kini Kughen rīvəhsi-pən nīhuvəyen kimi əriə. ³⁴ Yermamə rīrkək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rīrkək, meinai narmamə yamə mīne kapəriə aikin nīmoptanə, uə kapəriə aikin nīmə, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol mīnə. Kwasig ikīn, aposol mīnə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mīne kapəriə nar kirik rīrkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rīmnarha apa tanə kirik kamni kīmə Saepras. Aposol mīnə kīmishen-pən mīn nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nīpran rīmə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”)

³⁷ Kwən a rīmnavrai kafan nīmoptanə, mīvəh mane iran, muə mīvəhsi-pən kimi aposol mīnə.

5

Ananaes mīne Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu mīn kīmīwor salem kīn kapəriu nīmoptanə. ² Kwən a rīmivəh nīpar mane muə mīvəhsi-pən kimi aposol mīnə. Merkwaig kīn nīpərin mīmə kafan. Kini kafan piahwaru rīmirkun.

³ Kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kīn yarmḥə e Setan raurə yerkim, kīn ik mameikuə ye Nanmīn Rhakə, marm-raptərəkīn nīpar mane yame nīmivəh ye nīmoptanə a? ⁴ Kwasig ikīn nīpior salem kīn nīmoptanə a, kafam pīsīn əmə. Kini nīpīg nīmnor salem kīn, mane iran raməmīr əmə ye kwermīm. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikīn? Pa rīmə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarien a, taktəkun əmə rīsī-faktə meiwaiyu mowhan mīmḥə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pīk kīn. ⁶ Kini nītamaruə mīnə tīksīn khauə, mhauvrīg əpīs nīpran, mharəh, mhatərhav, mhanīm.

⁷ Kini aoa kīsīsər ruə mīvən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mīpəh nīrkunien mə kafan yerman ruamḥə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mīmə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nīmīravəh ye nīmoptanə uə?” Kini pian a rīni-pən tukun mīmə, “Əḥə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rīni-pən tukun mīmə, “?Rhawor nakawor məknenkīn? !Kīmīru nīmīrəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanīm ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh mīn ik mhavən mhanīm ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə mīn, rīsī-faktə meiwaiyu mowhan a ye nīhu Pita mīmḥə. Nītamaruə mīnə a khauə imə, mīsəm mə ruamḥə mīn, kharəh mhatərhav mhavən, mhanīm-pən mīn ye nīkar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak mīnə mīne narmamə mīn tīksīn kisərig nəvsaoyen a, khagin pīk.

Aposol mīnə kasor nīmṭətīen mīnə

¹² Kini, aposol mīnə kīmīsor nīmṭətīen rīpsaah ye nīmri narmamə. Nīpīg mīnə fam narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Yesu kīmīsofugin apa kwənmmaan kirik apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kamni kīmə, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kīn nīsofugin-pənien tuk əriə.

¹⁴ Kamhagin, mærig nipig m-fam, narman mine nipiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nimtətien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misəruhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nīkar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrīrəh-pikin əriə tiksīn, kisəsanin. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwānu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmīr irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksīn ye kwhen kape “Sadusi” kimisor timət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharaptərəkīn aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nīmrāghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwān. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksīn kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini misher nəgkiarien rīvən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərer ye nīmrīriə. ²² Mærig nipig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətapig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mærig nipig yimisəhitə, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yaməhuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarien a, rukreikin kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “? Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kirik ritərhav-pə, mini-pən tuk əriə mīmə, “!Eh! !Narmamə minə e nīmnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!” ²⁶ Məkneikin, yaməhuə kape mobael minə rīmikīr kafan narmamə minə, mhavən mhapik aposol minə mhauə. Mærig kimnhapəh nisəukəkīnien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkīn əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nīmri kaonsel. Kini hae pris rīmnaiyoh əriə mīmə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mærig rhawor e kimiə naksor nəgkiarien kapəmīə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhani mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kimawə jakasəkeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mærig Kughen kape kaha minə tu rīmnor In rīmrāgh min. ³¹ Kini Kughen rīmivəhsi-haktə In ramkwətə ye nīkarin matuk. Mə In Yeməhuə, In Kristo kapətawə. Kughen rīmnor məknaikin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrīrəh-si ta narpīnien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhani-ərhav nar a yame yiməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rīvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarieren a, nəgkiarieren a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamhə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimri kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mimə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.” ³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel mimə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mimə in yamehuə kirik. Narmamə tiksın rəmhen kin fo hundred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan ruirkək ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipig gavman rimnaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrirkək. ³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarieren.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khauə min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nipig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarieren Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksın kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksın, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nikar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarahuvəyen tuk nipiewharu kapəməwə yamə mine khamhə-tan kin əriə.” ² Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksın. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarieren kape Kughen mhauə misowhai əmə narimnar*.” ³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarieren kape Kughen.”

⁵ Kisərig nəgkiarieren a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatəyən rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶ Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nimri aposol minə. Kini aposol minə kasərhə-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

5:36: Wok 21:38 **5:40:** Wok 4:18 **5:41:** Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13 **6:1:** Wok 4:35 * **6:2:** Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, nəməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

⁷ Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksın kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rīvəhsi-pən nəsaninien mine nihuvəyen kimin, kini in ramor pik nımtətien ye nımrı narmamə. ⁹ Mərig nəmə Isrel tiksın kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven. ¹⁰ Mərig Nanmin Rhakə rīvəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nıpig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksın mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen. ¹² Kini nəgkiarien kapəriə rımnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptərəkın in. Mharəh mhauə misərer ye nımrı kaonsel. ¹³ Mhakır min narmamə tiksın mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nıpig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴ Yımisərig min ramni mımə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rımnərəhu kimi ətawə apa kupən.’”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nımrın rukreikin məmhen kın nımrı agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mımə, “?Rhawor? ?Nəgkiarien e nəfrakisien?”

² Kini Steven rini-pən mımə, “Tatə minə, mine yo minə tiksın, sətərig kın yo. Kughen yame yerpırig In rımauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rımpəh nivən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³ Kini Kughen rini-pən tukun mımə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kın ik.’ *(Jen 12:1)*

⁴ Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nıpig ramarə aikin a, kini rımnı rımhə, kini Kughen rikır in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauə miseriaji-pə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rımauə aikin, mərig Kughen rıpəh hanə nəraiye nımoptanə kirik kimin. Kafan nımoptanə rirkək pawk, mərig Kughen rımini ta mə tukrıpiaməkeikei mivəhsi-pən fam nımoptanə e kimin. Kini rımə, ‘Nımoptanə fam e kafam mine kape kwənərəus kafam.’ Mərig ye nıpig a, Ebrahim, tını rirkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rımini-pən tukun rımini mımə, ‘Mərig kwənərəus kafam minə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kın əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mıtə əriə mhavən miseriaji newk fo handred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmə kasərik mıtə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam minə tuksəta ye tanə a, mharerig mhauə eikin e, misəhuak kimi Yo.’ *(Jen 15:13,14)*

⁸ Kini Steven rırpın nəgkiarien mımə, “Kughen rımirpen Ebrahim mımə In tukrarha huvə tuk əriə. Kini mini-pən tukun mə tukrəsıg-pən nıpıkwarien, ror nımtətien kın mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nıpig Ebrahim rırəh

kwajikovə kafan Aesak, kini ye nīpig yame ror eit kin, rəsīg-pən. Kwasīg ikin, Jakob rəsīg-pən kwajikovə kafan mīnə, iriə fam twelef yamə mīne iriə kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnher-pən pawk kin Josef, mārīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kīmīsəpəh in

⁹ Kini Steven rīrpīn mīmə, “Kaha tu mīnə kapətawə kīmīsəməkīn naorahirīə e Josef, mīseighan-pən kin in kīmī nəmə Ijip mə tukror atuə kin kape nəmə Ijip. Mārīg Kughen rīmnarha huvə tukun, ¹⁰ kini mīvəh mīragh in ye narə-ororien kafan. Kini mīvəhsi-pən nīrkunien kīmīn. Nīpig Josef rərer ye nīmri yermaru kape nəmə Ijip, yermaru a rorkeikei in, mīvəhsi-haktə in mīmə in yamehuə kīrik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mīne nautə kafan. ¹¹ Nīpig a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mīne Kenan. Kaha kapətawə mīnə, nəriə nāvīgīnien rīmīrkək, kasərīg raha. ¹² Kini mārīg rīmriə Jakob rārīg mə nāvīgīnien apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapətawə mīnə khavən aikin, in e nīrikakunien kapəriə kīmnhavən Ijip. ¹³ Kini, kwasīg ikin, iriə khavən mīn, Josef rəsik əpu in kīmī piauni mīnə. Kini yermaru kape nəmə Ijip rəm rīrkun kwənərəus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pən nəgkiarīen kīmī rīmni Jakob mīne kafan mīnə tīksīn tukhauə mīsarə iriə mīn. Iriə fam seventi faef. ¹⁵ Məkneikīn Jakob rəsok pīhiu mīvən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mīne kaha kapətawə mīnə kīmnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasīg ikin, kīmīrəh nīkīkririə kīrerīg khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmriin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnher-pən pawk kin Moses, mārīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kīmīsəpəh in

¹⁷ Kini Steven rarar mīni mīn mīmə, “Kīmīsarə mamhavən, ruə ye nīpig yame nəgkiarīen yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmī Ebrahim tukruə mor nəfrakīsīen kin. Ye nīpig a, kaha kapətawə mīnə kīmnhauə mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kīmīsarə mamhavən, yermamə pīsīn kīrik yame reīnein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nəmə Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pīk kīmī kaha tu mīnə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kīmī əriə mə tukmə kīseimək, mīsapitan kin kapəriə kwajikovə mīnə, pəh khamhə.

²⁰ “Ye nīpig atuətuk a, Moses rīmnarha. Mor kwən huvə kin.* Rīmni mīne nīsīni kwerkwaig kin ye nəkwai nīmə, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kīsīsər. ²¹ Mārīg nīpig iriū kwapitan kin in mə tukrīmhə, piakəskəh kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kini mīrəh mīvən, mamrhi rəmhen kin tīni atuətuk. ²² Kini kīmnhajoun in kin nīrkunien kape nəmə Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nīpig Moses kafan newk foti, rīkin raməsik mə tukrīvən məm narīmna iman e nəmə Isrel. ²⁴ Rarar mīvən məm yemə Ijip kīrik ramor aha-pən kīmī yemə iman ikin kīrik. Kini Moses rīmavən, masitu ye yemə iman; mīvəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai. ²⁵ (Moses, rīkin rīmoh mətə nəmə iman ikin tuksəm kharkun mə Kughen rīmnher-pən kin in mə tukrīpīk ta əriə ye nəmhəyen yame kamor irəriə; mārīg iriə kīsəm, khapəh nharkunien). ²⁶ Kəni rīkwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mir kīraru karauh əriū mīnə.

7:8: Jen 17:9-14; 21:4 **7:9:** Jen 37:11,28; 39:2,21-23 **7:10:** Jen 41:37-44 **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2 **7:13:** Jen 45:1-4,16 **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27 **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33 **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:17:** Eks 1:7-8 **7:18:** Eks 1:7-8 **7:19:** Eks 1:11-22 * **7:20:** Swatuk pīsīn kīrik tuk nukreikīnien nəgkiarīen ye v. 20, in e, “Moses rīmnarha, in kwajikovə huvə kīrik ye nīmri Kughen.” **7:20:** Eks 2:2 **7:21:** Eks 2:3-10 **7:24:** Eks 2:11-15

Kini in rīvən mə tukrini-əhu əriu mīmə, ‘!Ah! Kimiru piaumiru mīnə əmə. ? Nakwhawor mawor rahah irəmīru mīnə?’

²⁷ “Mərig əmə kwən e yame ramor hah kimi in kirik rəsua ta kin Moses mīni-pən tukun mīmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ ²⁸ ?Nakmə takhopni mīn yo rəmhen kin yame nīmnhopni yemə Ijip a e niəv uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nīpig Moses rərig nəgkiarien a, rigin, marar map. Map a Ijip mīvən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsipis kirik. Kini mirəh kwajikovə kafan mir aikin a.

³⁰ “Newk foti ruə mīvən, nīpig kirik, Moses rarar mīvən apa ye tīpəvsik ipakə tuk tukwas kirik kamni kimə ‘Sinae.’ Mīvən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen rītərhav-pə tukun aikin. ³¹ Moses rəm rakur. Kini mīvən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin mərig nəgkiarien kape Kughen ramni mīmə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mīne Aesak, mīne Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rīmnərig nəgkiarien a, rətənmīn, migin pik kin nīvag-pənien.

³³ “Kini Kughen rīni-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, mərig in ai kwənmhan e nakamərer ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mīnə apa Ijip kasərig raha pik. Kini yakamərig mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhəyen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrerig mīvən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rīrpīn mīmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kimisəpəh mīseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mīvəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ Mərig Kughen rīmīvəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rīmnher-pə kin agelo yame rīmītərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrīvəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mīvəh mīragh əriə. ³⁶ Moses a rīmnor nīmtətien mīnə tīksin nīpig rīmnamkir nəmə Isrel misap-ta Ijip misəviəfugin ye tahik a kamni kimə Red Si†, mamhauə ye tīpəvsik.

³⁷ “In e Moses mīn yame rīmīni-pən tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Kughen tukrīpivəh-si haktə profet kirik kapəriə rəmhen kin yame rīmīvəh-si haktə yo. Profet a in kimīə əmə kirik.’ (Dut 18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rīmnamarə irəriə nəmə Isrel nīpig kimiseriwək kirikianə ye tīpəvsik. In rīmnamarə irəriə kaha tu mīnə kapətawə; ye nīpig a agelo kirik kape Kughen rīmauə məkkiar kimin ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rīmīvəhsi-pən əmə nəgkiarien mīragh kimin, mə tukruə mīvəhsi-pə kimi ətawə.

³⁹ “Mərig kaha mīnə kapətawə kimnhapəh nīsorkeikeiyen mə tuksərig in. Mhapəh nīsorkeikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nərigien kapəriə kimīsorkeikei mə tukharerig-pən mīn apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tīksin kughen, pəh irəriə tukhakir ətawə. Mərig in a Moses e rīmīpik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mərig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kini ye nīpig a, irəriə kimnhavhirəkin nanmī kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar mīragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini mīsor nəvigīnien ehua kirik, rikirəriə rīmnagien tuk nar yame irəriə kimnhavhirəkin. ⁴² Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nīmeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhou mīnə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni ye nəkwəkwə kape profet mīnə mīmə,

7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 7:35: Eks 2:14 † 7:36: Red Si nīpran rīmə, “Tahik nuwig rīpsaah aikin.” 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33 7:38: Eks 19:3 7:41: Eks 32:2-6

“!Nāmā Isrel! Kīmiā nīmīsarā ye tīpəvsīk kape newk foti, mamhauh nar mīragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?mə naksəhuak-pə kīn kīmi Yo uə? !Nīkam!

⁴³ Nīpig mīnā fam kīmiā nakamharəh nīmā tapolen yame kaməhuak kīmi Kughen Yermaru ikīn, mərīg yerkimīā naksəhuak kīmi kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmī kəmhou kape kughen kapəmīā Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmīā.

Ror məkneikīn, jakher-ərhav kīn əmīā takasarə apa isok, (Amos 5:25) taksarə apa Babilon, ye nīkarīn pən.”

Steven ramni mə nāmā Isrel kīmīseinein nīprai nəgkiarīen e “Nīmā kape Kughen”

⁴⁴ Kīni Steven rarar mīni-pən tuk əriā mīmā, “Nīpig kaha tu mīnā kapətawə kīmīsarā ye tīpəvsīk, kapəriā kīrik aikīn nīmā tapolen yame kaməhuak kīmi Kughen ikīn. Nīmā a, Kughen rīmīni-pən tuk Moses mə tukrīvhirəkīn; kīni Moses rīmnor atuatur ye nīrkunien yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmīn.

⁴⁵ Kwasiḡ ikīn, nīpig Josua rīmīkīr kaha kapətawə mīnā mhauə mīsəkota nāmā Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermīriā, iriā mharəh nīmā tapolen a mhauə iriā min. Nīmā tapolen a rīmīnəmīr meriāji-pə nīpig kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rīmnorkeikei pīk King Deved. Kīni Deved rīni-pən tuk Kughen mīmā, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mīpəh yakor nīmā kīrik kafam, pəh Ik takamarə ikīn.’ (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mərīg nīmā ai, King Deved rīmīpəh nīvhirəkīnien. Mərīg King Solomon əmə e in rīmīvhirəkīn. ⁴⁸ Mərīg Kughen, In yerpīriḡ pīk. Rīpəh narəyen ye nīmā yame yermamə əmə ravhirəkīn. Rəmhen kīn nəgkiarīen kape profet yame rīmīni mīmā,

⁴⁹ “Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mīne tokrei tanə.

?Nakharkun mə taksor naha nīmā yame Yo jakamarə ikīn? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapīs ikīn?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rīmnor narīmīnar fam? Yo pīsīn əmə yīmnor narīmīnar fam ye tokrei tanə.” ’ ’ (Aes 66:2)

Steven ramni mə nāmā Isrel kīmīsəpəh profet mīnā fam yamə mīne Kughen rīmīnher-pə kīn əriā

⁵¹ Kīni Steven rarar mīni-pən tuk əriā mīmā, “!Ah! Kapəmīā kapə rīskai pīk. Kapəmīā nəriḡien rəpīḡnap rəmhen kīn nāmā khapəh nīsəhuakien. Kīmīā nakhapəh nīsorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kīmīā naksəmhen kīn kaha kapəmīā mīnā kupən. Nakasətapīḡ əmə kīn Nanmīn Rhakə nīpig mīnā fam. ⁵² Profet mīnā kupən kīmīnhani-ərhav nəgkiarīen kape Kughen, mərīg kaha kapəmīā mīnā kīmīsor has pən kīmī əriā fam. Mīshopni mīn profet mīnā kupən yamə mīne kīmīnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kīni taktəkun ai kīmīā mīn nakaseikuə mhakuraopən ye nīmetai Yemə Atuatuk a kīni mhauh In mīshopni. ⁵³ Kīmīā nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo mīnā kwənhavəhsi-pə ta, mərīg kīmīā nakhapəh nīsorien nəkwān.”

Iriā kīmīsarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rīmīnəḡkiar fam, narmamə kape kaonsel mīnā kīmīsəriḡ, niemhaa rhai əriā, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərīg Steven, Nanmīn kape Kughen rukwar iran. Kīni in marha faktə apa ye neai, məm nīkhakien kape Kughen; kīni məm mīn Yesu ramkwətə ye nīkarīn matuk. ⁵⁶ Kīni mīni-pən tuk əriā mīmā, “Səmru. Yakaməm napuə rīmīnəkwaḡ, mə Ji Yermamə ramərer ye nīkar

Kughen matuk.”† 57 Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nīmätirgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. 58 Mharaptərəkīn in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwānu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

59 Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mimə, “Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmik ye kwermim.”§ 60 Mənimkur mokrən ehua mimə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rimini fam nəgkiarien a, kini mimhə.

8

1-2 Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksīn khauə mharəh nīprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nīpig a, Sol mine in minə tiksīn kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwānu minə tiksīn apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. 3 Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nīpiraovīn yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarien Huvə apa Sameria

4 Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. 5 Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwānu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. 6 Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmətətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. 7 Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimisəta irəriə. Nīpig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nīkariə rəpou, mine yamə mine nīhuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. 8 Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

9 Yerkwānu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmətətien ye norien kape yarmhə minə, ye nīmri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mimə in yamehuə kirik. 10 Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’” 11 Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nīpig ripsaah in ramor əriə kisakur kin nīmətətien yamə mine in ramor. 12 Mərig nīpig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mine nīpiraovīn yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. 13 Kini ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmətətien yamə mine Filip rimnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

† 7:56: Daniel min rimnəm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nīkar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14. § 7:59: Yesu rərəhu-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. 7:60: Luk 23:34 8:3: Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

¹⁴ Nīpīg Aposol mīnə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarrien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mīne Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nīpīg kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriū mwəhuak-pən ye nəmə mīnə e mə tukhavəh Nanmīn kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmīn Rhakə rīpəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mīne Jon kwərəhu-pən kwermiriū ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmīn kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rīmnəm mə Nanmīn kape Kughen rīmavən ye nīmraghien kape narmamə nīpīg aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriū irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rīpik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriū ¹⁹ maməkeikei kimi əriū mīmə, “Takravəhsi-pə mīn nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmīn kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mīmə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mīrkək kimiru min takravən ye nap ehə! ?Nakmə nakirkun nivəhyen nīmri nihuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən apnəpīg əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien mīnə e kapəməwə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nīmri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nīpīg mīnə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rīmnəruk ətən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rīni-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nivəhyen narpīnien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəgkiarrien kape Yesu Yermaru, mīne narīmnar yame In rīmnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrareriğ miravən Jerusalem. Nīpīg kiravən, mirani-ərhav Nəgkiarrien Huvə kape Kughen apa yerkwānu mīnə kape nəmə Sameria.

Filip rīmnəgkiar iriū yemə Itiopia kirik

²⁶ Nīpīg kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mīni-pən tukun mīmə, “Takhekimter, məri-pən swatuk e ye tīpəvsik, yame rīpis e Jerusalem muə mīpis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem mīnəhuak. ²⁸ Rīmavən məhuak-ta apa Jerusalem, mireriğ mīnamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rīmirai. ²⁹ Kini Nanmīn Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mivən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rīmirai. Kini Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun nīprai nəgkiarrien e nakaməvheikin uə nīkam?”

³¹ Kini yamehuə a rīmə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriū min.

³² Nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mīmə,

“In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nīpīg kimnəkis nīmriin

8:17: Wok 19:6 * **8:27:** “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwīn, məm, morkeikei, moriah in.

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kimnor naurisien kim in, kivəhsi-pən narpinien kirik kimin yame ripəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kivəhsi-ta nımraghien kafan ye tokrei tanə e.” *(Aesea 53:7-8)*

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhagin? ? Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nəgkiarien kirikianə əmə yame rinaməvheikin minamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kimin.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mırəuə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mımə, “?Im-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nıkam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mımə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mımə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer min ye tame nu, məkneikin Nanmin kape Kughen rivəh-si ta Filip kini yamehuə a ripəh min nəmien, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwanu a Asdod. Kini mivən apa yerkwanu minə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rimnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nipig a, Sol rimnamni has hanə narmamə kape Yesu minə mə tukraməkeikei mhopni əriə. Marar, mivən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrirai nəkwəkwə kirik rivən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mımə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uə nipiraovin, tukriraptərəkın əriə, mipik əriə mhauə apa Jerusalem. ³ Nipig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴ In rimamir, mərig nəgkiarien kirik ramni mımə, “! Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rini-pən tukun mımə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶ Mərig takhekimter, mivən apa yerkwanu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mine.”

⁷ Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarien a, mərig khapəh nisəmien yermamə kirik. ⁸ Kini Sol rheimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermın mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kini raməmır nipig kisisə, nımrin ripəh narhayen, mipəh nəviginien, kini mipəh ninimien nar kirik.

¹⁰ Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rimnokran kin ye nəmrərhavyen kirik mımə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mımə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹² In rimnəm nəmrərhavyen kirik məm mımə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərəhu-pən kwermın iran mə nımrin tukrihuvə min.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukrīraptərəkīn narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mīmə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukrini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine nəmə Isrel min. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhayen tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Mərəhu-pən kwermīn ye Sol mīmə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimrim, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimtərhav-pə tuk ik ye swatuk nīpig nimnamuə eikin e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin nīrigəvi kəmam rier ta ye nimri Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nīpig a kor min baptaes iran. ¹⁹ Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nīpig tiksīn apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰ Kini nīpig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

²³ Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nīpig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwānu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehuə kirik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwānu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimnəsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimnəm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mīmə Sol rimipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimnamarə iriə miriə mamvən yerkwānu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nīpig in minə tiksīn kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwānu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwānu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rĭmnor huvə nĭhu kwən kĭrik nhagĭn e Aeneas

³² Mərig Pita rĭmnəriwək mamvən ĩkĭn mĭnə; nĭpĭg kĭrik rĭvən mamarhə-pən kĭn nəməhuak mĭnə apa Lida. ³³ Aĭkĭn a, rĭmnəm yermamə kĭrik nĭkarĭn rĭmhə. Kwən a reĭneĭn nəriwəkĭen. In rĭmnapĭr əmə merĭaji newk eit. Kwən ai nhagĭn e Aeneas. ³⁴ Kĭni Pita rĭni-pən tukun mĭmə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə mĭn nĭpram, ĩk takhuvə mĭn. Takhekĭmter mərpvĭn-ərpvĭn kafam nĭmakuə məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rĭhekĭmter. ³⁵ Kĭni nəmə Lida mĭne Saron kĭsəm in, kĭsarar ye nəriĭgien kapəriə mamhakwasĭg kĭn Yesu Yermaru.

Pita rĭvəh mĭragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovĭn kĭrik aĭkĭn ramni nəfrakĭsĭen ye Yesu, nhagĭn e Tabita Dokas. * Pian a, nĭpĭg fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah mĭnə. ³⁷ Nĭpĭg a, rĭmĭvəh nĭmhəyen kĭrik, kĭni mĭmhə. Kəkwi, kor huvə nĭpran kĭrəh kərəhu-pən ye nĭmə ye kwənmhān apa yerpĭrĭg əgkəp. ³⁸ ĩkĭn a Jopa ĩpakə əmə tuk Lida, ror pən, nĭpĭg narmamə kape Yesu mĭnə apa Jopa kĭsəriĭg mə Pita raməmĭr apa Lida, kĭsher-pən kĭn yermamə kĭraru kĭravən mwəm in. Mĭweikeikei kĭmĭn mĭrəmə, “Ĭriwak aihuaa muə.”

³⁹ Kĭni Pita rarar mĭkwasĭg kĭn əriū. Kĭni rĭvən mĭtərĭhav-pən tuk əriə, khakĭr in mĭshaktə mhavən ye kwənmhān apa yerpĭrĭg əgkəp. Kĭni nĭpĭahuaru mĭnə khamhə-tan kĭn əriə, ĩriə fam khauə, mĭsərər rao rao kĭn. Mĭsasək, mĭshajoun Pita kĭn neĭpən yame Dokas rĭmĭjir nĭpĭg rĭmnamragh.

⁴⁰ Kĭni Pita rĭher-ərĭhav kĭn əriə, kĭni mənĭmkur məhuak. Mĭwag-pən məm pian ai ruamhə ta mĭni-pən tukun mə, “Tabita, hekĭmter.” Məkneĭkĭn pian ai rarhə-pən məm Pita, kĭni mhəkĭmter məkwətə. ⁴¹ Kĭni Pita rasitu ĩran mĭvi haktə in, ai rərər. Kĭni Pita rokran kĭn narmamə yamə mĭne kamhān nəfrakĭsĭen ye Yesu mĭne nĭpĭahuaru yamə mĭne khamhə-tan kĭn əriə khauə, kĭni rhajoun əriə kĭn pian a mə ruəmragh mĭn. ⁴² Kĭni nəvsaoyen kĭn norĭen a rarkurao fam ye Jopa. Kĭni narmamə khapsaah khauə mĭshatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kĭni Pita rarə mĭn apa Jopa ror tu, ĩriū yermamə kĭrik nhagĭn e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeĭnə ye tĭki kau mə tukjĭr kor narĭmnar kĭn.

10

Kughen rĭmnəgkĭar kĭmi Konĭlias

¹ Yermamə kĭrik, nhagĭn e Konĭlias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kĭrik kape mobael mĭnə kamni kĭmə “Mobael kape Itali.” ² In mĭne kafan mĭnə ĩriə kamhasĭai pĭk Kughen kape nəmə ĩsrel. Kĭni in mĭvəhsi-pən mane ehūə kĭmi yavən hah mĭnə. Kĭni nĭpĭg m-fam, raməhuak kĭmi Kughen. ³ Nĭpĭg kĭrik, ĩpakə tuk tri klok yenaiyu, ye nĭpĭg atuatur kape nəhuakĭen, rĭmnəm nəmrərĭhavyen kĭrik, məm huvə mə agelo kĭrik kape Kughen rĭmauə tukun mĭmə, “!Konĭlias!”

⁴ Kĭni Konĭlias rĭĭĭn pĭk marhə-əterĭk ĩran, mĭni-pən tukun mĭmə, “Ĭwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kĭni agelo a rĭni-pən tukun mĭmə, “Kughen rĭnəriĭg ta nəhuakĭen kafam. Mĭnəm ta norĭen mĭnə kafam, mə ĩk nĭmnasitu ye yavən hah mĭnə. Kĭni In raməriĭg ĩk. ⁵ Taktəkun ai, ĩk takher-pən kĭn narmamə tĭksĭn khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakĭr yermamə kĭrik mhauə ĩkĭn e. Yermamə a, nhagĭn əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə ĩriū yermamə kĭrik nhagĭn e Saemon yame

* **9:36:** Nhag pian a, ye nəĭĭarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəĭĭarien kape nəmə ĩsrel, ramni “Tabita.” Nĭpran ramni nar mĭragh huvə kĭrik kamni kĭmə “dia.”

in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nimə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kīraru mine mobael kīrik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu min iran, mə irisir tukrhuə mīrhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmərəhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kīrhivən apa Jopa.

Pita min rəm nəmərəhavyen kīrik

⁹ Kəni rəkwanir kin, yerkwēiha, nīpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhītərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, minəmkərəv pik. Kini nīpig kamavaan hanə nan, in rəm nəmərəhavyen kīrik. ¹¹ Məm mə napuə rīmnəkweg. Rəm nar kīrik rəmhen kin tapolen ehuə rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nīkarin minə. ¹² Kini nar mīragh minə pīsin pīsin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pīsin pīsin. ¹³ Kini rərig nəgkiarīen kīrik ramni mimə, “Pita. Hekimter, muh nar mīragh minə a kīrik mən.”

¹⁴ Kini Pita rīni-pən tukun mimə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nīmrim.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarīen a rīmə, “Takpəh nīniyen mə nar kīrik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikīn, kīrəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kīrhivən mīrhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun nīprai nəmərəhavyen yame in rīmnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rīmnher-pən kin ərisir, kīrhuə. Mīrhaiyoh kin nimə kape Saemon, mīrhuə, mīrhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan. ¹⁸ Kini mīrhokrən mīrhimə, “!Ei! ?Yermamə kīrik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kini Pita ramətərig hanə kin nīprai nəmərəhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rīni-pən tukun mimə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rikim tukrīpəh nəsikien mə to nakpəh nīkwasiɡien kin ərisir, mərig in ai Yo e yīmnher-pə kin ərisir mə tukrhurə.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mīni-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kīmisir nakarharhakīn. ?Nakrhimə rhawor?”

²² Kini kīrhimə, “Yamehuə kīrik kape mobael, nhagin e Konilias, rīmnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kīrik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kini nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kīrik kape Kughen ruə mīni-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwānu. Pəh in rərig nəgkiarīen kafam.” ²³ Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rīvən məm Konilias mhoprai nīprai nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwərə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksīn ye yerkwānu a Jopa, khakwasig min kin. ²⁴ Kəni rikwamer min kin, rīvən mītərhav pən yerkwānu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rīmnokrən kin əriə, kaseito kin Pita. ²⁵ Nīpig Pita rīmavən yerkwānu kape Konilias, Konilias ruə mənīmkur ye nīhu Pita mivəhsi-pən nīsiayen kīmin. ²⁶ Mərig Pita rīvəh-si haktə min in, mīni-pən tukun mimə, “Hekimter. Yo min yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwægkiar, miravən apa imə, kini Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin. ²⁸ Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmien kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavəniēn ye nəkwai nimə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhapəh nisəriwak-kwisien. Mərig Kughen rimnhajoun yo mə jakpəh niniyēn mə narmamə tiksīn kisəmkimik ye nimirin uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nipig naksokrən kin yo mə jakuə eikin e, yakpəh nipəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mīmə, “?Kimiə nimisokrən kin yo tuk naha?””

³⁰ Kini Konilias rini-pən tukun mīmə, “Nipig kisisər ruə mivən,* ye tri klok yenaiyu, ror məkneikin taktəkun, yo yimnaməhuak ye nəkwai nimə kafak. Taktəkun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsiə, rimatərhav-pə, mərəer ye nimirik. ³¹ Mini-pə tuk yo mīmə, ‘Konilias. Kughen rinərig ta nəhuakien kafam. Rimnəm ta norien minə kafam, mə ik nimnasitu ye yavən hah minə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksīn khavən apa yerkwānu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiyen ye tiki kau tuk nijirien mor narimnar kin. Nimə kafan ramərəer ye nikar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktəkun əmə yimnherpre kin kwərə misir e, mə tukrhikir ik mirhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərəer ye nimir Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiariēn yame Kughen rimivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əməwə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rimirpen narmamə ye kantri pisin minə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mīmə, “Taktəkun yakwirikun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasiai In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiariēn yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiariēn Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərinuyen tuk nhatətəyēn ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam. ³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar minə a ripirikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmin Rhakə kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsaninien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narimnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwānu minə tiksīn apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərakin-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanim kwis kimawə min nipig rimimragh min ye nimhəyēn. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əməwə mīmə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə

* **10:30:** Nipig nəmə Isrel kasəvheikin nipig minə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nipig minə. Nar Isrel kisəvheikin nipig minə a mhamə “nipig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kimsəvheikin nipig minə a, tukhani mhamə, “nipig kisisər.” **10:34:** Dut 10:17; Rom 2:11 **10:37:** Mat 4:12-17 **10:41:** Luk 24:42-43; Wok 1:8

yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatəta ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mimə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kaskəh min iriə min.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimiə miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mimə, “Nipig yimnaməmīr apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimrim.’ ⁹ Kini yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mimə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nipig atuaturk əmə a, kwərə misir kisisər krhitərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmīr ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mirhikir yo mirhuvən apa Sisiria. ¹² Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³ Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴ In tukrini-pre nəgkiarien kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.’

¹⁵ “Kini nīpīg yīmīsəgkiar hanə, Nanmīn kape Kughen rīmneiwaiyu ye nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə rəmhen kīn yame rīmauə irətawə e nəmə Isrel kupən.

¹⁶ Kini rīkīk raməsīk nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rīmīni kupən mīmə, ‘Jon rīmnor baptaes irəmiə kīn nu; mərīg tukrīpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kīn Nanmīn Rhakə.’ ¹⁷ Kini tukmə Kughen rīvəhsi-pən nīhuvəyən a Nanmīn Rhakə kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə rəmhen kīn yame rīmīvəhsi-pə kīmi ətawə nīpīg kītawə kīmnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nīni-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror mīn kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə.”

¹⁸ Nīpīg iriə kīsərig nəgkiarien a kape Pita, kīsapnāpīg. Mīsəgnəgin Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen rīmnor ta swatuk tuk narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, iriə mīn kharkun nīsarien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrīvəh mīragh əriə.”

Niməhuak apa Antiok

¹⁹ Kini mərīg, kupən, nīpīg Sol mīne in mīnə tīksīn kīmīshopni Steven, mīsasar masor-ahas-pən mīn kīmi narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu, kīsap, mhavən isok. Iriə tīksīn kīsap mhavən apa Fōnisia, tīksīn apa Saepiras, kīni tīksīn khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. Kini mərīg kasəgkiar əmə kīmi nəmə Isrel. ²⁰ Mərīg tīksīn, iriə nəmə Saepiras, mīne Saerin, kīmnəhuə apa Antiok, kīni mamhani-ərhav mīn Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹ Kini Kughen rīmnasitu irəriə, narmamə khapsaah kīsasar ye nərigien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²² Nəməhuak mīnə apa Jerusalem kīmīsərig nəvsaoyen kīn, kīni kīsher-pə kīn yermamə kīrik nhagin e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mītərhav-pə, məm mə Kughen rīvəhsi-pən ta nīhuvəyən kīmi nəmə aikīn, kīni Banabas, rīkīn ragien pīk. Mamor kwirīg kīmi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tīm tīm Yesu Yermaru yerkiəriə m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huvə kīrik. Nanmīn kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyən kafan rīskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasig kīn Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasīg ikīn, Banabas rīvən apa Tasas mamarha-kīn Sol. ²⁶ Nīpīg rīmnam Sol, rīkīr, iriū mīravən apa Antiok mwarə apaikīn kape newk kīrikianə. Mwofugin iriə nəməhuak mīnə aikīn, mawəvəhwag kīmi narmamə khapsaah. Ikīn a Antiok, kīmīrikakun kīni narmamə kape Yesu Kristo mīnə kīmə, “Kristin.”

²⁷ Ye nīpīg a, profet mīnə tīksīn khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ Iriə kīrik, nhagin e Akabus, Nanmīn Rhakə ramarə iran, rīmīrkun məkupən mīmə sweiwei ehua kīrik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rīmauə mīnor nəfrakisien kīn ye nīpīg yame Klodias rīmnamehuə ye nəmə Rom). ²⁹ Kini narmamə kape Yesu mīnə apa Antiok kīmīsorkeikei mə tuksa-situ ye narmamə kape Yesu mīnə apa Judia, mīsher-pən kīn mane kīrikianə kīrikianə yame ratuatuk ye nīrkunien kapəriə. ³⁰ Kīsor məknakīn, mīsərhupən mane a ye kwermī Banabas mīne Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermī elda mīnə ye nīməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rīmīrəhsi-ərav Pita ye kalabus

11:15: Wok 10:9-48 **11:15:** Wok 2:4 **11:16:** Wok 1:5 **11:18:** Wok 13:48; 14:27 **11:19:** Wok 8:1-4 **11:22:** Wok 4:36 **11:25:** Wok 9:30 **11:28:** Wok 21:10 **11:30:** Wok 12:25

1 Ye nīpīg a, king kape nāmā Rom, nhagin e Herod*, rīmīraptērākin nāmāhuak mīnā tīksin mīmā tukruh ārīā. 2 Mīni-pān tuk kafan narmamā mīnā mā tukhavān mharaptērākin Jemes, piau Jon, mīsāraru-ta kapān kapā. 3 Kīni rīmnhopni-ta Jemes mām mā nāmā Isrel, rīkiriā ragien tukun, rarā mīni-pān mīn tuk kafan narmamā mīnā mā tukharaptērākin mīn Pita. Kīraptērākin Pita ye nīpīg kape nāvīginien ehua e kamni kīmā “Nānien Bred yame yis rīrkāk iran.” 4 Kharaptērākin Pita, mhrāhsi-pān ye kalabus. Kīni Herod rīmīni mā mobael 16 tuksärer əswasig kīn, kuas kuas ye aoa mīnā fam, yenpīg mīne yeraan. Herod rīkin ramāsik mīmā nīpīg nāvīginien ehua tukror infamien, in tukrīkīr Pita muə ramärer ye nīmri mīrh. 5 Mārīg nīpīg Pita ramāmīr hanə ye kalabus, nāmāhuak mīnā kasāhuak əusik-əusik tukun.

6 Kīni tīkāni rākswamīr kīn, Herod rīmā ta mā tukrārīp Pita ye nīmri mīrh. Mārīg yenpīg, Pita ramāmīr ye kalabus mamapīr ye kwerkwan ye mobael mīr kīraru. Karkwəji in kīn jēn kīraru: kīrik ramāker-pān ye kwermī mobael kīrik, kīrik ramāker-pān ye kīrik. Kīni mobael kīraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. 7 Taktəkun əmə, agelo kape Kughen rītirhav-pə tukun. Kīni māsīā rakhak ye nəkwaī kalabus. Kīni agelo a rīnhai kwerkwaī Pita mīmā, “Ei. !Ərer aihuaa!” Taktəkun əmə jēn mīr yame e kawāker-pān ye kwermī Pita kīmīraier-ta atuk.

8 Kīni agelo ai rīni-pān tukun mīmā, “Vəhsi-pān kafam sot mīne sandel.” Kīni Pita ror nar yame agelo rīmīni. Kīni agelo a rīni-pān tukun mā, “Takvəhsi-pān kafam kot, mīkwasig kīn yo.” 9 Kīni Pita rīkwasig kīn, mīratərhav ye nəkwaī kalabus. Mārīg in rīpəh nīrkunien mā nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakīsien kīn; rīkin rāsik mā ta mā in ramāmīrərhav əmə. 10 Kīni iriū kīrauə mwapita mobael yame ramärer əkupān mamarha, kīni mīrauə mwapita yame ror kīraru kīn. Kwasig ikin, kīrauə mīratərhav-pə ye kwəruə yame kīmnor kīn aean. Kwəruə a kamtərhav-pān ikin, kamavān Jerusalem. Kīni ye nīpīg a, kwəruə ai rəhitə atuk, kīni iriū kīratərhav. Mawəriwak ye swatuk mīravān. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvān.

11 Məkneikīn, Pita, rīkin rarā, kīni rīmā, “Ei. Yakəm yakīrkun mā nar e in ror nəfrakīsien kīn. Yesu Yermaru rīmnhēr-pə kīn agelo kafan mā tīkrīrəh-si ta yo ye kwermī King Herod mīne narīmīnar mīnā yame nāmā Isrel khamə tuksor irak.”

12 Pita rām rīrkun mā Kughen ruīrīsīn in, taktəkun əmə, rīvān imei Meri, nīsīn Jon Mak. Narmamā khapsaah kwənhauə ta ye nəkwaī nīmā a masəhuak.

13 Kīni Pita rāsik-əsik tapīg ye nīmā a. Kīni yasitu kīrik, nhagin e Roda, ruə mā tukrəhitə. 14 Kīni in mārīg rīki Pita, ruīrkun mā Pita a; kīni rīkin ragien pīk tukun, kīni mərūkīn nəhitəyēn, kīni maiyu əmə mīvān mīni-əsah-pān iran mīmā, “!Ei! Narīmīnə əpə. Pita ramärer ye kwəruə apa iruə.”

15 Kīni iriā khani-pān tukun mhamə, “Nīkam. Nakeno-eno.”

Kīni raməkeikei mamni mīmā, “Nīkam. Yo yakamni əfrakīs.”

Kīni iriā khani-pān tukun mhamə, “Nīkam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

16 Mārīg Pita ramärer hanə iruə mamāsik-əsik tapīg. Kīni iriā khavān mīsəhitə, mīsəm in, kisakur kīn. 17 Kīni Pita rīmīni-əhu ārīā mā tukhapim. Kīni maməvsao kīn Yesu Yermaru rīmivəhsi-ərhav in ye kalabus. Kīni mīmā, “Taksəvsao kīn kīmi Jemes† mīne kītawə mīnā tīksin.” Rəgkiar ta kīni map.

18 Kāni rīkwamer kīn, yenpīg-yenpīg, mobael yamə mīne kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh ārīā mīnā kīn, mārīg kīseinein mā naha nhagin

* 12:1: King e nhagin e Herod Agripa. Pəh nien mā Herod Antipas. 12:10: Wok 5:19 † 12:17: Jemes e ror pīsīn ye Aposol Jemes yame King Herod rīmnhopni kupan (ye Wok 12:2).

rinnor Pita. ¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakın Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərıp mobael mīnə a ye nimir mīrh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nāmə Rom, kini rimhə

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nipig a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukripəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisəruəhu nəmərinyen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rivən min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nipig yame Herod rimini mə tukrəm əriə iran, kini rivəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mivən məkwətə ye kwənmhan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi əriə.

²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³ Mərig Herod ripəh nivəhsi-haktəyen Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom mīnə kisən tpeiwə iran, rimhə.

²⁴ Ye nipig a, nəgkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet mīnə mine nəmhajoun mīnə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yemapig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nipig kirik, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mīmə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriu tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nipəhyen nəviginien, kini misəruəhu-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk niwəhsihaktəyen əriu. Kini misher-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarien Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakə rivəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nəkwai nimə kape nufuginien mīnə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimnasitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehuə. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarien kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah

Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nægkiarien kape nāmā Gris, kamni kimā “Elimas, ” nīpran ramni mā “kleva.”) Ramarkut mā tukrukreikin nāriгийн kape yamehuā a, mā tukrīpēh nīniyen nāfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimā Pol,* Nanmin kape Kughen ramarā iran. Rarhāpān mām kleva a Elimas, ¹⁰ mini-pān tukun mīmā, “Ik kwajikovā atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvā. Ik yermamā kape tāvhaḡā hah mine neikwāyen. Nīpīg m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktākun āmā, kwermi Kughen tukrīrap ik, nīmrīm tukrīpis. Takpāh nām-pipom-ien nīkhakien.”

Taktākun āmā kleva ai rām nātōkien rāpignap muā muvrig āpis nīmrīm. Kini in rīmnāriwāk māmārav-ārhaḡ āmā māmārkut mīmā yermamā kirik tīkrīvāh kwermīn mīkir in. ¹² Kini gavman a rām nar a rīmnor, rakur pīk kin nāvhaḡien kape Pol mine Banabas, kini māmni nāfrakisien ye nægkiarien kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravān apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minā tīksin kīmnhavān apa Pafos, mhavān ye rao ehūā kirik, mhavān apa kwānmhan kirik kamni kimā Pamfilia. Mhavān mhavhiak ye yerkwānu kirik kamni kimā Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rīmnāpāh āriā ikin mīrerīg māmāvān apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriā kisārar apa Pega, mīseriwāk māmāhavān apa yerkwānu kirik kamni kimā Antiok, apa Pisidia. Ye nīpīg kape Sabat, khavān ye nākwai nīmāhuak kape nāmā Isrel, mīsākwtā. ¹⁵ Kāvheikin nākwākwā kape Loa kape Moses mine nākwākwā kape profet minā kupān, kini kwasīg ikin, namehuā kape nīmāhuak minā kisaiyoh āriā mhamā, “Yo minā tīksin. Tukmā kīmīā nakāmāhavāh nægkiarien kirik tuk nāri-p-tīm-tīmien nāmā iku, hani-ārhaḡ.”

¹⁶ Kini Pol rēkīmtē, mīni-āhu āriā mā tukhāpīm, kini mīmā, “Nāmā Isrel, mine nāmā iku pīsīn pīsīn minā yamā mine nakhasiai Kughen kape nāmā Isrel, kīmīā fam taksātāriḡ kin nægkiarien kafak. ¹⁷ Kupān, Kughen kape nāmā Isrel rīmīrpen kaha kapāmawā minā, kini nīpīg kīmīsārā rāmhen kin yepsīpis minā Ijip, Kughen rīvāh-si haktā āriā mor āriā khauā mhāpsāah. Ye nāsānīnien ehūā kafan, In rīrāh-si-tā āriā ye kwermi nāmā Ijip. ¹⁸ Kini khavān mīsārā ye kwānmhan ākwak mīseriāji newk foti, masor tāvhaḡā hah; mārīg Kughen rapāh nīpāhyen āriā. ¹⁹ In rīmnor narmāmā minā kape nāmā Isrel kamhauh gavman minā kape tanā seven yamā mine kasarā ye tanā a Kenan; kini mīvāh-si-pān tanā a kapāriā kīmī rīpmawā minā, mā kapāriā. ²⁰ Narimnar a rīmnor rīvāh nīpīg rāmhen kin newk 450.

“Kwasīg ikin, Kughen rīvāh-si haktā namehuā kapāriā minā mā tuksarmaru irāriā, mhauā mīseriāji nīpīg kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nīpīg a in a, kīmīsaiyoh Kughen mhamā iriā kisōrkeikei mā tukhāvāh-si-haktā king kirik kapāriā. Kini Kughen rīvāh-si haktā yermamā kirik nhagin e Sol, kwajikovā kape Kis. In kwānārāus kape Benjamin. Sol rīmnēhuā irāriā rāmhen kin king kapāriā kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rīrāh-si-āhu Sol, kini mīvāh-si-haktā Deved mor king kin kapāriā. Kughen rāgnāḡin King Deved mīmā, ‘Yakām yakirkun mā Deved e, kwajikovā kape Jese, norien kafan ratuatur ye rikik. In yermamā kirik in ramor rikik.’

(1 Saml 13:13; 16:12)

* **13:9:** Nhag e “Sol” in nægkiarien kape nāmā Isrel; kini nhag e “Pol” in nægkiarien kape nāmā Rom. Nīpīg Sol rīmāvān mor wok iriā nāmā Rom, māmāri-pān narāyen kapāriā, mukreikin nhagin muā nægkiarien kape nāmā Rom. **13:11:** Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20

²³ “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimi-pən tuk əriə mīmə, ‘?Kimiə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimi ta. Takasətirig kin yo. Yermamə kirik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mīmə yo jakrisin ta nərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo minə tiksın, kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimiə nəmə tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarieren kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran. ²⁷ Nipig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarieren kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkneikin, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarieren kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəm-pawk-ien mə In rimmor norien has kirik yame ratuatuk mə tukrimhə tukun, kini kisarar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarieren kape profet minə kupən. Kimnarəh-si-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəəg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimmor In ramragh min ye nimhəyen. ³¹ Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piautawə minə e, nəmə Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamə In rimimragh əfrakis.

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarieren Huvə kimi əmiə. Nirpenien yame Kughen rimi-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nimikipriə. Rimmor Yesu rimragh min ye nimhəyen, rəri-pən nəgkiarieren ye Ol Sam japta tu yame ramni mīmə, “Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towei.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyen kafan, mərig In tukripəh min nimhəyen; nipran to rapəh nəmətitien. Kini mamni mīmə,

“Yo jakvəhsi-pre nihuvəyen kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakwəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarieren pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Ik to nakpəh nipəhyen mə niprai yemə rhakə kafam tukrəmətit.’

(Sam 16:10)

³⁶ “Nipig King Deved rimamragh, in mamor narimnar yame Kughen rorkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nipran ruəmətit ta. ³⁷ Mərig niprai Yesu yame Kughen rimmor rimragh min ye nimhəyen, in ripəh nəmətitien.‡

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksın, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarieren yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhamə Yesu rimmor swatuk mə Kughen tukrirəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen ripəh niniyen mə in

13:23: 2 Saml 7:12-16 13:24: Mat 3:1-2 † 13:25: Nəgkiarieren e kape Jon Baptaes raməmir ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27. 13:28: Mat 27:22-23 13:29: Mat 27:59-60 13:31: Wok 1:3,8 ‡ 13:37: Aposol Pita min rimmhoprai nəgkiarieren ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35.

yemə atuaturuk. Məriḡ narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukrini mə iriə nəmə atuaturuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasəriḡ əmiə, pəh nəḡkiarien kape profet minə tukriḡpəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mimə,

“!Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhoprai-pre kimi əmiə, to kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nəriḡien Nəḡkiarien Huvə

⁴² Kini nipiḡ Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrareriḡ-pə min, mwəḡkiar min kin kimi əmawə.” ⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksın nəmə Isrel, mine tiksın nəmə tanə pişin pişin yamə mine kimisəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriū kawəḡkiar kimi əriə mwor kwiriḡ kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyen kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khauə misofugin mə tuksəriḡ min nəvsaoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriū kiravən tuk nəmə tanə pişin minə

⁴⁵ Məriḡ nəmə Isrel tiksın kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəḡkiarien kafan. ⁴⁶ Məriḡ Pol mine Banabas krapəh niraḡinien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəḡkiarien kape Kughen mwəkupən kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimiə nakasəpəh nəḡkiarien kapəmru ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nimraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pişin pişin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rimivəhsi-pə ta nəḡkiarien kimi əmawə mimə,

“Yimnor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mini-ərhav swaturuk yame jakvəh miragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.’ ”

(Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nipiḡ narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisəriḡ nəḡkiarien a, rikiriə ragien pik. Kini kasəḡnəḡin Kughen tuk nəḡkiarien kafan. Kini narmamə yamə mine Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nimraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəḡkiarien kape Kughen ritərhav miḡvən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kimnhavən misəm nipianehuə yamə mine kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mine nəmehuə minə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mine Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Məriḡ iriū kwarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəriū [mwor nimtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik riḡpəh nəmhenien.] Kini kiravən apa yerkwanu a, Ikoniam. ⁵² Məriḡ narmamə kape Yesu minə apa Antiok, Nanmin kape Kughen rukwar irəriə; kini rikiriə ragien.

14

Pol mine Banabas kimiravən apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimiwauru-pən ye niməhuak kape nəmə Isrel miwəḡkiar miwapita, mirəvi narmamə

khapsaah- nāmә Isrel mīne nāmә Gris mīn; khani nәfrakisien ye Yesu. ² Mәrig nāmә Isrel yamә mīne khapәh nhaniyen nәfrakisien ye nәgkiarien kapәriu kīmnhavән tuk nāmә Gris, mhauh nәrigien kapәriә mә tuksәmәkin nәmәhuak mīnә, mhani hah әriә. ³ Mәrig Pol mīne Banabas kīmīwarә aikin a ror tu; kini kwәtgah tuk nīni-әrhavyen Nәgkiarien Huvә kape Yesu Yermaru; kini Kughen rīmnor әriu kwor nīmtәtien rīpsaah mә narmamә tuksәm kharkun mә nәgkiarien kape nīhuvәyen kape Kughen ror nәfrakisien kin.

⁴ Nāmә ikin kīmisәwhai әriә mīnә; tiksīn kīmnhakwasig kin nāmә Isrel yamә mīne khapәh nhaniyen nәfrakisien ye Yesu, kini tiksīn kīmnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nāmә Isrel a, mīne nāmә Gris, mīne nәmehuә mīnә kapәriә kīmnharai mhun nәgkiarien mhamә tukhauh әriu mīsarkwhopni әriu kin kapier apig. ⁶⁻⁷ Nipig Pol mīne Banabas kwәrig nīrai-mhunien kapәriә, kwarar, mīwap mīravән ye provins e Likaonia.

Pol mīne Banabas kīmīravән apa Listra

Kini mawәriwak, mīravән yerkwanu mir a, Listra mīne Debe. Kini ye yerkwanu mir a mīne ikin mīnә ipakә tuk yerkwanu mir a, iriu kīmarәni-әrhav Nәgkiarien Huvә kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamә kīrik apaikin nīhun rahas ror hanә; to rapәh nәriwәkien. Ramkwәtә, ⁹ mamәtәrig kin nәgkiarien kape Pol. Kini Pol rәm tim tim kwән a mīrkun mә ruini-ta nәfrakisien mīmә Kughen to rīrkun nor-huvәyen nīhun. ¹⁰ Kini Pol rokrән apomh mīmә, “!Ah! Hekimter.” Taktәkun әmә rhekimter mәriwәk.

¹¹ Kini narmamә kīsәm nar yame Pol rīmnor, kīsokrән mamhani ye nәgkiarien Likaonia mhamә, “!Sәmru! !Kughen kapәtawә mīnә khaukrekin әriә mīnhauә mīsor yermamә kin әriә, mīseiwaiyu-pә imәtawә!” ¹² Kini rīkiriә rәsik mә Banabas e Sus, [yermaru kape kughen mīnә kapәriә.] Mәrig in ai Pol in yermamә kape nәgkiarien, rīkiriә rәsik mә in e Heremes, yenі kape kughen mīnә kapәriә. ¹³ Nīmә kape kughen e Sus, ramәrer ye nīkar rukwanu pән. Kini pris kape kughen a rīmavән mokwan-pән jīhi nai ye kau mīnә tiksīn mәsig әriә muә ye kwәruә kape kәupә ye yerkwanu a kīmnor kin kapier. In mīne kwhen a kīsorkeikei mә tukhauh mhavaan nar mīragh mīnә a tuk nәhuakien kīmi Pol mīne Banabas.

¹⁴ Mәrig aposol mir a kwәrig nәvsaoyen kin, kweikus neipән kapәriu [mwor nīmtәtien mә rīkiriu rәpou.] Mwaiyu mīravән ye kwerkwan irәriә mwokrән ehуә mīrәmә, ¹⁵ “!Ah! ?Rhawor nakhamә taksor nar e? Kīmru yermamә mir әmә e- rәmhen kin әmiә. Kīmru yakәrauә mә jakrәni-әrhav Nәgkiarien Huvә, mīrәmә taksarar ye nәrigien kapәmiә, mhapәh nīsәhuakien kīmi kughen apnapig mīnә. Mīsәhuak әmә kīmi Kughen rerin. In rīmnor neai mīne nīmoptanә mīne tame tahik, mīne narimnar fam yame kamhaswin irәriә. ¹⁶ Apa kupән, In rīmnәta ye narmamә m-fam ye tanimtanә kīsәri-pән әmә swatuk mīnә kapәriә. ¹⁷ Mәrig nipig m-fam, In ramor swatuk kīmi әriә mә iriә tukharkun nīsәmien nīhuvәyen kafan. In ramor nәhig ramip; mamor nәviginiyen ramor kwәnkwan ye nipig mīnә atuatur kapәriә. In ravәhsi-pre nәviginiyen kīmi әmiә, mamor rīkimiә ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kīrәni pawk nәgkiarien a, mәrig ipakә әmә iriu kīrapәh nәmhenien tuk nīrәni-әhуen narmamә mīnә a yamә mīne khamә tukhauh kau, mhavaan әru, mīsor sakrefaes kin kīmi әriu.

¹⁹ Kasarә pi pom mamhavән, kini nāmә Isrel tiksīn kīmnhasi-pән apa Antiok mīne Ikoniām, mhauә mhatәrhav-pә Listra. Khavi narmamә khapsaah khauә mhakwasig kin әriә, mharaptәrәkin Pol, mīsәsik in kin kapier,

mhawkəkin in misərehu in iruə yerkwanu a, misapəh raməmir. Rikiriə rəsik mə ruamhə əfrakis. ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu minə kimnhauə misərer rao rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkiarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok. ²² Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tuksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kirmivəvən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginien mawahuak, mawərəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihui miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihui, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksın mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nərehu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksor.

14:19: Wok 17:13; 2 Kor 11:25 **14:22:** Wok 15:32; 1 Tes 3:3 * **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktəkun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok. **14:27:** Wok 15:4,12 **15:1:** Gal 5:2 **15:2:** Gal 2:1
15:4: Wok 14:27

⁵ Məriḡ Farisi minə tiksin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishekimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsīg-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nəriḡien a. ⁷ Kimisəḡkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksin. Kimiə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nəḡkiarien Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nimtətien mə rikin ragien min tuk əriə. ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nīkam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini In rivəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrū. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən khapəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Məriḡ kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nəḡkiarien a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nimtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nəḡkiarien

¹³ Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kini Jemes rhekimter, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksin, sətərig kin yo. ¹⁴ Saemon Pita rimnhoprai-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rimnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə, mipik ta əriə tiksin mə kafan narmamə minə. ¹⁵ Rəmhen əmə kin nəḡkiarien kape profet kirik kupən yame rimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rimə,

¹⁶ “Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rimnaməteih kupən, ipakə əmə rəmnim.

Rinahas pawk, jakrəh-si haktə, mirirpin, məspir, mor rəutən min.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanimtanə- yamə mine yimirpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yimnhajoun narmamə kin narimnar minə e mə tukharkun. In e nəḡkiarien kafak.’ ” *(Amos 9:11-12)*

¹⁹ Kini Jemes rimə, “Nəḡkiarien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nəriḡien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pik tuk əriə. ²⁰ Məriḡ pəh kharai nəkwəkwə kirik rivən kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nisənien nəviginien yame kimoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Nəviginien minə a kisəmkimik ye nimri Kughen. Mhapəh nisəpən-ien kimi nipiraovin. Mhapəh nisənien nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisənien nitə. ²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat

15:7: Wok 10:1-43 **15:8:** Wok 10:44; 11:15 **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10 **15:11:** Gal 2:16; Efes 2:5-8 **15:13:** Gal 2:9 * **15:16:** Nəḡkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyen “rao kape King Deved” məriḡ rimə, “nimə tapolen kape King Deved.” Məriḡ nipran rimə “generation” uə yerkwanu, mine narmamə, mine nimə. **15:20:** Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

mīne fam ye nəkwaī nīməhuak mīnə fam kape nəmə Isrel. Kīni kīmnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwānu mīnə m-fam.”

Aposol mīnə mīne elda mīnə kisher-pən kīn nəkwəkwə kīrik kīmi nəməhuak mīnə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kīni aposol mīnə mīne elda mīnə, mīne nəməhuak mīnə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tīksīn mīsher-pən kīn əriə khakwasig kīn Pol mīne Banabas, mhavən apa Antiok. Mīshajoun Saelas mīne Judas (nhagin mīn kīrik kamni kīmə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kīmi əriu mə tukhrivəh mīravən. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

Kimawə aposol mīnə mīne elda mīnə, kimawə piaumiə mīnə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, kīmiə nəməhuak mīnə, yame kasarə apa Antiok, mīne Siria, mīne Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kīmwə tīksīn kīmnəhuə mīsor riskai-pre pīk tuk əmiə. Mərig kīmwə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarīen kīrik kīmi əriə mə tukhauə mīsor məknēnkīn. ²⁵ Ror pən, kīmwə yīmīskwətə kīrik, mīshajoun yermamə kīraru e mīsher-pre kīn mə tukravəh nəgkiarīen kapəməwə mīraurə kīmi əmiə. Mə iriū tukrakwasig kīn fren kapəməwə mir e Pol mīne Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriū kramhə tuk nīni-ərhavyen nəgkiarīen kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kīmwə yaksher-pre kīn Judas mīne Saelas mə iriū tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarīen yame kīmwə yīmnharai. ²⁸ Kīni Nanmīn kape Kughen rīkīn ragīen, mīne rīkitawə ragīen mə jakkhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmīen kīrik yame riskai pīk tuk əmiə. Kīni yakhavəhsi-pre əmə natuakəmīen mīne en: ²⁹ Takhapəh nīsənien nəvīgīnien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakīen kīmi nanmī kughen eikuə mīnə. Mhapəh nīsənien nītə. Mhapəh nīsənien nar mīragh yame kīmnəvīt-əpnī, meinai nītawīn raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nīsor-haspən-ien kīmi nīpiraovīn. Tukmə naksəri-pən natuakəmīen mīnə a, takpīsarə huvə.

In əmə e nəgkiarīen kapəməwə.

³⁰ Kīni namehuə mīnə a kisher-pən kīn narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, mīsokrən kīn nəməhuak mīnə aikīn. Khauə, mīsofugīn. Kīni kīmnəhavəhsi-pən nəkwəkwə a kīmi əriə. ³¹ Kīmīsəvhuekīn nəkwəkwə a mīsərig rhuvə pīk, meinai nəgkiarīen kafan ravəhsi-haktə nərigīen kapəriə. ³² Judas mīne Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kīmi nəməhuak mīnə, məwhag kīmi əriə mwor əriə kasərer tīm tīm. ³³ Iriū kīmīwarə rəpomh kwənmoṗīn aikīn. Kwasig ikīn, nəməhuak mīnə kīmīsaowīə kīn əriu. Mīsaiyoh-pən Kughen mə tukrīvəhsi-pən nəmərīnuyen kīmi əriu. Kīni mīsher-pən kīn əriu kīrarerīg mīravən tuk narmamə yamə mīne kīmīsher-pən kīn əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mīne Banabas kīmīwarə mīn apa Antiok ror tu kwənmoṗīn, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarīen kape Kughen.

Pol mīne Banabas kawəwhai əriu mīnə

³⁶ Kīsarə mamhavən, Pol rīnī-pən tuk Banabas mīmə, “Rhuvə mə tukrarerīg mīravən mwəm kīrau mīnə tīksīn yerkwānu mīnə a mīrani-ərhav ta nəgkiarīen kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkīr Jon Mak pəh rīkwāsīg kīn əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə rīpəh natuatukīen, meinai in apa kupən, kīmnarharə apa Pamfilīa, kīni Jon Mak rīmnpəh əriu, mīrerīg. ³⁹ Kīni Pol mīne Banabas kaotgoh kīmi əriu mīnə tuk

Jon Mak, kini mæwhai æriu minæ. Banabas rikir Jon Mak, miravæn ye rao kirik miravæn apa ye tanæ kirik kamni kimæ Saepras. ⁴⁰ Mærig Pol rimini-pæn tuk Saelas mæ iriu min. Kini næmæhuak minæ kimisæhuak kimi Yesu Yermaru mæ In tukrivæhsi-pæn nihuvæyen kimi æriu, kini en kratærhav. ⁴¹ Iriu kimæwæriwæk mratærhav-pæn Siria mine Silisia, mawor næmæhuak minæ kamhaskai.

16

Timoti ramkwasiḡ kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol ræriwæk min mivæn apa yerkwanu mir kiraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamæ kirik kape Yesu ramaræ ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni næfrakisien ye Yesu; in kwænæræus kape næmæ Isrel. Mærig rimni in yemæ Gris. ² Næmæhuak minæ apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamæ Timoti in yamehuæ kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mæ tukrikir Timoti iriu min. Kini mæsig-pæn in, meinai ripæh norkeikeiyen mæ næmæ Isrel rikiria tukrahas mhawor næmæ aikin a kharkun mæ rim Timoti in yemæ Gris.* ⁴ Kini irisir kirhuvæn mrhitærhav-pæn yerkwanu minæ, marhæni-ærhav tuk narmamæ kape Yesu minæ mirhimæ nægkiarien yame aposol minæ mine elda mine Jerusalem kimisæræhu. Kini irisir krhajoun æriæ mæ tukasækeikei misæri-pæn nægkiarien a. ⁵ Ror mæknakin, mæ næmæhuak minæ aikin minæ fam kamhaskai ye nhatætøyen kapæriæ. Nipig minæ fam, kamhapsaah.

Pol ræm næmrærhavyen kirik

⁶ Irisir kirhuvæn mrhitærhav-pæn yerkwanu minæ Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rimini-æhu mæ tukrhipæh nirhivænien mirhini-ærhav nægkiarien apa provins a Tarki. ⁷ Kirhuvæn mirhuæ ye nikar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimæ tukrhuvæn apa Bitinia; mærig Nanmin kape Yesu† ripæh niniyen mæ tukrhuvæn aikin. ⁸ Kini irisir krhitærhav-pæn Misia, mrhiviræ mirhuvæn yerkwanu kirik kamni kimæ Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol ræm næmrærhavyen mæm mimæ yemæ Masedonia kirik rærer maiyoh-pæn in mamækeikei kim in mimæ, “Yuæ-ru e Masedonia masitu iræmawæ.” ¹⁰ Pol rinnæm ta nar a, taktækun æmæ kimawæ yimisætu huvæ kapæmawæ narimnar mæ jakhatærhav min aikin a, mhavæn apa Masedonia, meinai yimnharkun mæ Kughen rimnokræn kin æmawæ mæ jakhani-ærhav Nægkiarien Huvæ kimi narmamæ ikin.

Pian a Lidia ruæ mini næfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavæh rao kirik, mhatærhav apa Troas, mhavæn atuatak ye tanæ a kamni kimæ Samotres. Kæni rikwamir kin, yakhavhiak-pæn apa yerkwanu kirik kamni kimæ Neapolis. ¹² Kini yakhatærhav aikin a, misæriwæk mhavæn miseriaji yerkwanu a Filipae, yame ramæmir kupæn ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwænmmaan a. Kimawæ yimisæræ kæskæh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisæta yerkwanu a, miseiwaiyu mhavæn ye nu kirik, meinai yimisærig mæ kavæn aikin kamæhuak. Aikin, yimiækwætæ, misægkiar kimawæ nipiraovin yamæ mine kwænhauæ ta aikin misækwætæ. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwætæ mamætærig kin æmawæ. Nhagin e Lidia. In piraovin kape nævraiyeen neipæn huvæ minæ‡ mavæh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru ræhitæ ye nirkunien kafan mimæ in tukrini næfrakisien ye nægkiarien kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minæ

16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5 **16:2:** Fil 2:19-22 * **16:3:** Næmæ Isrel to khapæh nisærigien kwænæræus kirik kape næmæ Gris. Mærig Pol rimæ to ræsigpæn Timoti, ai ruæ mæmhen kin yemæ Isrel kirik, ai næmæ Isrel to kisærig. **16:4:** Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uæ Nanmin Rhakæ. ‡ **16:14:** Neipæn a nimrin rhaktæ, kini rimrimræ apig.

kimnhavən misor baptaes. Kini rimini-pə tuk əmawə mīmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misarə imak yerkwanu.” In rimivi əmawə, yakhavən misarə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nimrin. Pian a, nanmin hah raməmīr iran, mamor in mə in rirkun nini-ərhavyen narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehuə iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuksərig nəgkiarīen kafan. ¹⁷ Kini in ramkwasig kin əmawə Pol, mamokrən ehuə mamni mīmə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”

¹⁸ Rimnor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar mægkiar kimi nanmin has yame raməmīr ye pian a, mīmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mīmə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisarar, mharaptəəkīn Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nimri mirh. ²⁰ Misərip əriu kawərer ye nimri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworiah pik nəmə imətawə ikin. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pənien swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarīen a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətərkīn-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimivəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmīr ye kalabus kimisətərig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nəərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekin rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kin§. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmīr hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mīmə, “! Yemehuə mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³² Kini iriu kirani-ərhav nəgkiarīen kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor

16:17: Mak 1:24 **16:20:** Mak 13:9 **16:22:** 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2 § **16:27:** Ye nipig a, tukmə yermamə kivəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus. **16:27:** Wok 12:18-19 **16:30:** Wok 2:37

atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwei nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimini-pən tuk Pol mimə, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmarinuyen.”

³⁷ Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mimə, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəm-pawkeyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nimri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini taktakun ai iriu kworkeikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriu kirauə, mirakir əmru kimawə miriu.”

³⁸ Kini mobael minə a khavən mhani-pən nəgkiarien kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kini iriu kiravən rikiriu reiwaiyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mine Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovın kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak minə tiksın aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əriə. Kwasig ikin, kimiravən.

17

Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mine Saelas kimiweriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mweriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisər. Kamhani nəgkiarien ripsaah ye nikarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rimnhoprai-pən kimi əriə mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuaturuk mimə Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nipran meriaji mimhə, kini Kughen tukror In ramragh min.” Kini mimə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴ Kini nəmə Isrel minə tiksın, mine nəmə Gris khapsaah yamə mine kamhasiai Kughen, mine nipianehuə minə khapsaah min, kisərig nəgkiarien kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵ Mərig nəmehuə kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhapik nəmə has tiksın misor kwhen kapəriə kirikianə, misor nahasien rehuə apa yerkwanu a. Kini mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksərip əriu ye nimri mirh. ⁶ Mərig khapəh nisəmien, kharaptəəkın Jeson mine nəməhuak minə tiksın min, mhaukəkin əriə mhauə kisərer ye nimri nəmehuə minə kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasien muavən fam ye tanimtanə; mirauə min eikin e. ⁷ Kini kwən e Jeson rimnokrən kəriu kiravən iman ikin. Mərig iriu kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriu karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarien a, misor narmamə mine namehuə minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kini ai namehuə minə kisəkeikei kimi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kimi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane

ai kapəmiə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəməwə.” Nəməhuak minə kimisərok namehuə minə a, kini ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kiravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarrien kapəriu. Kini nipig m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarrien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nipianehuə Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³ Mərig nipig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min nəgkiarrien kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rivən min apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kiwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mharerig, mhauə min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarrien kimi əriu mə tukwhai miren mirauə mwəm Pol.

Pol rivən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəgkiarrien ripsaah. Kini nipig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməgkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kini nəmə Gris tiksın, kamni kimə Epikiurien mine Sitok*, iriə nəmhajoun minə. Khauə misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksın kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəgkiarrien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “Kimawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, mərig Kughen rimmor In rimragh min.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nimri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəgkiarrien vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarrien kafam yame nakamni kimawə yaksərig ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nipran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nipig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kin nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

²² Kini Pol rərer ye nimri namehuə minə a mimə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimie nakhasikai tuk nəhuakien kapəriə. ²³ Nipig yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəriə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimirai nəgkiarrien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kimie nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə. ²⁴ Kughen e In e rimmor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak

17:17: Wok 18:19 * **17:18:** Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik ripəh nərigien nagienien uə nəmhəyen yerkin.

yame kitawə kamhahvirəkin. ²⁵ To In rīpəh nəkwəkwəyən kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimmor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rimmor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kini In pisin əmə rimini nīpig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyən isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mimə, ‘Kitawə kasətiğtə əmə ye Kughen tuk nīmraghien, mine nəriwəkien, mine narimnar fam.’ Kini rəmhen kin yame kimiə kirik raməni nīpe kirik mamni mimə, ‘Kitawə min e kafan kwajikovə minə.’ ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhahvirəkin kin gol uə silva uə kapiet. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam! ³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwaoyen kapəriə in nar apnāpig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mimə, ‘Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.’ ³¹ Ramni məknakin meinai In rinərəhu ta nīpig yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimmor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyən kafan.”

³² Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimmor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyən, kini tiksīn kasarh iran; mərig tiksīn khamə, “Kimawə yaksorkeikei mə tuk nīpig kirik yaksərig min kafam nəgkiarien.” ³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴ Kini narmamə tiksīn khakwasig kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovīn kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksīn.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwānu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimmnarha apa Pontas, mītərhav, mivən mamarə apa yerkwānu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermarū kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimmher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirauə mwarə Korin. Kirəpəh narəyən aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nījirien nimə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivī-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nīpig a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirauə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nījirien nimə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin.

17:25: 1 King 8:27; Wok 7:48
40:18-20; 44:10-17; Wok 19:26
Wok 17:14-15

17:25: Sam 50:12
17:31: Sam 96:13

17:27: Sam 145:18; Jer 23:23
18:2: Rom 16:3

17:29: Aes
18:3: Wok 20:34
18:5:

Kini Pol rarpita-arpita nāmkiṁik ye neipən kafan [mamor nīmṁtətien mīmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mīmə, “Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi əmiə, məriḡ kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə piṣin piṣin mīnə.”⁷ Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel.⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan mīnə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah mīn kimisəriḡ nəḡkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini mīsor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmrərhav məm mə Yesu Yermaru raməḡkiar kimin mamni mīmə, “Takpəh niḡinien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəḡkiarien kafak, mīpəh napnapigien.¹⁰ Meinai Yo yakaməmīr kīrau mīk; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak mīnə khapsaah ye yerkwānu e.”¹¹ Kini Pol rīmnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəḡkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nīpig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea*. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərəkīn Pol mhakir mhavən ye kot.¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəməwə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəḡkiar, məriḡ Galio rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. Nīkam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkīr nar kirik ror məkneikīn. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətəriḡ kin əmiə. Məriḡ kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag mīnə mine narīmnar mīnə ye narəyen kapəmiə. Raməmīr əmə irəmiə mə takhani mīsərəhu huvə.”

¹⁶ Galio rəḡkiar ta, məkneikīn mher-əhav kin əriə ye kot.¹⁷ Məkneikīn, nəmə aikin tiksin kisasar mharaptərəkīn yemehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nīmri narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rīmīrerīḡ mīn muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rīmnarə nīpig rīpsaah apa Korin iriə nəməhuak mīnə. Kwasig ikin, rīmīpəh əriə məsok pīrə, mīvən ye Kengkria. Aikin, məkis nīkwənen meinai in apa kupən rīmnatuakəm tuk nəkisien nīkwənen meriaji nīpig kape nəspirien, kini nīpig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rīvən ye rao kirik aikin a mīvirīə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig mīn kin in.¹⁹ Krhivən mīrheriaji rukwanu a Efesas, mīrhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mīvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəḡkiar pik.²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə mīn ror tu iriə mīn. Məriḡ rīmnəpəh.²¹ Məriḡ nīpig rīnamvən, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə Kughen rīmə jakrerīḡ-pə mīn, yo jakrerīḡ-pə mīn məm əmiə.” Mīvən mīn ye rao kirik, mītərhav Efesas.

²² Kini Pol rīmavən mīvhiak mīvən Sisaria. Məriwək mīvhiak mīvən məm nəməhuak mīnə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rīrerīḡ mīn muə Antiok.²³ Marə mīn Antiok ror tu. Kini mītərhav mīn məriwək mīvən mītərhav-pən Galesia mine Friija. Maməriḡ tim tim narmamə kape Yesu mīnə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

18:6: Wok 13:46,51; Wok 20:26 **18:10:** Jos 1:9; Aes 41:10 * **18:12:** Akaea in kwənmhan kirik apa Gris. **18:18:** Nam 6:18; Wok 21:24

²⁴ Ye nīpig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rinnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen. ²⁵ Kīnhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nikarin kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rimirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rīmnor kupən). ²⁶ Kini in ramətgah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kirauə mawətərig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə min Swatuk kape Kughen kimin. ²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rimə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rivən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rīmauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə ²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mimə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. Kasəgkiar ye nimirri narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol rirerig min muə Efesas

¹ Nīpig Apolos raməmīr hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksīn aikin kape Yesu. ² Mamaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor? ?Nīpig nīmnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmin kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kīmawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmin kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nīmīshawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yimisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rīmnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mimə, “Baptaes yame Jon Baptaes rīmnor, in rīmnor ye narmamə yamə mine kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rīnnamni-ərhav mimə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”

⁵ Kisərig nəgkiarien a, kisarar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermīn ye kapəriə kapə, kini Nanmin Rhakə rīnneiwaiyu irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai nīməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə min kasəgkiar ye nikarin kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksīn.

⁹ Mərig narmamə tiksīn, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nimirri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mīkir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nīpig fam kīmnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehuə kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rīnnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nimitətien pisin pisin. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksın kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Yakwirkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməmir iran rhekimter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopiə kopiə əmə mamhavən. ¹⁷ Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu.*) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriu e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nipig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyen kape Atemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Atemis, yame in yerpərig pik.”

²⁸ Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpərig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis

19:11: Wok 14:3 **19:12:** Wok 5:15 **19:17:** Wok 5:11 * **19:19:** Gris rīpəh nīniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nipig kirikianə. **19:21:** Wok 23:11; Rom 1:13 **19:23:** 2 Kor 1:8 † **19:24:** Silva in rəmhen kin aean. Nimrin rhaktə pik.

mhauə mharaptəəkɪn yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, məriḡ narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkeikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarrien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvriḡ-uvriḡ pik aikin. Masokrən pik, tiksɪn kimnhani nar kirik; tiksɪn kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin. ³³ Kini nəmə Isrel tiksɪn kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nimiria. Kini narmamə tiksɪn ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Məriḡ narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rivəh aoa kiraru, mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!”

³⁵ Kini yamehuə kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-əhu əriə mimə, “Nəmə Efesas. Atemis e kughen kapətawə, in ravəh nhag ehuə. Kini narmamə fam ye tokrei tanə kharkun mə norien e kapətawə tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mine kapier imərhakə kafan yame rimamir misi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamə kirik to ripəh niniyen mə yo yakameikuə. Pəh rikimiə tukrapnapig. Rapəh nəmhenien mə naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nimisərip kwərə mir eikin e, məriḡ iriu kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawə, miripəh nirəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawə. ³⁸ Tukmə Demetrius mine kafan narmamə kisəm yermamə kirik ror nar kirik ripəh nəmhenien, kharkun nhavənien ye kot, misəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəria. ³⁹ Tukmə nakasərig min nar kirik mə takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Məriḡ rimar əmə mə tikvəh min ətawə kavən ye kot kivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawə kimisor towel. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mə kimnhauə eikin e ye nəkwətəyen towel tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nipran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiarrien a, mətapig kin nəgkiarrien, mher-pən kin əriə kamhavən.

20

Pol rivən apa Masedonia mine Gris

¹ Kini nəmə Efesas kisotgoh ta misərəhu min nəmərinuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, kini rəvhag kimi əriə. Kini ai maowia kin əriə, kini mitərhav aikin a, mivən apa Masedonia. ² Mitərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriə mavəhsi-pən nəgkiarrien rehuə kimi nəmə aikin, muə meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuə kisisər. Kwasig ikin, rimə natukrivən ye rao kirik mirerig-pə min Siria, məriḡ əmə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukhauh in mishopni in, kini rarar min ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rimavən iriə yemə Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovə kape Piras, mine yemə Tesalonaeka mir kiraru nhagriu e Aristakas mine Sekandas, mine yemə Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemə Tarki mir kiraru nhagriu e Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iriə kisəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawə. ⁶ Məriḡ kimawə yaksəmir misor nəviginien ehuə a yame kamni kimə “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasig ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji nipig kirkirip, kini yakhauə mhavhiak apa

yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriə. Misarə miseriaji nəhuakien kirikianə.

Pikwarien kirik rimamhə mīmragh mīn

⁷ Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenpiḡ əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriə. ⁸ Kwənmhan yame yimisəkwətə ikin yerpirig pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹ Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rivəh Yutikas. Kini rapir yeru, mīmir misi-faktə ye kwənmhan yerpirig meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol mīn reiwaiyu mivən makur, məmir-pən iran.† Məker-pən iran, mīmə, “Rikimiə tukripəh nəpouyen. ! Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹² Kini iriə khakir pikwarien a mamhavən. Rikiria ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerig mīn mishaktə mhavən mīn apa yerpirig, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kini Pol rimnəgkiar kimi əriə mivən meriaji reraan. Kini mətə mīn irəriə.

Pol ramaowiə kin nəməhuak mīnə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mīkwasiḡ mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mītərhav-pə Asos, kimawə mīn yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav mīn aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer mīn kin, yakhavirə mīn mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer mīn kin, yakhavən mīn mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rimini-ta mə jakhapəh nisərərien apa Efesas meinai ripəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rimnarkut mə jakshai miren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror nipig kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Nipig yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kin elda mīnə kape niməhuak mə tukhauə misəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rini-pən tuk əriə mīmə, “Kafak narmamə mīnə. Kimiə nakwəsəm ta norien kafak nipig kimnisarə kitawə-mkimia. Ririkakun ye nipig yimauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu nipig fam. Nipig m-fam yakamasək tuk əmia. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəh nipəhyen nasituyen irəmia. Maməwhag ye nīmri narmamə, mine ye nəkwai nimə mīnə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin mīnə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktəkun ai, Nanmīn kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikin, Nanmīn kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmə nīmraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

²⁵ “Səm-ru, yakwīrkun ta mə kimiə m-fam yamə mine yakmaurə məm əmia məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmia, to nakhapəh mīn

* **20:9:** Nhag e “Yutikas” nipran rimə “laki.” † **20:10:** Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. **20:17:** Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19—19:10 **20:23:** Wok 9:16; 21:11 **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7

nīsəmien yo tuk nīpīg kirik. ²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rīmhə mivən ye nap ehuə, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən†. ²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmīn kape Kughen rīmnərəhu-pən əriə ye kwermimiə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rīmivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwīrkun ta mə jakəta irəmiə, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparū minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen. ³⁰ Kini kimiə tīksin tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹ !Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisisə, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpīg-yenpīg mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

³² “Kini taktəkun ai, yakamərəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³ Rikik rīpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴ Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmnhawk tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwwakwə kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rīmīni mīmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’ ”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷ Kini iriə misəsək pik misəkerpən ye Pol masəkei kimin misaowia kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpir mhawor Pol rīmīni mə iriə tukharəh mīn nīsəmien in tuk nīpīg kirik.

21

Pol rīmə tukrivən Jerusalem

¹ Yimisaowia-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuatur apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav mīn aikin, mhauə mīn mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kirik rīmə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav mīn. ³ Mhavirə misəm mīn tanə ehuə kirik kamni kimə Saepas, mhakurao pihū. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tīksin kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmīn kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənien apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nīkar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misaowia kin əmawə minə. Yakhavən mīn ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmīr kimawə miriə nīpīg kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav mīn mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən

† 20:26: Pol ramni mīn ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk.” 20:28: 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 20:31: 1 Tes 2:11 20:34: 1 Kor 9:11-12 20:34: Wok 18:3; 1 Tes 2:9 21:4: Wok 20:23

imei kwən kīrik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mīni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kīrik ye narmamə seven yamə mīne kasasitu ye aposol mīnə.* ⁹ Kafan nīpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet mīnə.

¹⁰ Yaksarə aikin nīpig tiksīn, profet kīrik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹ Muə, məm əmawə kini mīrəh kətəut kape Pol, məkis atuk kwermīn mīne nihun kin, mīmə, “Nanmīn kape Kughen ramni mīmə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel mīnə apa Jerusalem tuksərkis-ətərəkīn in məkneikīn, mīsərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’ ”†

¹² Yaksərig nəgkiarien a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nīvənien apa Jerusalem. ¹³ Mərig Pol rīmə, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpīr. Mərig, səmru, yakpəh nīgīnien tuk nīvənien ye kalabus tuk nīnīyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴ Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nīpəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵ Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nītərhavyen məriwək mhauə Jerusalem. ¹⁶ Nəmə Sisaria tiksīn kape Yesu mīnə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras kīrik nhagin e Nason. In yermamə kīrik yame rīmnekupən mīkwasiɡ kin Yesu. Yaksapīr ye nəkwai nīmə kafan.

Pol rīvən Jerusalem

¹⁷ Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak mīnə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸ Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən mīsəm Jemes. Elda mīnə kape nīməhuak kasəmīr mīn aikin. ¹⁹ Pol rərer mīni vi vi əriə kini məvsao kin narīmnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rīmnor kimi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə.

²⁰ Kisərig nəgkiarien a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen rīpsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam mīn khaskai tuk nīraptərəkīn-tīm-tīm-ien loa kape Moses. ²¹ Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhəjoun nəmə Isrel yamə mīne kasarə ye tanə pīsīn pīsīn mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig mīn mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsīg-pənien nīpīkwarien kapəriə mīnə. Kini mhapəh nharaptərəkīnien narəyen kape nəmə Isrel. ²² Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mīne? ²³ Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmīre ikin e kwəharpen ta nətərigien kīrik kapəriə kimi Kughen.‡ ²⁴ Tikianakwamer, takīkwasiɡ kin əriə mīvəh nīmri nar mīragh mīnə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nīkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kīrkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarien yame kamni iram, neikwəyen fam. ²⁵ Mərig ye nīkarīn kape nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə e yamə mīne kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kīrik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarien kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəvīgīnien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə mīnə. Mhapəh nisənien nītə. Mhapəh nisənien nar mīragh yame kaməvit-əpni,

* **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə mīnə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28 † **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet mīnə kupən, mor drama kīrik yame ror nuhpīkinien, kini ai, mhoprāi-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mīne Aes 20:2-4. **21:13:** Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5 ‡ **21:23:** Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rīmnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18

meinai nitawin ramemir hanə ye nipran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi niraovin.”§

²⁶ Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə minə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kini Pol rivan ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mini-əsah-pən ye nipig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kini pris tukriwaan əru atuə kin kapəriə narmiragh minə.

Nəmə Isrel kharaptəəkən Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷ Ipakə nipig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tiksın yamə mine kimnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen misəm Pol. Misor narmamə kisasar mhani-hah Pol, khavən mharaptəəkən in ²⁸ misokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkuraō ikın minə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasaiyen loa kape Moses mine Nimə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksın mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməmkimik.”* ²⁹ (Kamhani məknakin meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kini khamə-ta mə Pol rimikir in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kisasar misaiyu mhauə mharaptəəkən Pol, mhauəkən mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris minə kisətapig ye nəkwai nimə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kirik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael minə a rikir mobael minə mine namehuə minə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə minə a. Narmamə minə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə minə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuə kape mobael minə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael minə mə tukharaptəəkən in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mimə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksın kamhani nar kirik; kini tiksın kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael ripəh nəmien nəfrakisien. Mini-pən tuk mobael minə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael. ³⁵ Khakir Pol misəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə minə, ror pən mobael minə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə minə kimnhakwasig kin əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷ Ipakə əmə mobael minə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael minə mimə, “?To yakəgkiar kəkəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mimə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikın mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mimə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə minə a.”

§ 21:25: Nəkwəkwə kimnharai ramemir ye Wok 15:23-29. 21:26: 1 Kor 9:20 * 21:28: Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənien ye nime ehuə kape Kughen. 21:29: Wok 20:4 † 21:36: Narmamə kimisokrən ye Pol məknakin rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. 21:38: Wok 5:36-37

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael minə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, mini-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarrien kape nəmə Isrel mīmə,

22

¹ “Piak minə mine tatə minə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.” ² Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarrien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rimə, ³ “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riptawə minə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipig ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkkin narman mine nipiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarrien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel minə kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nipig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuauə mə jakraptərəkkin narmamə kape Yesu minə mhakir əriə mhauə e Jerusalem mə tukuh əriə. ⁶ “Nipig a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwaiha, taktəkun əmə, yimnəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmir meiwaiyu, kini mərig nəgkiarrien kirik rimini-pə tuk yo mīmə, ‘!Sol !Sol! ? Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mīmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarrien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

¹¹ “Nikhakien a rimnəsia-pen pik nimrik, mor nimrik ripis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

¹² “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətatəwə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³ In ruə marer ipakə tuk yo, mīmə, ‘Piak Sol, !Nimrim tukrhuvə min!’ Ye nipig əmə min ai, nimrik rimahuvə min. Kini yakəm in.

¹⁴ “Kini in rimə, ‘Kughen kape kaha minə kapətatəwə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarrien kafan. ¹⁵ Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimnəm məmərig. ¹⁶ Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

¹⁷ “Kini yakmərerig-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. ¹⁸ Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘!Hai miren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarrien kafam yame nakamni irak.’

¹⁹ “Kini yimini-pən tukun mīmə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə mamraptərəkkin narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iram, mamuh əriə.

22:3: Wok 5:34 **22:4:** Wok 8:3 * **22:11:** Kaməvsao kin narimnar minə e ye Wok 9:2-5. **22:18:** Wok 9:29-30 **22:19:** Wok 8:3; 26:9-11

²⁰ Kini nīpig kimmarkwhopni kwən a Steven, nītawin raiyu meinai in ramn-iarhav Ik, mērig yo min yimnamerer kimawə miriə, kini rikik rimnagian tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

²¹ “Mērig Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, “Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.’”†

Nəmə Jerusalem kimmhamə tukshopni Pol

²² Kini narmamə aikin kisətərig huvə kin nəgkiarieren kape Pol mhavən miseriaji nəgkiarieren infamien kafan. Mērig kisərig nəgkiarieren a, kisokrən ehuə mhamə, “!Shopni in! Kwən a ripəh nəmhenien mə tukramragh.”

²³ Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokkur. ²⁴ Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rimini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mīmə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵ Kasarkis-ətərikin hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mīmə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Ripəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kipəh hanə nəmien mə in rimmor nar has kirik.”

²⁶ Yamehuə a kape mobael rərig nəgkiarieren a, mivən mini-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mīmə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatur.”

²⁷ Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

²⁸ Kini yermaru a rini-pən tukun mīmə, “?Rhawor? Yo yimnərok mane ehuə tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mērig Pol rini mīmə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, mīgīn pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nīmri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarieren kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikianə. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nīmri kaonsel.

23

¹ Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mīmə, “Yo minə tiksīn. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nīmri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaeas rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan. ³ Mērig Pol rimini-pən tukun mīmə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik;* Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mērig nīmni mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

⁴ Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

† **22:21:** Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1. **22:25:** Wok 16:37 **22:29:** Wok 16:38 **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə Pol rimini-pən tuk hae pris a Ananaeas mīmə, “Ik nakəmhen kin kapier kimməspir-ta mērig rəmkimik hanə.” Mērig nīprai nəgkiarieren a rimə, “Ik yarpəkao kirik.” **23:3:** Mat 23:27

⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksin. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Takhapəh nisəgkiar-has-pənien kimi yermaru kapəmiə;” (Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriə mirkun mə iriə tiksin Sadusi minə, kini tiksin Farisi minə, rokrən ehuə kin əriə mimə, “Yo minə tiksin. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine ripik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimir mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə ka-sotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.

⁹ Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məgkiar kim in uə?” ¹⁰ Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimnəsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhauə min imei mobael minə.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mimə, “Pol. Takpəh niginien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksin kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarien a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehuə mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimirimə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmir ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mərig nukwai Pol rimnərig nəvsaoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrən kin yamehuə kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mimə, “Takikir pikwarien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarien kirik mə tukrini-ərhav-pən tukun.”

¹⁸ Məkneikin yamehuə a rikir pikwarien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mimə, “Kwən e Pol, yame raməmir ye kalabus, rimnaiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael raturəm-pən kimi pikwarien a miravən iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pən mimə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rimə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukianəkwamir, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə taksəm əpu min Pol. ²¹ Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksin, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis

ta mə tukšəpəh nəviginien mīne nīnimien mīseriaji nīpig yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kīn əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²² Kīni yermaru kape mobael a rīmnor kwirig kīmi pīkwarien a mīni-pən tukun mīmə, “Takpəh nīni-ərhavyen tuk narmamə mə ik nīmīni-pə nəgkiarien a tuk yo.” Kīni in mher-pən kīn in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kīn Pol apa Sisaria

²³ Kīni yamehuə kape mobael mīnə a rokrən kīn yamehuə kafan kīraru mīni-pən tuk əriu mīmə, “Kīmiru takravən mwəfugin nukwao kīrik kape mobael mīnə. Mobael yamə mīne kaseriwək əmə, iriə fam 200; mīne mobael kape kwenhao mīnə iriə fam 200, mīne mobael yamə mīne kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpənə tuk nīvənien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Mīsor apnəpənə ye hos tīksin kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kīni yermaru kape mobael a rīrai nəkwəkwə kīrik mīvəhsi-pən kīmi yamehuə mir a mīravən kīmi gavman a. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuvə” tuk ik. Ik yamehuə əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkwə e raurə kīmik.

²⁷ Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənharaptərəkīn ta, ipakə əmə kīshopni in. Mərig yo yīmnərig nəvsaoyen kīn mə in yemə Rom atuatur, kīni yīmnəhavən kīmawə kafak mobael mīnə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh mīragh in.

²⁸ Yakmīmə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kīni yo yīmīkir mīvən ye kaonsel kapəriə. ²⁹ Məm mə in rīmīpəh norien nar hah kīrik yame to rīmħə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyen kapəriə. ³⁰ Mərig kwasig ikin, yīmnərig nəvsaoyen kīn mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikīn, yīmnher-pre kīn kīmik. Kīni mīni-pən tuk tīkmīr mīnə kafan mə tukhauə mhani kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarien kafak.

³¹ Məkneikīn, mobael mīnə kasor nəkwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakīr Pol mhavən mīseriaji yerkwānu kīrik kamni kīmə Antipatris. ³² Kəni rīkwamer kīn, mobael mīnə yamə mīne kisaiyu ye hos iriə pīsin əmə khakīr in mhavən. Mərig mobael mīnə tīksin kharerig mamhavən iməriə ikin. ³³ Kīni iriə a khakīr in mhavən apa Sisaria, kīni mhavəhsi-pən nəkwəkwə a kīmi gavman a Filiks, kīni mīsərəhu-pən Pol ye kwermīn. ³⁴ Gavman a rəvheikīn nəkwəkwə a maiyoh-pən Pol mīmə, “?Ik yemə hiə?” Nīpig rərig mə Pol rīmatərhav a Silisia, ³⁵ rīni-pən mīmə, “Pəh khawhin tīkmīr mīnə kafam tukhauə eikin e, kīni en, jakərig kafam, məkīr.” Kīni mīni-pən tuk kafan mobael mīnə mə tukhavəhsi-pən Pol ye nīmə kape gavman kamni kīmə, “Nīmə ehūə kape King Herod.” Mharaptərəkīn in apaikīn.

24

Pol rīmnərəer ye nīmri Filiks

¹ Nīpig kīrkīrip ruə mīvən, kīni hae pris a, Ananias, rəsok prah iriə namehuə mīnə tīksin kape nəmə Isrel, mīne loea kīrik nhagin e Tetalas, khauə Sisaria. Khauə, mhatərhav-pə, mīsərəer ye nīmri gavman a Filiks. Kīni mamhani hah norien kape Pol. ² Mīsokrən kīn Pol rīvən imə, kīni kwən ai Tetalas ramni hah pən Pol kīmi Filiks, mamni mīmə, “Filiks, ik yamehuə əfrah. Ik nakamkīr tanə kapətawə ye nīrkunien huvə kafam, ror pən kītawə kisarə ye nəmərīnuyen ror tu. Ik nakamərəhu atuatur nīmraghien eikin e. ³ Nīpig fam, narmamə m-fam

rĭkiriā ramagien tuk ik, masəgnəgin ik. ⁴ Yakpəh norkeikeiyen mə jakoriah pik ik, jakəgkiar kəskəh əmə, nakətərig kin. ⁵ Kimawə yakwəsəm ta mə kwən a Pol in yemə has kĭrik. In nuknei norien has rĭpsaah. Ramarkurao ye tanə minə, mamor nəmə Isrel minə kasotgoh kimi əriā minə. In yamehuə kĭrik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə tukror Nimə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nĭmri Kughen. Məkneikin, kimawə yakharaptərəkĭn. ⁷ Mərig yamehuə kape mobael minə e Lusias, rĭmivəhsita ye kwermimawə. Mher-pə kin nəgkiarien kimi tikmir minə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kini tukmə nakaiyoh-pən Pol kin norien kafan, takəm mə nəgkiarien kapəmawə rəfrakis.”

⁹ Məkneikin nəmə Isrel kamharpĭn nəgkiarien a, mamhani mhamə, “Nəgkiarien a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kini ai, gavman a rəwhan kapən kapə kin Pol mə tukrəgkiar. Kini Pol rĭmā, “Yemehua. Yakĭrkun huvə mə newk rĭpsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rĭkik ragien pik tuk nĭni-preyen norien kafak. ¹¹ Rĭmar əmə tuk ik tuk nəmien mə nĭpig twelef e ruauə muavən ta, yĭmnhaktə fiak mĭvən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksin ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwanu minə. ¹³ Kini khapəh nĭshajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarien yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrah kimi Kughen kape kaha minə kapəmawə. Kini yakamni nəfrakisien mĭn ye Loa kape Moses mine profet minə fam mĭn. ¹⁵ Kini yakamərhū-pən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kin yame nəmə eikin e rĭkiriā raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə-ta, tukhamragh mĭn - iriā yamə mine kisatuatuk mine yamə mine khapəh nisatuatukien. ¹⁶ Ror pən, nĭpig m-fam yakamarkut tuk norien narĭmnar yame ratuatuk ye nĭmri Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk rĭpsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mĭvəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mĭvəh mĭn nĭmri nar mĭragh minə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmĭr hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspĭrien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriā; notgohyen rĭrkək. ¹⁹ Ye nĭpig a, nəmə Isrel tiksin yame kimnhatərhav Tarki masəmĭr ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriā atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nĭpig yame yĭmnərəer ye nĭmri kaonsel. ²¹ Nəgkiarien kĭrik rĭrkək irak, nar kĭrikianə əmə: Yĭmnərəer yerkiariə mokrapomh mĭmā, ‘Kamərip yo ye nĭmri mĭrh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə ta, tukhamragh mĭn.’ ”

²² Kini gavman a Filiks, in ruĭrkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mĭmā, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkĭr.” ²³ Kini marar mĭni-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mĭmā, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksin pəh khauə mhavəhsi-pən narĭmnar yame raməkwwakwə kin.”

24:5: Wok 17:6 **24:6:** Wok 21:28-30 * **24:7:** Keinein mə Luk rĭmirai v. 7 uə yarmə rĭmirai, meinai ves 7 rĭrkək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. **24:15:** Jon 5:28-29 **24:18:** Wok 21:17-28 **24:21:** Wok 23:6 **24:22:** Wok 23:26

²⁴ Nipig tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovın kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol raməvhag kin narəyen yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramar-maru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, miğin pik, kini mimə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Rigın pawk kin nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipig ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekın. Mərig nipig Filiks rəta ye gavman, in riphəh Pol raməmır ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimir Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipig kisısər ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ² İkin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. İriə kimnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmır ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Mərig Festas rimə, “Pol raməmır ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuktu, yakrerig mivən apaikin. ⁵ Hapəh kapəmiə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin mipəh napitayen nipig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmır min, misərer rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kini Pol rini kafan norien mimə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mipəh noriahyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mimə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. İk nakwırkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pəniən kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nimir Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məgkiar kəskəh kimi namehuə tiksın kape kot. Kwasig ikın, rini-pən tuk Pol mimə, “Nakmə takvən mərer ye nimir Sisa, nəmhen. ! Nakirkun nivəniən məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nīpīg tiksīn ruə mivən, King Agripa mīne kafan kakə Benis, iriu kīrauə Sisaria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in. ¹⁴ Mīsarə nīpīg tiksīn, kīni Festas raməvsao kīmi king kīn nəgkiarien yame kīmnhani ye Pol. Mamni mīmə, “Kwən kīrik e ramarə eikīn e, yame yamehuə a Filiks rīmnəpəh in raməmīr ye kalabus. ¹⁵ Kīni nīpīg yakvən apa Jerusalem, jif pris mīnə, mīne namehuə kape nəmə Isrel kīmnhani-hah-pə in kīmi yo. Mīsaiyoh yo mə jakni-ərhav narpīnien kafan. ¹⁶ Məriḡ yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmawə nəmə Rom mə kīmawə jakseighan-pən apnəpīg əmə kīn yermamə ye kwermi tikmīr kafan mīnə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mīni atuətuk nəgkiarien yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasiḡ ikin, iriə khauə mhatərhav-pə eikīn e, yakpəh niwhinien, mətəriḡ kīn nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rīkwamīr əmə kīn, yīmənəhitə ye kot, mīni mīmə tukhakīr Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikīn, tikmīr kafan mīnə kīshekīmter, kīni rīkīk raməsīk mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kīrik. Məriḡ, nīkam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kīmisəḡkiar-əḡkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mīne yermamə kīrik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rīmə yermamə ai in rīmamragh mīn. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkīr narīmnar mīnə a. Ror pən, yīmnaiyoh-pən Pol mīmə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətəriḡ kīn əriə kīsəvsao kīn norien kafam apaikīn, kīni yakəkīr əmhen uə?’ ²¹ Məriḡ Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kīn in rīvən apa Rom kīmi Sisa, pəh in tukrəkīr. Ror pən yīmīpəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nīpīg tuk nher-pənien kīn kīmi Sisa.”

²² Kīni King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmə, “Yo mīn yakorkeikei mə jakəriḡ nəgkiarien kape kwən a.”

Kīni Festas rīmə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətəriḡ kīn in.”

Pol rīmnərəer ye nīmri King Agripa

²³ Kəni rīkwamer kīn, Agripa mīne Benis kīrauə ye kwənghan yame kasor kot ikin. Kīni namehuə yamə mīne kasarmaru ye mobael mīnə, mīne namehuə mīnə khapsaah kape yerkwānu a kīmnhakwasīḡ kīn, masor norien ehūə mīnə kape nīsaiyen Agripa mīne Benis. Kīni Festas rīmə tukhakīr Pol mhauə imə. ²⁴ Kīni mīmə, “King Agripa, mīne kīmiə fam yamə mīne naksəkwtə eikīn e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikīn e mīne nəmə Isrel apa Jerusalem mīn kamhani-hah-pə pīk in tuk yo, mīsokrən mhamə, ‘Rīpəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’ ²⁵ Məriḡ yakpəh nəmīen nar kīrik yame in rīmnor mə in tukraməkeikei mīmḡ tukun. Məriḡ in raiyoh-pə yo mə tukrīvən apa Rom mərer ye nīmri Sisa, kīni yīmneighan kīn mə jakher-pən kīn apa Rom. ²⁶ Məriḡ nəgkiarien iran rīrkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakaməriḡ in ye nīmrim, mīne ye nīmri narmamə mīnə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarien kīrik yame jakwəhsī-pən kīmi Sisa. ²⁷ Yakaməriḡ mə tukmə kīraptərəkīn yermamə kīrik, məriḡ kīpəh nīni-atuatukien nəgkiarien iran, rīpəh natuatukien mə tuksher-pən kīn in kīmi Sisa.”

26

Pol raməḡkiar ye nīmri yermaru a King Agripa

¹ Kīni Agripa rīni-pən tuk Pol mīmə, “Taktəkun ai, nakīrkun nīniyen nīkar nəgkiarien yame kamni iram.”

Kīni Pol rīni-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nīkar nəgkiarien mīmə, ² “King Agripa. Rīkīk ragien pīk mə yakamərəer ye nīmrim ai taktəkun, mə jakni atuətuk nəgkiarien yame kamhani irak, ³ meinai ik nakīrkun huə

narəyen kapəməwə nəmə Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəgkiarien kafak.

⁴“Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nipig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nipig yimnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksın. ⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nimri mirh meinai yo yakamərahu nərigien kafak ye nəgkiarien yame Kughen rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə. ⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərəus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakamərahu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo. ⁸ ! Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min? ⁹ Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatuk tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əriə. ¹¹ Nipig rehuə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

*Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³ King Agripa, ye nipig a, yerkwaiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsiə pik rapita mirh. ¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarien kirik ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mimə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mimə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimnəm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’ ”

¹⁹ Kini Pol rirpin mimə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. ²⁰ Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine

nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei mīsasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsasar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹ Ror pən, nīpig yimnaməmīr ye Nimə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kīsasar mhauə mharaptərəkīn yo, mīsarkut mə tukshopni yo. ²² Məriḡ Kughen ramasitu irak ye nīpig fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nīmri narmamə kimi namehuə mīnə mīne narmamə apnapig mīnə. Nəḡkiariēn yame yakamni in əmə mīn e profet mīnə mīne Moses kimnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimnhani mhamə, ²³ ‘Kristo a tukraməkeikei maməriḡ rahas ye nīpran, mivən, mīmḥə. Kini meinai in tukrəkupən mamragh mīn ye nīmḥəyēn, in tukrhajoun nīkhakien kimi nəmə Isrel mīne nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mīn.’ ” (Aesea 42:6; 49:6)

²⁴ Pol raməḡkiar hanə, kini Festas rīraptərəkīn nəḡkiariēn kafan, marar mokrən apomh mīmə, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pīk skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

²⁵ Məriḡ Pol rīni-pən tukun mīmə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəḡkiariēn yame mīne yakamni kīsatuatuk əmə, kini mīsəfrakis. ²⁶ Yakamətḡah tuk nəḡkiariēn kimi King Agripa, meinai yakīrkun mə in ruərkun-ta narīmḥar mīnə a. In rīmivəḥ fam nəḡkiariēn mīnə a. Pəh nien mə nar kīrik yame kīmnor kerkwaig kīn. ²⁷ King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəḡkiariēn kape profet mīnə uə? Yakīrkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸ Məriḡ King Agripa rarar mīni-pən tuk Pol mīmə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kimi yo ye nīpig kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

²⁹ Məriḡ Pol rīni-pən tukun mīmə, “Nar apnapig mə nīpig kwakwə uə nīpig apomh, məriḡ yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pīsīn əmə, məriḡ kimiə m-fam yamə mīne nakasətəriḡ kīn nəḡkiariēn kafak ai taktəkun, taksor rəmḥen kīn yo ye narīmḥar fam. Məriḡ jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tīkarkwəji əmiə kīn jen rəmḥen kīn yame kīmnor irak.”

³⁰ Pol rəḡkiar fam, kini King Agripa mīne Festas mīne Benis mīne narmamə yamə mīne kasəkwətə iriə miriə, kīsasar, ³¹ mhatərḥav mhani tuk əriə mīnə mhamə, “Kwən a rīpəḥ norien nar has kīrik mə to rīmḥə tukun, uə tukvəḥsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kini King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən a rīpipəḥ nīpini-yen mə tukrərər ye nīmri Sisa, kīpiharisīn in ai taktəkun.”

27

Pol rītərḥav Sisaria, mivən Rom

¹ Kini kimini ta mə jakhavən apa Rom,* kimikir Pol mīne narmamə tīksīn mīn yamə mīne kwərapտərəkīn-ta əriə, kīvəḥsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael mīnə kīrik, nhagin e Julias. Kafan e mobael mīnə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kīrik rīmatərḥav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrīvən mivhiak apa yerkwanu mīnə Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kini yimnhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kīrik rīmīkwasiḡ kīn əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rīkwamer kīn, yimnhavhiak mīn apa Saedon. Kini Julias a, rīmnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kīn mə tukrīvhiak məm in mīnə tīksīn apalkīn, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kini ai yimīsarar, mhatərḥav mīn mhavirə. Yimnharəḥpīkīn nīmətəḡ, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepiras, mhavən ye tahik yame rəmərīnu. ⁵ Yimnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mīne

^{26:23:} Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20 * ^{27:1:} Rom in yerkwanu ehuə kīrik apa tanə a Itali. ^{27:2:} Wok 19:29

Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwānu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikin a, yamehuā kape mobael minā rimnām rao kirik yame rimatārhav apa yerkwānu a Aleksandria, mamvān apa Rom†. Kini rivāhsi-pān əmawə ye rao a. ⁷ Kini yakhavirə min, mārīg nīpig fam rao a ramaiyu mar, nīpig rehuə ramarkut pik tuk nivhiakien ipakə tuk yerkwānu a Nidas. Aikin a, nimətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisasar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwānmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nīkarin pān. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik; yimisarkut pik, mārīg yakhavhiak ikin kirik kamni kimə “Ikin rəmərīnu ikin,” yame ipakə tuk yerkwānu a Lasea.

⁹ Kimawə yimisoriah nīpig rīpsaah, kini nīpig kape tahik raməsəsoo iran ruauə ipakə‡. Kini Pol ramor kwirīg kimi narmamə minə mīmə, ¹⁰ “Yo minə tiksīn. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nimətag ehuə ravən, rao tukrəmətēih, rao mine narmamə mine narimnar tuksəmnim.” ¹¹ Mārīg yamehuə kape mobael minā rīpəh nətārīg-pīkien kin Pol, mamətārīg əmə kin kapten kape rao mine yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nīkar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nīpig kape nimətag. Ror pān, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nivhiakien apa tanə a Krit. Kwānmhan kirik aikin rəmərīnu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nīmri tanə a ramor nəkwān kiraru ye tahik rimivhiak ikin: Kirik rīvaag-pān ye nīkarin pīhiu ikin; kirik rīvaag-pān ye nīkarin prah ikin.

Nimətag ehuə ruh əriə

¹³ Kini nimətag kirik rīsi-pīhiu mamavān, rīpəh nehuə-pīkien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pān nārīgien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini rīpəh norien tu, nimətag ehuə kirik ravən. Nimətag a kamni kimə, “Notis.” Nimətag a rīsi-flak ¹⁵ mirəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mirəhpīkin nimətag. Yaksəpəh, misəta ye nimətag rīpəh əmawə mivān. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nīkarin pīhiu. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkīnien kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷ mārīg narmamə kape rao minə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pān ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rīpəh nəmnmien. Khamə ta-mə rao tukrīrəhpīkin nīpakir. Ror pān, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nimətag ramrəh əmə rao mamvān. ¹⁸ Kəni rīkwamer kin, nimətag rimoh pik əmawə, yimisarakikin-pān narimnar yamə mine rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rīkwamer min kin, kimisarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nərəus minə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kini nimətag a rimnamavān nīpig rīpsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmien mirh. Mine yenaiyu minə, yimnhapəh nisəmien kəmhau minə. Kini kimawə yaksəriḡ yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nīpig a, kimawə fam yimnhapəh nisəviginien nīpig rīpsaah, kini Pol rimnərer ye nīmrimawə mīmə, “Yo minə tiksīn. To nakpisəriḡ nəḡkiarien kafak misəkupən, kini mīpihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kīpihapəh nisarəyen ye nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to rīpiamswin huvə əmə. ²² Mārīg taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mīmə rīkimīə tukrīhuvə əmə. To

† 27:6: Nəḡkiarien kape Girs ramni mə rao a ramvān apa ye provins Itali. Rom in yerkwānu kirik ye provins Itali. ‡ 27:9: Nəḡkiarien kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nīpig kape nəviginien ehuə e kamni kimə, ‘Yom Kipir.’” (Nīpran rīmə, “Nīpig kape niviyen nitə, pəh Kughen tukrivəhsita narpīnien kape təvhagə hah.”) Kīraptərəkīn nəviginien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasig ikin ye nəviginien a, nīpig kape nimətag.

kĭtawə kĭrik rĭpəh nĭmhəyen. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kĭmin, rĭmnher-pə kĭn agelo kĭrik kafan rĭmauə məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mĭmə, ‘Pol, takpəh nĭgĭnien. Takaməkeikei mĭvən mərəer ye nĭmrĭ Sisa. Kughen, rĭkin ragien mə tukrĭvəh mĭragh narmamə fam yamə mĭnə kasarə kĭmiə mĭriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pĭk.’ ”

²⁵ Kĭni Pol rĭmə, “Yo mĭnə tĭksĭn, takhapəh nhagĭnien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mĭmə, narĭmnar yamə mĭne agelo a rĭmĭni tukror nəfrakisien kĭn. ²⁶ Mərig kupən ikĭn, nĭmətag tukraməkeikei mĭrəh rao kapətawə mĭvhiak ye tanə kĭrik, məwhan-pən ye nĭkar-kar tahik.”

Kĭmnhavhiak ye tanə kĭrik

²⁷ Yĭmĭsarə ye nahasien a mĭseriaji nĭpĭg fotin, nĭmətag ramrəh rao ye tahik a kamni kĭmə “Mediterenian.” § Kĭni yenpĭg əru, narmamə kape rao mĭnə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nĭkar-kar tahik. ²⁸ Kĭmnharuk-pən nar kĭrik yame rĭpam ye nərəus mĭsarkwəhu kĭn ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnm uə rətəpeikə. Kĭni mĭsəm mə rəmnm rəmhen kĭn toti seven meta. Mĭsaiyu kəskəh, mĭsəm mə rəmnm rəmhen kĭn twenti eit meta. ²⁹ Kĭni kĭmnhagĭn pĭk, mhamə rao a tukrĭrəhpĭkĭn kapier. Kĭni kharəh angka iriə kuas, mĭsarkwəhu kĭn apa ye kwasĭg ye rao. Kĭni masəhuak kĭmi kapəriə kughen mĭnə mə tukrĭraan aihuaa əmə. ³⁰ Kĭni narmamə kape rao mĭnə kĭsarkut mə tuksap ta kĭn rao ehua a. Knĭmnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə mĭsarkwəhu kĭn angka tĭksĭn apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rĭni-pən tuk yamehuə kape mobael mĭnə mĭne mobael kafan mĭnə mĭmə, “Tukmə narmamə mĭnə a khapəh nĭsəmĭrien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukrĭpəh nĭvəh-mĭraghien ətawə.” ³² Ror pən, mobael mĭnə kĭmnhavən mĭsərəru nərəus ye kwaji bot a, rĭmavən mĭrkək.

³³ Ipakə əmə rĭraan, kĭni Pol raməkeikei kĭmi əriə mĭmə tukasəkeikei mĭsəvĭgĭn. Mamni mĭmə, “Nĭpĭg fotin ruauə ta muavən, kĭmiə nakamhagĭn pĭk, mĭsatuakəm, masəpəh nəvĭgĭnien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kĭmi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei mĭsəvĭgĭn. Meinai in a nĭmraghien kapəmĭə. !Səvĭgĭn! To kĭmiə kĭrik rĭpəh nĭmhəyen.” ³⁵ Pol rĭmnəgkiar ta, kĭni mĭrəh nĭpar bred ye nĭmrĭriə, mĭni vi vi Kughen tukun. Makapĭr, mən. ³⁶ Kĭni nərigĭen kapəriə rhuvə mĭn, khavən mĭsəvĭgĭn. ³⁷ Kĭmawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kĭmiəsəvĭgĭn rəmhen, kĭni mhavən, mhapĭk ye rhav bag flaoa* yamə mĭnə e kamhaswin ye nəkwai rao, mĭsarak-ərhav kĭn ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrərurəruvə mĭn.

Rao rĭnahas

³⁹ Kĭni ruəraan, narmamə kape rao mĭnə kĭsəm mə yakwənhavhiak ye tanə kĭrik. Mərig kĭseinein mə hiə. Kĭni kĭsəm nĭkar-kar tahik kĭrik, nĭpakĭr in əmə in əmə. Kĭni kĭsərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikĭn. ⁴⁰ Kĭni khavən mĭsərəru nərəus ye angka mĭnə a kĭsəmnm. Kĭni mharĭsin ta nərəus yamə mĭne kĭmnərkĭs ətərkĭn nĭveiyə ehua kĭn. Kĭni mhavi haktə sel apa kupən, mə nĭmətag tukrĭrəh rao mĭvən mĭvhiak. ⁴¹ Mərig in aikĭn a, tahik rĭpəh nəmnĭmĭen ikĭn, kĭni kupən ye rao rĭmĭrəhpĭkĭn nĭpakĭr, meinein nĭkiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasĭg ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kĭni mobael mĭnə khapəh nĭsorkeikeiyen mə narmamə yamə mĭne kĭmĭpĭk-pən əriə ye kalabus tukseiai mĭsap, kĭni masərəer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael mĭnə rorkeikei mə

27:24: Wok 23:11 27:26: Wok 28:1 § 27:27: Tahik a, nhag pĭsin e kĭmə “Adriatik.” * 27:38: Nəgkiarien kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kĭn flaoa, kon, mĭne wit.

tukrivəh miragh Pol, kini mini-əhu nərigien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksın aikin mimə tukharəh nıpar-par nai yamə mine tahik rımnakapır-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmır apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramıp hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misie məmərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmır yerki nai misie minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimsəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rınapita pawk tahik əsəso, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermın kini snek a rier ta mımır-pən apa ye nap, mıpəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəsis, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mımhə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik rıpəh norien Pol, kini kisarar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimısəmır ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mıkir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nıpig kisisər. ⁸ Mərig ye nıpig a, rım yamehuə a ramhə, mamapır əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermın iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksın kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanın. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narımınar rıpsaah kimi əmawə. Nıpig yimisor apnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narımınar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisarə makuə kisisər ye tanə a. Kini rao kirik raməmır aikin. Kupan, rımatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nıpig kape nımətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nıpig kisisər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Rejiam. Kəni rıkwamer kin, nımətag kirik rısi-pıhiu, mırəh rao yakhavhirə. Kəni rıkwamer kin, yakhavhiak ye yerkwanu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksın. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwanu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rıkin ramərinu min. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pısın əmə ye nımə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

28:2: 2 Kor 11:27 **28:5:** Mak 16:18 **28:6:** Wok 14:11 * **28:11:** Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriu e Kastor mine Poliks.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nipig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Yakpəh noriahyen ətawə kirik, mipəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkın yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəer ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyən ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksın kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksın kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mimə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mimə,

²⁶ “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mimə, “To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nipran.

Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisigin nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamripin mimə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. ! Iriə a tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mipəh nipəhyen.

Rom

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehuə e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatur nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwən. ⁶ Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Niprai nəgkiarien e

ramni mə nhatətəyən kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyən rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipiḡ ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipiḡ m-fam narimnar tiksın kasətapig kin yo tuk nurəyən. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nimraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nipiḡ m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməḡkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mipiuə tuk nəmə kantri minə tiksın.

¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyən kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen,
tukhashatətə iran mamharpin.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimririə. Mərig rimirikakun ye nipiḡ In rimnor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nimririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiaiyen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimnamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmīr əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpriḡ; kini to rīpəh nimhəyən; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nipiḡ kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nīprairiə. Rimnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nīprairiə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuəyən kini misəpəh nəhuakien

1:13: Wok 19:21 **1:16:** Mak 8:38; Wok 13:46; 1 Kor 1:18-24 **1:17:** Rom 3:21-22 **1:19:** Wok 14:15-17; 17:24-28 **1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1 **1:21:** Efes 4:17-18 **1:22:** Jer 10:14; 1 Kor 1:20
1:23: Dut 4:15-19; Sam 106:20

kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nipiḡ m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nīprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nīpiraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnərəhu. ²⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nīpiraovin kapəriə minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnəpəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukpəhəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame rīpəh nəmhenien. ²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəḡkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhəpəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə rīpəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəḡkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəḡhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini rīpəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipiḡ Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuatuk əmə. ³ Ror məkneikin mə nipiḡ kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipiḡ Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ Rikimiə rīpəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mipəh nəməkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehuə kimi əmiə ye nipiḡ yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatuk kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen

tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatuk. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhəyen mine nipig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatuk ye nimir Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatuk ye nimir. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatuk, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiəriə, kini iriə kharkun nar yame in ratuatuk, mine nar yame ripəh natuatukien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmır yerkiəriə, meinai nipig kasor norien huvə, rikiriə raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nipig kasor norien has, rikiriə raməsik mimə, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masətigə ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimir pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikova minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmır iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e

naksəkrəh kɪn narɪmɪnar ye nɪmə kape nəhuakien kimi nanmi nar mɪnə a?
²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Məriɡ rhawor e naksakapɪr loa masoriah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kɪn yame Nəkwəkwə kape Kughen rɪmɪni mɪmə,

“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pɪsɪn pɪsɪn mɪnə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmɪə.” (Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narɪmɪnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nɪvəhyen nao kimi yermamə ramor nɪmtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Məriɡ tukmə naksakapɪr loa kape Moses, norien kape nɪvəhyen nao kimi yermamə nɪpran rɪkək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pɪsɪn kɪrik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapɪɡ kɪpəh nɪvəhyen nao kɪmɪn, məriɡ Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kɪn yame kɪmɪvəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri pɪsɪn pɪsɪn yamə mɪne kɪsəri-pən loa kape Moses, nar apnapɪɡ kɪpəh nɪvəhyen nao kimi əriə, məriɡ iriə tuksəkɪr əmɪə nəmə Isrel atuatur meinaɪ nar apnapɪɡ kimiə nɪmnhavəh loa kape Moses yame kɪmɪrai, kɪni nar apnapɪɡ kɪmɪvəh nao kimi əmɪə, məriɡ naksakapɪr loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikɪn meinaɪ nɪvəhyen nao kimi yermamə, rɪpəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nɪvəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nɪprai nɪvəhyen nao. ²⁹ Məriɡ yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kɪni nɪprai sakomsaes rəmhen kɪn mə Nanmɪn kape Kughen ruivəhsi-ta rɪkin hah kape yermamə, məriɡ pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rɪkin hah kape yermamə. Narmamə mɪnə e, nar apnapɪɡ narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriə, məriɡ Kughen tukrɪvəhsi-haktə əriə.

3

Nɪpɪɡ m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarɪen

¹ Tukmə ror yermamə kɪrik tukrɪni mɪmə, “?Tukmə nɪvəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nɪprai sakomsaes əfrah, kɪni rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nɪvəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kɪrik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyən kɪrik rapita narmamə mɪnə tɪksɪn uə nɪkam?” ² Kɪni yo jakhorpɪn nəgkiarɪen mɪmə tukmə ik yemə Isrel kɪrik, Kughen tukror rhuvə pre kɪmik ye swatuk pɪsɪn pɪsɪn. Nar yame raməkupan, Kughen rɪmnərəhu-pən nəgkiarɪen atuatur kafan ye kwermɪmɪə. ³ In nəfrakisɪen mə nəmə Isrel mɪnə tɪksɪn khapəh nɪsorien nəgkiarɪen yame iriə kamhani mhamə tuksor. Məriɡ norien kapəriə rɪpəh norien mə Kughen tukrakapɪr kafan nəgkiarɪen. ⁴ !Nɪkam! Nar apnapɪɡ narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, məriɡ Kughen rɪpəh neikuəyən. Rəmhen əmə kɪn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mɪmə,

“Kughen, nɪpɪɡ Ik nakəgkiar, nəgkiarɪen kafam ramhajoun mə Ik nakatuatur. Nɪpɪɡ narmamə tuksəkɪr kafam norien mɪnə, tukhani mhamə Ik nɪmnor norien has mɪnə, məriɡ Ik takapita əriə.” (Sam 51:4)

Pol rərəhu atuatur nəgkiarɪen ətawə tɪksɪn

⁵ Məriɡ tukmə ror yermamə kɪrik tukrɪni ye nətəriɡɪen əmə kape yermamə mɪmə, “Kɪtawə m-fam kasor norien yame rɪpəh natuaturkɪen. Məriɡ norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pɪsɪn əmə ramor ratuatur nɪpɪɡ m-fam. Kɪni tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə tukhavəhsi haktə Kughen meinaɪ In pɪsɪn əmə In ratuatur, rɪpəh natuaturkɪen mə In tukrɪvəhsi-pə narpɪnɪen kimi ətawə tuk norien has yame kasor.” ⁶ Məriɡ

nīkam. Nəgkiarīen e rətəwao. To rīpīpəh natuatukien mə Kughen tukrīvəhsi-pə narpīnien kimi ətawə tuk təvhagə has, to Kughen rīpīpəh nīvəhyen swatuk tuk nīvəhsi-pənien narpīnien kimi narmamə m-fam ye tanīmtanə.

⁷ Kīni tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Tukmə yakeikuə, kīni kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə Kughen pīsīn əmə raməfrakis, kīni narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pīsīn əmə ratuatuk, kīni tukmə kafak norien kape neikuəyen ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, rīpəh natuatukien mə Kughen tukrīvəhsi-pə narpīnien kimi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kīsəri-pən nəgkiarīen ətəwao məkneikīn, tukhani mīn mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kīsor norien has mīnə mamharpīn mə narmamə tuksəm mə kītawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pīsīn əmə in ratuatuk.” Mərig nəgkiarīen e in rahas. Narmamə tīksīn kamhani hah nhagīk maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarīen ətəwao mīnə məknakīn. Kughen tukrəkīr əriə mīvəhsi-pən narpīnien kimi əriə tukun.

Yermamə kīrik rīkək yame ratuatuk

⁹ ?Kīni rhawor? ?Kītawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nīhuvəyen kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə uə? Nīkam. Yakwəni ta mə nəsanīnien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mīne ye nəmə kantri pīsīn mīnə fam. ¹⁰ In e rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermamə kīrik rīkək yame ratuatuk, kīrikianə əgkap rīkək.

¹¹ Yermamə kīrik rīkək yame ravəh nīrkunien;

kīni yermamə kīrik rīkək yame ramarha-kīn Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikīn-pən nīmeitairiə kimi Kughen,

iriə kwəsarpah fam kīn norien nəkwai Kughen,

yermamə kīrik rīkək yame in ramor nīhuvəyen, kīrikianə əgkap rīkək.”

(Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

¹³ “Nəgkiarīen kapəriə rapien rəmhen kīn napīnien kape nəkwai nīmīr kape yermamə mhə yame raməkwag,

Neramī narmamə m-fam rukwar kīn neikuəyen.”

(Sam 5:9)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.”

(Sam 140:3)

¹⁴ “Nheramriə rukwar kīn nher-pənien kīn nar hah kimi narmamə;

kīni nəgkiarīen kapəriə rəukəh.”

(Sam 10:7)

¹⁵ “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;

¹⁶ aikīn mīnə fam yame kamhavən ikīn, kasoriah narīmnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kīni iriə kaseinein swatuk kape nəmərīnuyen.”

(Aes 59:7)

¹⁸ “Mhapəh nhasaiyen Kughen nīpīg kīrik.”

(Sam 36:1)

¹⁹ Kītawə kharkun mīmə narīmnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rīmīvəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakīn mīmə yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nhorpīnien nəgkiarīen yame Kughen ramni. Kīni narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nīmri Kughen mīmə In tukrəkīr əriə. ²⁰ Ror məknakīn, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kīsatuatuk ye nīmri meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nīkam. Loa ramhajoun-pən mə kītawə fam yor təvhagə hah mīnə.

Nhatəyən əmə ramor yermamə ratuatuk ye nīmri Kughen

²¹ Mərig taktakun mīne, Kughen rīmnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə mīsatuatuk ye nīmri. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape

Moses. Nægkiarién mìnə ye loa, mine nægkiarién kape profet mìnə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. ²² In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipig kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, ²³ meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuatukien kape Kughen yame rhuvə makhak. ²⁴ Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimirin, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mīmə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah mìnə kapəriə. ²⁵ Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah mìnə kape narmamə nipig kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuatuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in ripəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. ²⁶ Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuatuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimirin.

²⁷ Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nægkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuatuk ye nimirin Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kisinein nisəgiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimirin Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənién loa muə matuatuk ye nimirin Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptərakin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimirin Kughen, pəh nien mə nəri-pənién nægkiarién kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen mìn kape nəmə tanə pisin pisin mìnə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimirin ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin mìnə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nīkam. Mərig nipig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratuatuk ye nimirin

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuatuk ye nimirin Kughen.

² Kughen rimnor Ebrahim ratuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə mìnə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatukien, to Ebrahim rirkun nægkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nægkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.”

(Jen 15:6)

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pənién tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh

nien mə kitawə tuksor wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə, maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptəəkiniə təvhagə has kapəriə yerkin.” *(Sam 32:1-2)*

⁹ ? Rikimiə raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmır ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmır ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmır min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimirin. ¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nımtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nimirin Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyen kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksın min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rimnəri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa ripəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məknakin meinai rıpi mə promes rıpiuə mıpior nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə rıpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rıpior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nıpran rıpirkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapır loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rıpi mə loa rikək, to kipəh niniyen mə narmamə kisakapır loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nımrighien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mimə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” *(Jen 17:5)*

Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rimnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rimnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimraghien kimi nar-mamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mimə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kipəh nəvhuekin-famien əriə.”

(Jen 15:5)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rip kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyen kafan ripəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rimnəpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rinaukei. ²⁰ Ebrahim rimipəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyen ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyen ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rimirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.”

(Jen 15:6)

²³ Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin,” kipəh niraiyen kimə kape Ebrahim pisin əmə, ²⁴ mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyen kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimnor In rimimragh min ye nimhəyen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimrin.

5

Nəmərinuyen mine nagienien

¹ Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nimrin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimri Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyen e in e kitawə kisərə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig əutən minə, meinai kharkun mə nipig əutən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiaiye Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini [rirəh pikin nipig əutən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə

to kharkun niseighanien kin nimraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipiḡ kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipiḡ rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipiḡ Kwasig. ¹⁰ Nipiḡ kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipiḡ Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipiḡ kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipiḡ kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimirin. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimirin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrəh. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini

ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor nar atuatur kirik, kini mor swatur kimi narmamə mə tukhauə misaturatur ye nimri Kughen. Natuaturatur a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah minə meinai kwənhauə a Adam rimnəsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misaturatur ye nimri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisaturatur ye nimrin, mamhavəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh nəruk-ətərkən-ien ətawə

¹ ?Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, ripəh natuaturatur. Nipig nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwən, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən. ³ Nakharkun uə nikam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swaturatur kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen, ye nəsaninien ehua kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyen kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimnhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripiau. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen kafan, to ripəh nimhə-min-ien. Nimhəyen ripəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rimamhə mikirikianə əmə, kini ye nimhəyen kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to ripəh niviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to

rivi nərīgien kape yermamə yame ruamhə ta. Nīpran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaniēn rīkək tuk nīvi-pəniēn əmiə. Mərig ye nīmraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nīvəhsi-haktəyen nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nīpraimiə yame tukrimhə tuk nīpig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nīpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nīpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rīmivəh-si ta əmiə ye nīmhayen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmri. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nīsarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuaturuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Rhuvə. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nīhuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nīkam, rīpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nīkam mə nīpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwan, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwan. Swatuk kīraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nīmhayen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkīr-pən əmiə naksatuaturuk ye nīmri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nīmisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nīmisor norien yame kīmnhajoun əmiə kin ye rīkimiə m-fam. ¹⁸ Kughen rūirīsin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaniēn rīkək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuaturuk ye nīmri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpīkinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rīpəh nəmhenien tuk nīrkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nīmiseighan kin nor-nor nīpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rīmnərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nīpig kimiə nīmisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nīmisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rīpəh nīvəhsi-preyen nīhuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nīmhayen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rīmīrisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nīhuvəyen yame nakamharhi ramkīr-pən əmiə naksatuaturuk ye nīmri Kughen, mamhavəh nīmraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərōkien kape təvhagə hah in nīmhayen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nīmraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rīpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nīpig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpig karamragh; məriḡ tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Məriḡ tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimnor pən kafan yerman. Məriḡ tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkīn-minien piraovin a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nīmisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nīpig nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkīn-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Məriḡ taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rīmivəh miragh In ye nīmḥəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun. ⁵ Nīpig nətəriḡ-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətəriḡien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmḥəyen əmə. ⁶ Məriḡ taktakun ai, kitawə khapəh nisarə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; məriḡ khapəh nisəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; məriḡ kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini məriḡ təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Məriḡ nīkam - rīpəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rīpipəh nini-əhuyen yo mə rikik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakrīpəh nirkunien norien kape nanipinien mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nīpig yakəriḡ loa e, nətəriḡien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrah kin nar kirik kape yermamə kirik. Məriḡ to loa rīpipəh nini-əhuyen təvhagə has, nətəriḡien yerikik yame rahas to rīpipəh niviyeen yo mə jakanipin mamor təvhagə hah.* ⁹ Apa kupan, nīpig yimneinein hanə loa, rikik rīpəh nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Məriḡ nīpig yimauə mirkun loa, nəsaninien kape təvhagə hah rīmauə mamragh min mīskai, kini yimirkun mə jakaməkeikei mīmḥə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kini yimnəm mə nəḡkiarien e kape loa yame rīmauə mə tukror narmamə tukhamragh, məriḡ nəfrakisien mə ravi-pə əmə nīmḥəyen ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nīpig

7:4: Rom 6:2,11 **7:6:** Rom 8:2; 6:4 **7:7:** Eks 20:17; Dut 5:21 * **7:8:** Gris ramni mimə, “To loa rīpīrkək, in rəmhen kin yame nətəriḡ-atukien kape yermamə yame rahas rīmamḥə mīrkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

yakəriḡ nəḡkiarieren kape loa, nətəriḡien yerkiḡ yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətəriḡien yerkiḡ yame rahas rımneikuə irak mımə tukmə yımnaři-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nımraghien rerin. Məriḡ yımneinein nəři-pən-famien, kini nəḡkiarieren kape loa rımını mə jakaməkeikei mımhə meinai yımnesik loa mamor təvhagə hah.

¹² Məriḡ loa ramərhakə yame rımasi-pən tuk Kughen, kini nəḡkiarieren kape loa kımnhasi-pən ye Kughen kisəmırhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə. ¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mımə, “Loa in nar huvə əmə, məriḡ rımnevheikin mivəhsi-pə əmə nımhəyen.” Məriḡ nıkam, nəḡkiarieren e rıpəh natuatukien. Nıpiḡ yımauə mırkun nəḡkiarieren kape loa, nar apnapıḡ mə loa in rhuvə, məriḡ rikik rıma vən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yımnor təvhagə hah yame kwənkwan in nımhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nımhəyen, məriḡ norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mımhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rımasi-pən ye rao ye neai; məriḡ yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yımauə slef kape təvhagə has.

¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tıpir yerkiḡ ye nıpiḡ mıfam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Nıpiḡ jakəriḡ rahah yerkiḡ tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah mınə, məriḡ norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətəriḡien ramor mımə jakor norien hah mınə. ¹⁸ Yakirkun mə nətəriḡien has kafak rıpəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, məriḡ to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; məriḡ yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; məriḡ norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətəriḡien ramor mımə jakor norien hah mınə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nımraghien kafak ye nıpiḡ m-fam. Norien e ror məkneikin mə nıpiḡ yakorkeikei mə jakor nar huvə, məriḡ təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerkiḡ m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ məriḡ yakaməm mın loa kirik mın yame ramor wok ye nımraghien kafak yame ramor tikmır iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mımə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye nıprak. ²⁴ !Kəsi! Yakaməriḡ rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrırəhsi-ta yo ye nıprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Křisto Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nımraghien kafak ror mın məkneikin mımə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; məriḡ ye nıprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəři-pənien Nanmın kape Kughen

¹ Kini nuknei nəḡkiarieren mınə fam e ror məkneikin mımə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nımrin meinai kishatətə ye nar yame Křisto rımnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to rıpəh nıvəhsi-pənien narpınien

kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaninien kape Nanmin kape Kughen, yame ravəhsi-pən nımraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nımhəyen. ³ Loa kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nımri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rımnhər-pə kin Tini atuatuk rımauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rımnor narpınien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nıpig Tini rımauə nitawın rımnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rımnor məknakin mimə nəgkiarinen atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nımraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pənién swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nımhəyen. Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nımraghien mine nəmərinyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai rıpəh nəri-pənién loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pənién. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimiə nakhapəh nisəri-pənién nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmin kape Kughen raməmır əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmin kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmin kape Kristo rıpəh nəmirien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmır irəmiə. Kini nar apnapig nıpraimiə tukraməkeikei mımhə tuk təvhagə hah, mərig nanmin kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatuk mihuvə ye nımri Kughen. ¹¹ Nanmin kape Kughen ramərə irəmiə. In e Nanmin kape Kughen e yame rımnor Yesu Kristo rımımragh min ye nımhəyen kafan. Nəfrakisien, nıpraimiə tukrıpmhə tuk nıpig kirik. Mərig ye Nanmin kafan, Kughen tukrıvəhsi-pən min nımraghien kimi nıpraimiə.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narımnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamhə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmin Kape Kughen taksəwiə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmin kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mimə in e nəfrakisien meinai Kughen rımivəhsi-pre Nanmin Kafan kimi əmiə, kini Nanmin to rıpəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nıkam. Nanmin Kafan ramor mə Kughen rımırhi əmiə. Kini Nanmin rımnor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, "Tatə." ¹⁶ Kini Nanmin atuk kape Kughen ramni-ərhav mimə kitawə ji Kughen minə. ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7 **8:4:** Gal 5:16,25 **8:9:** 1 Kor 3:16; 12:3

8:10: Gal 2:20 * **8:13:** Nəgkiarine kape Gris ramni mə, "shopni nətərigien hah kape yermamə."

8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 **8:15:** Mak 14:36; 2 Tim 1:7 **8:16:** 2 Kor 1:22

minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nimbəyən kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyən kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yakirkun mimə nəmhəyən yamə mine kitawə kisərə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nipig yame Kughen tukror əpu nihuvəyən kafan ye nimbəghien kapətawə. ¹⁹ Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimnor, in e nimoptanə mine naiminai, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nipig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nipnətin minə. ²⁰ Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimnor mə narimnar fam yame In rimnor, iriə tukasəmīr-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmīr-pən ye nahasien, mərig Kughen rimnor məknakin əriə meinai In rimnorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən timtim nətərigien kapəriə iran ²¹ mə narimnar fam yame In rimnor tukhamətit pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyən kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyən† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. ²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyən kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimnəkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuatur yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi. ²⁴ Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. ²⁵ Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuatur mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarieren iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimbəghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a,

8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7 **8:20:** Jen 3:17-19 † **8:22:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyən mamhawhin mə tuksəsanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4 **8:27:** Sam 139:1 **8:28:** Efes 1:11

In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpərig irətawə fam rəmhen kin nimirin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh niginien tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivrəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nipig əutən minə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipig mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagin.

Kimawə yakəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.” *(Sam 44:22)*

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyen, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpərig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ripəh nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nipig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuatuk minə, kisəmhen əmə kin kafak atuatuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen

rivəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tiksin tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksin. ⁵ Kini ripriə atuatur minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpen əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuatur ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpirig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; məriɡ iriə khapsaah khapəh nishatəyən ye Kristo. Məriɡ pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ripəh nuəyən mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pənien ye kwənərəus kape Isrel ripəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nipnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimirəh tini kiraru], məriɡ Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwənərəus atuatur kafam tukrisi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” *(Jen 21:12)* ⁸ Niprai nəgkiarien e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nipnət Kughen minə. Məriɡ nipnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mimə, “Ye nipig atuatur, jakrerig-pre tuk əmiru, Sera tukrirəh kwaji yerman kirik.” *(Jen 18:10, 14)*

¹⁰ Məriɡ nəgkiarien a ripəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka rirəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak. ¹¹ Məriɡ mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyən, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, məriɡ Kughen rimini-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarien e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² məriɡ pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimini-pən tuk Rebeka mə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame raməker ye nimeitaan.” *(Jen 25:23)*

¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yakorkeikei Jakob, məriɡ yakəməkin Esao.” *(Mal 1:2-3)*

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mə norien kape Kughen ripəh natuatukien? !Nikam! Kitawə kharkun mə In ramor atuatur ¹⁵ meinai in rimini-pən tuk Moses mimə,

“Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukripəh neihuəyən tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pənien kimi əriə.” *(Eks 33:19)*

¹⁶ Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimini-pən tuk king kape Ijip* mimə,

“Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaniñien ye nımraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanımtanə.” *(Eks 9:16)*

18 Kını nıprai nəgkiarien e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kını Kughen atuk rımnərıp kəvsəsivə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

19 Tukmə ror kirik tukraiyoğ yo mımə, “Narmamə to kharəh nisətapıgıen kın nırkunien kape Kughen. ?Kını tukmə Kughen atuk ramni narmamə hawor mine tuksəpəh kafan nəgkiarien, kını rhawor e Kughen ramni mə kapəriə atuk?” 20 Mərig jakhorpin naiyohyen e mımə ik yermamə əmə, ?rhawor e nakmə takhorpin əsanın nəgkiarien kape Kughen? Nıtıp† to rıpəh nını-pəniñien tuk yermamə yame rımikuh in mımə, “?Rhawor e nımikuh məkneikın yo?”

21 Yermamə yame ramkuh nıtıp, in rırkun nırəhyen mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mırkun nıkuhyen nıtıp kın kıraru - kirik kape nıvai-pəniñien nar əgkap iran; kirik kape nıvai-pəniñien nar apnapıg iran. 22 Ye norien kirikianə əmə mın, Kughen rırkun nor-mıniñien ye narmamə. Tukmə rorkeikei, In rırkun norien mə tukroriah əriə. In rorkeikei mə tukror əpu mə niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kını In tukror narpiniñien ehuə kını narmamə yamə mine kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapıg In ramor məknakın, kafan nətəriğien raməpomh; kını In rıpəh nor-ahuaayen narpiniñien kimi əriə yamə mine kasor mımə rikin tukraməmhə. 23 Kafan nətəriğien rapomh, mor mımə In tukror əpu nıhuvəyen ehuə kafan kimi narmamə yamə mine In ramni mə rikin tukrehuə tuk əriə. In apa kupan, In rımırpen ta əriə mə tukasarə ye nıhuvəyen kafan apa ye rao ye neai. 24 In e kitawə m-fam yamə mine In rımırpen, kını pəh niñien mə kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, mərig nəmə tanə pişin pişin mınə mın. 25 Rəmhen əmə kın yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mımə, “Narmamə yamə mine pəh niñien mə kafak narmamə, jakokrən kın əriə mə, ‘kafak narmamə mınə.’

Kını narmamə yamə mine yımıpəh norkeikeiyen əriə kupan, jakokrən kın əriə mımə, ‘narmamə yamə mine yakorkeikei.’ ” *(Hos 2:23)*

26 “Kını ikin atuaturuk, yame yımını-pən tuk əriə mə, ‘Kımıə pəh niñien mə kafak narmamə,’ narmamə tuksokrən kın əriə mhamə, ‘iriə nıpnət Kughen yame ramragh.’ ” *(Hos 1:10)*

27 Kını Profet Aesea rımını-ərhav ye nıkarın kape Isrel mımə, “Nar apnapıg kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kın nıpakır ye tahik, mərig Kughen tukrıvəh mıragh kwatıksın əmə,

28 meinai Kughen Yermaru In tukrıvəhsi-pən aihuaa əmə narpiniñien kimi narmamə fam ye tokrei tanə.” *(Aes 10:22)*

29 Kını rəmhen əmə kın nəgkiarien yame profet Aesea rımını kupan mımə, “Rıpi mə Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In rıpiəpəh neighaniñien kın kwənərəus tıksın kapətawə mə tukhamragh, to kitawə kipi hauə mısəmhen əmə kın nəmə Sodom mine Gomora yame In rımnoriah əgkap əriə.” *(Aes 1:9)*

Nəmə Isrel kımnhapəh nıshatətəyen

30 ?Nıprai nəgkiarien mınə e ramni naha? Ramni mə narmamə yamə mine pəh niñien mə kwənərəus kape Isrel, nar apnapıg kımnhapəh nisarkut-pikien mə tuksəm swaturuk kape nhauəyen mısaturuk ye nımri Kughen, mərig

† 9:20: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nuhpikiniñien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyen kapəriə. ³¹ Mərig nəmə Isrel kimisarkut pik ye swatuk kape nəri-pənien loa mə iriə tuksatuatuk ye nimir Kughen. ?Mərig iriə khapəh nisatuatukien ³² tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mə tuksatuatuk ye nimir Kughen tuk norien huvə yamə mine kasor, mhapəh nisəri-pənien swatuk kape nhatətəyen. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh pikin.”[†] ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Səm-ru. Yimməkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (Aes 8:14)

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.” (Aes 8:14, 28:16)

10

¹ Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmə Isrel, kini nipig m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə ripəh nisi-pənien ye nirkunien. ³ To khapəh nisəri-pənien swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nimirin, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pənien loa kape Moses. ⁴ Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pənien loa tuk nuəyen matu-atuk ye nimir Kughen. In rimnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimir Kughen.

Nimiraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiarien kirik ye swatuk kape nəri-pənien loa mimə narmamə tuksatuatuk ye nimir Kughen. In rimini mimə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimiraghien rerin.” (Lev 18:5)

⁶ Mərig nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimir Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13)

(misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə);

⁷ kini rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyen kafan).

⁸ Rikmiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nəgkiarien e

in nəgkiarien kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav ⁹ mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru.

¹¹ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.” (Aes 28:16)

¹² Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru

[†] **9:32:** Nəgkiarien e raməmir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyen səpaag, ramni kapiet kape nivhirəkinien nimə. Translesen komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. **9:33:** Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14 **10:11:** Rom 9:33

mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
 “Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əriə,

In tukrivəh miragh əriə.”

(Joel 2:32)

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əriə? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk əriə, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen ripəh nherpənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“! Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!”

(Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiəriə. Rəmhen kin nəgkiarien yame Aesea rimirai mimə,

“! Yermaru! Narmamə kwatiksın əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.”

(Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarien yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ?Mərig yakamaiyoh mimə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nəgkiarien kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə, ruavən ikin minə fam əgkap.”

(Sam 19:4)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mimə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mimə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rikək, kimiə taksor jalus tuk əriə;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimiə nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiə tukun.”

(Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginien tuk niniyen mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yinnor əpu Yo kimi əriə.”

(Aes 65:1)

²¹ Mərig ye nikarın kape nəmə Isrel Aesea rimini mimə,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwak, mamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo.”

(Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel

¹ Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarien kirik ye nikarın kape nəmə Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pənien nimeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarın kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh

skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mīmə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin əmə yakaməm; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.” *(Fas King 19:10)*

⁴ ?Mərig Kughen rimi-pən naha nhagin tukun? In rimi mīmə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” *(Fas King 19:18)* ⁵ Kini

rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan nihuvəyen. ⁶ Kini tukmə Kughen rimi-vəh miragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rime rimi-vəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to rivi-vəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, rii-pior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukri-pior əmə rəmhen kin nərokien kirik tuk kapəriə wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakın pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimir Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimmərip kəvsəsivə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In. ⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimmor mə nətərigien kapəriə ramapir yeru,

kini mor mə nimiririə rii-pis,

kini mor mīmə nimətirgiriə tukrəru.”

(Dut 9:24; Aes 29:10)

⁹ Kini King Deved rimi mīmə,

“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosisin əriə, mör əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimiririə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar,

Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmər ye nahasien kapəriə, infamien rikək.” *(Sam 69:22-23)*

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ?Kini yakamaiyoh min mīmə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamər, mə to khapəh nisərer-minien uə? Nikam, tuksərer min. Ye kapəriə nəviəkiəyen, Kughen rimmor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, nipiğ iriə tukshatətə ye Kristo, ! nihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipiğ Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimirik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə

* **11:3:** Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen. **11:6:** Gal 3:18 **11:11:** Wok 13:46

iriə min. Mərig nīpīg In tukrīpik nəmə Isrel kamhauə mīn tukun, in rəmhen kīn yame yermamə ramragh mīn ye nəmhəyen kafan.

¹⁶ Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nīpər bred yame kīpəh hanə nənien kimi Kughen, kīni bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə mīn, tukmə kīvəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwērəgrəgin mīnə fam əgkap kamhauə mhahuvə mīn.‡ ¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kīn nai e olif yame Kughen rīmihu, mərig iriə tīksin kisəmhen kīn kwermīn yame Kughen rīmnərai ta marakikīn. Kīni kimiə nəmə tanə pīsīn mīnə naksəmhen kīn kwermī nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kīni Kughen rīmīrpīn-pən əmiə ye nuknei nai yame rīmihu mə takhavəh tamhek kwermī nai yame rīmnərai ta. Kīni taktakun ai nakwənhavəh nīhuvəyen yame Kughen rīmīrpen-pən ta tuk Ebrahim mīne nīpnətīn mīnə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rīmnərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kīnien mīmə nuknei nai raməvīgīn əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermī nai nakasəvīgīn nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrīni mīmə, “Kughen rīmnərai ta kwermī nai mīnə tīksin mə tukrīrpīn-pən yo ye nuknen kīni jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakīsien, mərig rīmnərai ta əriə meinai khapəh nīshatətəyen iran. Kīni kimiə nīmīsəpīrpīr ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikīn, takhapəh nisausitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹ meinai Kughen rīmnərai ta kwermī nai atuatur tīksin, kīni tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-tīmtīm-ien iran, kīni In tukrərai ta mīn əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rīrkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kīni mīrkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rīmnəgkiar skai kimi narmamə yamə mīne kīmīsəsik nəkwān, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyen iran tuk kafan nīhuvəyen. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyen iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kīni tukmə nəmə Isrel kharerīg-pə mīn mīshatətə ye Kristo, kīni In tukrīrpīn-pən mīn əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsanīnien tuk norien məknakīn. ²⁴ Kīni nīprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə naksəmhen kīn kwermī nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rīmnərai ta mīrpīn-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nīvəhyen nai pīsīn kirik mīrpīn-pən ye nai pīsīn kirik, pəh nien mə norien atuatur kape nai. Mərig kwənərəus mīnə kape Isrel kisəmhen kīn kwermī nai e kape olif apa ye nəsimien. Kīni taktakun ai, in rīmar əmə tuk Kughen tuk nīrpīn-pənien əriə ye nukneriə atuatur.

Kughen rīkin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak mīnə mīne nowinik mīnə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə mīsapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rīmnor mə nəmə Isrel tīksin kīmīsəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmīr əmə meriajī-pən nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə fam yame Kughen rīmīrpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kīni ye norien e, Kughen tukrīvəh mīragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni mīmə, “Yermamə yame tukrīvəh mīragh narmamə tukrīsi-pən apa Saeon,

† **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kīvəhsi-pən nīpər bred yame kīpəh hanə nənien kimi Kughen, kīni bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpīkīnien e, nīpran ramni mə Ebrahim mīne mīkupni mīnə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kīni kwənərəus mīn kapəriə, iriə mīn kape Kughen. **11:17:** Efes 2:11-19 **11:22:** Jon 15:2,4

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

27 Kɪni in e promes kape nasituyen kafak kɪmi narmamə mə jakvəh-si ta narpɪnien kape təvhagə has kapəriə.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

28 Kwənərəus minə kape Isrel kɪmɪsəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kɪni ror məkneikɪn, iriə kɪmnhauə tikmɪr minə kape Kughen. Mərig nar e ram-asitu irəmiə nəmə tanə pɪsɪn pɪsɪn minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nɪhuvəyən kɪmi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rɪmɪrpen əriə, kɪni iriə nɪtə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob. 29 Ror məkneikɪn meinai nɪpɪg Kughen rɪmɪrpen ta narmamə kɪni mor huvə pən kɪmi əriə, to rɪpəh nuheikɪn-minien kafan nəgkiarɪen. 30 In apa kupan, kɪmiə nəmə tanə pɪsɪn pɪsɪn minə nɪmɪsəsɪk nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kɪmɪsəpəh In mɪsəsɪk nəkwan, Kughen rɪvəhsi ta nɪvhuəyən tuk əriə mɪvəhsi-pre kɪmi əmiə. 31 Ye norien kɪrikianə əmə mɪn, nəmə Isrel kasəsɪk nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə rɪki Kughen tukrehuə mɪn tuk əriə. Ror məknakɪn meinai taktakun ai iriə kɪmnasəm mə Kughen rɪkɪn rehuə tuk əmiə, kɪni tukmə ror iriə kɪsorkeikei mə Kughen rɪkɪn tukrehuə mɪn tuk əriə. 32 Narmamə m-fam kasəsɪk nəkwai Kughen, kɪni In ramor mə kapəriə norien hah ramraptərəkɪn əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharɪsɪnien əriə. In ramor məkneikɪn mə [In pɪsɪn əmə tukrivəh mɪragh əriə] mamhajoun-pən mə rɪkɪn tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nɪpei mɪvəh-si haktə Kughen

33 !Taksəm-ru! !Nɪhuvəyən yamə mine Kughen ramor kɪmi narmamə mine nɪrkunien kafan, iriə fam kɪsehuə!

Kitawə kɪseinein nɪrkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

34 “Meinai yermamə kɪrik rɪkək yame rɪrkun narɪmnar yame raməmɪr ye nətərigien kape Kughen Yermaru.

Kɪni yermamə kɪrik rɪkək yame rɪrkun nɪvəhsi-pənien nəgkiarɪen kɪrik tukrasitu ye Kughen.” (Aes 40:13)

35 “Yermamə kɪrik rɪkək yame rɪrkun nɪvəhsi-pən-atuk-ien kafan kɪrik nar kɪrik kɪmi Kughen meinai narɪmnar fam əgkap kape Kughen in əmə in əmə.” (Job 41:11)

36 Ror məkneikɪn meinai Kughen rɪmnor narɪmnar fam, kɪni narɪmnar fam apa ramswiɪn meinai nəsanɪnien kafan ramraptərəkɪn əriə, kɪni narɪmnar fam In rɪmnor mə kafan.

!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerɪn! !Amen!

12

Sakrefaes yame nɪmraghien raməmɪr iran

1 Piak minə mine nowɪnik minə. Meinai Kughen rɪkɪn rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mɪmə takhavəh-si-pən nɪpraimiə fam kɪmi Kughen rəmhen kɪn sakrefaes kɪrik yame ramragh, kɪni mɪsərəhu karɪn mə kafan, kɪni rɪkɪn ragien tukun. In e swatuk atuatur yame taksəhuak kɪmi Kughen iran. 2 Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kɪn Kughen mə tukrukreikɪn kapəmiə nətərigien ruə mɪwi mɪmə norien kapəmiə tukruə mɪhuvə. Kɪni ror məkneikɪn, kɪmiə takharkun nɪsəkɪrɪen norien minə, mharkun nɪsorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rɪkɪn ramagien, mine yamə mine kɪsatuatuk.

§ 11:26: Nəgkiarɪen Gris ramni Jakob, nhag pɪsɪn kɪrik e Isrel. 11:36: 1 Kor 8:6; 11:12; Kol 1:16
12:1: Rom 6:11,13; 1 Pita 2:5

³ Kini ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatur, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo. Kini nipiğ taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nimraghien minə, kini misəkir misəm mə ?kapəmiə nimraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyen kapəmiə uə nīkam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kirikianə, nīpran kirikianə əmə. Mərig nīpran, nor-norin minə rīpsaah. Kini nor-norin minə ye nīpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nīpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətiğtə atuk irətawə minə. ⁶ Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarien kafan raməri-pən nhatətəyen kafan. ⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsipənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nīkiriən niməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rīkin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə
(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptəəkīn tim tim norien huvə minə. ¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mīmə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimie m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen. ¹² Taksagien əmə meinai nīmīsərhə-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nipiğ nəmhəyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nipiğ m-fam. ¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwakwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mīmə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nīsherpənien nar hah rīvən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə. ¹⁵ Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək. ¹⁶ Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukrīpəh nəsikien mə kimiə tiksīn yerpirig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukrīpəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nisarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mīfam taksəm mīmə ratuatur. ¹⁸ Sor narimnar fam yame nakharkun norien mīmə kimiə naksarə ye nəmərīnuyen kimiə narmamə mfam. ¹⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə.

Apəh pəh Kughen pişin əmə tukripi-ərəhu narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mimə,

“Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.” (Dut 32:35)

²⁰ Mərig kimiə taksəri-pən əmə nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Tukmə kafam tikmir rəmkəv,

vəhsi-pən nəviginien kimin;

tukmə rəkwəkwə,

vəhsi-pən nu kimin.

Nipiğ naksor narimnar minə a

in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fam kisarə ətgın gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pişin əmə rimivəhsi-haktə əriə. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in rıpəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-apnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam takasəkeikei misarə ətgın gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pişin pişin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misarə ətgın.

Sorkeikei narmamə meinai Nipiğ Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmır hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,”

“Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukriyəh nivəniēn tuk narimnar kape yermamə pişin kirik,”* kini loa minə min tiksīn aikin. Mərig nəgkiariēn kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev

19:18) ¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to riyəh noriēn nahasiēn kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə nīprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nīpiē yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nīpiē yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapiēriēn, meinai nīpiē kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nīpiē yame tukriyəh miragh ətawə iran raməmīr pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh niēn mə tuk tu, napignapiēn tukriəkək; kini nikhakien, pəh niēn mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisəpəh noriēn kape nəpiēnapiēn, kini mharaptəəkīn əmə noriēn huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yame mobael ramraptəəkīn huvə kafan kirik nau kape narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tuksor noriēn huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nikakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisoriēn lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisoriēn noriēn ətəwao minə, mhapəh nisotgohyēn, mhapəh nisoriēn jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nīmraghiēn kapəmiə, kini takhapəh nisətəriēn mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nīpraimiə əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses (1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

¹ Nəməhuak minə tiksīn, kapəriə nhatətəyēn riyəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksīn kamhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nikam. Mərig kimiə rikimiə tukramagien tuk nivəhyēn nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyēn riyəh niskaiyēn; takhapəh nisotgohyēn kimiə əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyēn, rhuvə əmə mə in tukrən nəviēginien m-fam. Mərig yermamə pişin kirik min, kafan nhatətəyēn riyəh niskaiyēn, kini rikin rəsik mə in rirkun nəniēn nəviēginien ye nəsimien əmə, mīpəh nəniēn nusai nar. ³ Riyyəh nīhuvəyēn mə yermamə e yame rirkun nəniēn narimnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame riyyəh nəniēn nusai nar. Kini riyyəh nəmhenien mə yermamə yame riyyəh nəniēn nusai nar tukriini-pən tuk yermamə yame ramən fam nəviēginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukriyəh nəm-əhuyēn in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Riyyəh nīhuvəyēn mə ik nakamni mimə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor noriēn has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkīr mimə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pəniēn nəsaniniēn kimin tuk noriēn nar huvə minə.

⁵ Ye noriēn kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nīpiē kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nīpiē minə tiksīn; mərig yermamə kirik min ramni mimə nīpiē m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətəriēn ye nikarin kape narimnar minə e. ⁶ Yermamə

* **13:9:** Loa minə e kasəmīr ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21. **13:10:** 1 Kor 13:4-7 **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7 **13:12:** 1 Jon 2:8 **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18 **13:14:** Efes 5:11 **14:1:** Rom 15:7 **14:2:** Jen 9:3-4 **14:3:** Kol 2:16 **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12 **14:5:** Gal 4:10-11

yame ramni mə nıpiğ kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nıvəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nıvəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginien. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in mın raməpəh nənien tuk nıvəhsi-haktəyen Yermaru, kini in mın ramni-pən tuk Kughen mımə rikin ragien tuk nan nəviginien. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nımraghien kafan, kafan əmə, uə nımhəyen kafan, kafan əmə. ⁸ Məriğ tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nıvəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nıvəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, məriğ kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rımamhə marə mamragh mın, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini rıpəh nıhuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə mınə mine now-inmiə yamə mine iriə yəhuak mınə. Rıpəh nıhuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə mınə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkir narmamə ikin. ¹¹ Rəmhen kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Kughen Yermaru ramni mımə, ‘Yakavəh kwəsu ye nımraghien kafak mımə narmamə m-fam tuksənımkur ye nımrik mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ” (Aes 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nımri Kughen tuk nini-ərhavyen narımnar fam yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Məriğ takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətəriğ pik tukun mımır ye kafan nhatətəyen. ¹⁴ Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien* kirik rirkək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. Məriğ tukmə yermamə kirik rikin raməsik mımə nar kirik rəmkimik ye nımri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nımriin, rikin tukrəpəu. Ramor məknaikin mə kafam norien rıpəh nəri-pəniyen swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rımamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapıg mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, məriğ səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mımə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapıg kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikirirə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine nınimien, məriğ in nar kirik kape natuatukien ye nımri Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmın kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini mhavəhsi-haktə nətəriğien kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien mınə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikien ye nımri Kughen. Məriğ rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nımriin, kini in rətəriğ pik tukun, mımır ye kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisəniyen

14:8: Gal 2:20 **14:10:** 2 Kor 5:10 * **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rirkək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15 **14:15:** 1 Kor 8:11-13 **14:19:** Rom 12:18; 15:2 **14:20:** 1 Kor 8:13

nusai nar, mhapəh nhanimien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptəəkən məniwən əmə kimiə Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nipig kasor əmə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukripəh nənien. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mərig rikin raməsik mə ripəh natuatukien - kafan norien ripəh nərertimtimien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in ripəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatətəyen kapəriə ripəh nuəyen miskai. Ripəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mimə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,
nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimauə yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk rip nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kin ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə,

maməni nipei mamni vi vi nhagim.”

(2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.”

(Dut 32:43)

15:2: 1 Kor 10:24,33 **15:4:** 2 Tim 3:16 **15:7:** Rom 14:1 * **15:8:** Nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kimivəh nao kimi əriə” mərig nipran ramni mə “nəmə Isrel.”

11 Kini mamni min mimə,
 “Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru,
 kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin
 In.”
(Sam 117:1)

12 Kini Aesaea ramni min mimə,
 “Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min,
 kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə
 kape tanimtanə m-fam.
 Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.”
(Aes 11:10)

13 Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinyen nipiḡ nhatətəyən kapəriə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaninien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

14 Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəriə ramhaktə mukwar kin nihuvəyən, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. 15 Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerik m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyən 16 mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

17 Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. 18 Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipiḡ yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəgkiarien mine ye kafak norien minə, 19 kini mor wok ye nəsaninien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. 20 Nipiḡ m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. 21 Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mimə,
 “Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə
 tuksəm In,
 kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyən nəvsaoyen huvə, iriə
 tukharkun.”
(Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

22 Kini nipiḡ ripsaah, wok e kafak tuk nivənien aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyən məm əmiə. 23 Mərig taktakun ai, yimnor

† 15:12: Jese in rim King Deved. 15:16: Rom 1:5; 11:13 15:20: 2 Kor 10:15-16 15:22: Rom 1:13

infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nıpig jakamvən Spen jakukuraö-pre məm əmiə. Kini nıpig jakurə kisarə kape nıpig kwakwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rımnagien tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irəriə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpın tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpın tai nihuvəyen a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nıpig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mıtərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nıpig jakamvən Spen, jakukuraö-pre məm əmiə. ²⁹ Nıpig yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narımnar huvə rıpsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuvə kin.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kışatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowagınien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhanien nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nıpig jakvən Jerusalem mıtərhav min, mə narmamə yamə mine kışatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowiə kin in minə tiksın

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovın huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmiə mə nıpig in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tuksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rımnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowiə kin Prisila mine Akwila, yame kimasır yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo. ⁴ İpakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowiə kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowiə kin yo kirik e Epaenetas e yame rımnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowiə kin Meri yame ramor pik wok irəmiə.

⁷ Saowiə kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasır ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowiə kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

- ⁹ Saowia kɪn Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kɪn Stakis keikei.
- ¹⁰ Saowia kɪn Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipig əutən minə. Saowia kɪn narmamə ye nimə kape Aristobolas.
- ¹¹ Saowia kɪn Herodion, kwənərəus atuatur kafak. Saowia kɪn narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.
- ¹² Saowia kɪn Trifaena mine Trifosa, piraovɪn mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru. Saowia kɪn Persis keikei, piraovɪn min kirik yame raməmnhawk tuk norien wok kape Yermaru.
- ¹³ Saowia kɪn Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kɪn nisɪnik atuatur.
- ¹⁴ Saowia kɪn Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.
- ¹⁵ Saowia kɪn Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpas mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.
- ¹⁶ Saowia kɪn əmiə minə rəmhen kɪn yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kɪn əmiə.
- ¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmiə, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame niprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikuə, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə ripəh nərip-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatur, kini mhapəh nhavənen tuk norien has minə. ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərinuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərakɪn Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumiə. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmɪr irəmiə minə.
- ²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kɪn əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kɪn əmiə.
- ²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kɪn əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.
- ²³ Gaeas ramaowia kɪn əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikɪn.
- Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kɪn əmiə. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kɪn kafan nihuvəyen kimi əmiə mfam. Amen.*
- ²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə meinai yimɪni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu

16:13: Mak 15:21 **16:16:** 1 Kor 16:20; 1 Pita 5:14 **16:17:** Mat 7:15; Taet 3:10 **16:18:** Fil 3:19; 2 Pita 2:3 **16:19:** Rom 1:8; 1 Kor 14:20 **16:20:** Jen 3:15 **16:21:** Wok 16:1-2; 19:22; 20:4
16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14 * **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi akwas tiksɪn kape Niu Testamen.

Kristo tuk əmiə. Nəgkarien e rimmerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərig taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwan. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nipig m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimmor! Amen.

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimirin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmīr ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksīn kasor norien has minə; kini tiksīn kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatur norien has yamə mine iriə tiksīn kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmīr ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatur mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimnokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piaturawə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimnətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisərə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapəawə, yame in Yermaru kapəawə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapəawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶ Rimnor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapəawə,

nakhapəh nisakwəkwəyən kɪn nəsaninien kɪrik kape Nanmɪn Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kɪni In tukror əmiə naksərer tɪm tɪm mɪsəriaji-pən nɪpɪg yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kɪrik irəmɪə ye nɪpɪg yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrɪrerig-pə mɪn iran. ⁹ Kɪni Kughen tukror nar e kɪmi əmiə meinai nɪpɪg m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rɪmnokrən kɪn əmiə nakhauə kɪrikianə kɪmiə Tɪni Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəmahuak mɪnə kɪmɪsəwhai ərɪə mɪnə

¹⁰ Piak mɪnə mɪne nowinɪk mɪnə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kɪmiə m-fam takasərig əmiə, mhəpəh nɪsorien mə nətərigien kɪrik tukruə meikus kwhen kapəmɪə; kɪni mərig takhauə əfrakis mɪsor kɪrikianə ye nərigien mɪne ye rɪkin kɪrikianə. ¹¹ Piak mɪnə mɪne nowinɪk mɪnə, yakamni-pre məkneikɪn meinai yorwok tɪksɪn kape pian e Kloə kwənhani-əsah-pə ta iran mə kɪmiə nakasotgoh pɪk. ¹² Nɪprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikɪn: Kɪmiə tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn Pol,” mərig tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn kwən a Apolos,” kɪni tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn Pita,” kɪni tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig əmə kɪn Kristo.”* ¹³ ?Rɪkɪmiə raməsik mə ta mə nakharkun nɪseikus-eikusien məkneikɪn kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yɪmnəkər ye nai kamarkwao kɪn tuk əmiə uə? Nɪkam, pa rɪmə kɪmnor baptaes irəmɪə ye nhagɪk. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yɪmɪpəh norien baptaes irəmɪə kɪrik; mərig yɪmnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mɪne Gaeas. ¹⁵ Rɪkɪk ragien məknəkɪn meinai yermamə kɪrik to rɪpəh nɪniyen mə kɪmnor baptaes iran ye nhagɪk. ¹⁶ !Ah! Yɪmnəru-kɪn, yɪmnor baptaes mɪn ye Stefanas mɪne kafan mɪnə. Mərig yaknəru-kɪn ta mə yɪmnor baptaes ye kɪmiə kɪrik mɪn uə nɪkam. ¹⁷ Nɪprai nəgkiarien mɪnə e ramni mɪmə Kristo rɪmɪpəh nher-pəyən kɪn yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rɪmnher-pə kɪn yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kɪni jakpəh nɪni-ərhav-əmə-yen nɪrkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kɪn nɪmhəyən kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kɪn.

Kristo rɪmnor əpu nɪrkunien mɪne nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikɪn meinai narmamə yamə mɪne kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rɪkɪriə raməsik mə nəvsaoyen kɪn nɪmhəyən kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rɪmɪvəh mɪragh ətawə, rɪkitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nɪrkunien kape narmamə yamə mɪne kharkun pɪk nar; kɪni mətapɪg kɪn nɪrkunien kape narmamə yame nɪrkunien kapəriə rehuə.” (Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mɪne kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rɪmnor nɪrkunien kape tokrei tanə rɪmauə ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikɪn meinai ye nɪrkunien kape Kughen, rɪmnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə.

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23 **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3 **1:10:** Fil 2:2 * **1:12:** Swatuk pɪsɪn kɪrik tuk nukreikɪnien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kɪmiə tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn Pol,” mərig tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn kwən a Apolos,” kɪni tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwasig əmə kɪn Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23 **1:16:** 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16
1:20: Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25

Mərig Kughen rımnor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nımtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nıpiğ kitawə kamhani-ərhav nımhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapier ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rımnokrən kin əriə, nar apnapıg mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rımnher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimiə narmamə hawor minə nıpiğ Kughen rımnokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nıpnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rımirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rımirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapıg əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkikei-pikien əriə. Rımirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapıg əmə tiksın, mə tukror narımnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapıg kin. ²⁹ Rımnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nımiri Kughen. ³⁰ Kimiə nımnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rımauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rımnor, Kughen rımnor ətəwə kisatuatuk ye nımrın, kini mətu karin ətəwə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətəwə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rımini mımə, “Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rımnor kimin.” (Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nıpiğ yımauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen. * Mərig yımipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nıpiğ yımnamarə kitawə-m kimiə, rikik rımnəsik mımə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nımhəyen ye nai kamarkwao kin. ³ Nıpiğ yımauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yımigin, mamətəmnimin. ⁴ Kini nıpiğ yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yımipəh niniyen ye

1:21: Mat 11:25 **1:23:** Rom 9:32; 1 Kor 2:14 **1:24:** Kol 2:3 **1:25:** 2 Kor 13:4 **1:26:** Mat 11:25; Jem 2:5 **1:29:** Efes 2:9 **1:30:** Jer 23:5-6 * **2:1:** Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rımnnerkwaig.” **2:3:** Wok 18:9; 2 Kor 10:1

nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniēn kimi əmiə tuk niviye nəriēien kapəmiə. Məriē nipiē yimnəēkiar nīmīsəm nəsaniniēn kape Nanmīn kape Kughen. ⁵ Yimnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukriph nərər-əməyen ye nirkunien kape narmamə, məriē tukrərer ye nəsaniniēn kape Kughen.

Nanmīn kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi atawə

⁶ Məriē in nəfrakisiēn mə kimawə yakamhani-ərhav nəēkiariēn kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, məriē ph nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipiē kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nīkam. Kimawə yaksəēkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimnaməmīr məniwən, meinai narmamə kimnphəh nharkunien; kini Kughen rimiēni apa kupan kupan əēkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyen kimi atawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nəriēien e kape Kughen, məriē to iriə kipiēharkun, to kipiēhəh nisəsik-pəniēn Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyen minə fam. ⁹ Məriē Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khəpəh hanə nisəmien,
kini mhəpəh hanə nisəriēien,

Kini mhəpəh hanə nharkunien

naha nhəēin yame Kughen rimmor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.” *(Aes 64:4)*

¹⁰ Məriē Kughen rimmor əpu nəriēien a kafan kimi atawə ye Nanmīn Kafan. Kini Nanmīn Kafan rirkun narimnar m-fam, kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khəpəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətəriē kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik riph min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen raməriē, Nanmīn Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Ph nien mə Kughen rimiēvəhsi-pə nətəriēien kape narmamə kape tokrei tanə kimi atawə, məriē rimiēvəh-si-pə Nanmīn yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhəēin yame Kughen rimiēvəhsi-pə apnapig əmə kimi atawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə riph nhajounien əmawə kin nəēkiariēn e; məriē Nanmīn kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəēkiariēn əfrakis kape Nanmīn kape Kughen ye nəēkiariēn yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmīn kape Kughen rikək iran, to riph nivəhyen narimnar yame Nanmīn kape Kughen ramhajoun atawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rikək tuk əriə. Kini to riph nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun atawə kin meinai Nanmīn kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmīn kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; məriē narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rikək yame rirkun ta nətəriēien kape Kughen Yermaru mirkun nhajounien In kin nar kirik.”

(Aes 40:13)

Məriē kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yimipəh nəgkiarien kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimiə nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmiə. ² Nipig yimnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mipəh nivəhsi-preyen nəviginien skai kimi əmiə. Meinai kimiə nimnhapəh nisəmhenien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien, ³ meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimwasitu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yimwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakuə. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə, ¹¹ meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tiksın kamhahvirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mahvirəkin kin narimnar yame tukraməmır rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapier yame nimirin rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhahvirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap ripəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimnəs kapəriə nimə, narimnar fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig taksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

3:2: Hib 5:12-13; 1 Pita 2:2

3:3: 1 Kor 1:10-11

3:4: 1 Kor 1:12

3:6: Wok 18:4,11,27-28

3:9: Mat 16:27; Efes 2:20-22

3:11: Aes 28:16; 1 Pita 2:4-6

3:13: 1 Kor 4:5

16 ? Nakharkun uə nīkam, mə kīmiə nimə kape Kughen, kīni Nanmīn kape Kughen ramarə irəmiə? 17 Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kīni Kughen tukroriah mīn in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kīni kīmiə nimə e kape Kughen.

18 Yermamə yame rīkin raməsik mə in rīrkun pīk nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rīmə tukrīrkun nar əfrakis, tukraməkeikei mīvəh nīrkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nīrkunien rīkək iran. 19 Ror məkneikin meinai nīrkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə yamə mīne kharkun pīk nar, kasor norien yame riko iko, mərīg Kughen tukrīvəhsi-pən narpīnien kīmi əriə.” *(Job 5:13)*

20 Kīni mamni mīn mīmə,

“Kughen Yermaru rīrkun mə nətərigien kape narmamə yamə mīne kharkun nar, in nar apnapīg əmə.” *(Sam 94:11)*

21 ! Kīni takhapəh nhavəhsi-haktə-mīn-ien nəmehuə mīnə kape niməhuak! Meinai Kughen rīmivəhsi-pre narimnar fam kīmi əmiə mə tukrasitu irəmiə.

22 In rīmivəhsi-pre nəmehuə mīnə kapəmiə rəmhen kīn yo, Pol, mīne Apolos, mīne Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mīvəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapīg mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukrīpitərhav tuk nīpīg kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə. 23 Kīni kīmiə kape Kristo, kīni Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak mīnə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə mīnə tuk norien kape Kughen yame kasor

1 Ror məknaikin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kīn yorwok mīnə kape Kristo yame Kughen rīmnerəhu-pə ye kwermimawə mə kīmawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rīmnerkwaig kupan. 2 Kīni narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nīpīg yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mīrkun nīniyen nəfrakisien irəriə. 3 Mərīg tukmə kīmiə uə narmamə pīsīn mīnə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapīg əmə. Kīni yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. 4 Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərīg nar a rīpəh nhajoun-pənien mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rīrkun nəm-əmhenien kafak wok. 5 Ror məknaikin, takhapəh nis-haimīrenien nəkīrien narmamə, mamhawhin əmə nīpīg Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mīne kaserkwaig ye nəpīgnəpien tukruə ye nīkakien; kīni mīni-ərhav naha nhagin yame ramswiīn yerki narmamə. Ye nīpīg a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kīmisor.

6 Piak mīnə mīne nowinik mīnə. Yakaməgkiar ye nīkarin kapəmru Apolos mə takhavəh nīrkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kīni tukmə nakhavəh nīprai nəgkiariēn mīnə e, takasəkeikei mīsor əmə nəgkiariēn yamə mīne kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyēn narmamə tīksin mə iriə kishaktə pīk, mhapəh nhavəhsi-əhuyēn tīksin. 7 ? Rhawor e nakhamə ta mə kīmiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nīrkunien mīnə fam yame nakhavəh mīsasitu kīn ye narmamə, Kughen pīsīn əmə rīmivəhsi-pre kīmi əmiə. ?Mərīg rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kīmiə atuk naksor narimnar mīnə e?

⁸ Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehuə misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipihavəh ta nehuəyen e, riphuvə. ⁹ Mərig ripəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpinien məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nimraghien kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəməwə nəsaninien rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaninien kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiaiye əmawə, mərig kamhasiai əmiə. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nimə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Nipig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nipig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiarien minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarien minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini ripimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuatur kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nimraghien rerin kimi əmiə nipig yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhavpre nəvsaoyen huvə tuk əmiə. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatur. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nimraghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarien əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimraghien kapəriə. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pın tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

4:11: 2 Kor 11:23-27 **4:12:** Mat 5:44; 2 Tes 3:8 **4:15:** Gal 4:19 **4:16:** Fil 3:17 **4:17:** Wok 19:22 **4:20:** 1 Kor 2:4

1 Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rimməkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rimməkrəh kin pian vi kape kafan tata. 2! Mərig kimia naksausit mhamə niməhuak kapəmia in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmia. 3 Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimia, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimia. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimmor. 4 Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmia kirikianə əmə. Nipig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmır irəmia, 5 kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nipran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nipig In tukruə min ye Nipig Kwasig.

6-7 Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmia, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e ripəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpia raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpia. Ye nipig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmır iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmia, mə təvhagə has tukrirəkək ye kuwhen kapəmia. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nimri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimməhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova. 8 Pəh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ərhav əria apa Ijip apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwhen kapətawə, pəh iria in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

9 Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmia mimə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. 10 Pa rime yakamni-əhu əmia mə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəria rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisərə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a. 11 Mərig niprai nəkwəkwə yame yimirai kimi əmia mimə takhapəh nisəriwək-kwis-ien kimia yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin ninimien ye nipig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimia miria, kini mhapəh nisəvigin-kwisien kimia miria. 12 Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmia mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. 13 Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmia.” (*Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7*)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nipiḡ yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ² !Nakharkun mə tuk Nipiḡ Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə? ³ !Nakharkun mə ye Nipiḡ Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhenien. ⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukın məpəh. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavəniyen apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavəniyen apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimiə minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk ye nimrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə

6:2: Rev 20:4 **6:10:** Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15 **6:11:** Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə nīprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen rīpəh nəm-pəniyen nahasien ye nīprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame nīprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nīpraitawə.

mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kɪn mə narɪmnar mɪnə en tuksar-
maru ye nɪmraghien kafak. ¹³ Narmamə tɪksɪn kamhani nuhpɪkɪnien ye
norien kape nɪkɪriɪn nɪpɪraovɪn mhamə, “Nəvɪgɪnien in rhuvə tuk tɪp jɪr,
kɪni tɪp jɪr rorkeikei nəvɪgɪnien.” Mərig sərɪg-ru, tuk Nɪpɪg Kwasɪg, Kughen
tukror infamien irəriu. Kɪni pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nɪpraitawə
mə tukamhakɪr apɪs-apɪs ətawə mɪnə. Mərig Kughen Yermaru rɪmɪvəhsi-pə
nɪpraitawə mə tukhasiai In kɪn, kɪni pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru
irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsanɪnien, Kughen rɪmɪvəh mɪragh Yesu Yermaru
ye nɪmhəyen kafan; kɪni In tukrɪvəh mɪragh mɪn ətawə.

¹⁵ ?Kɪni nakharkun uə nɪkam mə nɪpraitawə kape Kristo pɪsɪn əmə? ?Kɪni
nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh nɪprak yame in kɪrikianə iriu Yesu Kristo,
kɪni mɪvən mor kɪrikianə kɪn kɪmi pɪraovɪn kape swatuk? !Nɪkam! To yakpəh
norien məkneikɪn tuk nɪpɪg kɪrik. ¹⁶ ?Kɪni nakharkun uə nɪkam mə yermamə
yame ramvən iriu pɪraovɪn kape swatuk, iriu kɪrauə kɪrikianə əmə ye nɪpran?
Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nɪprairiu kɪrikianə
əmə.” (*Jen 2:24*) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugɪn-pən ye Yesu Yermaru,
rɪmauə kɪrikianə iriu mɪn ye nanmɪn.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nɪvən-apnəpɪgɪen tuk yermamə.
Norien has pɪsɪn mɪnə tɪksɪn yame yermamə ramor, khapəh nɪsoriahyen
nɪpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhəgə has ye pɪraovɪn ramoriah
nɪpran. ¹⁹ ?Nakharkun uə nɪkam mə nɪpraimiə in nɪmə kɪrik kape Kughen
yame Nanmɪn kape Kughen ramarə ikɪn; kɪni Kughen rɪmɪvəhsi-pre Nanmɪn
kɪmi əmiə, mamarə irəmiə? Kɪni pəh nien mə kɪmiə kapəmiə atuk e kɪmiə
²⁰ meinai Kughen rɪvəh ta nɪmɪmiə ye nərokien yame nɪmɪn rhaktə. Ror
məkneikɪn, hasiai Kughen ye norien mɪnə kape nɪpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpɪn nəgkiariɪn kapəmiə yame nɪmɪsher-pə kɪn kɪmi
yo ye nəkwəkwə. Nəfrakɪs, tukmə yerman kɪrik rɪmə tukrəpəh əgkəp əmə
nɪkɪriɪn pɪraovɪn, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mɪne nɪpɪraovɪn
kamhavən apnəpɪg tuk əriə mɪnə; ror məkneikɪn mə rhuvə əmə mə yermamə
tukraməkeikei mɪvəh atuk kafan pɪraovɪn, kɪni pɪraovɪn tukrɪvəh atuk mɪn
kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei maməpɪr-pən tuk kafan pɪraovɪn
tukmə pɪraovɪn rorkeikei, kɪni pɪraovɪn tukraməkeikei maməpɪr-pən tuk
kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə pɪraovɪn ramar-
maru atuk ye nɪpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien
kɪrikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nɪpran,
mərig kafan pɪraovɪn ramarmaru iran. ⁵ Rɪpəh nəmhenien mə yerman uə
pɪraovɪn tukrɪgɪn tuk nɪpran, tukmə kɪrik rorkeikei. Mərig tukmə iriu kwɪs
kweighan kɪn mɪrəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasɪg ikɪn,
tukawəkeikei mɪrauə kɪrikianə, tamə Setan rɪvəhsi-pən vəhsi-pən kɪmi ərii.
Yakamni məkneikɪn meinai kɪmiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiariɪn e
rɪpəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk
tuk norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərigɪen kafak yakorkeikei mə narmamə
tukhapəh nɪsorien mared rəmhen kɪn yo. Mərig Kughen rɪmɪvəhsi-pə swatuk
pɪsɪn pɪsɪn kɪmi ətawə kɪrikianə kɪrikianə, mor tɪksɪn mə tukasor mared, tɪksɪn
tuksərɪwək əmə.

6:12: 1 Kor 10:23 **6:13:** 1 Tes 4:3-5

6:14: Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14

6:15: Efes

5:30 **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11

6:20: 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kípəh nisorien mared mine nípiraovín yame kímhə tan kín əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kín yo.
⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nípiraovín, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh ríkiriə tukrípəh nəsik-píkien piraovín uə yerman.

¹⁰ Kímia yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmia. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarien, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mímə, “Piraovín tukrípəh nəpəhyen kafan yerman.” (Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukrípəh nəri-pən-mínien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrírerig-pən mín tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukrípəh nəpəhyen kafan piraovín.

¹² Kímia yamə mine kapəmia narman uə nípiraovín khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarien, mərig pəh nien mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mímə tukmə kímia kirik, kafan piraovín rípəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukrípəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kímia kirik, kafan yerman rípəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovín tukrípəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nípig piraovín kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karín mín kafan yerman mə kape Kughen. Kini nípig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karín mín kafan piraovín mə kape Kughen. To rípipəh norien məkneikín, to kapəmia kwajikovə mínə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikín mə Kughen ramərəhu karín iriə mə kafan mínə, meinai rínərəhu-karín ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame rípəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovín uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kín mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovín, Kughen rípəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rímnokrən kín ətawə mə tuksarə mar ye nəmərínuyen. ¹⁶ !Piraovín! Tukmə ror nímraghien atuatur kafam tukror swatur Kughen tukrívəh míragh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nímraghien atuatur kafam tukror swatur Kughen tukrívəh míragh kafam piraovín.

¹⁷ Mərig in əmə e nípig Kughen rímnokrən kín əmia, nímnsarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rímnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkín. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kímí níməhuak mínə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kímnesig-pən ta in nípig Kughen rímnokrən kín in, pəh in tukrípəh nerkwagien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kípəh nəsigpənien in nípig Kughen rímnokrən kín in, pəh tukrípəh nətəyen mə kavəh nao kímín. ¹⁹ In nar apnapig əmə tukmə kímívəh nao kímí yermamə kirik uə kípəh nivəhyen nao kímín. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen. ²⁰ Mərig nípig Kughen rímnokrən kín əmia, nímnsarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rímnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkín. ²¹ ?Nípig Kughen rímnokrən kín ik, ik slef əmə kirik uə? Ríkím tukrípəh nəsik-píkien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatur yame kamrísín slef mínə íran, əri-pən. ²² Ror məkneikín meinai yermamə yame in slef əmə nípig Kughen Yermaru rímnokrən kín in, in ruauə yermamə yame Kughen rímírísín ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nípig Kughen Yermaru rímnokrən kín in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rívəh ta nímrimia ye nərokien yame nímrin rhaktə. Takhapəh mín nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə mín kirik mín. ²⁴ Piak mínə mine nowinik mínə. Nípig Kughen rímnokrən kín əmia, nímnsarə

7:9: 1 Tim 5:14
 Flm 16; 1 Pita 2:16

7:15: Rom 14:19
 7:23: 1 Kor 6:20

7:16: 1 Pita 3:1

7:19: Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15

7:22:

ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipiğ ətən minə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipiğ ətən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipiğ ətən minə a.

²⁹ Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarien kafak. Nimraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwəkwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəukəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nivənien tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹ Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mirkun mə kafan bisnes in nar apnapiğ əmə, meinai ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikrīpīrkək.

³² Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rimnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nīpran mine nərigien kafan rīpəh nəmkəmīkien ye nīmri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rimnarkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nəgkiarien minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nimraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukriwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh niwhin-minien narkurəkien, meinai pian a rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik. ³⁷ Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kīpəh hanə

nirpenien ariu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nıpran, kini rikin raməsik mə tukripəh nıkirien pian a, in min a ramor norien atuaturuk.
³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuaturuk; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nıkirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nıpig mifam; mərig tukmə kafan yerman rimhə, in rirkun narkurək-pənien ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rıpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmır irak mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi yo mə jakni.

8

*Nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə
 (Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)*

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nimraghien kape narmamə.
² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rıpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukripirkun. ³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksın kasəhuak kimi ariə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narımnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rımnor swatuk kimin mə tukror narımnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rımnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarien e. In apa kupan, kimiə tiksın nimnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nıpig m-fam. Kini taktakun ai, nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə rıpəh nıskaiyen, kini nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginien to rıpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisənien nusai nar a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rıpəh nıskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mımır ye nhatətəyen kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə

kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh nīskaiyen raməm, ?rikin tukrhawəsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kinnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nətərigien ror kīraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rīrkək, naksor piaumiə yame Kristo rīmamhə tukun, yame rīkin rīpəh nīskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo. ¹² Nīpig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rīkin yame rīpəh nīskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimīr ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukrīpəh min nīmīrien ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kimin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimiə raməsik mīmə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nīkam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nīkam? !Əwəh, yo en! ?Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nīmrik uə nīkam? !Əwəh, yimnəm! ?Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nīkam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tiksīn kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nīmraghien kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhōrpīn nəgkiarīen kape narmamə tiksīn yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksīn, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nīpiraovīn yamə mine kasəhuak kīnnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nīpig kīnnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nīkam? ⁶ ?Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pīsīn əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napīrien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rīkin rīpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nīkam, rorkeikei mə tukərok in. ? Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsīm, kini mīpəh nīvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar mīragh, to rīpəh nənien kirik uə?*

⁸ ?Rikimiə raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nətərigien kape narmamə uə? !Nīkam! Kini loa ramni min əmə nar kīrikianə yame yakamni. ⁹ Kimīrai ye loa kape Moses kimə,

“Nīpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nīni-əhuyen.”†

(Dut 25:4).

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nīhuvəyen, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nətərigien kapəriə kīrikianə əmə mə tuksən nəviginien

8:11: Rom 14:15,20 **8:13:** Rom 14:21 **9:1:** Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9 **9:2:** 2

Kor 3:2-3 **9:4:** Luk 10:8 * **9:7:** Nəgkiarīen kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kīrik ramarha tuk sipsip, to rīpəh nīnimien melek kape sipsip?” † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar mīragh kīrik kamni kimə ox ramor wok kīrik kafam, takpəh nīniəhuyen in mə tukrīpəh nəviginien. Im-ru min 1 Tim 5:18.

ye nəsımien a. ¹¹ Ye wok mınə kapəmru irəmiə, rəmhen kın mə yakəwəsım kırık, mə kımıə taksəvıgın ikın; in e mə kımıə takhavəh Nanmın kape Kughen. ? Kını rhawor? ? Rıskai tuk əmiə mə taksarpın nasıtuyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəvıgınıen nəmru uə? ¹² Narmamə pısın mınə kharkun nısaiyohyen əmiə kın nəvıgınıen; kını ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ? Kını rhawor irəmru Banabas? Nıyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapıg yakrarkun nıwəkeıkeıyen kımı əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərıg kımru yakrapəh nıwıyohyen. Kımru rıkimru ragien əmə mə jakrəpəh nırərəhyen nərokien, nar apnapıg mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, mısətapıg kın nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ? Nakharkun uə nıkam mə narmamə yamə mıne kasor wok ye Nımə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikın nəvıgınıen rəmhen kın nərokien kapəriə? Kını narmamə yamə mıne kasor wok ye tebol, ikın kamor sakrefaes ikın, kamhavəh nəriə aikın nəvıgınıen rəmhen kın nərokien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kırıkianə əmə mın, Yesu Yermaru rımni mə narmamə yamə mıne kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeıkeı kıvəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərıg yakrapəh nıwıyohyen əmiə kın narımınar yame ratuatuk mə to yakwıyoh kın. Mərıg pəh nıen mə yakamrai nəkwəkwə e mamıyoh kın nərokien. Rıkık ramagien əmə mımə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kını kıpəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeıkeı-əgkəpien mımə kımıə taksərok yo iran. ¹⁶ Mərıg pəh nıen mə yakamausıt mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meinai Kughen raməkeıkeı kımı yo mə jakni-ərhav. ! Kını nəmhəyen ehıə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsao-ərhavıen kın nəgkıarıen huvə! ¹⁷ Mərıg tukmə yakamni-ərhav nəgkıarıen kape Kughen meinai yakorkeıkeı mamor məkneıkın, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərıg Kughen e in e rımırpen yo mə jakor wok e, kını ror məkneıkın mə jakaməkeıkeı mamor. ¹⁸ ? Kını naha nhagın e kafak nərokien? In əmə e, mə nıpıg yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapıg əmə, mıpəh nıvəhyen nərokien iran. Kını ror məkneıkın yakpəh nıyohyen kın nar kırık, nar apnapıg in ratuatuk mə to yakıyoh kın.

¹⁹ Yermamə kırık rıpəh narmaruyen irak, mərıg yımıvəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mı-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nıpıg yımnaməriwək kımawə nəmə Isrel, yımauə rəmhen əmə kın nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kını nar apnapıg loa rıpəh narmaruyen irak, nıpıg yımnesəriwək kımawə mırıə narmamə yamə mıne kasəri-pən loa, yımauə məmhen kın əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nıpıg yımnaməriwək kımawə narmamə yamə mıne loa rıpəh narmaruyen irəriə, yımauə məmhen kın əriə. Yımnor məkneıkın mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərıg yakpəh narakıkınıen loa kape Kughen. Nıkam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nıpıg yımnaməriwək kımawə narmamə kapəriə nhatətəyen rıpəh nıskai-pıkien, yımauə məmhen kın əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo. † Yımauə məmhen kın narmamə mıfam, mə ye norien mınə fam jakvi-pə tıksın khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakın mə nəvsaoyen

9:10: 2 Tim 2:6 **9:11:** Rom 15:27 **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9 **9:13:** Dut 18:1-3

9:14: Mat 10:10; Gal 6:6 **9:16:** Jer 20:9 **9:20:** Wok 21:20-26 † **9:22:** Narmamə mıne e kapəriə nhatətəyen rıpəh nıskai-pıkien, iriə e yamə mıne khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kıvəhsi-pən ta kımı kughen eıkuə mınə. Kını nıpıg Pol rımnamarə iriə mırıə, in mın rımıpəh nənien nusai nar a. **9:22:** 2 Kor 11:29

huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ? Nakharkun uə nīkam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, məriḡ kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to rīpəh nəmirien ror tu. Məriḡ kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmīr kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkirien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermīn maməsik nīmago-ago. ²⁷ Nīkam. Yakawhai nīprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nīpig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rīmnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nāmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nīpig rīpmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rīmuvriḡ əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rīmnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rīmasi-pən ye Nanmin kape Kughen. ⁴ Kini mhanim nu kirikianə əmə yame rīmasi-pən ye Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanim nu ye kapier kape Nanmin kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, məriḡ iriə khapssah, Kughen rīkin rīpəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamhə apa ikin pisin pisin apa ye tīpəvsik.

⁶ Kini Kughen rīmneighan kin narimnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pənien nəriḡien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tīksin kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigin mamhanim, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” *(Eks 32:6)*

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən əpis əpis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nīpig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tīksin kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nīmhayen rhopni əriə.

¹¹ Narimnar minə a kimnhauə ye nīmraghien kape kaha tu minə apa ye tīpəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsig ətawə e towei mine meinai Nīpig Kwasig ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tim tim, takasəriḡ əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pənien yame ramuə ye nīmraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin

yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nīpīg m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiarien. Kini In rīpəh neighanien kīn nīvəhsi-pən vəhsi-pəniēn kīrik tukruə ye nīmraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nīpīg nīvəhsi-pən vəhsi-pəniēn ramuə ye nīmraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kīrik mə takharkun nīsərer-timtimien, mə nar kīrik tukrīpəh nīvi-pəniēn əmiə ye nahasien.

*Nanmi nar mine nəməhuak minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)*

¹⁴ Ror məkneikīn, yo minə tīksin, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiarien kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nīpīg kītwə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk nīnimien, mamhanim, rəmhen mə kītwə kwənhauə ye nīprai Kristo misor kīrikianə. Kini nakharkun mə nīpīg kītwə kasən bred yame kaməkapir-pir kaməwhai, kītwə kwənhauə kīrikianə kītwə Kristo. ¹⁷ Kītwə khapsaah, mərig kīsəmhen əmə kīn mə nīpraitawə kīrikianə əmə, meinai bred kīrikianə əmə, kini kītwə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nīpīg narmamə kasən nusai nar yame pris rīvəhsi-pən ta kimi kughen kīrik, rəmhen kīn mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun nīprai nəgkiarien kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kīn kimi nanmi nar, nəsaninien aikīn kafan uə? Nīkam, rīkək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nīkam. ²⁰ Mərig yakamni mə nīpīg narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rīmə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kīrikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavəniēn misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nīmə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kīn mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikīn masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rīkimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tīksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kīsasitu irətawə. Mərig narmamə tīksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nīmraghien kapətawə. ²⁴ Rīpəh nīhuvəyēn mə kimiə kīrik tukrərig pīsīn əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tīksin. ²⁵ Sən nusai naha nar mīragh yame kavəh nīmrin ye maket, mərig takhapəh nīsaiyohyēn tukun mə kwəsor ta sakrefaes kīn kimi nanmi nar uə nīkam, kini rīkimiə tukrīpəh nətərig-pīkien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, mine narimnar fam aikīn, iriə kape Kughen Yermaru.” (*Sam 24:1*)

²⁷ Kini tukmə yermamə yame rīpəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nīmə kafan mawəvigin kwis, kini rīkim tukragien mə takvən. En naha nhagin yame ravəhsi-pre, mīpəh naiyohyēn tukun mə kimnor sakrefaes kīn kimi nanmi nar uə nīkam. Rīkim tukrīpəh nətərig-pīkien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mīmə, “Kimnor sakrefaes ye nusai nar mīragh e kimi nanmi nar,” kini rhuvə mə takpəh nənien, tamə raməm ik nakamən, rīkin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in

nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tıksin khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kini mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginién, kini mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nımri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginién a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanım, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyen, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye nıməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kin norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimnor kini mamhajoun, kini nakharaptəəkkin nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kini kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kini kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran.

⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nipig in raməhuak uə nipig ramni-əhrav nəgkiarién yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə ripəh nəvəvhaoyen ye nipig yame raməhuak uə nipig ravəhsi-ərhav nəgkiarién yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kin yame kimnəki kapən kapə ririəpiə. ⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame ripəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nipig kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən nihuvəyen iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyen kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin. ⁹ Kini pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimnor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nımtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nımraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermanu, piraovin to ripəh narə-pisinién; kini yerman to ripəh narə-pisinién, ¹² meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nipiraovin kaseimək kin əriə. Kini narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhao uə nikam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nımar nikwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nımar nikwənen rapomh,

¹¹ Mərig ye nımraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermanu, piraovin to ripəh narə-pisinién; kini yerman to ripəh narə-pisinién, ¹² meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nipiraovin kaseimək kin əriə. Kini narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhao uə nikam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nımar nikwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nımar nikwənen rapomh,

rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən nımar nıkwəne piraovın rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mımə norien pisin min kirik ye yama rikək; nıməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rıpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yımnərig nəvsaoyen kirik mə nıpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yımnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nıpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nıpig nakasəvigin, kimiə kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkərəv, tiksın kisapis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanım, taksor əmə apa iməmiə yerkwanu minə, kwasig ikin nakpihavən ye nıməhuak. Mərig norien kapəmiə rıpəh nisaiyen nıməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nıkam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred ²⁴ mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mımə, “In e nıprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nıpig kwəsəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mini mımə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nıpig takhanım rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nıpig tukmə nakasən bred a, uə nakhanım waen a, nakamhani-ərhav nımhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnım waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rıpəh natuaturkien, in ramor təvhagə has mamoriah nıprai Yesu Yermaru mine nitawın. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanım kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nımraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnım kap waen, mərig rikin rıpəh nəsik-huvəyen nıprai Yesu Yermaru, nənien mine nınimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khap-saah nıpraimiə raməpou kini nakhamhə, kini kimiə tiksın nakwənhamhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nımraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsipə narpinien kimi ətawə. ³² Nıpig Yesu Yermaru tukraməko atuatur ətawə, ramor məkneikin mə nıpig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nıpig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə

ye nofuginien, mən pisin nəviginien kın narmamə tiksın, kını Kughen rıvəhsi-pən narpinien kımın.

Kını nıpiğ jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narımnar pisin mınə tiksın yame nakasaiyoh-pə kın.

12

Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin (Rom 12:4-8)

¹ Piak mınə mınə nowinik mınə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mınə Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nıpiğ nımnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamkır-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mınə khapəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmın kape Kughen rıvəhsi-pən nəgkiarien a kımın; kını Nanmın kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun nıniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin mınə kimi ətawə; mərig Nanmın kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nımraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok mınə fam a.

⁷ Kını Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə mınə fam. ⁸ Nanmın kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kını Nanmın kirikianə əmə rıvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kını Nanmın kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pisin kirik mın. Kını Nanmın kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik mın tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pisin kirik mın tuk norien nımtətien mınə. Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pisin kirik mın tuk nini-ərhavıyen nar kirik kwasıg ikin nar ai rıpiamuə. Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pisin kirik mın tuk nəkirien nanmın pisin pisin mınə. Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pisin kirik mın tuk nıniyen nəgkiarien kape tanə pisin pisin mınə. Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pisin kirik mın tuk nhopraiıyen nıprai nəgkiarien mınə a. ¹¹ Nirkunien mınə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmın kirikianə əmə, kını ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nıprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kın nıprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norın mınə ripsaah. Kını nar apnapıg mə nor-norın pisin pisin mınə, kamharpın-pən ye nıpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə mın, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmın kape Kughen kirikianə əmə rımnor baptaes irətawə fam mımə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kını kitawə kamhavəh* Nanmın kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Nıprai jir, pəh nien mə norın kirikianə; mərig nor-norın ripsaah. ¹⁵ Nar apnapıg nihun ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo

12:2: Hab 2:18-19 **12:3:** 1 Jon 4:2-3 **12:4:** Rom 12:6 **12:11:** 1 Kor 7:7 **12:12:** 1 Kor 10:17 * **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mımə, “Kitawə kamhanım Nanmın kirikianə əmə.” **12:13:** Kal 3:28

kwerm̄in, p̄əh nien mə yo nori n̄iprai yermamə kirik,” m̄ərig n̄əgkiarien kafan r̄ip̄əh norien nihun mə p̄əh nien mə in nor n̄iprai yermamə. ¹⁶ Nar apn̄ap̄ig n̄im̄ətirgin ramni m̄im̄ə, “M̄ərig in ai p̄əh nien mə yo n̄im̄r̄in, p̄əh nien mə yo nori n̄iprai yermamə kirik,” m̄ərig n̄əgkiarien kafan r̄ip̄əh norien n̄im̄ətirgin mə p̄əh nien mə in nor n̄iprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə n̄iprai jir, n̄im̄r̄in in-əm̄ə-in-əm̄ə, kini tukrhawor p̄ən iran m̄ine mam̄ərig nar? ?Kini tukmə n̄iprai jir n̄im̄ətirgin in-əm̄ə-in-əm̄ə, tukrhawor p̄ən iran m̄ine mam̄ərig n̄əmiəv nar? ¹⁸ M̄ərig n̄ikam. Kughen r̄im̄n̄ərh̄u nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini n̄ipran ram̄aker-p̄ən pukaa? ²⁰ M̄ərig n̄əfrakisien mə nor-norin r̄ipsaah, m̄ərig n̄ipran kirikianə əmə.

²¹ N̄im̄ri jir to r̄ip̄əh n̄ini-p̄ənien tuk kwerm̄i jir m̄im̄ə, “Yo yak̄əp̄əh ik, yo yakn̄əm̄hen ta.” Kini kap̄ən kap̄ə to r̄ip̄əh n̄ini-p̄ənien tuk nihun mir m̄im̄ə, “Ah. Yak̄əp̄əh əmiru. Yo yakn̄əm̄hen ta.” ²² To r̄ip̄əh norien məknakin. Nor-nori n̄ipraitawə yamə m̄ine r̄ikitawə ram̄əsik mə iriə kas̄əp̄əu, m̄ərig to khap̄əh n̄is̄əp̄əhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame r̄ip̄əh n̄əm̄henien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-p̄ən kimin. ²⁴ M̄ərig nor-nortawə yame r̄ip̄əh norien naurisien, kitawə khap̄əh n̄isarkaoh-p̄ənien kimin. M̄ərig Kughen ramofugin narmamə ye n̄im̄əhuak kap̄ətawə mamor huvə p̄ən kimi əriə yamə m̄ine kitawə kas̄əm-əhu əriə, r̄əm̄hen kin yame In rav̄əhsi-p̄ən n̄is̄iaiyeen kimi nor-norin yame kitawə khap̄əh n̄has̄iaiyeen. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor n̄ipraitawə to khap̄əh n̄iseikus-eikusien əriə m̄inə; m̄ərig p̄əh tuksəm huvə fam əriə m̄inə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiks̄in kas̄ərig n̄əm̄həyen, kini nor-nori m̄inə fam tuks̄ərig n̄əm̄həyen. Kini tukmə kam̄əgn̄əgin norin kirikianə, kini nor-nori m̄inə fam r̄ikiriə ramagien.

²⁷ N̄iprai n̄əgkiarien e r̄im̄ə kim̄iə n̄iprai Kristo, kini kim̄iə m-fam kirikianə kirikianə, kim̄iə nor-norin m̄inə. ²⁸ Kini ye n̄im̄əhuak, Kughen r̄im̄n̄əkupan m̄irpen narmamə tiks̄in mə iriə aposol m̄inə; kini kwas̄ig ikin, m̄irpen tiks̄in mə iriə profet m̄inə, kini kwas̄ig ikin, m̄irpen n̄əm̄hajoun m̄inə. Kini m̄irpen tiks̄in mə tuksor n̄im̄t̄ətien m̄inə, tiks̄in tuksor huvə narmamə, kini tiks̄in tuksasitu ye narmamə, kini tiks̄in kharkun n̄is̄asituyen ye n̄iniyeen kape n̄im̄əhuak, kini tiks̄in hamhani n̄əgkiarien kape tanə p̄isin p̄isin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol m̄inə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet m̄inə? ?Uə narmamə m-fam iriə n̄əm̄hajoun m̄inə? ?Uə narmamə m-fam kasor n̄im̄t̄ətien m̄inə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani n̄əgkiarien kape tanə p̄isin p̄isin m̄inə? ?Uə narmamə m-fam kharkun n̄iprai n̄əgkiarien p̄isin p̄isin m̄inə a? N̄ikam, r̄ip̄əh norien məknakin.

Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)

³¹ M̄ərig rhuvə mə taks̄ərh̄u-p̄ən tim̄ tim̄ n̄ət̄ərigien kap̄əmiə tuk nhav̄əhyen n̄irkunien p̄isin p̄isin yamə m̄ine Nanm̄in kape Kughen rav̄əhsi-p̄ə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

¹ Tukmə yak̄əgkiar ye n̄əgkiarien kape narmamə ikin p̄isin p̄isin m̄inə uə ye n̄əgkiarien kape agelo m̄inə, m̄ərig norkeikeiyen rik̄ək yerikik, m̄ərig yakam̄əgkiar pik əmə r̄əm̄hen kin yermamə kirik yame ramuh n̄əpag nai

mamor tərīgaru, uə ramuh apnapig bel. ² Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rīpiuə, mərīg norkeikeiyen rīkək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərīg norkeikeiyen rīkək yerki, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyen in rīskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərīg norkeikeiyen rīkək yerki, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmə yakpīk-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmir minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərīg norkeikeiyen rīkək yerki, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərigien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien, ⁵ mīpəh nor-pənien narmamə, mīpəh nərīg-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pīkien, kini rīpəh nīraptərəkin-tim-timien rīkin tuk norien has yame kamor kimin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rīkin rīpəh nagienien tuk norien has minə, mərīg rīkin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərīgien tukrīpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tim tim ye Kughen, mərəhu-pən tim tim kafan nərīgien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehua kirik ruə, mərīg norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrīpəh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mərīg nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikrīpīrkək. Mine nirkunien kape nəgkiarieren ye nəgkiarieren pisin pisin, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kini nirkunien tikrīpīrkək. ⁹ Ror məkneikin meinai nirkunien kapətawə rīkəskəh əmə; kini nəgkiarieren yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhani-ərhav əmə nīpərin. ¹⁰ Mərīg nīpig Yesu Kristo tukruə min mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpīrkək. ¹¹ Nīpig yimnarkəskəh, kini yimnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pīkwarien kirik. Mərīg nīpig yīmauə mehuə, yimnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərin rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanim ye glas yame rəmkimik. Mərīg tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərin əmə; mərīg ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rirkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisisər karhəmīr: norien kape nhatətəyen, norien kape nərəhu-pən-timtim-ien nətərigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərīg yame rhuvə pīk əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyen nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə

¹ Taksarkut pīk mīmə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmīə, kini misarkut pīk mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pīk rapita mə takharkun nhani-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə. ² Yakamni məkneikin meinai tukmə kimīə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərīg raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien,

yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarjen yame ramni, mərig in ramni-ərhav nəgkiarjen erkwaig yame Nanmın kape Kughen ravəhsi-pən kimin. ³ Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nımraghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarjen kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nımraghien kafan; mərig yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamuə, in ravəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarjen kape tanə pisin pisin minə, mərig rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pik ye nıməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarjen kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nıprai nəgkiarjen mə tukrivəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarjen kape tanə pisin pisin, mīpəh nhopraiye nıprai nəgkiarjen, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mini-ərhav nar kirik yame Kughen rımnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukrīpiuə. ⁷ In rəmhen əmə kın tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narımnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nıpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nıpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyen tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kın əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarjen yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nıprai nəgkiarjen yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nımago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nıpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarjen minə rıpsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nıprai nəgkiarjen aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nıprai nəgkiarjen yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kın əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmın kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarjen kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nıprai nəgkiarjen e pəh rhoprai-pən kimi nıməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarjen kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərer apnapig əmə. ¹⁵ ?Kini jakhawor? Jakəhuak yerik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nıpei yerik, mərig jakəni min nıpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarjen kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarjen a tukrhawor pən iran mine mameighan kın nəhuakien kafam? To rıpəh neighanien kın, meinai in reinein nəgkiarjen yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarjen kafam rıpəh nivəhsi-haktəyen nımraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarjen e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarjen kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai nıməhuak, tukmə yakamhəjoun narmamə ye nəgkiarjen kwatıksin əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarjen rıpsaah pik ye nəgkiarjen yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Məriɡ ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə. ²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə, “Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəɡkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksəriɡ nəɡkiarien kape yepsipis minə,

məriɡ nar apnapig mə iriə tuksəriɡ pawk nar vi kirik, məriɡ iriə to khapəh nisətəriɡien kin Yo.’ ” *(Aes 28:11)*

²² Ror məkneikin mə nəɡkiarien kape tanə pisin pisin minə, in nimtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nimtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Məriɡ nipiɡ yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai ripiamuə, nəɡkiarien e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. ²³ Ror məknakin tukmə niməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno. ²⁴ Məriɡ tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nipiɡ narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin ripiamuə, kini nəɡkiarien kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirkun mə in yor təvhagə has, kini nəɡkiarien minə a tukrəkir kafan norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mənim-pən nimrin ye nimoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mimə, “Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nipiɡ kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni niprai kafak nəɡkiarien. Nipiɡ kimiə m-fam naksəkwətə kirikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimiə m-fam kirikianə kirikianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nipei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nəɡkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai niprai nəɡkiarien mine. Takasəkeikei misor narimnar minə e tuk nərip-timtımien niməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksin kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin, kiraru uə kisisər əmə tukrhəɡkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprαι niprai nəɡkiarien minə a. ²⁸ Məriɡ tukmə yermamə rikək tuk nhoprαιyen niprai nəɡkiarien yame kirhini, pəh kirhəɡkiar pisin əmə kimi Kughen, mirhipəh nini-ərhavyen ye niməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kiraru uə kisisər əmə tukrhəɡkiar, kini narmamə tiksin tuksəkir huvə kapərisir nəɡkiarien. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rərer maməɡkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəɡkiarien kirik yame rimnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kirik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməɡkiar tukrəkwətə mapnapig, pəh yame Kughen rīvəhsi-pən nəɡkiarien kimin pəh in rərer məɡkiar. ³¹ Ror məknakin mə kimiə yamə mine nakamhani-ərhav nəɡkiarien yame Kughen ravəhsi-pre, kirik tukrəkupən məɡkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mə takharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətəriɡien kapəriə. ³² Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen

nar, kwasig ikin nar ai rīpiuā, kharkun nīpig atuatur kape nāgkarien mine nīpig atuatur kape nīpimien, ³³ meinai pāh nien mā Kughen rorkeikei nuvrīg-uvrīgien, mārīg in rorkeikei nāmārinuyen. Ror pān, ye nīmāhuak minā fam kape narmamā kape Kughen, ³⁴ ye nīpig kape nāhuakien, nīpiraovin tukhapāh nisāgkarien, meinai rīpāh natuaturkien mā tuksāgkiar. Mārīg tukasākeikei masātarīg kin nāmasur kape nīmāhuak, rāmhen kin yame loā ramni. ³⁵ Tukmā kisorkeikei mā tukharkun nar kirik, tukharerīg-pān apa yerkwānu, kini misaiyoh kapāriā narman minā kin. Meinai ror naurisien mā piraovin tukrāgkiar ye nākwai nīmāhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimiā tiksīn nakhamā ta mā Kughen rīmivāhsi-pre nāgkarien mā kapāmiā pīsīn āmā. Nakhamā ta mā kimiā pīsīn āmā nakharkun nākirien norien minā. ³⁷ Mārīg tukmā kimiā kirik rikin ramāsik mā Kughen ravāhsi-pān nāgkarien kirik kīmin, uā Nanmīn Kape Kughen rīmivāhsi-pān nāsānīnien kīmin, kini in tukramākeikei mīni nāfrakisien ye nāgkarien yame yakamrai kimi āmiā mīmā nākwai Yermaru nāfrakis a. ³⁸ Tukmā yermamā kirik ramāpāh nāgkarien minā e yakamni, pāh narmamā tuksāpāh nāgkarien yame in ramni.

³⁹ Ror mākneikin, piak minā mine nowinik minā, rhuvā mā taksarkut tuk nīni-āravyen nāgkarien yame Kughen ravāhsi-pre, kini takhapāh nisātapīgien kin narmamā yamā mine kasāgkiar ye nāgkarien kape tanā pīsīn pīsīn. ⁴⁰ Mārīg ye narīmīnar fam yame naksor ye nīpig kape nāhuakien, takasor tukramaturatur ye nīpig kape nāhuakien.

15

Pol ramni-ārhav mā Kristo rīmīmrāgh mīn ye nīmāhāyen kafan

¹ Piak minā mine nowinik minā. Yakorkeikei mā jakni-ārhav mīn nāvsaoyen huvā kimi āmiā yame yakwāni-pre ta tuk āmiā, kini nīmnhavāh yerkimīā, kini misārer tīmīm iran. ² Tukmā nakharaptārākin tīmīm nāvsaoyen huvā yame yīmīni-pre tuk āmiā, Kughen tukrīvāh mīrāgh āmiā iran. Mārīg tukmā naksāpāh, mīshatātā ye nāgkarien pīsīn, kini nhatātāyen kapāmiā in tukror nar apnāpīg āmā kin.

³ Narīmīnar yame yo yīmīnārīg, in rhuvā pik, kini yakwāni-pre ta tuk āmiā mā Kristo rīmāmāhā tuk nīvāhsi-tāyen narpīnien kape tāvhagā has kapātawā rārī-pān nāgkarien yame Nākwākwā kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikin rīpiuā. ⁴ Kīmīnerwaig kin In, kini rīvāh nīpig kīsīsār, rūmīrāgh mīn ye nīmāhāyen kafan, rārī-pān nāgkarien yame Nākwākwā kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikin rīpiuā. ⁵ Kini rīmīnākupan mītārhav-pān tuk Pita, kwasig ikin, mīpītārhav-pān tuk kafan narmamā twelef. ⁶ Kwasig ikin, mīpītārhav-pān mīn tuk nāmāhuak minā rapita faef hundred ye nīpig kirikianā āmā. Kini tiksīn kamhamrāgh hanā mīsērīaji-pā ai taktakun, kini tiksīn kwānhāmā ta. ⁷ Kini kwasig ikin mīpītārhav-pān tuk Jemes, kini ai mīpītārhav-pān tuk aposol minā fam.

⁸ Rīmīnākupan mītārhav-pān tuk narmamā minā a, kwasig ikin yo. Rītārhav-pā tuk yo nar apnāpīg yo yakāmhen kin kwājīkovā kirik yame rīpāh narhāyen ye nīpig atuatur kafan. ⁹ Yakamni mākenīkin meinai yo ye tanā āgkāp; aposol minā tiksīn kīsāpita yo. Kini yakpāh nāmhenien mā narmamā tuksokrān kin yo mā yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yīmīnor nahāsien kimi nīmāhuak minā kape Kughen. ¹⁰ Mārīg ye nīhuvāyen yame Kughen rīmīnautā-pā kin

kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towei. Kini nihuvəyen a rīpəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiə, mərig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimnhani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² ?Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini rhawor e kimiə tiksin nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo rīpipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo rīpipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatətəyen kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo rīpipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen. Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə, to Kughen rīpipəh nivəh-miragh-minien Kristo ye nimhəyen kafan. ¹⁶ Meinai rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen, to Kristo rīpipəh min nimraghien ye nimhəyen kafan. ¹⁷ Kini rīpi mə Kristo rīpipəh nimragh-minien ye nimhəyen, to nhatətəyen kapəmiə nīpran rirkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kīpiserwei. ¹⁹ Rīpi mə kitawə kīpisərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pīkin nīpig əutən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen. In rimnəkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mīmragh min ye nimhəyen. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rimnor swatuk tuk nimhəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimnor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh min ye nīpig atuatuk kapəriə. Kristo in rimnəkupan mīmragh min, kini nīpig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nīpig Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (Sam 110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyen. Kini nimhəyen tukrirkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (Sam 8:6)
(Mərig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nīpig Kughen

tukror narimnar minə a, kini Tini atuatur tukruə mamarə ətgin ye nar-maruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ?Kini rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə? !Kimawə yakamharəh pīkin nīpig əutən minə ye nīmraghien kapəmawə nīpig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nīpig rīpsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rīkik ragien pīk tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tīm tīm ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimnarkut pīk apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparū minə yame kasarkwəpah. Kini rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan rīpīrkək. Rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, rīpihuvə mə to kīsəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə,

“Pəh kīsor əwhai nheikīnien kape tokrei tanə, masor lafet mīsapis kin waen mamharpin,
kwasig ikīn mīpihamhə.” (Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nīpig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.”

³⁴ Havəh mīn nətərigien kapəmiə rīrerig, muə mə taksor nar huvə kīrik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisori-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikīn meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Nīprai yermamə rīmamhə marə mīmragh mīn

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rīmə marə mamragh mīn? ?Tukəm nīpran, tukrhawor pən iran mine?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nīmoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nīpran yame rīvi. ³⁷ Nīpig naksuv kweru nai, pa rīmə naksuv nīpran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kīrik uə kweru nai pīsīn kīrik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nīpran kimi nai minə fam. ³⁹ Nīprairiə rīpəh nəm-nəmhenien. Nīprai yermamə rīpəh nəmhenien kin nar mīragh yamə mine nīprairiə pīsīn pīsīn. Man minə nīprairiə pīsīn pīsīn. Kini kəmam minə nīprairiə pīsīn pīsīn. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pīsīn. Nīpig taksəm narimnar apa yerpīrig ye neai mə in rhuvə, kafan nīhuvəyen in ror pīsīn ye nīhuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nīkhakien kape mīrh ror pīsīn ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhou minə. Kini nəsiəyen kape kəmhou minə kasor pīsīn pīsīn.

⁴² Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh mīn. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nīpig tukramragh mīn iran, to rīpəh mīn nəmətītien. ⁴³ Nīpig kamnim, in nar kīrik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nīpig tukramragh mīn, in nar kīrik yame narmamə tuksəm kafan nīhuvəyen. Nīpig kamhanim, nəsaninien kafan rīrkək; mərig nīpig tukramragh mīn, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nīpig kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nīpig tukramragh mīn,

in nar kape rao ye neai. Tukmā nīpran aikin kape tokrei tanā, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh.” *(Jen 2:7)*

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, ripiuə mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanā rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin ripiuə. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kinnor kin nimokrur, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanā, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanā, kini ror məkneikin, tuk nīpig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nīprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivənien ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to ripəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nīpraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin naropigien† - nīpig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhəpəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nīpraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nīpran yame to ripəh nəmətītien tuk nīpig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nīpig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətītien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarien yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita, kini norien kape nimhəyen ruirkək.” *(Aes 25:8)*

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” *(Hos 13:14)*

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nīpig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnəpig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehua, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə

* **15:45:** Nəgkiarien Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo. **15:51:** 1 Tes 4:15-17

† **15:52:** Nəgkiarien Gris ramni min mimə, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” **15:52:** Mat 24:31 **15:53:** 2 Kor 5:4 **15:56:** Rom 7:13 **16:1:** Rom 15:25-26; 2 Kor 8:1-9

nipig jakurə tuk əmiə, takhapəh mīn nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksəri-p-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavən, kini nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavən apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo mīn jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehuə mīnə tiksīn

⁵ Kwasig ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak mīnə aikin. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimiə. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriaji-pən nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier mīn. Mərig yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rīmnəhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kin kwənkwan rīpsaah, nar apnapig narmamə rīpsaah kisarkut mə tuksətapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyen kīmin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran mīsher-pə mīn kin pəh rīrerig-pə mīn tuk yo. Yo yakawhin piatawə mīnə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nīkarin kape piatawə e Apolos, yīmnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mīkwasig kin piatawə mīnə mhaurə misəm əmiə. In rīpəh norkeikei-pīkien mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasərig əmiə. Taksərer tīm tīm ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmiə riskai. ¹⁴ Narīmnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan mīnə iriə kīmisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak mīnə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak mīnə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pīk wok ye niməhuak. ¹⁷ Rīkik rīmnagien nipig Stefanas mine Fotunatas mine Akaeas kīmirhītərhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nīmnharkək, mərig nipig yīmnəm ərisir, rəmhen əmə kin yame yīmnəm əmiə. ¹⁸ Irisir kīmirhītəhsi-haktə pīk kafak nətərigien rəmhen əmə kin yame kīmirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə mīnə kasor məkneikin.

Pol rīmnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak mīnə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pīk mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Piatawə mīnə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə mīnə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

²² Tukmə yermamə kirik rīpəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

16:5: Wok 19:21

16:6: Rom 15:24

16:9: Wok 19:8-10; 2 Kor 2:12

16:10: 1 Kor 4:17

16:11: 1 Tim 4:12

16:12: 1 Kor 3:6

16:15: 1 Kor 1:16

* 16:19: Nəgkiarien Gris ramni

nahag kantri e Tarki mə "Esia." 16:19: Wok 18:2,18,26 16:22: Gal 1:8-9; Rev 22:20

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kın kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kın kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo.
Amen.

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn yame Pol rīmīrai ramvən kimi niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rīmīrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rīmīrai nəkwəkwə e.

?Rīmīrai ramvən kimi nīpa? Rīmīrai ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Korin, mīnə nəməhuak mīnə apa provins a Akaea.

?Nīmraghien rīmnhawor pən iran mīnə ye nīpig rīmīrai? Pol ruīrai ta nəkwəkwə kīsīsər mher-pən kīn kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kīn. Mərig nəkwəkwə yame ror kīrikianə kīn, mīnə nəkwəkwə yame ror kīsīsər kīn, iriu kīrarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn, kamni kīmə 1 Korin. Kīni nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrīni-əhu norien has mīnə kapəriə, kīni in ramhajoun mīn əriə kīn narīmnar pīsīn mīnə tiksīn. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rīmīrai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə mīnə tiksīn aikīn, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kīrik; kīni rīpəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kīni iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nīvəhyen mane.

?Rīmīrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rīmīrai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kīrik, kīni Kughen rīmīwəhsi-pən wok e kīmin, kīni ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikīn kimi əriə. Kīni in morkeikei mə tukrīni-əhu nəmhajoun eikuə yamə mīnə kasarə apa Korin. Kīni mamaiyoh nəməhuak mīnə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kīrik yame tukrasitu kīn ye niməhuak apa Jerusalem məvīgīn narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rīmīrpen yo mə yo aposol kīrik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kīmrū piatawə Timōti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mīnə narmamə mīnə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rīmītawə mīnə Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kīn nīhuvəyən mīnə nəmərīnuyən kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mīnə kīsarə ye nīpig əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rīm Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rīkīn rehuə tuk narmamə, mīnə In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nīpig əutən mīnə fam kapətawə, mə kītawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nīpig əutən pīsīn pīsīn mīnə yamə mīnə kamharəpīkīn. Kītawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kīn yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyən yame Kristo rīmīnərig, nəmhəyən kīrikianə yame kītawə kasərig ai taktəkun. Kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, kītawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kīni norien a raməhuə mamvən mīn tuk narmamə. ⁶ Nīpig kīmawə yaksərig nəmhəyən ramuə tuk əmawə nīpig yakamhani-ərhav nəvsaoyən huvə, kīni nəvsaoyən huvə a rafəhsīhaktə nərigien kapəmiə mavəh mīragh əmiə. Nīpig Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kīmawə jakharkun nəgkiar vi viyən kimi əmiə. Kwənkwaī norien a ramkuə ye nīmraghien kapətawə, kīni nīpig nakasarə ye

nipig autən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimiə taksərer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə ye nəmhəyen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əməwə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nipig autən yamə minə yimnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehua minə kimnhauə tuk əməwə, rapita nəsaninien kapəməwə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien. ⁹ Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineighan-pən ta kin əməwə mə jakhamhə. Mərig nipig autən minə a kimnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəməwə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə khamragh min. ¹⁰ Ipakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rimivəh miragh əməwə. In rirkun nivəhsi-tayen nipig autən minə a tuk əməwə. Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəməwə iran mə tukrivəhsi-ta nipig autən minə a tuk əməwə. ¹¹ Kini In mamor əfrakis məknakin nipig naksəhuak tuk əməwə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narimnar huvə yamə mine In ramor kimi əməwə, meinai kimiə nakhpsaah nakasəhuak tuk əməwə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmir əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pəniən nəgkiarien kirik yame riskai tuk nəvhekinien uə tuk nirkunien nipran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nipig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əməwə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rimnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əməwə, rikik rimnaməsik mə nipig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nipig yakamtərhav Masedonia, rikik rimnaməsik mə jakrerig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rimnaməsik mə taksasitu irak misher-pən kin yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yimnarar ye nərigien kafak ye nikarin kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nikam. Nərigien kafak ripəh nisi-pəniən tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye nipig kirikianə. ¹⁸ Kughen raməfrakis nipig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nipig yaksəgkiar kimi əmiə. Yakhapəh nisorpiph-pirh-ien nəgkiarien mir e “Əwəh” mine “Nikam” ye nipig kirikianə. ¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimərhurə mirhini-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kini In to ripəh niniyen “Əwəh” mine “Nikam” ye nipig kirikianə. Nikam. Nipig mifam, nəgkiarien kafan kirikianə əmə. ²⁰ Ror məkneikin meinai nar

1:8: Wok 19:23; 1 Kor 15:32 **1:10:** 2 Tim 4:18 **1:13-14:** 2 Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16:** 1 Kor 16:5-6 * **1:19:** Saelas, nhag pisin kirik e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5

apnapig Kughen rimini promes kuvhuun, iria kimnhaua misor nãfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawã kamhavãh-si haktã nhag Kughen mhani-pãn tukun mhamã, "Amen. Ewãh." ²¹ Kughen amã ramor amawã yaksãrer tim tim ye Kristo kitawã-m kimia. In rimirpen atawã, ²² kini miãvãh-si pã Nanmin kafan yerkitawã mamor nimtãtien ye nimraghien kapãtawã mã In, kafan e kitawã. Kini taktãkun ai, kitawã kwãnharkun mã kafan promes minã tukhauã misor nãfrakisien kin tuk nipig kirik ye nimraghien kapãtawã.

²³ Kini yakvãh kwãsu ye nhag Kughen mã yimnapãh nirerig-pre-min-ien Korin mãm amia meinai to yakpiurã, mipiãgkiar skai pre kimi amia, kini moriah amia. ²⁴ Pãh nien mã yaksarkut tuk nehuãyen irãmia mã jakhavãhsipre amã nãgkiarien kimia amia mã taksãri-pãn, mãrig kimia nakwãsãrer timtim ta ye nhatãtãyen kapãmia. Kini kasor wok kwis kitawã-m kimia mã rikimia tukragien.

2

¹ Ror mãkneikin mã yaknãrig ta mã jakpãh nurã-minien mãgkiar skai pre kimi amia, mor rikimia rãmhã. ² Kini, tukmã yakor rikimia rãmhã, ?pa irãmia tukror rikik ragien? Kirãkãk, meinai yimnor rikimia m-fam rãmhã. ³ Ror pãn, yimirai nãkwãkwã kirik mher-pre kin, mã jakwãhsi-haktã nãrigien kin kapãmia. Yakpãh norkeikeiyen mã tukmã yakurã mãm amia, rikik rarkwao tuk norien kapãmia yamã mine khapãh nisãmhenien. Mãrig norien kapãmia tukramãkeikei mor rikik ragien. Kini tukmã rikik ragien, kitawã fam rikitawã tukragien. ⁴ Nipig yimirai nãkwãkwã a mher-pre kin kimi amia, rikik rãpou pik tuk amia, kini rikik rarkwopir, nehe nimrik rimnaiyu tuk amia. Mãrig yimipãh niraiyen nãkwãkwã a mã jakor rikimia rãpou; mãrig yimirai mã takharkun mã norkeikeiyen kafak rehuã tuk amia.

Takhapãh nisarpinien tai tãvhagã has

⁵ Yakpãh norkeikeiyen mã jakamãkeikei mãgkiar skai pre kimi amia. Mãrig yakorkeikei mã jakni mã yermamã yame rimnor nahasien,* pãh nien mã rimnor yo pisin amã yakamãrig rahas tukun, mãrig rimnor atawã fam kisãrig rahas tukun. ⁶ Narpinien yame kimia khapsaah nimnhavãhsipãn ta kimin nãmhen. ⁷ Mãrig taktãkun ai, takasãkeikei misãrukin kafan norien has kini misãgkiar vi vi kimin tamã rikin rãpou pik kini rapãh nhatãtãyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk amia mã takhavãn misor rhuvã pãn kimin mã in tukrirkun mã kimia naksorkeikei in. ⁹ Yimirai nãkwãkwã a mher-pre kin kimi amia mã jakãm-ru mã ?taksor nãkwãk ye narimnar fam, uã nikam?† ¹⁰ Tukmã kimia nakwãsãrukin norien has kape yermamã kirik, yo min jakãrukin kafan norien has. Kini tukmã kwãn a rimnor rahas pã kimi yo rãmhen mã jakor mirhuvã tuk amru minã, mãrig Kristo rirkun mã yakwor rhuvã ta tuk amru minã mã jakwasitu irãmia ¹¹ mã Setan tukripãh nãwhaiyen kwhen kapãtawã, meinai kitawã kwãnharkun ta kafan nãrigien tuk norien nahasien.

Narmamã yamã mine kamhani ãrhav nãvsaoyen huvã

¹² Nipig yimavãn apa Troas tuk nini-ãrhavyen nãvsaoyen kape Kristo, yimnãm mã Yesu Yermaru rimnãhitã ye kwãruã kirik kimi yo. ¹³ Mãrig

1:20: Rev 3:14 **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14 **1:24:** 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31 * **2:5:** Yemãhuak kirik irãria rimnor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rimni. Kini Pol rimini-pãn tuk aria mã tukhawãsi-pãn narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5. † **2:9:** Pol rimã tukrirkun ru mã kwãsãri-pãn nãgkiarien kafan misher-ye rhav ãfrakis kin kwãn a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, uã nikam. **2:11:** Luk 22:31 **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9

nəmərinyen rirkək irak meinai yimipəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhak in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir nar-mamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, mamərip əria ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əria. Mərig narmamə tiksın, kasərig nəmivə senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əria.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik ripəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nikam. Kughen rimnher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimir Kughen, nəgkiarien kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimia nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig nikam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmiə ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəria kimi əmiə. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimia takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əria. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimia naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nipran. ³ Nimraghien kapəmiə ramhajoun mə kimia naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimia kwəkwai wok kapəməwə. Kimia naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksətghaa kin nəgkiarien minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə timtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yor-wok minə mhani-ərhav nəgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapien kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimir Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarha-pənien misəm nimirin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame

2:13: Wok 20:1 **2:15-16:** Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6 **3:1:** Wok 18:27; 2 Kor 5:12 **3:2:** 1 Kor 9:2

3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 **3:4:** Wok 20:31 **3:6:** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25

* **3:7:** Əm-ru Dut 5:22. **3:7:** Eks 34:29

rakhak, kafan e wok, Kughen ramækir narmamə mivəhshi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmın kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nımrı Kughen. !Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rımnakhak məkupən, taktəkun ai, rıpəh nıkhakien. Meinai nar yame rakhak pik rınapita yame rımnakhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nıpig kirik rımauə ye nıkhakien, mərig wok kape Nanmın kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasərəhu-pən tim tim kapəmawə nərigien ye wok a kape Nanmın kape Kughen, masətghaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarien. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nıpig nımrın rhakak kape nıpig kwakwə əmə, in rımnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nıkhakien ye nımrın. ¹⁴ Mərig Kughen rımnor kapəria kapə riskai. Kini ye nıpig a, muə meriaji-pə taktəkun, nıpig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nıpran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. Kughen rıpəh nivəhshi-tayen neipən a tuk əriə; ramrəhshi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwəhen kapəriə iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nıpig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rımirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrırəhshi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmın. Kini ikin Nanmın kape Yermaru raməmır ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nıkhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nıpig m-fam In ramrar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nıkhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nıkhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmın Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə rıpəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien nıprai nəgkiarien kape Kughen. !Nıkam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nımrı Kughen, yakasor əpu əmawə ye nımrı narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəmawə ratuatuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rımnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nıkhakien kape nəvsaoyen huvə yame nıkhakien risia-pen əriə. Nıkhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmın kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rımnher-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmiə. ⁶ Meinai Kughen e yame rımini kupən mımə, “Pəh nıkhakien tukrivan məsiə-pən ikin rəpignap ikin,” *(Jen 1:3)* in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

3:9: Dut 27:26; Rom 1:17 **3:11:** Luk 22:31 **3:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9 **3:13:** Eks 34:33
3:16: Eks 34:34 **3:17:** Jon 8:36; Rom 8:2 **4:2:** 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5 **4:4:** Efes 2:2; Kol 1:15;
Hib 1:3 **4:6:** Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18

Kitawə kisəmhen əmə kin nītip yame ramətīt aihuaa əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nītip* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nītip raməmətīt aihuaa əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, rīpəh nīsi-pəyen tuk ətawə.

⁸ Nīpig əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, mərig khapəh nisoriahyen əmawə. Nīpig tiksin, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, mərig Kughen rīpəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, mərig kipəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rimamragh. Kughen rimneighan kin əmawə mə jəksərig nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rimamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nīpraimawə yame tuk nīpig kirik tukrəmətīt. ¹² Ror pən, nīpig mifam ipakə əmə yakamhamhə mə kimiə takhavəh nīmraghien rerin.

¹³ Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.” *(Sam 116:10)* Kini ye

norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rimnor Yesu ramragh min ye nīməhyen kafan, In tukror min ətawə-m kimiə tukamhamragh min ye nīməhyen kitawə Yesu, tuksarə kitawə min. ¹⁵ Yimnharəh pikin nəmhəyen minə e mə kimiə taksarə huvə iran. Kini nīpig m-fam nihuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nīpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpīrig pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə rīpəh nəpouyen. Nar apnapig mə nīpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, mərig nīpig mifam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nīpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmīrien ror tu. Mərig kwənkwaīriə in nīkhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mihuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisərig-pikien tuk nar yame kasəm kin nīmritawə, mərig kisərig pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narimnar yame kasəm kin nīmritawə, kasəmīr kape nīpig kwəkəwə əmə. Mərig narimnar yame khapəh nisəmien kasəmīr kape rerin.

5

Nīprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nīpraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nīpig kirik tukrəmətīt mahas. Kini nīpig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, mərig apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mərig Kughen əmə ramor. In e nīpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mərig taktəkun ai, kitawə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nīpig tukruə yame kitawə tukpihavəh nīpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nīpraitawə rirkək. Mərig tukhavəh nīpraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nīpig kisarə ye tokrei tanə ye nīpraitawə yame tukripimətīt, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhəyen. Mərig pəh nien mə

* **4:7:** Gris ramni “jag” yame kimnor kin nīmoptanə skai. **4:7:** 2 Kor 5:1 **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5
4:10-11: 1 Kor 15:31 **4:10-11:** Rom 8:36 **4:14:** 1 Kor 6:14 **4:16:** Efes 3:16 **4:17:** Rom 8:17-18 **4:18:** Kol 1:16 **5:1:** 2 Kor 4:7 **5:2:** Rom 8:23

kisorkeikei mæ nɪpɪg tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nɪpraitawə. Nɪkam. Məriɡ kisorkeikei mæ nɪpraitawə tukro ta kɪn yame rakwas kape tokrei tanə, mɪpəh yame rɪvi kape rao ye neai. ⁵ Kɪni Kughen rɪmnor ətawə mæ tukasarə ye nɪmraghien vɪ, mɪvəhsi-pə Nanmɪn Kafan mæ tukrhajoun huvə ətawə mæ kafan narɪmnar mɪnə e tukhauə mɪsor nəfrakisien kɪn.

⁶ Ror pən, nəriɡien kapətawə riskai, kɪni kharkun huvə mæ nɪpɪg kisarə əmə ye nɪpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nɪsəmɪrien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkɪr ətawə; pəh nien mæ narɪmnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mæ nəriɡien kapətawə riskai, kɪni kisorkeikei mæ tuksəpəh nɪpraitawə mhavən ye nɪmə vɪ kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnəpɪg tukmə kisarə ye nɪpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nɪpraitawə kape tokrei tanə mɪsarə ye rao ye neai, məriɡ narɪmnar yame kasor, kasor əmə mæ Yesu, rɪkɪn tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikɪn meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mæ In tukrəkɪr norien mɪnə kapətawə. Kɪni kitawə kɪrikianə kɪrikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narɪmnar yamə mɪne kɪmɪsor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mæ tukhavi tɪkmɪr mɪnə kape Kughen khauə kɪrikianə iriə mɪn

¹¹ Kɪni taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkɪr narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mæ jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruɪrkun ta əmawə mɪne wok kapəmawə; kɪni yak-sorkeikei mæ kɪmɪə mɪn takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nɪsorkeikeiyen mæ jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nɪmɪmɪə, məriɡ yakamhavəh-si-pre kapəmawə nəriɡien mæ rɪkɪmɪə tukragien tuk əmawə. Kɪni taktəkun ai, nakharkun nɪshorpinien nəɡkiarien kape narmamə yamə mɪne kisəusit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhapəh nɪsəkɪrien nɪmraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kɪmawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Məriɡ tukmə nakhamə nɪrkunien kapəmawə rəmhen, havəh nəɡkiarien kapəmawə pəh tukrasitu irəmɪə. ¹⁴ Ror məkneikɪn meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəmawə, meinai yakharkun huvə mæ yermamə kɪrikianə rɪmamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikɪn mæ kitawə m-fam tukasəkeikei mɪsəpəh təvhəgə has, rəmhen kɪn yame yermamə mhə reinein norien təvhəgə has. ¹⁵ Kɪni yakharkun mæ Yesu rɪmamhə tuk narmamə m-fam mæ iriə yamə mɪne kamhamragh, tukhapəh nɪsorien narɪmnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; məriɡ iriə tukasəkeikei mɪsor norien yamə mɪne Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rɪmamhə tuk əriə kɪni mɪmragh mɪn ye nɪmhəyen.

¹⁶ Ror məkneikɪn, mæ taktəkun ai, yakhapəh nɪsəkɪrien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkɪr narmamə iran. Kupan, yɪmɪsəkɪr Kristo ye norien a, məriɡ taktəkun ai, yakhapəh nɪsorien. ¹⁷ Ror məkneikɪn, narmamə yamə mɪne kamhauə masor kɪrikianə ye Kristo, Kughen ramor vɪ əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vɪ ramuə iran. ¹⁸ Narɪmnar mɪnə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kɪmɪsor tɪkmɪr kitawə Kughen; məriɡ ye Kristo, In rɪmnəpkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, mɪnor ətawə kwənhauə In mɪnə tɪksɪn. Kɪni mɪvəhsi-pə wok e kɪmɪ əmawə, in e mæ tukhavi tɪkmɪr mɪnə kafan khauə In mɪnə tɪksɪn. ¹⁹ Nəɡkiarien e yakamni, nɪpran ramni mæ Kughen rɪmɪvi-pə tɪkmɪr mɪnə kafan ye tokrei tanə khauə mɪsor kɪrikianə ye Kristo, mɪpəh nəvheikɪnien kapəriə norien has mɪnə. Kɪni mɪvəhsi-pə nəɡkiarien e kɪmɪ əmawə kape nɪvi-pəyen tɪkmɪr mɪnə kafan khauə

misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nıpig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rımnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimri Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nıpig Kughen tukrautə-pre kin kafan nıhuvəyen kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapıg əmə. ² Meinai Kughen ramni mımə, “Yımnərig ik ye nıpig atuatuk, mamasitu iram ye nıpig kape nıvəh-mıraghien.” (Aes 49:8) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rınor nıpig atuatuk kape Kughen tukrıvəh mıragh əmiə.

Pol raməvsao kin nıpig əutən minə ye nımraghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyen kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nımraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nıpig kape nəmhəyen, mine ye nıpig əutən minə, mine ye nıpig yakasərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əməwə, misəhi-pən əməwə ye kalabus. Mharpəhu əməwə mə tukhauh əməwə. Yımisor wok ehua, mhapəh nisapırien yenpig, kini nıkumhə raməs əməwə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nımraghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əməwə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əməwə; tiksın kasəm-əhu əməwə. Tiksın kamhani hah əməwə; tiksın kamhani huvə əməwə. Kini nıpig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyen irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın khapəh nıseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nıpig mıfam nımhəyen ramuə ipakə tuk əməwə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əməwə, mərig khapəh nhopniyen əməwə. ¹⁰ Rıkimawə rərou, mərig nıpig mıfam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə rıpsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narımnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yımnhani-pre nəgkiarieren minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əməwə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əməwə yerkimia m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pənien tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh nıseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuatuk mine norien has kirarkun

5:19: Rom 3:23-25 5:21: Hib 4:15 6:5: 2 Kor 11:23-27 6:6: 1 Tim 4:12 6:9: 2 Kor 4:10

6:13: 1 Kor 4:14 * 6:14: Gris ramni nuhpikinien ye kau kiraru, kirik yame rehua, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu rıpəh nəm nəmhenien.

nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nīkam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nīrəni-kwisien nəgkiarien kirikianə. ?Yeməhuak mine yermamə yame rīpəh nəhuakien, iriu kirarkun nīworien nar kirik ye nərigien kirikianə uə? !Nīkam! ¹⁶ Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rīrkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
məmeriwək kimawə miriə.”

Kini mīmə,
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.” (*Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27*)

¹⁷ Kini Yermaru ramni min mə,
“Ror məkneikin, sətə irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nimirik,
kini rikik tukragien mə jakvəh əmiə.” (*Aes 52:11; Esik 20:34, 41*)

¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpīrig Pīk ramni min mīmə,
“Kini jakor Yo mə Rīmimiə,
kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.” (*2 Saml 7:8, 14*)

7

¹ Yo minə tiksīn. Nəgkiarien minə e yame Kughen rimirpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta narimnar fam yamə mine kasor nīpraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kisərəhu karin ətawə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

² Səhitə yerkimie tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmiə ye norien kirik yame rīpəh natuatukien. ³ Pəh nien mə kimiə nīmisor nar kirik rīpəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə yaksorkeikei pīk əmiə, nar apnəpig nahasien uə nihuvəyen ramuə tuk ətawə-m kimiə, mərig yakhajir əmiə misəkwan əmiə. ⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmiə. Rikik ragien tuk əmiə. Kimiə nakhavəh-si haktə pīk kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyen rehuə pīk, mərig rikik ragien pīk tuk əmiə.

⁵ Meinai nīpig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nīpig m-fam, yakamharəh pīkin nəmhəyen pisin pisin minə. Ye nimiragien kapəməwə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin. ⁶ Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəriə rəpou, In rīmivəhsi-haktə nərigien kapəməwə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə. ⁷ Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rīmnor rikimawə ramagien, mərig nīpig nīmnhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rīmīni-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pīk mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimiə reihuə tuk yo, mamni mə kimiə naksorkeikei pīk yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rīmnor rikimiə rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnəpig mə nəkwəkwə a rīmnor rikimiə rəpou, yakpəh nərig-rahəs-pīk-ien tukun, meinai rikimiə rəpou kape nīpig kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh

nien mə rīkik ragien meinai rīkimiə rīmnəpou. Nīkam. Rīkik ragien mə nīpīg rīkimiə rəpou, nīmīsarar ye nəriгийн kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə. Nəfrakisien, Kughen rorkeikei mə rīkitawə tukrəpəu tuk norien has minə. Kini kimiə nīmīsarar ye nəriгийн kapəmiə tuk təvhagə has, kini nəgkiarien skai yame yimnhani-pre tuk əmiə rīpəh norien əmiə naksəpəh nhatətəyen kapəmiə. ¹⁰ Tukmə rīkimiə rəpou tuk norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə rīkimiə tukrəpəu tukun, kini mīsarar ye nəriгийн kapəmiə, pəh Kughen tukrīvəh mīragh əmiə. Nəriг-rahasion a rīpəh nīkīr-pənien narmamə ikin rīki narmamə rərhakis ikin. Məriг tukmə narmamə rīkiriə rəpou əmə tuk narīmnar kape tokrei tanə, nəriг-rahasion a ramkīr-pən əriə tuk nīmnhəyen. ¹¹ Tukmə naksəriг rahas ye norien has minə kapəmiə, rəmhen kin yame Kughen rorkeikei mə taksəriг rahas tukun, nakharkun nīsəmiən kwənkwan ye nīmraghien kapəmiə: in e naksarkut pīk mə taksor norien yame ratuatuk, kini mīsarkut pīk mə takhahuatukin norien has minə kapəmiə, kini masəməkin norien has minə, kini mīsakur mhagin kin norien has minə. Nīmīsorkeikei mə taksəm min yo, mīsərer əswasig kin narmamə yamə mine khani hah yo, kini masərer matuk tuk nīwəhsi-pənien narpiniən kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has. Ye norien minə fam kapəmiə, nīmīshajoun mə nīmnhapəh nīsorien nar kīrik rahas ye narīmnar minə e. ¹² Kini yakamher-pre kin nəkwəkwə e kimi əmiə, məriг pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəgkiar ye norien hah kape yermamə kīrik*, kini pəh nien mə yakamrai mə jakəgkiar ye yermamə yame kimnoriah in. Nīkam. Yimīrai nəkwəkwə minə kimi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakis Yo. ¹³ Narīmnar m-fam a khavəh-si haktə nəriгийн kapəmiə.

Pəh nien mə kimiə əmə nakhavəh-si haktə nəriгийн kapəməwə, məriг rīkimawə ragien pīk min tuk kwən a Taetas, meinai rīkin ragien mə kimiə nakhavəh-si haktə min nəriгийн kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rīkik ragien pīk tuk əmiə. Narīmnar fam yame yimnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakisien. Kini ye norien kīrikianə əmə min, nīpīg yimīni-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kini nīpīg in rīmaurə məm əmiə, norien kapəmiə rīmnhajoun-pən mə nəgkiarien a yimīni irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisien. Ror pən, nīmnhapə nīsorien naurisien kimi yo tuk nəgkiarien yame yimīni-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rīkin raməsik mə kimiə m-fam əgkəp en nīmīsor nəkwan, mhagin kin in mhasiai in nīpīg in rīmauə məm əmiə. Kini nīpīg rīkin raməsik narīmnar minə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rīkik ragien pīk meinai yakīrkun nīniyen nəfrakisien irəmiə ye narīmnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəviginiən rīkək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak minə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əriə. ² Iriə kimisarə pawk ye nəmhəyen ehuə kīrik, kapəriə nautə rīrkək, məriг nīmraghien kapəriə rukwar huvə kin nagiənien, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kimi nəməhuak minə tiksīn. ³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kimnhavəhsi-pən mane ehuə, rapita yame rīkiriə rəsik mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kin yame nəriгийн kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əməwə m-rīpsaah mə kimawə jakseighan kin

7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 * **7:12:** Pol ramni hanə yermamə yame rīmnor apnapīg nar. Əmru 2 Kor 2:5. **8:1:** Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape nīwəh-sipəniēn mane kimi narmamə kape Kughen mīnə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriə tuksasitu rehuə məknakīn, mərig iriə kīsasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nīmraghien kapəriə kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəhsi-pən nīmraghien kapəriə kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rīnnamkīr əmiə tuk narukien kīn mane kape nīməhuak mīnə; ror pən, yaksəkeikei kīmin mə in tukraməkeikei maməmīr kīmiə min meriaji taksaruk fam kīn mane yame takhavəhsi-ərhav. ⁷ Ye narīmnar mīfam e, kīmiə nakasor rhuvə pīk mapita, in e, nhatətəyēn kapəmiə, mīne nəgkīariēn kapəmiə, mīne nīrkunien kapəmiə, mīne nərer-tīmtīmiēn kapəmiə, mīne norkeikeiyēn kapəmiə tuk əmawə. Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, yakorkeikei mə taksarukīn mane məknakīn ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rīmə yakaməkeikei kimi əmiə mə taksor. Mərig yīmnhajoun əmiə mə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə rīkiriə ragien tuk nasituyēn ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyēn kapəmiə in nəfrakīsien rəmhen kīn əriə, uə nīkam. ⁹ Kīmiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kīn nīhuvəyēn kafan kimi əmiə. Kafan nəsanīniēn rehuə pawk, mərig rīmauə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsanīniēn rīrkək. In rīmauə mor In mə kafan nar kīrik rīrkək ye tokrei tanə mə kīmiə takhauə narmamə kape Kughen mīnə, kapəmiə narīmnar tukrīpsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kīmiə nīmīsokupən mīsorkeikei mə taksarukīn mane kape nīməhuak mīnə, kini kīmiə mīn nīmīsokupən mīsarukīn mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukīn mane mə takseriəji nīprai mane yame nīmīsorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar apnāpīg mə kapəmiə narīmnar rīpsaah uə rīkəskəh. Kughen, rīkin tukragien tuk əmiə tukmə nakhavəh-si pən yerkiēmiə mīfam.

¹³ Yakhpəh norkeikeiyēn mə nīpīg takhavəhsi-pən mane ehua kimi nīməhuak mīnə, kwasig ikin, naksəkəkəkək kīn mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye nīməhuak yamə mīne kasəkəkəkək kīn narīmnar, meinai kapəmiə narīmnar rīpsaah. Kini nīpīg kīrik, tukmə naksəkəkəkək kīn nar kīrik, iriə tukharkun nīsāsītuyēn irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkəkəkək kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə yamə mīne kamhavəh pawk nəvīginiēn rehuə, tukrəmhen kīn əriə; to rīpəh napitayēn.

Mīne narmamə yamə mīne kamhavəh pawk nəvīginiēn rəkəskəh, tukhapəh nīsəkəkəkəkək kīn nəvīginiēn.” *(Eks 16:18)*

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor rīki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kīn kafak nərigien. ¹⁷ Yīmnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kini rīkin ragien tuk norien nəgkīariēn kapəməwə. Mərig in mīn, rīkin ragien mīn tuk nurəyēn masitu irəmiə. Ye nərigien əmə kafan rīmnorkeikei mə tukrurə məm əmiə. ¹⁸ Kini kīməwə yaksher-pre mīn kīn piautawə kīrik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak mīnə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nīni-ərhavyēn Nəvsaoyēn Huvə. ¹⁹ Kini nīməhuak mīnə kīmnharpen in mə tukraməriwək kīməwə mīn nīpīg yakhavəhsi-ərhav mane yame nīmīsarukīn. Yakhavəhsi-pən mane kimi nīməhuak mīnə mə jakshajoun mə rīkimawə ragien pīk tuk nasituyēn, mīne tuk nīvəhsi-haktəyēn

Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəməwə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwən irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə rivən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, riphuvə əmə, meinai, nakwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimiə apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pənien mane. Kini nipig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiarien tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimie m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginiən iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimie mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, ripəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkw mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatuk kafan to ripəh nirkəkien.”

(Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsım, mivəhsi-pən min nəviginiən nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun

niasasituyen ye narmamə tiksın mın. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narımınar fam ye nımraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nıvhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nıpiğ mıfam. Kini nıpiğ taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, məriğ naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksəriğ rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nıpiğ naksor wok mınə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kimi əriə mine narmamə mıfam. ¹⁴ Kini nıpiğ iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rımnautə-pən kın kafan nıhuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rımivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nıkarik mhamə kafak norien kiraru. Mə nıpiğ kitawə-m kimiə, kafak nəriğien reiwaiyu əmə, məriğ nıpiğ yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Məriğ yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mımə Kristo, kafan nəriğien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatur mə nıpiğ jakurə, mıpəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Məriğ yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapıg yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nısarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kın. ⁴ Ror məkneikin meinai narımınar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kın, pəh nien mə narımınar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kın. Nıkam. Narımınar kapəməwə yame yakasarowagkəp kın, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikın. ⁵ Kimawə yaksorlah nəgkiarien eikuə mınə mine nəriğien ausit mınə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kın narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətəriğ-hasien mınə fam kape narmamə, mısor əriə kasarar ye nəriğien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nıpiğ naksəri-pən nəriğien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nıvəhsi-pənien narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən.

⁷ !Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, məriğ nakseinein nıpran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə mın, narmamə kape Kristo rəmhen kın in. ⁸ Tukmə ror nıpiğ yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rımivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; məriğ to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rımivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nıvəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nıvəhsi-əhuyen əmiə. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kın nəkwəkwə mınə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰ Məriğ narmamə tiksın kamhani nıkarik mhamə, "In, kafan

nəkwəkwə minə khapam misesrə, məriḡ nipiḡ in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, məriḡ kafan nəḡkiarien in nar apnapig əmə.”
 11 Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nipiḡ jakurə kisarə kitawə-mirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəḡkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorpin nəḡkiarien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apə Korin

12 Narmamə tiksın kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpirig əfrakis rapita yo, to yakpəh nəḡkiar-ausitien mə yo yerpirig rəmhen kin əriə. Məriḡ, pəh nien mə iriə yerpirig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nəriḡien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. 13 Məriḡ kimawə yakhapəh nisəḡkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəməwə, məriḡ yaksəḡkiar ausit ye wok yame Kughen rimnərəhu-pə mə kapəməwə, kini wok e, kimiə min apaikin. 14 Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen ripəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Məriḡ yimisəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. 15 Narmamə tiksın kasəḡkiar ausit tuk wok yame yermamə pişin rimnor. Məriḡ kimawə yaksəḡkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə mə kapəməwə. Kimawə yaksərəhu-pən nəriḡien kapəməwə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəməwə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min, 16 mə jakharkun nhavəniən ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pişin kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəḡkiar ausit tuk wok kape yermamə pişin kirik. 17 Məriḡ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tukmə yermamə kirik rəḡkiar ausit, pəh tukrəḡkiar ausit əmə mə in rirkun Kughen Yermaru.”
 (Jer 9:24) 18 Yakaməḡkiar məkneikin meinai kipəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, məriḡ kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

1 Seighaan kin yo pəh yakəḡnəḡin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəḡkiarien ror məknakin rahas. Məriḡ kimiə nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəḡnəḡin atuk əriə. 2 Yakamarha huvə tuk əmiə, mipəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivi-ta əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nəriḡien kape Kughen. Yo rimimiə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rirkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. 3 Məriḡ yakamḡin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rimneikuə iran ye nəḡkiarien heikən.* Yakamḡin mə yermamə kirik tukrivi-pən nəriḡien kapəmiə rivən ikin pişin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. 4 Yakaməḡkiar məkneikin meinai nipiḡ yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pişin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nipiḡ kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pişin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksəriḡ nəvsaoyen kirik yame ror pişin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsəriḡ ta, məriḡ kimiə nakamhakwasig əmə kin. 5 Aposol

10:13: Rom 12:3

10:18: 1 Kor 4:4

11:2: Efes 5:26-27

* 11:3: Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3.

11:3: Jen 3:4,13

11:4: Gal 1:8-9

minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “apostol huvə minə tiksın,” məriğ ye kafak nəriğien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarien, məriğ yakirkun huvə nıprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nıpiğ rıpsaah.

⁷ ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nıkarın kape nivəhyen mane? Nıpiğ yimini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsihaktəyen əmiə. ⁸ Nıpiğ yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikın pişin pişin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nıpiğ kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narımnar yame yimnəkwwək kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nıpiğ m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, məriğ yermamə kirik apa Akaea to rıpəh niniyen mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Məriğ rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəmakin əmiə mepəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nıkam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Məriğ kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə apostol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasıgovın əmə wok kape apostol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Məriğ kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsıgovın əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nıpiğ yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Məriğ tuk Nıpiğ Kwasıg, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nıpiğ əutən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafan

¹⁶ Yakamsın atuk min. Məriğ takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsın atuk meinai yakamarmər. Məriğ tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rımiəvəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰ ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnıpiğ kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masəriş nıkatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narımnar? ²¹ Məriğ norien kafak rıpəh nəutəniyen mə to yakor əutən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Məriğ kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnapəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nıkam, yakpəh naurisien tukun.

11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 **11:6:** 1 Kor 2:1,13 **11:7:** 1 Kor 9:18 **11:9:** 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16 † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsıgovın agelo kape nıkhakien. Nıpran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²² ?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, məriɡ yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kīvəhsi-pən yo ye kalabus nipig ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipig ripsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapiar apig. Yimavən ye rao m-kisisə, kini rao rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehua ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehua minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək. ²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətəriɡ pik tukun, in e yakamətəriɡ pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tuksarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Məriɡ kivai-pən yo ye nitip ehua kirik, kiruk-pən nəərəus iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien ripəh nasituyen ye nar kirik; məriɡ jakaməkeikei mamni nəmrərhavyen tiksın mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mə yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə, məriɡ yakirkun mə ⁴ Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnəriɡ nəgkiarien erkwaig tiksın, yame

11:22: Fil 3:5 **11:23:** Wok 16:23 **11:24:** Dut 25:3 **11:25:** Wok 16:22; 14:19 **11:26:** Wok 9:23; 14:5 **11:33:** Wok 9:23-25 * **12:2:** Pol ripəh niniyen mə in atuk rimnəm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Məriɡ nipig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heaven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpəriɡ pik. Nipran ramni mə imei Kughen.

narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaninien rəkəskəh. ⁶ Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, rəpəh norien mə yo yarmər, meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tamə narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaninien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien atawə

⁷ Kughen rəpəh norkeikeyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rimnor əpu kimi yo, kini nəgkiarien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rimnher-pə kin nəm həyən ye nimiraghien kafak rəmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nipiğ mifam. Nəm həyən a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəm həyən ye nıprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸ Yimnəkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisər mə tukrərəhsi-ta nəm həyən a tuk yo. ⁹ Mərig In ramni-pə tuk yo mimə, “Nikam. Kafak nihuvəyən ehua rirkun nivəh-miraghien ik; meinai nipiğ e in a kafam nəsaninien rimirkək, in en swatuk kape nəsaninien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rikik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsaninien rikək; mərig nəsaninien kape Kristo ramarə ye nimiraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, rikik ragien nipiğ kafak nəsaninien rirkək, kini rikik ramagien nipiğ kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nipiğ əutən minə, kini rikik ragien nipiğ kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nipiğ yakamərig nəm həyən. Rikik ragien tuk narimnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaninien rirkək, nipiğ a in a, kafak nəsaninien rimauə.

Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

¹¹ Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmər. Mərig kimiə nimmhapəh nhavəh-si haktəyən yo aikin ratuatuk mə tukvəhsi haktə yo ikin. Ror pən, jakaməkeikei mamor. Mərig pəh nien mə nəmə mine nakamhani mə iriə “aposol huvə minə tiksın” kisapita yo, nar apnapig mə yo yermamə apnapig əmə. ¹² Nipiğ yimnamarə kitawə-m kimiə, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mə yo aposol əfrakis kirik. Yimnor nımtətien minə, mine nar ehua yamə mine ramor nakurien kimi narmamə, mine nar apsipis minə ye nimirimə. ¹³ ?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta mə norien yame yakamor ye nıməhuak minə tiksın rapita nar yame yimnor irəmiə uə? Nikam. Nar kirikianə əmə yakpəh norien irəmiə - in e yakpəh naiyohyən nasituyen kin mane. ?Nakhamə ta mə nar e ratuatuk uə rapəh natuatukien?

¹⁴ Taktəkun ai, nipiğ yame ror kisisər kin, najakurə mivaag-pre kin əmiə. Kini jakpəh naiyoh-preyən kin mane kirik kimi əmiə, meinai pəh nien mə yakorkeikei kapəmiə nautə; mərig yakorkeikei əmə əmiə. Rəmhen kin yame pəh nien mə wok kape kwajikovə minə tuk narha-huvəyən tuk tatə mine mamə, mərig wok kape tatə mine mamə kwarha huvə tuk kwajikovə. ¹⁵ Ror pən, tukmə yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen irəmiə, rikik ragien əmə. Kini nar apnapig tukmə yakoriah kafak nimiraghien tuk nasituyen irəmiə, rikik tukragien. Kafak norkeikeyen tuk əmiə in rehua, mərig kapəmiə tuk yo rəkəskəh əmə. !In e rəpəh natuatukien! ¹⁶ Pəh khani mhamə yimripəh naiyoh-preyən kin mane kirik kimi əmiə. Mərig kimiə tiksın nakamhani

mhamə yaknor nar iko mivəh kapəmiə tiksın narimnar. ¹⁷ ?Rhawor? ? Nakhamə ta mə yimnher-pre kin narmamə tiksın kafak mə tuksor nar iko tuk nivəhyen kapəmiə narimnar uə? Nīkam. ¹⁸ Yimnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kin piautawə kirik iriu min. ?Mərig Taetas rimnor nar iko mivəh kapəmiə narimnar uə? Nīkam. Nakharkun mə kapəmrū nətərigien kirikianə əmə, kini yakawor norien kirikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarien minə e tuk nətərigien kin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nimir Kughen, yakamni əmə nəgkiarien yame Kristo rorkeikei. Kini yo minə tiksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kin nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narimnar yame ripəh nəmhenien, kini jakaməkeikei məkkiar skai-pre tuk əmiə mor rikimiə rəpəu tukun. Kini kimiə takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nīkar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik rəmhə, yakasək, meinai kimiə tiksın nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararien ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi əriə

¹ In e nipig yame ror kisisər kin yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini nəgkiarien kirikianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapərisir raməfrakis.” (*Dut 19:15*)* ² Nipig yimnaurə tuk əmiə, ye nipig yame ror kiraru kin, yimini-ərhav pre ta nəgkiarien kape nisigien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kini yakaməmīr isok mamni-pre min. Nipig jakurə min, jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə. ³ Kimiə nakhamə təksəkīr əmhen mə nəgkiarien kafak in nəgkiarien kape Kristo uə nīkam. Kini yo jakəgkiar rəmhən kin aposol kirik kafan. Norien kafan ripəh nīmarien tuk əmiə, mərig norien kafan riskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, nipig kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin, kafan nəsaninien rirkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kini kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəməwə rirkək. Mərig kimawə yaksor wok kitawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimiə atuk, taksəkīr nīmraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nīkam. Kimiə atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ?Nakharkun uə nīkam mə Yesu Kristo ramarə ye nīmraghien kapəmiə? !Mərig tukmə kapəmiə nīmraghien ripəh nəri-pənien norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rirkək ye nīmraghien kapəmiə! ⁶ Kini yakirkun mə kimiə takpisəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kini taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig ripəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok

12:18: 2 Kor 8:6,16-18 **12:21:** 2 Kor 13:2 * **13:1:** Nəgkiarien e raməmīr ye Dut 19:15. Nīpran e ramni mə nəkwəkwə kiraru uə kisisər yamə mine Pol rimirai ramvən kimi nīməhuak apa Korin, kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis. **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19 **13:4:** Fil 2:7-8 **13:5:** 1 Kor 11:28

kapəməwə rīpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nīpig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rimivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.

Pol rimnor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinyen, In tukraməmīr yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kin yame kimia kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapəwə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmin kape Kughen tukror rikimia fam tukror kirikianə.

13:10: 2 Kor 10:8 † **13:12:** “Nīpig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nīmətəien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripəniən loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəmehuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pəniən loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinuyen raməmır tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakar pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə ⁷ yamə mine

pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tıksin kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarieren pisin kirik min, yame rıpəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehuə. ⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarieren pisin yame rıpəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehuə.

¹⁰ Kafak nəgkiarieren e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tıksin rikiriə rıpəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarieren kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tıksin rikiriə tukragien tuk yo, to rıpəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatuk kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nıpig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimnor kupan ye nıpig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴ Ye nıpig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tıksin yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nıpig yimnaməmır hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nıpig atuatuk kafan, kini In rimnokrən kin yo mə jakuə kafan atuatuk yermamə. ¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mahajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mıpiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nıpig a, yimipəh nivənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh nivənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nıpig a, yo yimnəsok pihiu mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mırerig-pə min mivən apa yerkwanu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mırhivən ta, kini yo yimnarə mırerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimivarə mırəvəh əmə nıpig fiftin. ¹⁹ Kini ye nıpig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsü ye Kughen mə nəgkiarieren yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nıpig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnəpəh nisəmien yo, miseinein nimrik. ²³ Mərig kimnasərig əmə

1:7: Wok 15:1,24 1:8: 1 Kor 16:22 1:10: 1 Tes 2:4 1:11: Mat 16:17 1:13: Wok 8:3

1:14: Wok 22:3 1:15: Aes 49:1; Gal 2:7 * 1:18: Gris ramni mə nhag aposol a "Sefas." 1:18: Wok 9:26-27 1:21-22: Wok 9:30

nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimiraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.”²⁴ Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimiraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimiravən mirakir Taetas kimasir min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyen a, yimnamni-pən huvə nəgkiarieren yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapig iran, kwənkwan rikək.³ Kini ye nipig a, rikik rimnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin.⁴ Nəgkiarieren ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piautawə minə. Kini iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəməwə nəgkiarieren minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.]⁵ Mərig yimnhani-əhu əriə mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarieren tukrhaktə mapita kapəməwə. Kini kimawə yimnharaptərəkın tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huvə.

⁶ Kini narmamə tiksın aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehuə, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehuə, iriu kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimri Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarieren vi kirik mə jakvən mini-ərhav.⁷ Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.*⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rimnher-pən məknekın yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarieren kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarieren kimi nəmə Isrel.⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyen kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen

2:1-2: Wok 15:2 **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13 * **2:7:** Ye nəgkiarieren Gris ripəh ninien “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kipəh nivəhyen nao kimi əriə.” **2:7:** Wok 22:21

Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mīrhini-ərhav kimi nəmə Isrel†. ¹⁰ Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rīmnagian əmə tuk wok a.

Pol rīmnhek Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimīrerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nīpig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel‡. Kini nīpig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən əriə, tamə Kughen rīpəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rīmnoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nīvənien məvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kīpəh nīvəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nīpig yimnəm mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimnərip Pita ye nīmri mīrh, mamni-pən əusik-əusik mīmə, “Nar apnəpig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pənien natuakəmien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel mə tuksəri-pən natuakəmien kapərao?

¹⁵ “Nəfrakisien mə kirao kimirasi-pən atuatuk ye kwənərəus kape nəmə Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nəmə Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə. ¹⁶ Mərig taktakun ai kirao krarkun mə pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nəmə Isrel kisatuatuk ye nīmriin tukun. Nīkam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatuk ye nīmri Kughen. Nətərigien e in e ror ətawə tukasəkeikei mīshatətə əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatuk ye nīmri Kughen. Pəh nien mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatuk meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pənien loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuatuk ye nīmri Kughen.

¹⁷ “Kitawə e kasətigətə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nīmri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətigətəyen ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rīmivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nīkam. Rīpəh norien məkneikin.

¹⁸ Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətigtə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatukien ye nīmri Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror məkneikin meinai nīpig yakamarkut pik tuk nəri-pənien loa, kini yakaməm mə norien e rīpəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nīmri Kughen. Ror məkneikin, yimnəpəh nəri-pənien loa tuk nuəyen yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yimamhə, kini taktakun ai loa rīpəh narmaruyen ye nīmraghien vi kafak. Yimnor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nīmraghien akwas kafak rīmamhə. Mərig yimnarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerkek. Kini ye nīmraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini

† **2:9:** Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kīvəh nao kimi əriə.” **2:10:** Wok 11:29-30

‡ **2:11-14:** In ikin e, Pita rīmnəsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris. **2:11-14:** Wok 11:3 **2:16:** Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11

muə mīmḥə mivəḥ mīragḥ yo. ²¹ Nihuvəyən e, Kughen ramautə-pə kīn kimi ətawə, in rehuə pīk. Kini to yakpəḥ noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapīg əmə kīn. Mərig yakaməm mə kimiə tiksīn, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen. Mərig rīpimə nəri-pənien loa rīpior narmamə kīsatuatuk ye nīmri Kughen, to nīmḥəyən kape Kristo rīpior nar apnapīg əmə kīn.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəḥ swatuk

¹ Nəmə Galesia, kimiə nakseno-eno pīk. ?Pa rīmnəko-pən məknenkīn əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yīmnhani huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rīmivəḥ narpīnien tuk əmiə ye nai kamarkwao kīn, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kīrik rīmivəḥsi-pən vəḥsi-pən kimi əmiə kīni mivita əmiə mor əmiə nakseno-eno uə? ² Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rīmivəḥ-si-pre Nanmīn Kafan kimi əmiə meinai kimiə nakasəri-pən loa, uə nīkam? Nīkam. In rīmivəḥ-si pre Nanmīn kafan kimi əmiə meinai kimiə nakashatətə ye Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. ³ ?Mərig rhawor nakaseno-eno pīk məknenkīn? Apa kupan ikin, kimiə nīmīsətigətə əmə ye Nanmīn kape Kughen, mərig taktakun ai nakwəsəpəḥ mīsətigətə əmə ye nəsanīnien kapəmiə. ⁴ Nīmīsərig nəmhəyən rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsəoyen Huvə. ?Mərig nīmīsərig apnapīg əmə nəmhəyən e uə? Nīkam. Pəḥ nien mə kape nar apnapīg əmə. ⁵ Mərig pəḥ nien mə Nanmīn kape Kughen ramor nīmṭətīen tiksīn kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nīmṭətīen tiksīn kimi əmiə meinai nīmīsərig Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo kīni mīshatətə iran.

Nəri-pənien loa mīne nhatətəyən ye Yesu

⁶ Yermamə kīrik, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmnəvsəo-ərhav ta kīn rīmīni məkneikīn mīmə, “Ebrahim in rīmnhatətə tīmtīm ye Kughen, Kughen rīmīni mə in ratuatuk ye nīmriin.” *(Gen 15:6)* Ye swatuk kīrikianə əmə, ⁷ narmamə yamə mīne kīshatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kīsəmhən kīn kwənərəus atuatuk kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruīni ta kupan mə Kughen tukrīvəḥ narmamə yamə mīnə pəḥ nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mīne kīshatətə iran, khauə tukun, mor əriə kīsatuatuk ye nīmriin. Kupan, Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni-ərhav nəgkiarien huvə kīrik kīn Ebrahim mīmə, “Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəḥsi-pən nihuvəyən kimi tanīmṭanə iran.” *(Jen 12:3)*

⁹ Ror pən Kughen rīmnautə-pən kīn kafan nihuvəyən kimi Ebrahim, meinai in rīmnhatətə tīm tīm iran. Ye swatuk kīrikianə əmə mīn, Kughen rīrkun nautə-pənien kīn nihuvəyən kimi narmamə yamə mīne kīshatətə əfrakīs iran.

¹⁰ Mərig narmamə mīnə a, yamə mīne rīkiriə raməsīk mə iriə tukhavəḥ nīmraghien mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə mīnə a, iriə kwəsərə ta ye nahasien. Rəmhən əmə kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə yamə mīne khapəḥ nīsor-atuatuken narīmṭar mīnə fam yamə mīne kīmīrai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpīn, iriə tukhavəḥ narpīnien kīrik.” *(Dut 27:26)*

¹¹ Kīni ror məkneikīn, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kīrik rīkək yame rīmnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatuk ye nīmri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikīn mə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimirri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” *(Hab 2:4)*

¹² Mərig nəgkiarien e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pəniən loa in rirəh nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pəniən loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
“Yermamə yame ramni mə nəri-pəniən loa in swatuk kape nivəhyen nimirghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” *(Lev 18:5)*

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pəniən naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpinien kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimnor narpinien kimin.” *(Dut 21:23)*

¹⁴ Yesu Kristo rimamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mimə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e tak-takun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimnəkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig mipəh nəspirien ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimirghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kipəh nivəhsi-tayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, rirəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrivi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarien, niran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptərəkin nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa ririuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to rirəh noriahien promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai riri mə nəri-pəniən loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, ririhajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnapig. Mərig rirəh norien məknakin: Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukririayoh mimə, “?Tukmə ror məkneikin, rimnhawor e Kughen rimnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in rimnəkupan marə, mərig loa in rimikwasig. Rimauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rimnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimnəkupan mivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kipihavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nipig Kughen

rimini promes tuk Ebrahim, ripəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimipəh nirpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuaturuk əmə rimməgkiar-pən atuaturuk ye nimri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rimauə mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivəhsi-pəyen nimraghien vi kimi ətawə, kitawə kipiarkun nhauəyen misatuaturuk ye nimri Kughen. Mərig ripəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rimmərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapir loa minə. Ror məkneikin mə swaturuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swaturuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimmivəhsi-pən kimi Moses, in rimiraptərəkin tim tim ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nipig e taktakun mine, Kughen rimməhitə ye nimritawə kasəm swaturuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yemehuə kirik yame ramar-maru irətawə, mamuə meriaji-pən nipig Kristo rimauə. Mə ye nipig a, kitawə kwənhauə misatuaturuk ye nimri Kughen, meinai kimishatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukripəh narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nimishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kinor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nimnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kin yame nimisarkoah kin neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimiə m-fam əgkap nimisofugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swaturuk kirikianə əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slefkape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktakun ai, jakəgkiar kwəkwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimmərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nipig atuaturuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimmher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməri-pən atuaturuk narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimmor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimmərkis ətərəkin ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuaturuk minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nīpnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə “Tatə.” ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nīpnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nīpnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiə nīmiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətərekin əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ? Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ? Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətərekin min əmiə? ¹⁰ ? Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nīpig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nīpig rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mimə apa kupan, kimiə nīmnhapəh nisərəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisərə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripənen loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukriraptərekin tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nīpig yimnamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nīpig a, mərig kimiə nīmnhapəh nisorien yo yakərig rahas. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rīmnərik mitə əmiə, mərig rikimiə rīmipəh nəsikhahyen yo, kini nīmnhapəh nīshekien yo. Kimiə nīmnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nīmə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nīmə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nīmə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nīmisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Rikik raməsik mimə tukmə ror nəgkiarien əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərigien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksasitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nīkwasigien kin əriə. ¹⁸ Nəmnhawkien in rhuvə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə nīpig mifam, pəh nien mə ye nīpig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə misəmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiarpikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pənen loa, takshorpin-ru kafak nəgkiarien. ?Nimisərig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rīmirəh tīni yerman kiraru. Kirik, slef kafan rīmirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan

rimirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovın rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovın atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovın a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovın mir a, mhaukreikin-pə nipran irətawə. Piraovın mir a kwajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptəəkkin tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovın yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarrien kape Kughen ramni mimə,
 “Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmhəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nirəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru, mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovın yame iriu kafan yerman kwarə.” *(Aes 54:1)*

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovın e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.”

(Jen 21:10)

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnərik mitə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarrien e tuk əmiə mimə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mimə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narimnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pəniyen loa mə tukror əmiə naksatuatur ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta

Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nīmetaimiə kimi nīhuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini məriḡ kitawə e Nanmīn kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətəriḡien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nīmriḡ, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərəhu-pən məkna nətəriḡien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mīne kasofuḡin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapīḡ mə kīmivəh nao kimi əriə, uə kīpəh nīvəhyen nao kimi əriə. Məriḡ nar ehuə e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor mīn norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yīmnəm əmiə mīrkun mə kimiə nakasaiyu əsanīn ye swatuk atuatuk ye nīmraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Məriḡ taktakun, nakwənharerīḡ. Kughen rīmnokrən ta kīn əmiə. ?Məriḡ nīpa mīnə kasərer əswasīḡ kīn kapəmiə swatuk, masəko karīn əmiə mə taksəri-pən mīn loa kape Moses? Yakīrkun mə Kughen to rīpəh norien məkneikīn irəmiə. ⁹ Məriḡ nhajounien eikuə en yame kamhani tukrīpioriah fam əḡkap əmiə rəmhen kīn yis yame kīvəhsi-pən ye bred ramher fam əḡkap bred. ¹⁰ Məriḡ yakīrkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətəriḡien kapəmiə tukruə mīn mor kīrīkianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakīrkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətəriḡien məknakīn, nar apnapīḡ mə in yemehuə kīrik uə in yemə hawor pən iran mīne, məriḡ Kughen tukror narpīnien kīrik kīmin.

¹¹ Piak mīnə mīne nowinīk mīnə. Narmamə tīksīn kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Məriḡ nəḡkiarien e rīpəh norien nəfrakisien kīn. To yakpini-ərhav məkneikīn, kīni narmamə mīne e yame kasəriwək kimiə miriə, rīkiriə rīpiagiēn əmə tuk yo. !Məriḡ, səmru! Nəmə Isrel tīksīn kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nīmḡeyen kape Yesu ye nai kamarkwao kīn, in əmə e, in tukrīvəh mīragh narmamə. ¹² Ye nətəriḡien kafak, narmamə mīne e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kīvəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksəri ta əḡkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Məriḡ piak mīnə mīne nowinīk mīnə, Kughen rīmnokrən kīn əmiə, kīni mīrišīn əmiə mə loa kape Moses tukrīpəh narmaruyen irəmiə. !Məriḡ takasəriḡ huvə əmiə! Pəh rīkimiə tukrīpəh nəsikien mīmə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakīrkun norien naha nhagīn yame nīprak rorkeikei.” Kīmīə takhapəh nḡaniyen məknakīn. Məriḡ norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rīkimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə mīnə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfuḡin nəḡkiariēn fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piām rəmhen kīn yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev. 19:18) ¹⁵ Takasəriḡ huvə əmiə. Tukmə kīmīə nakasor tīməht kimi əmiə mīnə, naksəmhen əmə kīn kīrəvīn* yamə mīne kasəs atuk əriə mīnə, kīni mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmīn kape Kughen mīne norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kīmīə, Nanmīn kape Kughen tukraməkeikei mīkīr əmiə kīni nakhakwasīḡ kīn. Kini kīmīə takhapəh nīsorien nar has yame nīpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has mīnə a, in e, nīmīsor narīmnar has yame nīpraimiə atuk rorkeikei. Məriḡ norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmīn kape Kughen. Kini Nanmīn kape Kughen in rīpəh norkeikei-mīnien norien has yame nīmnasor hanə kupan. Norien

5:6: 1 Kor 7:19; Gal 6:15 5:9: 1 Kor 5:6 5:10: 2 Kor 11:15; Gal 1:7 5:13: 1 Pita 2:16

* 5:15: Nəḡkiariēn Gris rīpəh nīniyen kīrəvīn, ramni əmə nuhpīkīnien ye tīməht, rəmhen kīn yame narmamə kasəs əriə mīnə.

mir e kawor timəht kimi əriu minə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, to loa ripəh min narmaruyen irəmiə.

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Nipiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has minə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmi nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəmhawk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə minə, misarə pisin pisin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kin ninimien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehə min yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmiə rəmhen əmə kin yame yimnor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavəniən misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

²² Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nimraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiəriə, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye niprairiə. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine nipraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nimraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. ²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə minə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimiə e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, takhavən misasitu iran misərip atuatur in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takasərig əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmiə nakhamir. ² Kimiə taksasitu irəmiə minə. Taksasitu irəmiə minə ye nipig nakasarə ye nipig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatur naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpirig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimiə takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nimraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Takasərig əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsim kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nımhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrirhi. Nhag kwənkwai nai en, in e nımraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nıpig atuatur kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nıpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piautawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nıraiye, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə.

¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk nıviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narımnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yımnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nıpig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narımnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narımnar minə a. ¹⁵ Nıpig Kughen ravəhsi-pən nımraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatur ye nımrin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nıvəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nımap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisə. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehua kirik ye tanə ehua e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptəək kin tim tim nhatəyəyen kapətawə ye Yesu Kristo. ² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimrin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatur kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimirai-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mirəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimnerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipig

kirik, ye nipig atuatur kufan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmir ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nipig yame rimnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rimnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpərig pik rapita. ¹³ Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nipig kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimitətien mə kimiə narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipig Kughen tukrivəh-si ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpərig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nipig yame yimnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nipig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mipəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpihavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyən yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehə kafan ²⁰ yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpərig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nipig ai taktakun mine ye nipig yame tukripiuə. ²² Kini Kughen rimnərəhu-pən narimnar m-fam ye kwermi, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. ²³ Kini niməhuak in niprai Kristo; Kristo raməmir fam irəriə, maməmir aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmir rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə

1:10: Kol 1:16, 20

1:11: Rom 8:28-29

1:14: 2 Kor 1:22

1:17: Kol 1:9

1:19: Kol 1:11

1:20: Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

1:21: Kol 1:16; 2:10

1:23: Rom 12:5; Efes 4:10,15;

Kol 1:18

* 2:2: Nəgkiarien Gris ramni mə "Nimisə nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nipran ramni Setan.

yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rimnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rimivəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye niprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuatur, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min. ¹³ Mərig kimiə, nimnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimnəhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin mivəhsi-pə nəmərinuyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷ In rimauə mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk

2:2: Kol 3:7; Taet 3:3 **2:3:** Kol 3:6 **2:5:** Kol 1:21; 2:13 **2:6:** Kol 2:12 **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14 **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21 **2:13:** Kol 1:20 **2:14:** 1 Kor 12:13 **2:15:** Kol 2:14 **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22 **2:17:** Aes 57:19

kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rımtawə Kughen ye Nanmın Rhakə kafan yame In kirkianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə, ²¹⁻²² kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatur kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikın meinai Nanmın kafan raməmır ikın.

3

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav niहुवəyen kafan kimi əmiə. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yamə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmın kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatur kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh niहुवəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə kirkianə, mhavəh kwis niहुवəyen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehuə kafan, masitu irak ye niहुवəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.* ⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye niहुवəyen kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel niहुवəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə mitərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmın yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənen misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

2:19: Efes 3:6 **2:20:** 1 Kor 3:11 **2:21-22:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 **3:1:** Fil 1:7,13 **3:2:** Kol 1:25 **3:3:** Efes 1:9-10; Kol 1:26 **3:6:** Efes 2:13,16-19 * **3:7:** Gris ramni “Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə.” Nipran ramni mə kafan wok kirkianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10 **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rımtawə ¹⁵ yame In pisin əmə In nukne nımraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyen rehuə. Kini yakamaiyoh In mə Nanmın kafan tukror rikimiə rəsanın, mə kimiə taksərer tim tim nıpig mifam, ¹⁷ pəh mışhatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak mın mə nımraghien kapəmiə tukreiwaiyu məmnım huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimiə narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnım pik, məpomh pik, mehuə pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kıpəh nirkun-famien meinai in yerpırig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nımraghien kapəmiə ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nımraghien kapətawə, In rirkun norien narımnar rapita narımnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kın. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nıpig mifam mamhavən mamhavən, infamien rirkək. !Amen!

4*Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nıpamien*

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnokrən kın əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narımnar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiə tukrapomh, kini nıpig yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhenien ye nımrımiə, kini rikimiə tukrıpəh nəmhə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmın kape Kughen rımnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərinuyen. ⁴ Kitawə nıpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmın kape Kughen kirikianə əmə. Kini nıpig Kughen rımnokrən kın əmiə, nımisərəhu-pən tim tim kapəmiə nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rımtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nımraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rımnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pisin pisin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nıpig In rımnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikır-yerhav kafan tikmır yamə mine rımnapita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.”

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkarien e yame ramni mə, “In rımnhaktə,” nıpran rımə Kristo rımnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımnhaktə mın yerpırig mapita neai, mə In tukrarə ikın minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımvəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pisin pisin minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape nıni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rımnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kini narmamə kape nıməhuak tuksor wok kape Kughen mə

nəməhuak, yame iriə kisəmhen kin nīprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən mīseriaji kitawə m-fam khauə mīsor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nīrkunien Ji Kughen, kini mīsehuə mhauə mīsəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nīpig mīfam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə minə tukripəh nīkir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nīkam, pəh kīsor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narimnar fam yame kasor, tukseihuə mhauə mīsəmhen kin Kristo yame In kapən kapə niməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpin-pən ye nīprai yermamə. Nīpig nori-norin minə ye nīpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, mīsor nīpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nīsəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksīn yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. * Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin. ¹⁸ Nīrkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nīmraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nīsorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nīsaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nīmraghien kapəriə, rəmhen kin nīrpəhuyen nīpiraovin, mine norien minə ror məkna. Kini nīpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ !Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nīkarin kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakir oror əmiə, masoriah əmiə. ²³ Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruikreikin ta nīmraghien kapəmiə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nətərigien kafan. Kughen rimnor əmiə mə kimiə naksatuatuk, mīsəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei mīsəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nīprai yermamə kimnharpin-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nīsorien norien hah; kini səru-kin aihuaa əmə mhapəh nīsorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mīrh rivə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermīn tuk nīvəhyen narimnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nīhuvəyen kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nīsorien Nanmīn kape Kughen rīkin rəmhə tuk norien kapəmiə, meinai In rimnor nīmətətien mə tuk Nīpig Kwasig, Kughen tukrīrisin əmiə. ³¹ Takhapəh

4:13: Kol 1:28 **4:16:** Kol 1:18; 2:19 * **4:17:** Gris ramni “Takhapəh nīsəri-pən minien norien kape nəmə Gris” uə “Takhapəh nīsəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel.” Nīpran ramni “Takhapəh nīsəri-pən minien norien kape ‘hithen man.’” **4:17:** Rom 1:21; 1 Pita 1:14
4:22: Rom 8:13; Kol 3:9 **4:23:** Rom 12:2 **4:24:** Jen 1:26; Kol 3:10 **4:25:** Sek 8:16; Kol 3:8-9 **4:26:** Sam 4:4; Jem 1:19-20 **4:29:** Kol 4:6 **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19

nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien tımət, mhapəh nhaniyen nıkar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pəniyen kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rimar tuk əmiə minə, kini misərukın norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kın yame Kughen ramərukın norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nıkhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisigoviniyen norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkın tımtım norien kape norkeikeiyen, rəmhen kın yame Kristo rımnorkeikei məknakın ətawə, kini meighan-pə kın nımraghien kafan tuk nivəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kın sakrefaes kırık yame nəmiovın rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kırık mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kın nıpiraovın mine narman minə kamhakır apsapıs əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kın nar. ⁴ Kini rıpəh nihuvəyen mə takhani nəgkiariyen yame ror naurisien, uə nəgkiariyen ətawəo minə, uə narpakwəyen. Nəgkiariyen has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nıpiraovın, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kın nar, iriə e to khapəh nhavəniyen ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kın nar kisəmhen kın narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kırık mə tukrıvi-pən əmiə ye nəgkiariyen eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikın rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpiniyen kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwən. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavəniyen misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpignəpien rımnarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nıkhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kın narmamə kape nıkhakien ⁹ meinai nıkhakien ye nımraghien kapəmiə tukrikuə kın nihuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikın ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kın narmamə kape nəpignəpien masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kın niniyen norien apısapıs kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapık-pə norien minə a ye nıkakien, pəh narmamə tuksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narımnar fam yame tukhauə ye nıkhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakın, ¹⁴ meinai tukmə nıkhakien rəsia-pen nar kırık, in min ruə ye nıkhakien. Ror pən kamni kimə, “!Eh! Kimiə yamə mine nakasapır. !Sarha!

Hamragh min ye nımhəyen,
Pəh Kristo tukrısia-pen əmiə.”*

4:31: Kol 3:8 **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 **5:1:** Mat 5:48 **5:2:** Eks 29:18; Hib 10:10 **5:5:** 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5 **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4,8 **5:8:** Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9 **5:11-13:** Jon 3:20-21 **5:14:** Aes 60:1 * **5:14:** Tukmə ror nəgkiariyen e in nıpe əhuak kırık, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen.

15 Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə. 16 Kini nipiğ mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nipiğ kape nahasien rehuə. 17 Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. 18 Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmın kape Kughen. 19 Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmın kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, 20 kini ye nipiğ m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarieren ramvən kimi narman mine nipiəovin yamə mine kwəsarkurək ta

21 Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

22 Kimiə nipiəovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. 23 Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo in ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə. 24 Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiəovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

25 Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nipiəovin rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien kimin 26 mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimirin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarieren kafan, 27 mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kinnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye nipran yame ripəh natuatukien. 28 Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nipiəovin, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nipiəovin. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin, rorkeikei atuk in. 29 Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk nipran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. 30 Mərig niməhuak in rəmhen kin nipiəovin Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran. 31 Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yerman tukrəta ye rimni mine nisini,
mivən mor kirikianə iriu kafan piraovin.

Kini iriu tukwarə rəmhen kin nipiəovin kirikianə əmə.”(Jen 2:24) 32 Nəgkiarieren a in nəgkiarieren huvə kirik yame ripam, kini nipran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə. 33 Mərig nəgkiarieren a raurə min tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nipiəovin rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nipiəovin, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarieren ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

5:16: Kol 4:5 5:18: Luk 21:34 5:19: Kol 3:16 5:20: Kol 3:17 5:21: 1 Pita 5:5 5:22: Kol 3:18; 1 Pita 3:1 5:23: 1 Kor 11:3; Efes 1:22 5:25: Kol 3:19; 1 Pita 3:7 5:26: Taet 3:5
5:27: 2 Kor 11:2; Kol 1:22 5:32: Rev 19:7

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor.

² Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rimmərahə məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nihuvəyen mimə,

³ “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyen kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” *(Dut 5:16)*

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, məriɡ sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatur kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehuə kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehuə minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiə, məriɡ pəh nien mə nipig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Məriɡ sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiə nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Məriɡ takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimiə.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehua. ¹¹ Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimməvəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, məriɡ kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimməvəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴!Sərer matuk!

Haraptəəkən nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitəəkən kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehua kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarien kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsığ-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə mivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsığ pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokran huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokran huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəməhuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərhkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmır ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə

minə mamharpin, ¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənién nar has kirik irəmiə ye nipiɡ yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nimiraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nimiraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənién Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksəriɡ Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksín. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, məriɡ rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e, * mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsipən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivənién ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətgħaa min tuk nini-ərhavyen nəɡkiarién kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksín kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətəriɡien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsipən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Məriɡ nəfrakisien mə tiksín kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiəriə fam, məriɡ kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əriə, kini rikiriə rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipiɡ əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Məriɡ in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiəriə fam uə kwənpər rikiriə, məriɡ nar ehuə e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipiɡ əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini maməəhu-pən nəriɡien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nimir Kughen, məriɡ jakətgħaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nimiraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nəriɡien kafak, yakmə nimiraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; məriɡ tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Məriɡ tukmə jakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksín kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nimirəyen uə nimiragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmir kupən kin yo: məriɡ yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e. ²⁴ Məriɡ yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, nipiɡ jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimireriɡ-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

1:10: 1 Tes 5:23 * **1:13:** Mobael minə e kamni kimə, "Mobael kape nimə kape Sisa." **1:13:** Wok 28:30 **1:19:** 2 Kor 1:11 **1:21:** Gal 2:20 **1:23:** 2 Kor 5:8

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atu-
 atuk kin narmamə yame mine kashatə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo.
 Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer
 tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nıraptəəkini
 nhatəyəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhəpəh nhagin-əgkəp-ien
 kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nımtətien
 tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror
 narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatə
 ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə
 kisərə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien
 kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatəyəyen
 kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye
 Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini
 rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien
 kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhəuə kirikianə
 ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini
 tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien
 kirikianə əmə, takhəpəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhəhuvə pik misapita
 kimiə minə tiksın, mhəpəh nisorien nar kirik mə takhəvəhsi-haktə atuk əmiə
 kin. Mərig takhəvəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksın mə kisapita
 əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə
 yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame
 ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nıraptəəkini nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,
 kini marhə-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nipig in yermamə kirik, nipran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu
 atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mımhə,
 yame kinnor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mımə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmir ikin minə fam
 ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen,
 tuksənimkur mhəvəhsi-pən nisaiyen kimin,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhav mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekın mhəvəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsia-pən ye tanımtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yımmamə
 kitawə-m kimiə, kimiə nımnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai,
 yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien
 kapəmiə tukrəmhen atuatuk kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh

1:27: Efes 4:1; 1 Tes 2:12 **1:29:** Wok 5:41, 16:19-40 **2:3:** Gal 5:26 **2:4:** 1 Kor 10:24 **2:6:**
 Jon 1:1-2; 17:5 **2:7:** Jon 1:14; 2 Kor 8:9 **2:8:** Hib 5:8; 12:2 **2:9:** Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib
 1:3-4 **2:10:** Rom 14:11 **2:11:** Rom 10:9

mīragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nīmri Kughen mīsakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nīmraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwān, kini mə tukrīvəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nīmraghien kapəmiə tukratuatuk huvə, kini tukpəh nəm-pəniēn nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhen kin kəmhau yame raməsiə-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptərəkīn huvə nəgkiariēn kape nīmraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nīpīg Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig əmə. ¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar apnapig əmə - rikik ragien nīpīg rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nīpīg rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mīrerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rikək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nīpīg mīfam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-əravyen Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nīpīg yakuə mə jakirkun mə kafak nīmraghien tukrhawor pən iran mine, ye nīpīg a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rīrerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nīmisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiə, masitu min irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nīmīsərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rimamhə pik, ipakə əmə rimhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo min, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rikimiə tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-minien yerik. ²⁹ Nīpīg taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiə min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamə mine kisəmhen kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rimhə tuk norien wok kape Kristo, mipəh niginien tuk kafan nīmraghien ye nīpīg əutən minə, mīmə in tukrasitu irak ye nīpīg kimiə nīmīsəinein nisasituyen irak.

2:16: Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19 * **2:17:** Nīpīg kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Em-ru Nam 15:1-12. **2:18:** Fil 3:1; 4:4
2:21: 2 Tim 4:10 **2:25:** Fil 4:18

3

Kristo əmə ramor ətawə kəsatuatuk ye nimir Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. In e nəgkiarieren infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai min əmə nəgkiarieren yame yimirai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmiə mərer əswasig kin nəgkiarieren eikuə minə tuk əmiə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has minə! Iriə kəsəmhen kin kuri aparə yamə mine kasor nahasien.* !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kəsəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh miragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rimnərai ta norien has minə yerkitawə. Kini Nanmin kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nimraghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rimnor ye nimraghien kapətawə, masətigətə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nipraitawə mə tukrivəh miragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yimnamətigətə ye sakomsaes mine narimnar minə tiksın ye loa mə tukrivəh miragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigətə-əməyen ye narimnar minə a, mərig narimnar minə a yimnor min ye nimraghien kafak rapita. ⁵ Yimnarha əmə mivəh nipig eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Ripik minə, iriə min nəmə Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə‡. Kimipəh nəm-pə-yen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətigətə irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktakun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnapəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nirsig, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nəmhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹ meinai yakirkun nərəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo

* **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mimə iriə kuri minə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri minə. Əm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsip-pən nipikwarien ye nipig kamhavəh əmə nipig eit. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17

yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuatuk məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmır kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərək iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptəəkən nətərigien minə a. Mərig tukmə kimia tiksın, nətərigien kapəmia ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatuk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmia nipig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimirik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin.

¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehuə.

²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipig rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniyen narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksın, taksərer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmia kini morkeikei pik mə jakəm min əmia. Kafak narmamə minə, nimiraghien kapəmia yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimia e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwor wok ta tu*, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rimnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nimiraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nipig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuksəm mə kimia nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar, mərig ye narimnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksəhuak

3:12: 1 Tim 6:12,19 **3:14:** 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6 **3:17:** 1 Kor 4:16 **3:19:** Rom 16:18 **3:20:** Efes 2:6,19 **3:21:** 1 Kor 15:28,42-53 **4:1:** 1 Tes 2:19-20 * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus. **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12 **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9

misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinyen kimi əmiə yame yerpirig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksın, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramraptərəkın nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nimnhavəh ye nimraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəmpə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nipig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nimnhapəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nimisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nikam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yakwirkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginiyen rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsaniniyen kimi yo, yakirkun narəyen ye nihuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nimisor norien rhuvə nipig nimisasitu irak ye nipig yimnarə ye nipig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə nipig yame nimnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nipig yimitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin əmə nimisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək yame rimivəhsi-pə narimnar tiksın kimi yo. ¹⁶ Kini nipig yimavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nimisher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nipig Epafrodaetas rimipik narimnar minə e muə kimi yo, taktəkun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiə nimnhavəhsi-pən nar kirik kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes yame nəmiovin rhuvə. In ravəh əmə, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar minə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nimraghien kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rimtawə mamvən mamvən mipəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarien infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kın. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kını tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kını pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kın nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piatawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kın kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kını nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafras ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmru, mamərer timtim tuk norien wok kape Kristo kını mamasitu min irəmiə. ⁸ In məvsao-pə kimi əmru kın norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yimisərig nəvsaoyen kın əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə

kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nımraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nımraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nıpiğ nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tım tım, kini nəriğien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rımtawə meinai In rımnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rımnor məknakin ye nıpiğ rımırəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rımnarpın nımraghien kapətawə, kini mırısın ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpıriğ rapita narımnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rımnı yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nıpiğ nımoptanə mine neai mine narımnar fam kımnamharkək hanə, məriğ Tini, In rınarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nırmın nupan ye narımnar minə fam.

¹⁶ In yerpıriğ meinai In rımnor narımnar m-fam ye tanımtanə, mine neai, narımnar yame kaməm əriə mine yamə mine kıpəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmın has minə, mine yermaru minə fam.

In rımnor narımnar fam; kini narımnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasıg ikin narımnar m-fam ramswın, kini In rınarə rerin ta.

Narımnar mıfam ramswın meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye nıməhuak. In kapən kapə nıməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nıpran.

In nuknei nıməhuak. In e, In yermamə yame rımnəkupən mımragh min ye nımhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpıriğ ye narımnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nımraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswın min ye Kristo,

²⁰ mə tukrəpəhu-pə nəmərinuyen ye nıpiğ nitaw Kristo rımnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar mırəgh minə, mine agelo minə, mine narımnar fam kwənharerıg-pə fam min ye kwermın.

²¹ In apa kupən, kimiə nımısərer isok tuk Kughen. Nəriğien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmır kimiə Kughen. ²² Məriğ taktəkun ai, Kughen rımnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nımhəyen kape Kristo yame nıpran rımnəkər ye nai kamarkwao kin. Kughen rımnor məkneikin mə tukrívəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nımrın, norien has kapəmiə rırkək, kini nar has kirik rırkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narımnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tım tım ye kapəmiə nhatətəyen ye Yesu. Nımısəriğ nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narımnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətəriğien tukraməkeikei marer tımtım ye narımnar minə e. Nəvsaoyen huvə

1:9: Efes 1:16-17

1:11: Efes 1:19; 3:16

1:12: Efes 1:11,18

1:13: Luk 22:53; Efes 2:2

1:14: Efes 1:7

1:15: Jon 1:18; 2 Kor 4:4

1:17: Jon 1:1; 8:58

1:18: Wok 26:23; Efes 1:22-23;

Rev 1:5

1:19: Kol 2:9

1:20: Efes 1:10

1:21: Rom 5:10; Efes 2:12

1:22: Rom 5:10; Efes

5:27

e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanımtanə. Kini Kughen rımnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rıkkik ragien mə yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rımnərig nəmhəyen ye nıpran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəmhəyen ye nıprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə mıskaı. ²⁵ Kughen əmə rıvəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakırkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rımnərəhu-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwən-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rımnhoprai nıpran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rımə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrıvəhsi-pən nıhuvəyen rıpsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun nıniyen nəfrakisien mə takhavəh nımraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əriə, mamhasig ihaktə rıkiria ye nırkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nımrı Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə mısehuə ye nhatətəyen kapəriə. ²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nıpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mıshatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əriə. ² Yakor məkneikin wok tuk nıvəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə m-fam, nıpig kimia nakamharpın huvə rıkimia mə rıkimia tukror kirikianə əmə, kini narımnar minə e in ramuə nıpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimia m-fam takhavəh nırkunien huvə yame tukror rıkimia rəsanın, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rımnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rımnəwhai kəji nırkunien m-fam kasəmır iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rırkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rıkkik raməsik pik əmiə. Kini rıkkik ragien pik meinai yımnərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimia nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nımraghien tukraməkeikei maməmır tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimia nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nıpig mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nımraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kınhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrıkwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rımnor irəmiə.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rırkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən

əmə tuk nəriɡien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənién nəriɡien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmir piəpiə ye nıprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rıvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nımraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmın has minə, mine yermaru minə fam. * ¹¹ In rımnəsıg-pən əmiə. Məriɡ pəh nien mə rımivəh nao kimi əmiə, məriɡ rımivəhsi-ta rikimiə yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nıpiɡ yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nımtətien mə nımraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rımamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rımnor əmiə nakhamragh mın ye nımraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehuə kape Kughen yame rımnor Yesu rımımragh mın ye nımhəyen kafan. ¹³ Apa kupən, nıpiɡ Kughen rıpəh hanə nivəhsitayen norien hah minə yerkimia, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Məriɡ nıpiɡ nımnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rımivəh mıragh ətawə. Mirisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rımnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnariɡ, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəɡkiarién has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rımnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rınapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmın has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rınapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rınapita əriə, mofugin əriə ye nımrı jir, markis-arkis əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶ Ror məkneikin mə takhapəh nisətəriɡien kin narmamə yamə mine kasəəhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiai nəviɡinien kirik, uə nınimien kirik, uə nıpiɡ rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, məriɡ nıpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksın kasausit pik mhamə kasəmrərhav masəm nıprai nar. Məriɡ nəriɡien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rirkək. Iriə kamhasıgəvin əmə mə nəriɡien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Məriɡ nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mıshajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Məriɡ takhapəh nisəri-pənién norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nımraghien kapəmiə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptəəkın-tim-timien Yesu. Məriɡ Yesu ramhen əmə kin kapən kapə niməhuak, kini niməhuak in nıprai Yesu. Rəmhen kin nıprai yermamə yame rırpın ikın ye kwənərəus minə ramvən ye nıkəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye niməhuak kafan mə niməhuak tukriskai, kini murə mamehuə ye nımraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kimnhavəh nımraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu

²⁰ Nıpiɡ nımıshatətə ye Yesu, rəmhen mə kimia min nımnhamhə. Kini natuakəmien to rıpəh nivənién tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəɡkiar kin narımnar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmiə. Ror məkneikin

2:9: Jon 1:14,16 **2:10:** Efes 1:21-22 * **2:10:** Emru Kol 1:16. Ye nəɡkiarién kape nəmə Gris, rapəh nıniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narımnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” məriɡ nıpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmın has minə, mine yermaru minə fam. **2:11:** Rom 2:29 **2:12:** Rom 6:4 **2:13:** Efes 2:1,4-5 **2:14:** Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24 **2:15:** 2 Cor 2:14 **2:16:** Rom 14:1-13 **2:17:** Hib 8:5 **2:19:** Efes 2:21; 4:16

yakamaiyoh əmiə mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarien yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh nī-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nīsənien nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarien kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tanə. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nīsoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nīpig nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarien ehuə e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nīmraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nīsasitu-əgkəp-ien irətawə mə nīmraghien kapətawə tukratuatuk.

3

Narəyen atuatuk

¹ Mərig in ai Kughen rīmivəh mīragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimiə takasəkeikei misor rikimiə tukrivən əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nīkar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiə tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimiə tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə. ³ Meinai kimiə Kristo nakwənhamhə, kini nīmraghien əfrakis kapəmiə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nīmraghien əfrakis kapəmiə, in əmə e Kristo əmə. Kini nīpig Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nīkhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nīpiraovin mine narman minə kamhakir apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk nīniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupən, ye nīmraghien kapəmiə, nīmseriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nīmraghien kapəmiə, mhapəh nīsorien narimnar minə e: takhapəh nīsorien niemhaa, tikinhermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nīkar jir; mhapəh nīsarpakwaiyen; mhapəh nīsor-has-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh nīseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə nīmisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rīmivəh-sipre nīmraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rīmivəh-si-pre nīmraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsīg-pən ta ik, uə kīpəh nəsig-pənien ik, uə nīmnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə min ye nīmraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen,

in e: rikimiä tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiä tukreiwaiyu yetanə; kimiä nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmiä tukrapomh. ¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimirimä, kini rikimiä tukripəh nəmhə-aihuuaayen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiä kirik, pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəək-in-tim-timien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiä yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nharaptəək-in-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiä minə mamhavən, ror əmiä nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimia, meinai Kughen rimnokrən kin əmiä mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiä.

¹⁶ Shajoun əmiä minə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nətərigien minə kapəmiä. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmir mamragh maurə huvə yerkimia ye nipig mifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipig mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiä. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə tuksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiä, mhapəh nisərik-mitəyən əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimia mine nisimia, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimia tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nətərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiria tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nətərigien kapəriə rimir.

²² Slef minə, kapəmiä aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairia. Pəh nien mə nipig əmə kasarha tuk əmiä mə rikiria tukragien tuk əmiä. Mərig in ai kimiä nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiä mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiä. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiä. In ai nərökien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

3:12: 1 Pita 2:9 **3:13:** Efes 4:2,32 **3:14:** Rom 13:8-10 **3:15:** 1 Kor 12:27; Efes 4:4; Fil 4:7
3:16: Efes 5:19 **3:17:** 1 Kor 10:31; Efes 5:20 **3:18:** Efes 5:22 **3:19:** Efes 5:25 **3:20:** Efes 6:1
3:21: Efes 6:4 **3:22:** Efes 6:5-8 **3:25:** Rom 2:11

4

¹ Nəməhuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nipiğ mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nimraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nəgkiarien e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniən kimi əriə m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. Nipiğ mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimiə ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. Nipiğ mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipiğ autən yame ramuə ye nimraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimiə min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmiə. In yermamə kirik yame nipiğ m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nipiğ mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer timtim kini mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisərə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piautawə mine now-intawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

4:1: Efes 6:9 **4:2:** Efes 6:18; Fil 4:6 **4:3:** Rom 15:30; Efes 6:19 **4:5:** Efes 5:15-16 **4:6:** Efes 4:29; 1 Pita 3:15 **4:7-8:** Efes 6:21-22 **4:9:** Flm 10-12 **4:10:** Wok 12:12; 13:13; 15:37-39; 2 Tim 4:11 **4:14:** Kol 1:7; Flm 23-24

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, mişer-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min taksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmır tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rinamrai nəkwəkwə e? Niməhuak apa Tesalonaeka, in niməhuak vi kirik. Pol rirkun ta niməhuak apa Tesalonaeka ye newk kiraru uə kisisə. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaure ye nimraghien kapəria. Kashatəta ye Yesu Kristo, kamuhəriə tiksın, kasərig nəməhəyen. Kini tiksın khapəh nharkun-huvəyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrیرerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksın rikiriə raməsik mə Yesu tukrیرerig-pə aihuaa əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rیرerig-pə min, tukhawor əria. ? Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrīvəhsi-haktə nətərigien kapəria, kini mor nhatətəyen kapəria rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrīvəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape nیرerig-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimnokran huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmiə ye niməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

² Nipig m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mirhmə rikimasir ramagien tuk əmiə m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipig yakarhəhuak kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mifam rikimasir raməsik kapəmiə wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmiə rehuə, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiə ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai nimisərahə-pən tim tim nərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə.

⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor nar apsis tiksın irəmiə, ramor nimtətien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimiə, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə. ⁶ Kini kimiə nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəməhəyen ehua, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins

Akaea, mæ tukhasigovin æmia. ⁸ Nimmhanti-ærhav nægkiarien kape Kughen ræmhen kin yame naiyuk ramasak kamærig ikin minæ fam. Kini pæh nien mæ næmæ Masedonia mine Akaea æmæ, mærig narmamæ ikin minæ fam kharkun kapæmiæ nhatætøyen ye Kughen, kini ripæh næmhenien mæ to yakarhini min nhatætøyen kapæmiæ, meinai narmamæ minæ fam kwæsærig ta nævsaoyen kin. ⁹ Meinai næmæ Masedonia mine Akaea, iriæ atuk kamhanti-ærhav mæ nipig yimirhuæ mirhæm æmia, rikimiæ ragien tuk niwæhyen nægkiarien kapæmasir. Iriæ kamhanti-ærhav mæ kimiæ nimmhaukreikin-pæn nimetaimiæ kimi nanmi kughen eikuæ minæ, mhauæ mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen æfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktæ ye rao ye neai, yame Kughen rimivæh miragh In ye nimhøyen kafan. Kini In tukriræhsita ætawæ tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuæ.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaieka

¹ Piak minæ mine nowinik minæ: Nakharkun mæ nipig kimasir yimirhura mirhæm æmia, nuøyen kapæmasir, pæh nien mæ ror æmæ nar apnapig kin, mærig in rimnor nækuæ. ² Kini kimiæ nakharkun mæ in apa Filipai, narmamæ kimisor rahah pawk pæ kimi æmasir, kini mashek iah æmasir, mærig Kughen kapætawæ rimnasitu iræmasir, kimasir yakarhætghaa kin nirhini-ærhavyen kafan nævsaoyen huvæ kimi æmia, nar apnapig narmamæ kasarkut mæ tukhani-æhu æmasir. ³ Ror mækneikin meinai kapæmasir nægkiarien tuk niviyen nærigien kapæmiæ ripæh nisi-pænien ye nærigien hah kirik, uæ tuk rikin yame ripæh natuatukien. Kini yimirhipæh nirharkutien tuk neikuøyen iræmiæ. ⁴ Nikam. Yimirhipæh nirhorien mæknakin. Mærig nipig yimirhægkiar, yimirhirkun mæ Kughen rivaag-pæ yerkimasir, mæm mæ kimasir yakrhæmhen mæ jakrhini-ærhav nævsaoyen huvæ, kini mamæræhu-pæ ye kwermimasir. Kini pæh nien mæ yimirhægkiar mæ narmamæ rikiriæ tukragien tuk æmasir. Mærig yimirhægkiar mæ Kughen rikin tukragien tuk æmasir. In Kughen yame riwaag-pæ yerkimasir. ⁵ Nakharkun mæ kimasir yimirhipæh nirhuøyen tuk æmia mæ jakrhivi nærigien kapæmiæ ye nægkiarien heikæn minæ. Pæh nien mæ yimirhini-ærhav nævsaoyen huvæ kimi æmia mæ jakarhivæh mane kapæmiæ. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mæ yakarhæfrakis. ⁶ Kimasir yimirhipæh nirhuøyen mæ kimiæ kirik uæ yermamæ apnapig kirik tukrivæhsi-haktæ æmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nirharkutien kimi æmia mirhimæ taksækeikei mhasiai æmasir ræmhen kin yamehuæ misir mærig yakrhipæh nirhorien. Nipig yimirharæ kitawæ-m kimiæ, norien kapæmasir rimar, ræmhen kin yame mamæ ramarha huvæ tuk tini minæ. ⁸ Rikimasir ramagien mæ yakarhini-ærhav nævsaoyen huvæ, mærig pæh nien mæ yakarhini-ærhav æmæ, mærig yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nirhorien mæ tukrasitu iræmiæ. Ræmhen kin yimnarhivæh-si-pre nimraghien kapæmasir kimi æmia, meinai kimiæ nimmhauæ mæ kapæmasir narmamæ keikei minæ. ⁹ Piak minæ mine nowinik minæ, ?Rikimiæ ramæsik næmmhawkien kapæmasir uæ nikam? Nipig yimirharæ kitawæ-m kimiæ mirhævsao-ærhav kin nævsaoyen huvæ kape Kughen kimi æmia, kimasir yimirhor wok yenpig mine yeraan mæ jakhavæh mane kirik mirhipæh nirhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi æmia.

¹⁰ Kimiæ nimisæm mharkun nhanti-ærhavyen mæ nipig yimirharæ kitawæ-m kimiæ næmæhuak minæ, norien kapæmasir in ratuatuk; kini Kughen ramæm æmæ mæ norien kapæmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini

nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimirhor rhuva pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuva-pən kimi tni minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimirhərip timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nimirghien kapəmiə tukratuatuk ye nimir Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimnokran kin əmiə mīmə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nipig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipig nimnhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nimirərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini rikimia riphəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimia rimməsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nimirghien kapəmiə, kimia en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran. ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimia meinai nimirə rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhau əriə. Kini nəmə iməriə ikin kimnhauh məknakin əmiə. ¹⁵ Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, misher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmir minə kape narmamə mifam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərer əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipig mifam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalonaieka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Nəfrakisien, nipraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərigien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mirəm əmə. ¹⁸ Yimirhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Yo Pol, yimnarkut nipig ripsaah, mərig Setan rimmərəer əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mə kimia e kwənkwai wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakrhəpəh nirkəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rimmərkwopir. Kimasir yakrheinein mə kimia naksarə huvə uə nikam. Kini kimasir yimirhini mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piatawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsəoyen huvə kape Kristo. In rimaure tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimia rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nəfrakisien, nipig yimirəmər kitawə-m kimia, yimirhini mirhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimia nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə

kin yame kimasir yimirhini ta. ⁵ Tuk nar a, nipig rikikrimnərou pik meinai yimneinein mə kimiə nimis-haw-arə, kini yimnher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nikam. Yimigin mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini mivəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mimə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimirharə ye nahasien kini mirhərig nəmhəyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rimivəhshihaktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yimirhivəh nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nimraghien. ⁹ Nipig yakarhərer ye nimri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatur kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nimri Kughen kapətawə e Rimtawə, kini misatuatur, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar tiksın. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihuə. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarrien yame Yesu Yermaru rimivəhshipə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatur: Takhapəh nisəri-pənien swatuk kape nipiraovin mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə. ⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye nipaimitə ye norien yame rhuvə matuatur, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikimiə tukripəh nivənpikien tuk nikir-məniwəniyen yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarrien a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin atawə mə taksəmkimik ye nimrin, mərig mə tukasarə ye nimraghien yame

in rimməəhu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimiəvəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimməhəjoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimie mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniyen swatuk kape nimmraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginien*, rəmhen əmə kin yame yimərhini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətəgtəyen ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimmraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimiə takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhəmhə ta. Nipig kimiə kirik rimməhə, takhapəh nisəsək-pikiyen rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəəhu-pəniyen nərigien kapəriə kimi Kughen kisəsək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu rimməhə mimmragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhəmə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarien atuaturuk kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nireririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupəniyen ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuaturuk əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhəmhə, tukhamragh misəkupən misərer. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarien e mhəvəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuaturukien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimiə nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyen yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimiə nakhapəh nisəerien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimiə mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien.

4:7: Hib 12:14 **4:8:** Luk 10:16; 2 Kor 1:22 **4:9:** Jon 13:34 * **4:11:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimie.” **4:11:** Efes 4:28 **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12

4:16: 1 Kor 15:51-52 * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35
5:5: Rom 13:12

⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kasapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kasapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tukseihuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptəəkkin norien kape nhatətəyen mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nımagen, kini pəh kisərhupən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiarien infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinyen kimiə miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rirəh nəmhenien ye nimirimə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rimnor, mərig nripig mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

¹⁶ Nripig mifam rikimiə tukramagien; ¹⁷ nripig m-fam taksəhuak kimi Kughen; ¹⁸ nripig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkiarien misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravəhsi-pən nəgkiarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mərig taksəm huvə misəkir huvə narimnar fam, mharaptəəkkin tim tim nar huvə minə, ²² misəpəh narimnar fam yame raha.

²³ Pəh Kughen atuatur, In Kughen kape nəmərinyen, In tukrərhəhu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nımraghien fam kapəmiə, mine nıpraimiə mifam tukratuatur mə nripig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran. ²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nripig m-fam tukror kafan nəgkiarien, kini In tukror narimnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə†, rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag

5:8: Aes 59:17; Efes 6:14,17 **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14 **5:14:** 2 Tes 3:6,11 **5:15:** Rom 12:17; 1 Pita 3:9 **5:16:** Fil 4:4 **5:18:** Efes 5:20 **5:19:** Efes 4:30 **5:22:** 1 Jon 4:1 **5:23:** 2 Tes 3:3 **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1 † **5:26:** “Nripig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkəkəkə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, niretig-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig ətən. Kasarə ye nipig ətən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nımtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrirerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrəəhu atuaturə nərigien kapəriə ye niretig-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturə.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rımtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərınuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturə əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihua. ⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərekin tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəmhəyen ehuə.

⁵ Narimnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuaturə əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarərer tim tim ye nipig ətən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivənien ye narmaruyen kafan.

⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturə, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye

neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pəniēn nəgkiariēn kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nimri Yesu Yermaru mine nikhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiariēn e tukror nəfrakisien kin ye nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran. In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəməwə nəgkiariēn yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nipig mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mimə nimraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimraghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nipig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrirerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kirik uə yimirhirai nəkwəkwə kirik, mirhimə Nipig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiariēn a, mhapəh nisakur-akuriēn tukun. Neikuəyen en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiariēn kirik, meinai nipig a tukripəh nitərhav-pəyen meriaji nipig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam.’† Ye nipig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mimə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiariēn kupən. ⁵ ?Rhawor? ?Nimisəruk in mə nipig yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nipig atuatur kafan. ⁷ Nəsaninien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrivəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrirerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam,’ məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in. ⁹ Mərig ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam’ tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsipis eikuə minə tiks in, mine nimtətien eikuə minə tiks in, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əkgəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh

* **2:1:** Emru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwerm in kirik. Kamokrən kin in kimə ‘tikmir kape Kristo’ ye 1 Jon 2:18.

əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. ¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəmahuak minə tukasəkeikei masərer timentim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkən tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rimtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rimtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tukshuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuua əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nipig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərertim-timien ye nipig nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə

ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipiḡ yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimirhəriḡ mə narmamə tiksın e kimiə miriə kəsarpəh, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəḡkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pənien kapəmasir nəḡkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Məriḡ takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasiḡ əriə.

Nəḡkiarien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipiḡ mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəḡkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəḡkiarien kafak. In e in norien kape niriayen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipiğ mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuaturuk.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipiğ rimirai? Pol rimnərig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuaturuk mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginiyen tiksın, mə tukasən əmə nəviginiyen yame ratuaturuk mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuaturuk huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nipiğ m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətapig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətapig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkiriən norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuaturuk e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein

niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen rəpəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuaturuk minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasion, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisinriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuaturuk. ¹¹ Nəgkiarien atuaturuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimnəm mə yo yakam-raptərakin huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nipig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nimraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgin Kughen! ! Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Raptərakin nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuaturuk ye nimri Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masorlah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nirani-hahyen Kughen.

2

Norien kape n̄huakien

¹ Ror m̄akneikin m̄ə nar kup̄ən yame yakamarkut kimi əmiə m̄imə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In p̄əh rasitu irəriə, m̄ivəhsi-p̄ən narimnar yamə mine kasəkwakwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king m̄inə mine n̄əmehuə m̄inə, m̄ə kitawə m-fam tuksarə ye n̄əm̄arinuyen kini misarə mar, p̄əh kitawə tuk-sor n̄əkwai Kughen kini kap̄ətawə n̄əriwəkien tukratuatuk. ³ Norien kape n̄əhuakien m̄inə a, in rhuvə pik, matuatuk ye n̄imri Kughen e yame rim̄ivəh-m̄iragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei m̄ə tukrivəh m̄iragh narmamə m-fam, morkeikei m̄ə narmamə tukhani n̄əfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ram̄ərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye n̄ipig atuatuk, rimnoriah kafan n̄imraghien marpin n̄imraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun m̄ə Kughen rorkeikei m̄ə tukrivəh m̄iragh narmamə m-fam.

⁷ Ror p̄ən Kughen rim̄irpen yo m̄ə yo aposol kirik, m̄ə jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun n̄hatətəyen əfrakis kin n̄əm̄ə tanə p̄isin p̄isin m̄inə. !Yakamni əfra, m̄ipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei m̄ə narman m̄inə fam ikin m̄inə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini n̄ipig kamhavəhsi-haktə kwerm̄iriə, yakorkeikei m̄ə kapəriə norien tukratuatuk əmə. Niehmaa tukrir̄kək mine n̄ətgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei m̄in m̄ə n̄ipiraov̄in tuksarkaoh kin neip̄ən yame ratuatuk əmə, mhapəh nhaviyen n̄imri narman, mhapəh nhavəhsi-p̄ənien neip̄ən yame ror nausitien. Kini mhapəh n̄isor-ausitien n̄ikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-p̄ənien narimnar m̄inə tuk niviyen n̄ərigien kape narman. Yakamni narimnar m̄inə rəmhen kin neip̄ən yamə mine n̄imrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik n̄imrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig m̄ə tuksarkaoh kin norien huvə m̄inə. Norien a ratuatuk tuk n̄ipiraov̄in yamə mine kamhani m̄ə iriə n̄ipianəhuak m̄inə.

¹¹ Kini n̄ipig khajoun, n̄ipiraov̄in tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam rei-waiyu. ¹² Yakamni-əhu n̄ipiraov̄in tuk nhajounien, m̄ə tukhapəh n̄isehuəyen ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kup̄ən, Kughen rimnor Adam m̄əkup̄ən, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini p̄əh nien m̄ə Adam e Setan rimukrao iran apa kup̄ən; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has. ¹⁵ Mərig p̄əh n̄ipiraov̄in tuksor atuatuk wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine n̄irap̄ətərək̄in-tim-tim-ien n̄hatətəyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuatuk. Iriə yamə mine kasor m̄əknakin, Kughen tukrivəh m̄iragh əriə.

3

Norien atuatuk kape namehuə m̄inə kape n̄iməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni m̄ə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh n̄əm-p̄ənien nar has kirik iran. In, kafan piraov̄in kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk n̄imraghien kafan n̄ipig m-fam.

Mamor narimnar ye nirkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien, mərig in yermamə kape nərəhuyen əmə nəmərinuyen. Mipəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mirkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwən mhasiai in. ⁵ Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk niməhuak kape Kughen uə? Nīkam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to ripəh nivəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpinien kimin rəmhen kin yame rimnor ta ye Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə ripəh norien məkna, mirəhpikin kwənməkuru kape Setan, kini nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukripəh norien kiraru. Kini tukhapəh nisapisien kin ninimien. Mhapəh nisəptigien kin nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk niwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rirkək irəriə; kini mharaptərəkin timtim nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkir huvə nımraghien kape dikon minə kəkupən, kini tukmə kipəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kivəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape piraovin kape dikon minə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nikar jir. Iriə nipiraovin yamə mine kasarha huvə tuk nımraghien kapəriə nipig m-fam. Masor narimnar ye nirkunien. Iriə nipiraovin yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nipig m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovin kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrihuvə tukun; kini mishatətə ye Yesu Kristo misətgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kim ik, mimə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrini narimnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəripən. Kughen ramarə kape rerin, mivəhsi-pə nəgkiarien əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Niməhuak rəmhen kin səpag ye nimə yame ramraptərəkin nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehuə kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mimə:

Kughen rimauə yermamə; kimnəm In,

Nanmin Rhakə rimnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanımtanə kimnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanımtanə kishatətə iran.

Nikhakien rarkurao iran, Kughen rimiwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nipig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə

3:6: Taet 1:6-9 **3:7:** 2 Kor 8:21 * **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovin yame ramehuə ye niməhuak. **3:11:** Taet 2:3 **3:16:** Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

mīne kaseikuə irə jir, mīne nəgkiarien kape yarmhə mīnə. ² Nəgkiarien mīnə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mīne kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniēn nəviginien mīnə tiksīn. Mərig Kughen rīmnor nəviginien mīnə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniēn. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən. ⁴ Meinai narimnar yame Kughen rīmnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiariēn kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien mīnə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mīne yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiariēn əfrakis mīnə kape nhatətəyēn mīne nəgkiariēn atuatur mamragh iran, kini nimraghien kafam rəri-pən fam nəgkiariēn mīnə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə mīnə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mīne nīpran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyēn ik tuk nəukiriēn, rhuvə əmə tuk nīpram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimraghien kape tokrei tanə, mīne kape nimraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mīshatətə nīpig m-fam ye nəgkiariēn əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Mīragh, yame ravəh mīragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh mīragh əfrakis narmamə yamə mīne kishatətə iran. Ror məknekīn mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atukien kapətawə nimraghien.

¹¹ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mīmə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak mīnə tuksəm nimraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nīmri nəməhuak mīnə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiariēn kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nīpig elda mīnə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiariēn kirik kape Kughen ye nīkarin kafam, Kughen rīmivəhsi-pre nīrkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyēn mə tukraməmīr apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəniēn mə kafam nimraghien mīne kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nimraghien kafam, mīne nəgkiariēn yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar mīnə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh mīragh əmiə narmamə yamə mīne kasətərig kin ik.

5

Nisiayēn nəməhuak mīnə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyēn kimi nəhuaru mīnə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rīmim atuatur. Maməgkiar

kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atu-atuk. ² Maməgkiar kimi nipiahuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisiniim atu-atuk. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nipiraovin minə tiksın tukraməkeikei matuatuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowiniim.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisiriə minə mine rimriə minə mine ripriə minə. ⁵ Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nipran, Kughen rīvəhsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atu-atuk minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən nimetairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape nasituyen, mə niməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor, rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nipig yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mivəhsi-əhu atuk in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nırai-pən-ien nhag nipiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək min. ¹² Masəkapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrīvəhsi-pən narpinien kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh nırai-pən-ien nhagriə meinai, nipig kirik, kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwanu minə, mamhani əmə nəgkiarien has. Mamhani nikar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək iran.

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nipiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə tuk kapəriə minə. Kasor məknekin, mhapəh nhavəhsi-pənien kwənmhan kimi tikmir minə tuk nhani-hasien ətawə. ¹⁵ Mərig nipiraovin tiksın yamə mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nipianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine kamhə tan kin əriə, mhapəh nisəpəhu-pənien əriə mə niməhuak tukrarha tuk əriə. Mərig tukmə piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiayen elda minə

* **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e ramhajoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə.

† **5:12:** Nipig kirai-pən nhag piraovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi Kughen mə tukripəh min narkurəkien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9

¹⁷ Nərokien mine nisaiyen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.” † (*Dut 25:4*) Kini ramni min mə, “Nipig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.” §

¹⁹ Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini, takətərig kin.* ²⁰ Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimri nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. ²¹ Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nərəhu-pəniyen kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmır isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmır min. Mərig or əmə nimraghien kafam ratuatuk ye nipig m-fam.

²³ Mərig in ai nipig tiksın tipim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm kharkun. ²⁵ Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen.

² Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuatur kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniyen misəgkiar pik tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵ Kini nipig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas,

† **5:18:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien. § **5:18:** Nəgkiarien e raməmır ye Luk 10:7. * **5:19:** Əmru Dutronome 19:15, Matiu 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11 **6:1:** Efes 6:5 **6:2:** Flm 16 **6:3:** Gal 1:6-9

iriə kwəserwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nipig kitawə kimisarhapə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nipig tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-mın-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihuə, rımar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotəəkkin əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narımnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətənim kin əriə tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narımnar minə tiksın yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipig m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh nımraghien rerin iran. Kughen rımnokrən kin ik mə takvəh nımraghien rerin nipig nımını-ərhav nhatətəyen kafam ye nımri narmamə. ¹³ Ye nımri Kughen, yame ravəhsi-pə nımraghien kimi narımnar m-fam, mine ye nımri Yesu Kristo yame rımini-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nımri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mipəh nipəhyen kirik, mivən meriaji nipig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kıpəh nəm-pənien nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nipig yame Kughen rımirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipig m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mımə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərhəpənien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nipig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərhəpən əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narımnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə mın. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narımnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nımraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nımraghien yame in nımraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

6:5: 2 Tim 3:8; 4:4; Taet 1:14 **6:6:** Fil 4:11-12; 1 Tim 4:8; Hib 13:5 **6:7:** Job 1:21 **6:10:** Efes 5:5 **6:11:** 2 Tim 2:22 **6:12:** 1 Kor 9:25-26; 2 Tim 4:7 **6:13:** Jon 18:36-37 **6:15:** Rev 17:14
6:17: Luk 12:20-21 **6:19:** Mat 6:20

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərahū-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nipran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasaiyen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə. ²¹ Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn, yame Pol rīmīrai kīmi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rīmīrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rīmīrai nəkwəkwə e.

?Rīmīrai ramvən kīmi pa? Rīmīrai ramvən kīmi Timoti. Kīni in morkeikei mə nəməhuak mīnə apa Efesas tuksəvhəkīn mīn.

?Narəyən rīmnhawor pən iran mīne ye nīpig rīmīrai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nīpig gavman kape Rom rīmīraptərəkīn Pol apa Rom, kīpəh nīvəhsi-pənien in ye kalabus; kīvəhsi-pən əmə in ye kafan nīmə, kīni mobael mīnə kīmisarha tukun apaikīn, masarə iriə mīn, mə in tukrīpəh napien. Kīni ai, gavman rīmnher-yerhav kīn, in rəriwək əmə kape newk kīraru. Mərig nīpig rīmīrai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rīmīvəhsi-pən mīn in ye kalabus. Kalabus a ikīn rahas pīk ikīn. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kīn narīmnar mīnə a. Nīpig nəkwəkwə a rīmnor ta infamien, narīmnar a rīpior. Kalabus a in rəutən ikīn, kīni riskai tuk narmamə tuk nīvənien mīvaag pən kīn. Luk əmə iriu mīn. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuatur. Kīni morkeikei mə Timoti tukrīpīk nəkwəkwə mīnə kafan muə.

?Rīmīrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rīrkun mə pəh nien mə tuku gavman tukrhōpni in. Ror məkneikīn in rīmīrai nəkwəkwə e tuk nərəhu-pənien nīməhuak ye kwermī nəmehuə pīsīn mīnə tīksīn rəmhen kīn Timoti. Nīpig əutən mīnə kamhauə tuk nīməhuak, kīni Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkīn Nəvsaoyen Huvə, kīni mərer tīmīm ye nhatətəyən kafan, kīni mīpəh nīgīnien kīn nīni-ərhavayen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəməyən ye nīpran tukmə nahasien ruə.

Pol rīmīnə nəkwəkwə e, ramvən kīmi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rīmīrpen-ta yo mə yo aposol kīrik kape Yesu Kristo. Kīni mher-pə kīn yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nīmraghien rerīn ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kīmik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pīk. Pəh Kughen, Rīmtawə, mīne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nīhuvəyən, mīne norkeikeiyen mīne nəmərīnuyen kīmik.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nīpig m-fam, yenpīg mīne yeraan, yakaməhuak tuk ik, kīni mamni vi vi Kughen tuk ik. Kīni yo, yakor wok kafan rəmhen kīn yame rīpīk mīnə kīmisor, kīni yakīrkun mə norien has kīrik rīrkək irak. ⁴ Rīkīk raməsīk nehe nīmīm, kīni yakorkeikei pīk mə jakəm mīn ik, pəh rīkīk tukragien. ⁵ Rīkīk raməsīk nhatətəyən əfrakis kafam, rəmhen kīn yame kafam kaha e Loes mīne nīsīnīm e Yunis kīmīrīvəh. Kīni yakīrkun mə taktəkun ai, ik mīn nakavəh nhatətəyən a. ⁶ Kughen rīmīvəhsi-pre nīrkunien kīmik tuk norien wok kafan nīpig yīmnərəhu-pre kwermīk iram. Kīni, yakamuh rīkim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rīmīpəh norien rīkitawə rīgīn, mərig rīmnor rīkitawə mə tukramətghah, mamorkeikei, mamor norien yamə mīne in rīrkun mə kīsatuatur.

⁸ Kini mærig ik, takpæh naurisien tuk nini-ærhavyen Yesu Yermaru, kini mipæh naurisien kin yo yame kivæhsi-pæn yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamærig næmhøyen tuk Nægkiarien Huvæ kape Kughen. Kini Kughen tukrivæhsi-pre næsaninien kimik, takamækeikei mor ræmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivæh miragh ætawæ mokræn kin ætawæ tuk nimraghien yame ratuatuk, kini nar a, pæh nien mæ nar kirik yame kitawæ kasor.

Mærig In ramor ye kafan atuk nætærigien, mine nihuvæyen kafan.

Nipig rimipæh nor-hanøyen tokrei tanæ,

mærig In rimirpen-ta Yesu Kristo mæ tukrivæhsi-pæ nihuvæyen a.

¹⁰ Mærig taktækun ai, In rimnor æpu nihuvæyen a kimi ætawæ ye nuøyen kape Yesu Kristo, yame rimivæh miragh ætawæ.

In rimnor tækun nimhøyen ye næsaninien kafan, mivæhsi-pæ Nægkiarien Huvæ kape Kughen, yame ramhajoun ætawæ kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mæ yo yægkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mæ jakni-ærhav Nægkiarien Huvæ a. ¹² Ror pæn, yakamærig pik næmhøyen ye niprak tukun. Mærig yakpæh naurisien, meinai yakwirikun-ta mæ Pa e yakamhatætæ iran. Mirkun huvæ mæ In rirkun narha-huvæyen tuk naha nhagin yame In rimnæræhu-pæ ye kwermik mamvæn meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takætærig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatuk kirikianæ æmæ, mamraptærkkin nhatætøyen mine norkeikeiyen yame ramsipæn tuk Yesu Kristo. ¹⁴ Nanmæn kape Kughen yame ramaræ yerkitawæ tukramasitu iram, mæ takarha-huvæ tuk nar huvæ yame Kughen rimnæræhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mæ yo minæ tiksïn apa kwænghan a Tarki, iriæ kwæra mir e Fugelas mine Hemogenes, iriæ m-fam kwæsapitan kin yo.

¹⁶ Mærig pæh Yesu Yermaru tukrivæh-sipæn norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minæ. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivæhsi-haktæ nætærigien kafak. Kini mipæh naurisien mæ kimivæhsi-pæn yo ye kalabus.

¹⁷ Næfra, nipig in rimauæ Rom, mamarhakïn yo, marhakïn muæ meriaji-pæ mæm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mæ in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pæh Yesu Yermaru tukrivæh-sipæn norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvæ kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pæh Kughen tukror rikim ræsanin ye nihuvæyen yame ramsipæn ye Yesu Kristo. ² Naknærig-ta nhajounien kafak yamæ yakavæhsi-ærhav ye nimri narmamæ khapsaah. Væh nhajounien en, mææhu-pæn ye kwermi narmamæ tiksïn yamæ mine narmamæ kashatætæ iræriæ, mæ iriæ tukharkun nishajounien narmamæ minæ min tiksïn kin. ³ Nipig nahasien ramuæ tuk ætawæ, takamækeikei mærer tim tim ræmhen kin mobael huvæ kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Ræmhen kin mobael kirik to rapæh norien narimnar yame narmamæ apnapig kasor, mærig in ramor æmæ nækwai kaptæn kafan. ⁵ Ræmhen kin yermamæ yame ramaiyu mæ tukrapita mivæh nærok iran, tukramækeikei mæri-pæn fam loa minæ kape naiyuyen, tamæ ripæh nivæhyen nærok iran.

1:9: Efes 2:8-9; Taet 3:5 **1:10:** Hib 2:14 **1:11:** 1 Tim 2:7 * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvæ mæ In rirkun narha-huvæyen naha nhagin yame yo yakamæræhu-pæn ye kwermim mivæn meriaji Nipig Kwasig." **1:14:** 1 Tim 6:20 **2:3:** 2 Tim 1:8 **2:5:** 2 Tim 4:8

⁶ Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien nıprai nəgkiarien minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərikin-ien Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə,
Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan,
kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim,
kini kitawə tuksarmaru kitawə min.
Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin,
kini In tukrukrek-in-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,
mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan
nəgkiarien.

Norien atuatuk kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nımrı Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, rıpəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətərig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nıpig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatuk nəgkiarien kape nəfrakisien. ¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nıprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nımap pien kirik yame raməmhı, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə, “Kughen rımnor ta narmamə kamhamragh min ye nimhəyen, kini to rıpəh nor-min-ien irətawə tuk nıpig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksın. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rımnəri p ramərer tim tim. Kini rımirai-pən nəgkiarien kirik iran mımə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” *(Nam 16:5)* mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ətəri-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə rıpsaah, plet mine besin pısın pısın minə khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapiet. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nırsig iran. ²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə

kìhvi-ta nìrəsìg yerkiria, khauə misəmhen kìn plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamarua. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuk, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinyen. Əri-pən swatuk a kimia narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kìn nasituyen, yerkimia yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətəwao yamə mine nìprairia rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen. ²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kìn yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksìn kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əria. Tukmə ror Kughen tukreighaan kìn əria mə iria tuksarar ye nərigien kapəria tuk təvhagə hah, mə iria tukharkun nəfrakisien. ²⁶ Pəh iria tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptəəkìn əria, kasor nəkwan.

3

Kwasig ikìn Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nìpig Kwasig tukruə ipakə, nìpig əutən minə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əria, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əria. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisinriə minə mine rımriə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasaiyen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəria tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəria. Tuk-soriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nımraghien kapəria. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəhsihaktə atuk əria. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nìprairia, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvin əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwanu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nìpiraovin yamə mine kapəria nərigien rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape nìpiraovin minə a rəmhen kìn kajipə pam. Rikiria rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əria. ⁷ Iriə kasətərig kìn nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nìpig kirik.

⁸ Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksìn kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəria rinahas. Nhatətəyen kapəria rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəria to rapəh nərerien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəria, rəmhen kìn kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nımraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərer-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwirkun-ta nìpig əutən yamə mine kinnhauə

ye nimraghien kafak, mine norien has yamə mine kimnor irak. Nakirkun norien əutən yamə mine kimnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Lистра. Mərig Yesu Yermaru rimirəhsi-ta yo ye narimnar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyen, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴ Mərig ik, Timoti, ik nakwirkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwirkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rirkun nivəhsipreyen nirkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶ Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuatur ətawə, kini mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuatur. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhauə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəmha-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e mimə: ² Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuatur norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini nivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatur mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nipig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuatur, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pən nimətirgiriə tuk nəgkiarien əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimraghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapərəkin nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimraghien kafak, mə ratuatur. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nımraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nıpig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərəhu raməmır apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mıpəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nəni, mıpik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.

¹⁶ Kini nıpig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimini-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nıpig a, Yesu Yermaru, In raməmır kimru min, mivəhsipə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rimə tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukur irak. Mamraptərəkın huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarien infamien

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovın kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rimnaməmır apa Korin. Nıpig yimitərhav apa Maelitas, mıpəh Trofimas raməmır, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nıpig kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

* **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 **4:13:** Wok 20:6 **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6 † **4:17:** Pol rimə, “Yesu rimivəhsi-ta yo ye nəkwai laeon.” **4:19:** Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17 **4:20:** Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimmor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirarikakun niməhuak kirik aikin. Kimirarikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniēn nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətəyen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh norhanəyen nar kirik, məriɡ In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³ Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimi-vəh miragh ətawə rimmərəhu-pə wok e ye kwermik, miwəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinuyen kimik.

Norien yame Taetas rimmor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwanu minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik. ⁶ Məriɡ elda, to kipəh nəm-pəniēn nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə

mīne nisiriā, tamə kīni hah əriā tukun. ⁷ Elda* to kīpəh nəm-pəniēn nar hah kīrik iran meinai Kughen rīmnərəhu-pən wok ehua ye kwermīn. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pīk. To niemha rīpəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape nāpisiēn kīn nīnimien mīne nəmhozien mīne neikuəyen tuk nīvəhyen mane. ⁸ Məriḡ kafan nīmraghien tukraməkeikei mor məkneikīn: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mīne kamhauə iman ikīn, mörkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narīmnar ye nīrkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nīmraghien. ⁹ Tukraməkeikei mamraptərəkīn tīm tīm Nəḡkiariēn Huvə kape Kughen, yame kīmnhajoun in kīn, pəh in tukrəvhag kīmi narmamə kīn nəḡkiariēn atuaturuk, kīni mapita narmamə yamə mīne kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tīksīn meinai ikīn aikīn a, narmamə khapsaah kīmishaktə mashorukun Nəḡkiariēn Huvə kape Kughen. Masəḡkiar pīk, nīpran rīrkək, mīseikuə, masəvi kīmi narmamə. Iriā khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.† ¹¹ Tukaməkeikei kətāpīḡ kīn nəḡkiariēn kapəriā, meinai nhajounien kapəriā ramoriah narmamə tīksīn kamhamīr iriā kapəriā narmamə mīnə. Nhajounien kapəriā rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna mīseikuə tuk nīwəhyen mane. ¹² Rəmhen kīn kwən Krit kīrik kupən, in profet kīrik kapəriā, rīmīni mə, “Nəmə Krit, iriā narmamə kape neikuəyen nīpīḡ m-fam. Kīsəmhen kīn kuri aparū mīnə. Kīni iriā kasarpah, nīpīḡ m-fam mīsorkeikei əmə mə tuksəvīḡin.” ¹³ Məriḡ nəḡkiariēn kape profet e, in ror nəfrakisīēn kīn. Kīni ror məkneikīn, mə takni-əhu nəməhuak mīnə mə tukhapəh nīsətəriḡiēn kīn nhajounien kapəriā, pəh nhatətəyēn kape nəməhuak mīnə tukriskai. ¹⁴ Ətapīḡ kīn əriā mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə mīnə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh mīn nhakwasīḡiēn kīn narmamə yamə mīne kwəsəta ta ye nəḡkiariēn əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mīne kīsatuaturuk ye nīmri Kughen, nar rīrkək yame tukror əriā kasəmkīmīk. Məriḡ narmamə yamə mīne kasəmkīmīk ye nīmri Kughen, meinai iriā khapəh nīshatətəyēn ye Yesu, kīni norien kīrik rīrkək yame tukror əriā kīsatuaturuk. Ror məkneikīn mə nəḡriḡiēn kapəriā ramvən əmə tuk nahasiēn, kaseinēn nəkiriēn norien mīnə. ¹⁶ Iriā kamhani mə kharkun Kughen, məriḡ norien kapəriā ramhajoun mə kaseikuə, kwənhaudreikīn-pən nīmetairiā kīmi Kughen. Iriā nəpnaihyēn kapəriā rahas. Kasəsīk nəkwai Kughen, kīni mhapəh nīsəmhenien mə to kīsor nar huvə kīrik.

2

Nəvhagiēn ramvən kīmi nəməhuak mīnə

¹ Məriḡ ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəḡkiariēn atuaturuk. ² Əvhag kīmi nəwharu mīnə mə tuksarha huvə tuk nīmraghien kapəriā nīpīḡ m-fam, masor narīmnar ye nīrkunien. Nīmraghien kapəriā tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriā. Takəvhag kīmi əriā mə tukasəkeikei mīshatətə ye Kughen, mīsorkeikei narmamə, mīsərər tīm tīm ye nīpīḡ mīfam.

³ Kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, takaməkeikei məvhag kīmi nīpiəwharu mīnə mə ye narəyēn kapəriā tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nīsorīahyēn nhag narmamə, mhapəh nīsāpisiēn kīn nīnimien. Məriḡ tukasəkeikei mīshajoun narmamə kīn nīmraghien atuaturuk. ⁴ Tuksarə huvə məknenkīn,

* **1:7:** Uə pasta. **1:9:** 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † **1:10:** Uə, iriā khapsaah kape kwēn e kamni kīmə “Sakomsaes” yame ramni mə tukaməkeikei kəsīḡ pən Kristin mīnə. **1:10:** 1 Tim 4:7 **1:13:** 2 Tim 4:2 **1:14:** 1 Tim 4:7 **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4 **2:3:** 1 Tim 3:11

mharkun nhajounien nīpiraovīn mīn tīksīn kīn swatuk yame iriā tuk-sorkeikei kapəriā narman mīne kwajikovā kapəriā mīnā. ⁵ Nīpiahuaru tukshajoun mīn nīpiraovīn tīksīn mā tuksarha huvā tuk nīmraghien kapəriā, kīnī kapəriā nīmakuā kīrikianā əmə. Mā tuksarha huvā tuk rukwanu kapəriā, mīsor rhuvā pən tuk narmamā, mhasiai narman kapəriā, tamā kīnī hah nāgkiarien kape Kughen.

⁶ Kīnī ye norien kīrikianā əmə mīn, takaməkeikei məwhag kīmī nītamaruā mā tukasarha huvā tuk nīmraghien kapəriā. ⁷ Pəh tuksəm nīmraghien kafam mā rhuvā, khakwasīg kīn ik. Nīpīg nakamhajoun, nīmraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nāgkiarien kafam rīpam. ⁸ Ik takaməkeikei mīnī əmə nāgkiarien əfrakīs yame narmamā tukhapəh nīsəmīen nīmeitam tuk nāgkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tīkmīr mīnā kīsaurīs, meinai khapəh nīsəmīen norien has kīrik iram, kīnī mhapəh nhaniyen nar has kīrik irətawā.

⁹ Əvhag kīmī slef mīnā mā tuksor nəkwai kapəriā namehuā mīnā, ye narīmnar m-fam, mhasiai əriā, mhapəh nhaniyen tai nāgkiarien kape namehuā mīnā kapəriā, ¹⁰ mhapəh nīsəkrəhyen kīmī əriā. Mərig nīpīg mīfam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nīmri namasur kapəriā, mā tukhani nəfrakīsien ye kapəriā wok. Ye norien yame tuksor narīmnar fam, tukshajoun mā nāgkiarien kape Kughen yame rīmivəh mīragh ətawā, in ratuatuk mīhuvā.

¹¹ Hajoun narīmnar mīfam a, meinai Kughen rīmnautə-pə kīn kafan nīhuvəyen kīmī narmamā mīfam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh mīragh əriā iran. ¹² Nīhuvəyen a kape Kughen ramhajoun mā nīpīg kītawā kasarə ye tokrei tanā, tukasəkeikei mīsəpəh nəri-pənien norien has mīnā mīne narīmnar has mīnā kape tokrei tanā yamā mīne kashaktə yerkitawā. Masəkeikei mīsarha huvā tuk nīmraghien kapətawā, mīsor nəkwai Kughen. Nīmraghien kapətawā tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nīmraghien kapətawā tukraməkeikei mor məknekīn, kītawā tukaseito kīn nīpīg yame Yesu Kristo tukruā iran. Yesu e, In Kughen kapətawā yame rīmivəh mīragh ətawā. ¹⁴ Moriah kafan nīmraghien marpīn nīmraghien kīn kapətawā, mīrəhsita ətawā tuk nahasien mīfam. Məspir ətawā mā kītawā tukhauā kafan narmamā yamā mīne kasorkeikei əmə nar yame rhuvā.

¹⁵ Narīmnar yame yakamrai kīmik, takaməkeikei mhajoun narmamā kīn. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mīne norien kwirīg kīmī narmamā. Rahas mā narmamā tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak mīnā

¹ Taetas, takəvhag kīmī nəməhuak mīnā mā tukhasiai namehuā mīnā, mīne gavman kapəriā. Masəkeikei masor nəkwairiā, kīnī masərer matuk ye nīpīg mīfam tuk norien nar huvā mīnā. ² Mhapəh nīsorīahyen nhag narmamā, mərig pəh mīsərhū nəmərinuyen, masor huvā pən kīmī narmamā, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriā, mhasiai narmamā m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kītawā mīn kīmīsətəwao, mīseinein nəfrakīsien, mhapəh nīsorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rīmnarmaru irətawā mor ətawā kīsorkeikei nahasien, mīsorkeikei əmə narīmnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawā. Rīkitawā rīmnəkrəh kīn nautə kape narmamā, kīnī kītawā mīsor

hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rimivəh miragh ətawə,

nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rimivəh miragh ətawə tuk norien atuatur minə kapətawə. !Nikam! In rimivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimnow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rimivəh miragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuatur ye nimirin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nimraghien rerin.

⁸ Tuk nipig m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narimnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətawə, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk niprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məgkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mikiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nipig tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwana a Nikopolis, meinai nipig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə. ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkwakwə kin. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tiksın yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

3:3: 1 Kor 6:9-11; Efes 2:1-2; 5:8

3:5: 2 Tim 1:9; Hib 10:22

3:6: Wok 2:17-18

3:9: 2 Tim

2:14,16 **3:10:** Mat 18:15-17

3:12: Efes 6:21-22; Kol 4:7-8

3:13: Wok 18:24; 1 Kor 3:5-6

3:14: Efes 4:28

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-əravyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarəni rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimiə narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pənien narpinien kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nikarin kape

slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rīmauə rəmhen kin narik nīpig yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rīmīpəh nor-huvəyen wok kafam, mərīg taktəkun ai, in rīmauə mīrkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekim, mama-situ irak ye nīpig yakamarə ye kalabus tuk nīniyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərīg, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rīmnap ta iram tuk nīpig kwəkwə e mə takvəh min in rīrerīg-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Mərīg pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nīkam. Mərīg taktəkun ai, in slef, mərīg ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piauraō yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərīg ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kirau kirauə kirikianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kimin rəmhen kin yame nakamor huvə-pə kimi yo. ¹⁸ Mərīg tukmə rīmnor nar kirik rahah iram, uə rīmivəh kafam kirik nar kirik mīpəh nərokien, takərəhu-pən raməmīr ye kaon kafak. ¹⁹ Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kin kwermik, pəh yo jakpiərok ik. ?Mərīg nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yimnasitu iram kini nīmivəh kafam nīmraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rīkik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rīkik tukramərīg rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwak, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

²² Kini nar kirik min, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrerīg-pre min tuk əmiə rəmhen kin yame kimiə nīmīsəhuak tukun.

Nəgkiarien infamien

²³ Kwən e Epafra, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nīni-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə mine kimawə yaksor wok kirikianə, iriə min kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

* **1:10:** Nhag e Onesimas, nīpran rīmā, “Yermamə yame rīrkun huvə norien wok.” **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2 **1:22:** Fil 1:25; 2:24 **1:23:** Kol 1:7 **1:24:** Kol 4:10-14

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmə Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, məriḡ narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, məriḡ rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimmərhupən nhagin. Məriḡ nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, məriḡ iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkunhuvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimmhəwor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın kimisoriah nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpriḡ rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Məriḡ narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimmor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimmayıye ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpriḡ rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripəniyen Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimmor apu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ² Məriḡ taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməḡkiar atuaturk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmır tukun. ³ Tini e In nikhakien kape nihuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuaturk rimni ye narimnar fam. In mampik ətərəkin narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nipig In rimamhə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rimavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerp̄irig rapita agelo minə

⁴ Kughen r̄imivəh-si haktə Tini e, kini In yerp̄irig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen r̄ivəhsi-pən kimin in yerp̄irig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen r̄ipəh nini-pənien tuk agelo kirik kafan m̄imə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə r̄imim atuatur.” (Sam 2:7)

Mərig in r̄imnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen r̄ipəh nini-pənien tuk agelo kirik m̄imə,

“Yo r̄imim atuatur,

kini ik nakuauə narik.” (Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai n̄ipig Kughen r̄imnher-pən kin N̄imr̄in Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni m̄imə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

⁷ N̄ipig Kughen raməgkiar ye nikarin kape agelo minə mamni m̄imə, “Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin n̄imətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.” (Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini m̄imə, “Kughen, kafam narmaruyen tukraməm̄ir rerin, infamien rikək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatur.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuaturkien maməmək̄in norien iko iko minə. Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,

Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerp̄irig rapita ik minə tiksin.” (Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən m̄in tukun m̄imə, “Yermaru. Ye n̄irikakunien, Ik n̄imnor tanimtanə, Kini Ik n̄imnor narimnar fam yamə mine kasəm̄ir-pən ye neai kin kwermim.

¹¹ Narimnar fam minə e tukharkək, kisəmhen kin neipən yame tukrəmət̄it, mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mət̄it.

Takukreikin narimnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien, Kini Ik nakamarə kape rerin.” (Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen r̄imini-pən nəgkiarien tukun e m̄imə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk, Meriaji n̄ipig jakor ik takehuə ye tikm̄ir kafam minə.” (Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh miragh əriə.

2

Narp̄inien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

¹ Yesu In yerp̄irig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarien minə a mhavən isok. ² Nəgkiarien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk riptawə minə, in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narp̄inien tuk nəsikien Loa mine

nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh miragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-miraghien e, Yesu Yermaru rimnəkupan mini-ərhav, kini narmamə minə tiksın kimisərig, mishajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien. ⁴ Kini Kughen ramripin nəgkiarien a mamor nımtətien minə, mine nar apsipis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nərukinien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nımivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpırig rapita, mərig kape nipig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.”

(Sam 8:4-6)

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpırig rapita, kape nipig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhoteti swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuutuk kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nımraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame ramərhəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuutuk kape Kughen, mine narmamə yame In ramərhəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokranien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə, “Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nıpei mivəhsi-haktə Ik ye nımri mirh.”

(Sam 22:22)

¹³ Mamni min mimə,

“Jakni nəfrakisien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” *(Aes 8:18)*

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə,

2:3: Hib 10:28-29; 12:25 **2:4:** Mak 16:20 * **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanımtanə. Əmru Dut 32:8. † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.” **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 **2:9:** Fil 2:8-9 **2:10:** Rom 11:36 **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9 **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7 **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26 **2:11:** Mat 28:10

nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig, “In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (*Aes 41:8-9*)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpərig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən kwis kin ətawə-m kimiə mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimiə tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyen kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.” (*Nam 12:7*)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimnərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer timentim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmia minə ye nhatətəyen kapəmia

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni mimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

⁸ mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik, rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘Ikin aikin a, ripmiä minä kimisäkeikei kimi Yo mhamä tuksäm-ru kafak nāsaniñien,
nar apnapig iriä kimisäm nimtätien yamä mine yimnor ¹⁰ miväh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi äriä, mamni mimä,
“Rikiriä ramvæn isok tuk Yo nipig m-fam,
misäpäh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimiväh kwäsu mimä,
“Iriä e to khapääh nhavänien a ikin yame jakvähsi-pän kimi narmamä mä tukhavæn misapis ikin.” ’ ’* *(Sam 95:7-11)*

¹² Piak minä mine nowinik minä, takasärig ämiä tuk nar e. Sor mä rikimiä tukripäh nahasien mor ämiä nakamir ye kapämiä nhatätäyen mhaukreikin-pän ämiä tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Märig nipig m-fam, tukmä nakhaväh kwänmhaan tukun, takasäkeikei mhavähsi-haktä närigien kapämiä minä päh tävhagä has tukripäh neikuäyen irämiä, mamor kapämiä kapä riskai, mamor min nakhapääh nisärigien nägkiarien kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmä kitawä kisärer tim tim miseriaji-pän infamien, mishatätä ye Kughen rämhen ämä kin yame nipig kimishatätä pä pä ämä iran, in e ramhajoun-pän mä kitawä kisor wok kwis kitawä Kristo. ¹⁵ Rämhen kin yame kwäni ta kimä,
“Taktakun ämä, takasäkeikei misätärig kin kafan nägkiarien,
mhapääh nisorien kapämiä kapä riskai pik
rämhen kin ripmiä minä kimisor, mhavähsi-pän nimetairiä kimi Yo.”† *(Sam 95:7-8)*

¹⁶ ? Kini ni-pa mine kimisärig pawk nägkiarien kape Kughen mhapääh nisorien? Iriä e Moses rimikir ärhav äriä apa Ijip. ¹⁷ ? Ni-pa minä e kimisor Kughen niemhaa rhai miväh newk foti? Iriä e nämä kimisor norien has, kini mhamir mhamhä apap ye tipävsik. ¹⁸ ? Kini ni-pa minä e Kughen rimnägkiar iräriä, miväh kwäsu mä iriä to khapääh nhavänien ikin Kughen ravähsi-pän napisien kimi narmamä ikin? In rimnägkiar ye narmamä yamä mine kimisäsik näkwan. ¹⁹ Kini kitawä kisäm mhamä iriä kimiseinein nivänien ikin kamapis ikin meinai kimnhapääh nishatätäyen iran.

4

Ikin kaväh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Märig kitawä e, Kughen rimirpen mä kitawä tukharkun nhavänien ikin kaväh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, ramämir hanä, mamähitä tuk ätawä. Ror pän, päh kitawä tukasärig ätawä, kini mhagin, tamä kitawä kirik ripäh nivähien nimraghien a. ² Meinai kitawä kwäsärig ta Nävsaoyen Huvä mä Kughen rimnor apnäpeinä ye ikin kirik tuk nimraghien kapätawä, rämhen kin yame kaha kapätawä minä kwäsärig ta.* Märig nägkiarien a ripäh nasituyen iräriä meinai iriä kimisärig ämä, mhapääh nishatätäyen iran. ³ Meinai kitawä yamä mine kishatätä iran mharkun nhavänien imä, ikin kaväh nimraghien tuk Kughen ikin. Märig ye nikarin kape narmamä yamä mine khapääh nishatätäyen iran, Kughen ramni mimä,
“Niemha rimnhai Yo, yimiväh kwäsu mimä,

* **3:11:** Ol Sam 95 ramävsao kin kaha tu yamä mine Moses rimikir-yerhav äriä apa Ijip. Kimnisarä ye tipäusik, mhamä ta mä Kughen rimnäh pääh äriä, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimiväh-si-pän narpinien kimi äriä tukun, mimä iriä to khapääh nhavänien misarä apa tanä huvä yame In rimirpen ta mä kape nämä Isrel. Nakäm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † **3:15:** Ramävsao min kin kaha tu yamä mine Moses rimikir-yerhav äriä apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35 **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikin e, ramävsao kin kaha minä iriä Moses kimiseriwäk apa ye tipäusik.

‘Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin jakvəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin.’”
(*Sam 95:7-11*)

Kughen rimnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimraghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniən aikin. ⁴ Kitawə kharkun mə rimnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napisien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mimə, “Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipəh norien narimnar.”
(*Jen 2:2*)

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiarien pisin kirik mimə, “Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.”
(*Sam 95:11*)

⁶ Ror pən, ikin kavəh nimraghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksīn yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimraghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen. ⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnərəhu-pən nipig kirik min tuk nivəniən ikin kavəh nimraghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktakun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mimə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.”
(*Sam 95:7-8*)

⁸ Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napisien kimi əriə ye nipig in rimikir əriə mhavən Kenan, Kughen to ripipəh nini-pən-minien mə tukrərəhu nipig kirik kape nivəniən ikin kavəh nimraghien tukun ikin.† ⁹ Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a raməmīr hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nimraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nimraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nimraghien e. Ripəh nihuvəyən mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nikarin mir. In rirkun nəripraiyən mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikəkri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nunu. In rirkun nəkirien nətərigien minə mine riki yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharaptəəkīn tim tim nhatətəyən kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivəniən ipakə tuk jea kape King

† **4:8:** Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23 **4:14:** Hib 7:25

e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyən kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivəniyen tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə,

“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatuk.”

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə,

“Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

⁷ Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimirin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyən. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwan. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyən. Nəmhəyən yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rimauə yemə atuatuk, kini mor swatuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwan. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarien rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyein nəgkiarien m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarien kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarien minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginiyen skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyən nirkunien tuk swatuk yame ratuatuk. ¹⁴ Mərig nəviginiyen skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

4:16: Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 **5:1:** Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 **5:2:** Hib 2:17-18 **5:3:** Hib 4:15; 7:28 **5:3:** Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7 **5:7:** Luk 22:42 **5:7:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 **5:8:** Fil 2:6-8 **5:10:** Sam 110:4; Hib 5:6 **5:12:** 1 Pita 2:2 **5:14:** Rom 16:19

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pənién tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pənién kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksın kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine nihuvəyen ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsəm ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rikək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwəsərig, tukriwaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimivəh miragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukripəh nərukinien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmir rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsəu iran, meinai nhagin Kughen In yerpipig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsəu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen 22:17) ¹⁵ Meinai

Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimivhin mivən meriaji nipig

rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptəəkkin tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigta ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.” (Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsərahū-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhen əmə mə angka e raməmīr hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpirig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmərinuyen.” ³ Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh niniyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen

6:15: Jen 21:5 **6:16:** Eks 22:11 **6:17:** Rom 4:16 **6:17:** Nam 23:19; Taet 1:2 **6:19:** Fil 3:12

6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7 **6:20:** Hib 4:14 **6:20:** Hib 2:17 **6:20:** Hib 5:16 * **7:1:** Stori kape Melkisedek raməmīr ye Jen 14:17-20. **7:3:** Sam 110:4 **7:4:** Jen 14:20 **7:6:** Jen 14:19,20

rimirpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpirig tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpirig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nipig ripriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nipig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rimə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶ In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimirghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.” *(Sam 110:4)*

¹⁸ Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in ripəh nasituyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksərəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivəniyen ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiarien tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksın, in ripəh nivəhyen kwəsu. ²¹ Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.” *(Sam 110:4)*

²² Nəgkiarien e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mipimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mimhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin. ²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape

7:8: Hib 5:6 **7:11:** Hib 7:18,19; 8:7 **7:14:** Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5 **7:16:** Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25 **7:18:** Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1 **7:19:** Rom 3:20 **7:19:** Hib 4:16; 10:22; Jen 4:8 **7:22:** Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24

rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In rīpəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nīpig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın. Mərig nīpig Yesu rimneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nımraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsü kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nīpig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nīpig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukriivi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mimə, “Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” (*Eks 25:40*)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rīvəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə rapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pəniyen nar has kirik ye promes akwas, to promes vi rīpipəh nivəhyen tamhekın. ⁸ Mərig Kughen rimnəm nahasien kape narmamə kini mini mimə,

“Nīpig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi rīpriə minə kupan, ye nīpig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

7:25: Rom 8:34; 1 Jon 2:1 **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 **7:27:** Lev 9:8; 16:6, **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 **7:27:** Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10 **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2
8:2: Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24 **8:3:** Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23 **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24 **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptərakinien promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipiɡ yame tukripiuə,

Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,

kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,

kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.

¹¹ Kini to khapəh nishajounien əriə minə,

mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’

meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə

mine kamhavəh nhag ehuə minə.

¹² Meinai rikik rehuə tuk əriə tuk kapəria norien yamə mine ripəh natu-
atukien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,

Kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien has minə kapəria.” (Jer 31:31-34)

¹³ Nipiɡ Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes kupan, rinəkwə minaha. Kini nar yame ruauə minəkwə, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

¹ Kini nipiɡ promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatur atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen,

in kape tokrei tanə e. ² Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwən kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwən kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran.

³ Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwəsig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. ⁴ Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpirpir min. Kini kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu. ⁵ Kini yerpipig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərməriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukrisin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhoprainen niprai narimnar minə a.

⁶ Nipiɡ pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivənen imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nivənen ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivənen ye nipiɡ kirikianə əmə. Kini nipiɡ tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə has

9:2: Eks 25:8,9 9:2: Eks 26:33,34 9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20 9:2: Eks 25:23-29;

Jon 6:35,48 9:3: Eks 26:31-33 9:4: Nam 17:1-10 9:4: Eks 31:18 * 9:5: Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20. 9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16 9:6: Nam 28:2-4 9:7: Lev 16:2 9:7: Lev 16:34 9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3

yame narmamə minə tiksın kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivənién Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹ In rəmhen əmə kin nımtətien kirik yame ramhajoun-pə nipig yame kisərə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərahə-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape niprai jir əmə. Kini Kughen rimnərahə-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹² Nipig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nani mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nımritawə, mivəh nımri nımraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nani mine kao, uə nımrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nımri Kughen mə tukror nımtətien mə nımraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehə rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatak əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nımhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mırpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nipig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nımhəyen kape Kristo in rimnarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipəh nımhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipiharəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mımhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame tukrimhə iran. ¹⁸ Tuk narimnar

9:7: Lev 16:15 **9:8:** Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 **9:9:** Hib 10:1-2 **9:9:** Hib 5:1; 8:3
9:10: Lev 11:2-23 **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16 **9:10:** Lev 11:25,28,40 **9:11:** Hib 10:1 **9:11:**
Hib 8:2; 9:24 **9:12:** Rom 3:25 **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19 **9:14:** Hib 10:4 † **9:14:** Ye kopi
akwas tiksın kape Niutesteman, nəgkiarinen e “Rhakə” rikək iran. ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tiksın kape
Niutesteman, ramni “kimia.” **9:14:** Taet 2:14 **9:15:** Luk 22:20 **9:15:** Hib 10:34

minə e, ye nīkarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nīmtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nīpig Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarīen minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kinnor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nani mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə. ²⁰ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwan.” (Eks 24:8)

²¹ Ye norien kirikianə əmə min, Moses rimnətəg-pən nitə ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khapsaah, ipakə narimnar fam, ror nīmtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə rīpəh naiyuyen iran, Kughen to rīpəh nəspirien təvhagə has.

Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has

²³ Ror pən, nīpig kinnor sakrefaes, nitə rimnaiyu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine narimnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nīmtətien ye narimnar yame raməmir ye rao ye neai. Mərig nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuva rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴ Yesu rīpəh nivəniēn ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nīmrin. ²⁵ Kini nīpig Yesu rimnor atuk sakrefaes ye kafan nīmraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mīkirikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo rīpior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame pris minə kupan kimisor, to rīpiərig nəmhəyen nīpig rīpsaah rīrikakun ye nīpig Kughen rimnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nīpig Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mīkirikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nīmraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rimnərahū nīpig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mīkirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə norien minə. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor atuk sakrefaes kin mīkirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nīpig tukrīrerig-pə min iran, In to rīpəh min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rimneighan-pən kin nīmraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mīkirikianə əmə nəmhen

9:19: Eks 24:6-8 9:22: Lev 17:11 9:23: Hib 8:5 9:24: 1 Jon 2:1; Rom 8:34 9:26: Hib 9:12,28 9:27: 2 Kor 5:10 9:28: Hib 7:27; 9:12,26; 10:10 9:28: Aes 53:12 9:28: Mat 16:27
9:28: 2 Tim 4:8

¹ Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e ripəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə nīprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nimirin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə.
² To sakrefaes ripiəmhen ripior nəməhuak minə kīpisatuatuk, mīpihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes ripiəspir-ta rikiriə, to kīpihapəh nisərig-rahasion tuk təvhagə has. Mərig, nīkam. Kasərig rahas hanə.
³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə,
⁴ meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəmhenien tuk nivəhsitayen narpinien kape təvhagə has.
⁵ Ror pən, nīpig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mīni-pən tuk Kughen mīmə,
 “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kīvəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nīmnor nīprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,
 kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mīmə,

‘Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mīmə,

“Kughen, Yo e, yīmauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ”

(Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen ripəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kīvəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun.

⁹ Kini nīpig Kristo ramni min mīmə, “Yo e, yīmauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimiraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsitayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsitayen.
¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nīpran, mīkirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nīpig mīfam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsitayen təvhagə has kirik.
¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mīkirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nīpig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.”
¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”*
¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mīkirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nimirin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mīmə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mīmə,

‘Nīpig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriə.’ ”

(Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mimə,
 “Yo jakəru-kin kapəriə norien has minə,
 kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame kasəkapir
 loa.” *(Jer 31:34)*

¹⁸ Nipig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh
 nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatətəyen kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun
 nhavəniən imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhaginien. ²⁰ Rəmhen kin
 yame In rimnəhipu neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin.
 Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig nipran rimnərkwoipir ror
 swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivəniən tuk Kughen. ²¹ Kini
 hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e
 kafan narmamə minə. ²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen,
 yerkitawə yame rukwar kin nhatətəyen əfrakis. Meinai Kristo rimnətəg-pə
 nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwi-ta nipraitawə ye nu yame
 rəmtir in əmə in əmə. ²³ Kitawə khamə kwəsəpəhu-pən nətərigien kapətawə
 ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyen,
 meinai kitawə kharkun nisətigətəyen ye kafan nəgkiarien yame rimirpen-pə ta
 kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini
 masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien
 əriə minə. Mərig ripəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim
 tim ətawə minə ye nipig mifam. Kini nipig kasəm mə Nipig Kwasig rinamuə
 pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuvə mə tuksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə
 kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has
 mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə. ²⁷ Kini
 tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini
 nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmnimin, meinai
 kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap
 ehua kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir
 minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa,
 kini “yermamə kiraru uə kisəsər kirhini-ərhav in;” *(Dut 17:6,7)*

kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to ripəh nehuəyen
 tukun. ²⁹ ?Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisaiyen Ji Kughen?
 Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimnor promes
 e ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə
 kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?
 Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai
 nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə
 ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa
 kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni
 mimə,

“Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” *(Dut 32:35)*

Kini In ramni min mimə,

“Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” *(Dut 32:36)*

10:20: Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 **10:21:** Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:**
 Hib 7:19; Efes 3:12 **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 **10:22:** 1 Pita 3:21 **10:25:** Hib 3:13
10:26: Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21 **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6 **10:29:** Mat
 26:28 **10:29:** Rev 1:5 **10:30:** Rom 12:19

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkīn ik, nar a ror nīgīnien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nīpig kupan, nīpig nikhakien rīnaməsia-pen əmiə kupan. Ye nīpig a, kimiə nīmīsarə ye nīpig ətən kīrik, yame rəsəso pīk, nīmīsərig nəmḥəyen ehuə, mərig nīmīsərer tīm tīm. ³³ Nīpig tīksin, narmamə kamhani hah əmiə ye nīmri mīrh, masor mīn narīmnar has mīnə tīksin irəmiə. Nīpig tīksin, nīmīsərer-pən tuk narmamə yamə mīne kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Mīsasitu irəriə nīpig kīmnəhi-pən əriə ye kalabus, kīni mīsəre ye nīpig ətən kapəriə. Kīni nīpig narmamə kīmīsəkrəh kīn narīmnar mīnə kapəriə, nakwənharkun ta mə kapəriə aikīn narīmnar raməmīr yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kīni narīmnar mīnə a to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kīrik. Kīni rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nīpig naksarə ye nīpig ətən mīnə, pəh rikimiə tukrīpəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrīvəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei mīsor nətərigien kapəriə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kīni takpīhavəh narīmnar yame Kughen rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mīmə pəh nien mə tuktu

“Kwən kīrik tukruə,

in tukrītərhav-pə, mīpəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mīne kīsatuatuk ye nīmrik, iriə tukhashatətə irak mamharpīn.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rīkik rīpəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nīsərer rerig-rerigien, mīsərwei. Nīkam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrīvəh mīragh ətawə.

11

Kaha yamə mīne kīmīshatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narīmnar yamə mīne tukrīpiuə, kīni nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narīmnar mīnə e, iriə nəfrakīsien. Nar apnapīg mə kitawə khapəh nīsəmīen narīmnar mīnə a, mərig kharkun huvə mə tukpīhavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpīhavəh. ² Rīptawə mīnə kīmīshatətə ye Kughen, Kughen rīmīnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rīmīnəgkīar əmə, narīmnar kape tokrei tanə kasəmīr. In rīmīvəh narīmnar yame kīpəh nəmīen, mor narīmnar kīn yame kaməm.

⁴ Ebel in rīmīnhatətə tīm tīm ye Kughen, mīvəh-si-pən narīmnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rīmīvəhsi-pən kīmīn. In rīmīnhatətə tīm tīm məknakīn ye Kughen, Kughen rīmīni mīmə in yermamə atuatuk kīrik, rīkīn ragien tuk naha nhagin yame rīmīvəhsi-pən kīmīn. Kīni nar apnapīg mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kīn nar kīrik ai taktəkun.

⁵ Mīne Inok rīmīnhatətə tīm tīm ye Kughen, kīni mīpəh nīmḥəyen. Kughen rīmīvəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mīvən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nīsəm-mīnien in, meinai Kughen rīmīrəhsi-ta. Meinai nīpig Kughen rīpəh hanə nīrəhsi-tayen in, mīnhajoun ta in mə rīkīn rīmīnagien tukun. ⁶ Mərig yermamə to rīpəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rīkīn

10:32: Fil 1:29,30 **10:33:** 1 Pita 4:14 **10:34:** Hib 13:3 **10:34:** 1 Pita 4:13 **10:34:** Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5 **10:36:** Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 **10:36:** Hib 6:15; 9:15 **11:1:** 2 Kor 4:18 **11:3:** Jen 1 **11:4:** Jen 4:4-5 **11:4:** Hib 12:24 **11:5:** Jen 5:21-24

ripəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əzah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwan. Mivhirəkin rao ehuə kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimrin.

⁸ Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokran kin mə tukrivən ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwan. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mipəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu min kimiwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivhin mə tukrivən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmir ror tu. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnəpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rimhə, mərig kwənərəus minə khapsaah kimnhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhou minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimnhamhə, iriə kimnhapəh nhavəhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimisəm narimnar minə e mə iriə kasəmir isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasəgkiar məknai, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuatur ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien ripəh niregipənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiriə to rīpiuh məkna, kīpiharkun niregigien mamhavən. Mərig kimnhapəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin pisin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen ripəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rimnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukripsaah min, iriə tukhavəh nhagim.” (Jen 21:12)

Nipig Kughen rimə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai

11:6: Hib 7:19 **11:7:** Hib 11:1 **11:7:** Jen 6:9 **11:9:** Wok 7:5 **11:9:** Jen 12:1-8 **11:10:** Hib 12:22; 13:14 **11:10:** Rev 21:2, 14 **11:10:** Hib 11:16 **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2
11:12: Rom 4:19 **11:12:** Jen 22:17 **11:13:** Hib 11:39 **11:13:** Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4;
 Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11 **11:15:** Jen 24:6-8 **11:16:** 2 Tim 4:18 **11:16:** Mak 8:38
11:16: Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14 **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21

Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen. Kini Ebrahim rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə, iriu kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriu kirəpəh niraginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə ripəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə. ²⁵ Minə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to ripəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to rīpiamarə ye nimraghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mipəh niginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mipəh narhakwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nimri jir. ²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimirin nupan yerman minə, tukripəh nhopniyen nimirin nupan yerman minə kapəriə.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmnim.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasiğ, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nipig seven, kini ai, kəupə ehua a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovın kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nipig nəmə Isrel

11:19: Rom 4:21; Jon 5:21 **11:20:** Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.” **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru. **11:23:** Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” **11:24:** Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51 **11:28:** 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23 **11:29:** Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16

kimisarowagin kimi nəmә Jeriko, mishopni nəmә aikin yamә mine kharәh nhaniyen nәfrakisien ye Kughen, kimnhapәh nishopniyen Rehab.

³² Mәrig to yakpәh nini-minien mivәn. To yakpәh nini-minien rapomh mamәvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minә tiksın. ³³ Iriә kimishatәtә tim tim ye Kughen, masor narimnar ripsaah. Iriә kimnhakir kwәnәrәus minә kape Isrel mhavәn misarowagin iriә nәмә iku pisin minә, misapita әriә. Masor norien atu-atuk minә, kini mhavәh narimnar huvә yamә mine Kughen rimirpen mә tukrivәhsi-pәn kimi әriә. Kimisәpkәtәrәkin nәkwai laeon minә mә tukhapәh nisәnien әriә. ³⁴ Misher-әpis nap ehuә yamә mine kamhauәk. Misapitan kin narmamә yamә mine khamә tukshapni әriә kin nau nisә. Kapәriә nәsaninien rikәk pawk, mәrig Kughen rimivәhsi-pәn nәsaninien kimi әriә. Kini iriә kimisapita mobael minә kape tanә pisin pisin minә. ³⁵ Nipiraovin tiksın aikin yamә mine kimishatәtә tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriә minә kamhamragh min ye nimhәyen.

Mәrig narmamә tiksın aikin, kivәhsi-pәn pawk nәmhәyen kimi әriә, mәrig kwәshatәtә tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimә tukrisin әriә mә to kisәpәh nhatәtәyen kapәriә, mәrig kimnhapәh nisәpәhyen, mhamә tukhavәh nimraghien kirik yame rhuvә rapita. ³⁶ Iriә tiksın, narmamә kisarh iakei irәriә, kini misәrkis-әrkis әriә. Kini iriә tiksın, narmamә karkwәji әtәrәkin әriә kin jen, mhapik-pәn әriә ye kalabus. ³⁷ Iriә tiksın, kimnarkwhopni әriә kin kapiәr apig, kini iriә tiksın, kimivi әru әriә kin so. Tiksın, kimnhapni әriә kin nao nisә. Kini iriә tiksın kimisarkaoh әmә kin tiki nәni mine sipsip. Nar kirik kapәriә rikәk. Kimnor ahas pәn kimi әriә. Narmamә kimisoriah pik әriә. ³⁸ Mәrig iriә nәмә huvә minә, tokrei tanә e riphәh nәmhenien mә to iriә kisarә ikin. Kimisarә apnapig әmә, apa ye tipәvsik, mine ye tukwas minә, mine ye nәpag kapiәr minә, mine ye nәkwai nimir.

³⁹ Nәмә minә a, iriә m-fam kimishatәtә tim tim ye Kughen, In rivәhsi-pәn nhag huvә kimi әriә. Mәrig kimnhapәh nhavәhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mә tukrivәhsi-pәn kimi әriә, ⁴⁰ meinai In ruini ta nәtәrigien kirik kafan, mә In tukror huvә-pә rapita kimi әtawә e towei mine. Kini ye nәtәrigien kafan, In rorkeikei mә tukrirpin әtawә miriә kupan, mә kitawә miriә әmә tuksaiyu әm nәmhen әmә.

12

¹ Kini narmamә yamә minә, kimisәrer-әrhav tuk Kughen, mishatәtә tim tim iran, iriә khapsaah pik, kini kapәriә nimraghien in ravәh-si haktә nhatәtәyen kapәtawә. Ror pәn, pәh kisәpәh nar pam yame ramraptәrәkin әtawә mine tәvhagә has yame ramәpit-pә irәtawә. Kini pәh kisaiyu mhapәh nisәpәuyen kin naiyuyen yame Kughen rimnәrәhu-pә kupan irәtawә. ² Misarha-pәn әmә tuk Yesu, yame In nuknei nhatәtәyen kapәtawә, kini in e yame tukror mә kitawә tukseriaji mak ye nhatәtәyen kapәtawә. Pәh rikitawә tukruh norien kape Yesu e in e kafan nәrigien rapomh. Nipig rimamhә ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig әmә ye nәmhәyen yame rimivәh. Meighan-pәn kin naurisien kape nimhәyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor

11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 **11:32:** Jaj 6-8 **11:32:** Jaj 4-5 **11:32:** Jaj 13-16
11:32: Jaj 11-12 **11:32:** 1 Saml 16:1,13 **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 **11:33:** 2 Saml 8:1-3
11:33: Dan 6:22 **11:34:** Dan 3:19-27 **11:34:** Eks 18:4 **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28 **11:34:** Jaj 15:8 **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37 **11:36:** Jer 20:2; 37:15 **11:36:** Jen 39:20
11:37: 2 Kron 24:21 **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23 **11:37:** 2 King 1:8 **11:38:** 1 King 18:4; 19:9 **11:39:** Hib 11:2, 4 **11:39:** Hib 11:13; 10:36 **11:40:** Rev 6:11; Hib 2:10 **12:1:** 1 Kor 9:24 **12:1:** Hib 10:36 **12:2:** Sam 25:15 **12:2:** Hib 2:15 **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9

kafan nərighien skai tuk nagienien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nıkar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərə-r-tımtimien nıpig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen ramərip atuatuk kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətəpigien kin təvhagə has ye nımraghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rımnaiyu tuk narowaginien e. ⁵ Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tını atuatuk minə, mamni mımə,

“Narik, nıpig Kughen Yermaru ramərip atuatuk ik, takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nıpig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatuk narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,

mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rırhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.”

(Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nıpig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nıpig əutən minə e tuk nəko-atuatumien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatuk məkneikin əmiə. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə rıpəh nərıp-atuatumien in uə? Nıkam, rikək. ⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuatuk tını minə. To Kughen rıpipəh norien məknakin irəmiə, rıpihajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatuk minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatuk minə. ⁹ Rımtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatuk ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rımtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nımraghien. ¹⁰ Rımtawə minə min kasərip atuatuk ətawə kape nıpig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatuk ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatuk rəmhen kin In. ¹¹ Tukmə kərip atuatuk ətawə, nar a rıpəh nımarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatuk yame ratuatum, in tukrikuə kin kwənkwan e natuatumien mine nəmərinuyen.

Takasərig əmiə

¹² Ror pən, nar apnapig mə kimiə nakasarə ye nıpig əutən, mərig harəhsi haktə kwermimiə yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumiə yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rımhə,

Sor swatuk kapəmiə ratuatum huvə, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta,

Mərig pəh nihun tukrhuvə min.”

(Prov 4:26)

¹⁴ Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinuyen. Kini misarkut mə taksor mə nımraghien kapəmiə in ratuatum, meinai yermamə yame rıpəh natuatumien, to rıpəh nıvənien məm Kughen tuk nıpig kirik. ¹⁵ Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatuk, kini mhapəh nhavəhyen nihuvəyen kape Kughen. Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə

12:2: Mak 16:19 12:3: Gal 6:9; Rev 2:3 12:4: Hib 10:32-34 12:7: Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 12:8: 1 Pita 5:9 12:9: Nam 16:22; 27:16 12:9: Aes 38:16 12:10: 2 Pita 1:4 12:11: Aes 32:17; Jem 3:17,18 12:12: Aes 35:3 12:14: Rom 14:19 12:14: Rom 6:22 12:14: Mat 5:8 12:15: Hib 3:12; 4:1

yerkimia, mikuə, mor kwənkwan ripsaah ye nımraghien kapəmia, kini nehen rorlah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərig əmia mə takhapəh nhakir-apnapigien narman uə nıpiraovın. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nımraghien rıpəh natuatukien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nımri nupan, mərig in rımnor salem kin nehuəyen kape nımri nupan kimi naorahini, kini məvıgın kin mane kape nıpig kirikianə əmə. ¹⁷ Kini kimia nakharkun mə kwasig ikin, rıkin rıpıvən mın ye nehuəyen kape nımri nupan. Kini markut pik mə kafan tatə tukrəhuak mıvəh-si-pən mın nıhuvəyen kimin. Rımnasək pik pawk tukun, mərig rımıpəh nararien ye nərigien kape rımni, kini rımni rıpəh nəhuakien tuk nıvəhsi-pənien nıhuvəyen kimin.

Rhawor e loa ror pısın ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus mınə kape Isrel kımnhavən ye tukwas ehuə e Sinae. Kini ikin a, kımısəm nap yame ramuək, mıne napıgnapien ehuə rameiwaiyu mhorukın nar. Kini kımısərig nımətag ehuə, mıne naiyuk ramasək apomh. Masərig riki yermamə kirik raməgkiar kimi əria. Masətərig kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-mınien riki yermamə a. Misakur mhagın tuk nəgkiarien a, kini In rımə,

“Naha nhagın yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar mıragh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apig.” (Eks 19:12-13)

²¹ Nıpig Moses rımnəm narımnar mınə a, in mın rımnərig rahas mımə, “!Yo yakwagın pik, makur!” (Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimia nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimia nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mıne taon ehuə e, ime Kughen Mıragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo mınə khapsaah khapsaah kasofugın əria ikin tuk nagienien ehuə. ²³ Kini kimia nakwənhauə ye nofugınien ehuə kape narmamə kape Kughen, yame kısəmhen kin nımri nupan mınə kafan. Kimırai-pən nhagmiə ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukrıpiəkır narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimia nanmi narmamə atuatur yamə mıne kwənhamhə ta. Kini Kughen rımnor əria kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatur kape promes vi yame Kughen rımnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nıtaw Yesu, yame in rımnətəg-pə irəmiə ror əmia naksatuatur. Nıtə a in ramni-ərhav narımnar yamə mıne khahuvə misapita narımnar yamə mıne nıtaw Ebel rımıni-ərhav.*

Yermamə yame rıpəh nhatətəyen ye Kughen, in tukrıvəh narpınien

²⁵ Ror pən, takasərig əmia tamə nakhaukreikın-pən nımeitaimia kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmia. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kıtawə kharkun mə nəmə kupan kımnhapəh nisərigien in nıpig In rımnor kwırig kimi əria. Kini irıə kımıseinein nisaptayen kin narpınien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikın, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsı-pən ye rao ye neai mamor kwırig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpınien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rımikiu-kiu ye nımoptanə. Mərig taktakun ai in rımırpen-pə kimi ətawə mımə,

12:15: Dut 29:18; Hib 3:12 **12:16:** 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40
12:18-20: Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 **12:18-20:** Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2 **12:23:** Fil 3:12 **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nıtawın ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kımnhopni Yesu, in rıpəh naiyohyen kin tai nımraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nıtaw Yesu in rıhuvə rapita nıtaw Ebel. Emru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” (Hag 2:6) ²⁷ Nipig Kughen ramni mimə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmir - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai
 “Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” (Dut 4:24)

13

Nəgkiarien infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhəyen a ye nipraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nipig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nimhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriū minə, mine narman mine nipiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuatur yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mimə, “!To yakpəh nəpəhyen ik, mipəh nətayen iram tuk nipig kirik!” (Dut 31:6)

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə, “Kughen Yermaru In yasitu kapətawə, to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” (Sam 118:6-7)

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətarig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nimraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to ripəh nukreikinien. Norien kafan raməmir əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to ripəh norien infamien.

⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatur. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu

12:28: Sam 15:5; Dan 2:44 12:28: Mal 2:5; 4:2 12:29: Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 13:1: Rom 12:10 13:2: Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 13:2: Jen 18:1-33 13:3: Mat 25:36; Hib 10:34 13:4: Mal 2:15 13:4: Dut 22:22 13:7: Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 13:7: Hib 6:12 13:8: Sam 102:27; Hib 1:12 13:9: Efes 4:14

irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien rīskai. Rīpəh nīhuvəyən mə kītawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginiən, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisiən mə natuakəmien mīnə a to khapəh nīsasiyən ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mīnə kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kīrik kapəriə rīkək ye nīhuvəyən yame Yesu rīmivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar mīragh kīni mivəh nītawīn mīvaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kīni mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kīni ai, kharəhsi-ərhav nar mīragh a apa iruə ye nīmə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kīrikianə əmə mīn, kīkīr ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rīmnərig nəmħəyən ye nīpran kīni mīmħə mə nītawīn rīrkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kīsatuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kītawə tuksor məkna, mħatərhav iruə imətawə ikīn, masor kīrikianə kītawə mīn, masərer matuk, nar apnəpig narmamə kasor naurisiən kimi ətawə rəmhen kīn yame kīmisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rīkək ye tokrei tanə e, mīnə taon yame raməmīr rerīn. Mərig kītawə kamhawhin taon yame tukrīpiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nīpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nīpig m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nīsəru-kīniən norien huvə mīnə nəvraiyeən narīmnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mīnə kapəriə rīkək, meinai norien e in rəmhen kīn sakrefaes yame rīki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur mīnə ye nīməhuak, mīseiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nīmraghiən kapəmiə mhəpəh nīsəpisiən, meinai iriə kharkun mə tuk nīpig kīrik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kīmīə taksor mə rīkiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rīkiriə rīpəh nagieniən tuk wok kapəriə, to khapəh nīsasiyən irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakħarkun mə kapəmawə norien in ratuatuk əmə, kīni yaksorkeikei mə nīpig mī-fam kīmawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pīk mə kīmīə takasəkeikei mīsaiyoh Kughen mə jakrerīg-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak mīn tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyən. Kīni In rīmnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rīmnərig nəmħəyən, mə nītawīn tukraiyeən mor promes rerīn ruə mor nəfrakisiən kīn. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyən sipsip mīnə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrīvəhsi-pre narīmnar huvə mīnə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kīni yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nīmraghiən kapəmiə kīrikianə kīrikianə. Kīni ye nasituyən kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kīni rīkin tukragien pīk tukun. Kīni pəh kīvəhsi-haktə nhag Kristo nīpig mīfam, mamvən, infamien rīkək. Amen.

²² Piak mīnə mīnə nowinik mīnə. Nəkwəkwə e kafak rīpəh napomh-pīkiən. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nərigien rapomh mīn mə taksətərig kīn kafak nəgkiariən yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

13:9: Kol 2:7 **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10 **13:11:** Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22 **13:15:** 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:** Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28 **13:18:** 1 Tes 5:25 **13:18:** Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 **13:20:** Hib 9:20 **13:20:** Jon 10:11 **13:21:** Fil 2:13 **13:21:** Rom 11:36

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piatawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəmehuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kinnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmhuəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tuksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə. ⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyo Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyo kin. ⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyo kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramherəpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsipən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kiraru. To ripəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar

kirik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jihi nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nipig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jihi nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nipig kirik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nipig kirik.

Kughen to ripəh norien yermamə kirik rimir ye nahasion

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nipig əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nipig rimikurao ye nipig əutən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nimraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nimraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarien məknakin meinai to nar kirik ripəh niviye nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nipig təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nimhəyen.

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nikarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpirig, yame In rimnor mirh mine makuə mine kəmhau minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig In raməmir rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nimrin mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Misiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rivəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimrin ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nimrin, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimrin rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig

* **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarien ye v. 10: “Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehua, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8 **1:18:** Jon 1:13 **1:20:** Pri 7:9 **1:21:** Kol 3:8; 1 Pita 2:1 **1:22:** Mat 7:24-26; Rom 2:13

yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramrisin narmamə, mamor nīpīg mīfam, mīpəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig rīpəh narhahuvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapīg əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nīpiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nīpīg əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nīmrighien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksīn

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətatə yame In yerpīrig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksīn yerpīrig, tiksīn ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ² Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rīvəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Ǝrer-pən isok,” uə, “Ǝkwətə-əhu ye nimoptanə.” ⁴ Nīpīg tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksīn nakhahuvə misapita kimiə tiksīn, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəriə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nikam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmheyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nīmri mirh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸ Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətatə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

(Lev 19:18) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en. ⁹ Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksīn, mhapəh nhasiaiyen tiksīn, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mimə kimiə narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kin yame in ramakapir nəgkiarien minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin” (Eks 20:14) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nishopniyen

yermamə.”(Eks 20:13) Kini tukmə nimnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nimnhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpir-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rimiini loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nīkam. Ror məkneikin, ye nəgkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pənien tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. ?Rhawor? ?Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nīkam? Nīkam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵ Kini tukmə piautawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətīt, uə nəviginiien nan ripəh nəmhenien, ¹⁶ kini tukmə kimiə kirik ripəh nivəhsi-pənien neipən uə nəviginiien kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinuyen tukraməmīr tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ?Mərig rikimiə raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nīkam, nəgkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmīr pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamhə.

¹⁸ Mərig narmamə tiksın tukhani mhamə, “Nīkam. Narmamə tiksın kamhawəh nhatətəyen, kini tiksın kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nīkam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakirkun uə nīkam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə minə, kafan nhatətəyen, nipran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik riprau e Ebrahim. Kughen rimiini mə in ratuatuk ye nimirin tuk norien yame rimnor, meinai rimikir tini a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapier yame rimirig rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rimikuə kin kwənkwan, in e norien yame rimnor. ²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rimauə mor nəfrakisien kin, yame rimiini mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimiini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.” (Jen 15:6) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimirin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimirin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimiini mə in pian atuatuk tuk

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Əm-ru nəgkiarien ye nīkarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25. **2:12:** 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17 **2:18:** Gal 5:6 **2:21:** Jen 22:9-12

norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.†

²⁶ Niprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rimamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyen yame ripəh nikuəyen kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rimamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak minə mine nowinik minə. Ripəh nihuvəyen mə kimiə khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape niməhuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nımraghien mine nəgkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nımraghien mine nəgkiarien kape narmamə apnapig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye nımraghien kapətawə nipig ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik raməhuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatur kirik, kini rirkun nehuəyen ye nipran minə fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nipran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehuə kirik. Kini nımətag ehuə ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nipig kapten ramarar-arar iran, kini niprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin. ⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pənien nar ehuə minə. Rikimiə tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nımraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparū pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparū. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nımhəyen.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nipig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e ripəh nəmhenien. ¹¹ ? Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nımri nu kirikianə uə? Nıkam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikua kin kwənwai nai e olif uə? Nıkam. ?Kini grep to rikua kin kwənkwai nai e fig uə? Nıkam. Kini nımri nu oukəh ripəh nıkwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ? Kwən kirik ye kwerkwan irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nımraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərig tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə

atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nımraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nımraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukripəh niniyen nar kirik mipəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərhuyen nəmərinyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərhə nəmərinyen, norien kapəriə tukrikuə kin nımraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tıgoh mine nəmhookien ye nımraghien kapəriə? Narımnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nıpraimiə. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nıpraimiə, iriə kaso-riah rikimiə kirikianə kirikianə. ² Rikimiə ramvən tuk narımnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narımnar. Naksorkeikei narımnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narımnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nıpig tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nımisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narımnar kape nərig-huvəyen ye nıpraimiə.

⁴ !Awəh! Nımisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovın rıpəh nisaiyen kafan yerman, məpəh, maməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nıkam, mə, yermamə yame rorkeikei narımnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narımnar kape tokrei tanə, in tikmır kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarieren kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit,

mərig tukrətapən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” *(Prov 3:34)*

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nıpig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəriə ramor kiraru, sor nərigien kapəriə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini məpou, misasək apomh tuk kapəriə təvhagə has. Hapəh nisarien, misasək əmə. Pəh kapəriə nagienien tukriəkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarieren

3:18: Mat 5:9 **4:1:** Rom 7:23 **4:4:** Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatur ye naha japta uə ves. **4:6:** 1 Pita 5:5 **4:7:** Efes 6:12 **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 **4:10:** Job 5:11; 1 Pita 5:6

has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹²Mərig Kughen pisin əmə In rimmərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigə ye Kughen

¹³Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.” ¹⁴Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimraghien kapəmiə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min. ¹⁵Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tukSOR narimnar minə a.” ¹⁶Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik. ¹⁷Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarrien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarrien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ²Kapəmiə nautə ruəmətīt ta, kini ivn minə kwəsəkwətəih-əkwətəih kapəmiə neipən. ³Nəmtəyen rimməs narimnar kapəmiə yame kimnor kin gol mine silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nipraimiə rəmhen kin yame nap raməkwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nipig Kwasig ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəmiə. ⁴!Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərig nimnhapəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimnhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pik rimmərig nasəkien kapəriə. ⁵Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nimnisarə ye tokrei tanə e ye nimraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶Nimisərip-ərhav narmamə atuatur minə ye nimri mirh, mharuk-pən nəgkiarrien əutən irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kimnhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nipig kape nəmhayen

⁷⁻⁸Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nipig kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rivəh nan nəviginien.

⁹Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

† **4:11:** Əmru loa e ye Jem 1:15. **4:12:** Rom 2:1; 14:4 **4:14:** Sam 39:5,11; Prov 27:1 **4:17:** Luk 12:47 **5:2:** Mat 6:19 **5:4:** Dut 24:14-15 **5:5:** Luk 16:25 **5:7-8:** Dut 11:14; Jer 5:24

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimnhani-ərhav nəgkiarieren ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nipig nəmhəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nipig nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nimesəriɡ nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimnərer tim tim ye nipig ətən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimnamarha huvə tuk Job. Narimnar ahas minə ripsaah rimavən tukun; kini ai, Kughen rimnor huvə pik pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nipig m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pik mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsə ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nipig mifam takhani əmə nəfrakisien. Nipig tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarieren tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nipig tukmə nakhani mhamə, “Nikam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarieren tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nipran

¹³ Tukmə kimiə kirik ramarə ye nipig ətən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukrəni nipei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape niməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kini tukmə rimnor təvhagə has, Yermaru tukrīvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə təksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kini mor nipran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In niprai yermamə rəmhen kin ətawə. Məriɡ in rimnaməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nipien, kini nəhig ripəh nipien meriaji newk kisisər mine makuə sikis.* ¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwaieria.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nəriɡien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrerig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehə minə kafan.

5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8 **5:12:** Mat 5:34-37 **5:14:** Mak 6:13 **5:15:** Mat 17:18-20 * **5:17:** Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1. **5:18:** 1 King 18:42-45 **5:19-20:** Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimməhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik nīməhuak minə. Mivəhsipən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimiə yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimmimragh min ye nīməhyen kafan.

⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nīmətitiən, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita

aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəh-si-pre nisaiyen ehuə kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimmhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarien kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nimisərəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nimiraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo raməmır irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame Kristo tukrərig ye nıpran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhauə iran, mine nipiğ atuaturuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimnhajoun profet kupən minə mə narimnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nipiğ kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a khahuvə pik, ror məkneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narimnar yamə mine kimnhatərhav-pə.

Nimiraghien yame ratuaturuk

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimiraghien kapəmiə. Misərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu tukrirerig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimriə minə mine nisinriə minə. Kupan, nimmhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimnokran kin əmiə, In ramərhakə matuaturuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misaturuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə,

“Takasəkeikei misəmərhakə misaturuk meinai Yo, yakamərhakə matuaturuk.”

(Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokran pawk kin In mə Rimimiə, mərig ye nimiraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimiraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nipiğ kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimiraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimiraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipiğ yame ripəh nor-hanəyen tanımtanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə

1:7: Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3

1:8: Jon 20:29; 2 Kor 5:7

1:10: Mat 13:16-17

1:11: Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27

1:14: Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18

1:17: Rom 2:11; Rev

2:23 **1:18-19:** Wok 20:28; Hib 9:12-14

ipakə tuk Nipig Kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsi-pən nehuəyen kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimie minə fam. ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmır kape rerin, to riphəh nirkəkien tuk nipig kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,

Kini nihuvəyen fam kapəriə kisəmhen əmə kin jiji nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kini jiji nai tukrəsaah,

²⁵ məriğ nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pəniən kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan miseihuə kin. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginiən kirik, mharkun mə in rəhkin pik.

Səpaag yame ramraptərəkın nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, məriğ in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkır məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə minə naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkır mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmır irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrahəkə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mımə,

“Səmru. Yimnəkır Səpaag ye nimə kirik apa Saeon* ,

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nıraptərəkinien nimə,

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nipig kirik khapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Məriğ narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimini kupən mımə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,

1:20: 2 Tim 1:9-10 1:21: Jon 14:6; Rom 5:1-2 1:22: Jon 13:34; Rom 12:10 2:1: Efes 4:22; Jem 1:21 2:3: Sam 34:8 2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6 * 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem.

məriḡ Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.
(*Sam 118:22*)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimiṇi kupən miṁə,
“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror
narmamə kamhamir.” (*Aes 8:14*)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimiṁəpəh nəḡkiarien kape Kughen.
Kini in e nəriḡien kirik kape Kughen yame rimiṇi mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Məriḡ Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan miṁə, kini kimiə pris miṁə
kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə miṁə Kughen ramarmaru irəmiə.
Kini kimiə kwənərəus miṁə tiksīn kape Kughen. In rimmor əmiə məknə
mə takharkun niṁi-ərhavyen nəḡkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan
niḡuvəyən miṁə narimnar yame In rimmor. In rimiṁəkiran əmiə mə taksəta ye
nəḡignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə
apnapig əmə; məriḡ taktəkun ai, kimiə kwənərəus miṁə kape Kughen.† Apa
kupən, niṁnhapəh nharkunien niḡuvəyən kape Kughen; məriḡ taktəkun ai,
nakwənharkun niḡuvəyən kape Kughen.

¹¹ Yo miṁə tiksīn yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə
tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə
kin yepsipis miṁə, miṁə nəmə iruə miṁə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-
pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə miṁə nətəriḡien
atur əmə kapəmiə rorkeikei. Nətəriḡien miṁə e kasoriah rikimiə rəmhen
kin yame tikmir miṁə kasarowagin kimi əmiə. ¹² Niḡig m-fam kitawə kisərə
yerki narmamə yamə miṁə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini
niṁraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatur huvə mə tukmə kamharuk-
pən pawk nəḡkiarien has irəmiə, məriḡ tuksəm norien huvə miṁə kapəmiə,
kini mhasiai Kughen ye niḡig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehuə miṁə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin.
Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə miṁə fam yamə miṁə narmamə
kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape
gavman‡ yame in yamehuə əḡkəp, ¹⁴ miṁə kafan nəmehuə yamə miṁə ramher
yərhav kin əriə mə takasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien
kimi narmamə yamə miṁə kasəkapir natuakəmien kapəriə, kini mhani vi
vi narmamə yamə miṁə kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai
Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə miṁə tukhani-əhu nəḡkiarien
ətəwao miṁə kape narmamə yamə miṁə kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiə,
pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə rəmhen kin yame yamehuə
kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruiṁisīn ta əmiə tukun. Məriḡ
rikimiə tukriḡəh nəsikien miṁə, “Kughen ruiṁisīn ta yo, kini ror məkneikin mə
yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnapig mə in təvhagə
hah.” Nikam. Kimiə slef miṁə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən
norien yamə miṁə kisatuatur.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatur kimi narmamə m-fam. Tak-
sorkeikei nəməhuak miṁə, in e narmamə kape Kughen miṁə, kini takhagin
mhasiai Kughen, kini mhasiai miṁə nəmehuə§ miṁə.

¹⁸ Kimiə slef miṁə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəmehuə miṁə,
kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-
fam, yamə miṁə kasor rimar-pre tuk əmiə, miṁə yamə miṁə kasərik mitə pik

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † **2:10:** Emru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23. **2:11:**
Gal 5:17,24 **2:12:** Mat 5:16 ‡ **2:13:** Gris ramni “Sor nəkwai king.” **2:13:** Taet 3:1 **2:15:**
1 Pita 3:16 § **2:17:** Gris ramni “Hasiai king.” **2:17:** Rom 12:10

əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuatur, mərig kapəmiə nəmehuə minə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəpikin nipiğ ətən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəmehuə minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nīkam, tukhani mə nīmivəh narpinien yame ratuatur. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapiğ narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rīmnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rīmnərig nəmhəyen tuk əmiə. In rīmnəkupən mhajoun norien atuatur a mə kimiə taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkwə kape Kughen rīmini kupən mīmə,

“In rīmipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rīmipəh nīniyen nəgkiarien eikuə kirik.” *(Aes 53:9)*

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rīmipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rīmnərig pawk nəmhəyen ye nīpran, mərig rīmipəh nīniyen mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rīmnərəhu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipiğ m-fam kafan norien kape nəkirien narmamə in ratuatur əmə. ²⁴ Ye nipiğ a, Yesu rīmnəker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nīpran. In rīmamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatur kape natuaturien.

“Kimoh In, rīmnərig nəmhəyen ye nīpran tuk nīvəh-miraghien ətawə.” *(Aes 53:5-6)*

²⁵ “Apa kupən, kimiə nīmīsəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nakwəsasar minhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nīmraghien kapəmiə.” *(Esik 34:5-6)*

3

Norien atuatur kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

¹⁻² Kini ye norien kirikianə əmə kape nīsiayen Yermaru, kimiə nīpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəmiə. Kini tukmə narman kapəmiə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəmiə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəmiə tuksəm mə norien kapəmiə ratuatur, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk nīviyen əriə. Nəgkiarien kirik rīrkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin. ³⁻⁴ Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə nīkwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye nīmətirgimiə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to rīpəh nahasien tuk nipiğ kirik. In e ye nīmraghien kapəmiə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nīmri Kughen. ⁵ In e norien kape nīpianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rīkiriə rhuvə. ⁶ Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehuə. Kini kimiə e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatur, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

2:18: Efes 6:5 **2:20:** 1 Pita 3:14,17 **2:21:** Mat 16:24; Jon 13:15 **2:22:** Jon 8:46; 2 Kor 5:21;
1 Jon 3:5 **2:23:** Aes 53:7; 1 Pita 3:9 **2:24:** Rom 6:11 **2:25:** Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21
3:1-2: Efes 5:22 **3:3-4:** 1 Tim 2:9 **3:6:** Jen 18:12

⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə nipiraovın kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nımraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kin əmiə, kini mine kimiə miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nımraghien rerin. Tukror məkneikin mə nar kirik rirkək yame to rərer əswasig kin nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

⁸ Nəgkiarieren infamien e. Kimiə mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihuə tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rimar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu. ⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpinien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpinien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikin meinai Kughen rımnokrən kin əmiə mə taksor məkneikin, miphavəh nihuvəyən kafan. ¹⁰ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupən mımə,

“Yermamə yame rorkeikei nımraghien huvə,
kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpig mifam,
in to rıpəh niniyen nəgkiarieren has minə,
kini in to rıpəh neikuəyən.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə,
kini mor əmə narımnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərınuyən.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,
kini mamətərig huvə kin nəhuakien kapəriə,
mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”

(Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narımnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to rorah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyən.

“Takhapəh nhaginien kin nəmhəyən yame narmamə tukasor,

kini pəh rikimiə tukripəh nəsik-pikien.” *(Aes 8:12-13)*

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasərəhu-pən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarieren kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nıpig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuətuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisauris tuk nini-hahyən əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rımamhə tuk təvhagə has minə, rımamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatuk əgkəp, mərig rımamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien mə In tukripik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nıpran rımhə, mərig Nanmin kape Kughen rımnor In ramragh min ye nımhəyən kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin

kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhambahə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nipig yame Noa rimnəvhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye nipig rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rimnor nımtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nipran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye niprai jir, mərig nipran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nipig Yesu Kristo rimnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nipran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nipran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pəniyen narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwəsorih ta nipig rehua tuk nikwasigien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nipiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin ninimien; kini masor lafet kape nırpəhuyen nipiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masorih pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nımraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhambahə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhambahə ta*; mə nar apnapig mə narmamə kimnhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rikun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakə tuk nipig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nımraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə. ⁹ Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rimiwəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk

3:20: Jen 6-7 **4:1:** Rom 6:2,7 **4:3:** Efes 2:2-3 **4:5:** Wok 10:42 * **4:6:** Emru 1 Pita 3:19-20
 mine 1 Tes 4:13-18. **4:7:** Rom 13:11-12 **4:8:** 1 Pita 1:22

pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyən mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəmahuak minə tuksərig rahas ye nīprairiə

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmħəyən yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyən kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmħəyən rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nīpig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik. ¹⁴ Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyən, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmır irəmiə. ¹⁵ Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nīmnapir loa kirik, uə nīmnhopni yermamə, uə nīmnapkrəh kin nar kirik, uə nīmnapgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror məkneikin meinai nīpig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Tukmə narmamə yamə mine kisatuatuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nīpig ətən,

kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nīpig ətən.” *(Prov 11:31)*

¹⁹ Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye nīprairiə, tukasəkeikei misərəhu-pən nīmraghien kapəriə ye kwermın, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarien. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

5

Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape nīməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nīmrik nəmħəyən kape Kristo, kini yo jakvəh nīmraghien rerin yame Kristo tukriwəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mimə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmır ye kwermimie, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyən tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yame in ratuatuk mihuvə

mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴ Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nīpig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərökien, rəmhen kin yame kəvəvhəo-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rīmnāpita ye naiyuyen. Mərig nərökien e, nīmraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nīpig kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nītamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape nīməhuak. Kini kimiə mīfam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərīgien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen rīkin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə,

mərig In ramautə-pən kin kafan nīhuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” *(Prov. 3:34)*

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmīr ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nīpig atuatur kafan.

⁷ Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhəpam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmīr Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokwōruə, nehe nəkwān ramaiyu, mamarhakīn yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nīpig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksīn ikin minə fam ye tanīmtanə, kimiə miriə nakasərig nəmħəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmħəyen kape nīpig kwəkwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nīmraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rīrkək mə to rivi-ta əmiə. Nīhuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rīmnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo mīsarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhəvən, mhəvən, mhəpəh nīsorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹² Kwən e Saelas* rīmnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmīr iran. Yakmərərai nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərīgien yame yīmīrai ta, yamə mine kasəgkiar ye nīhuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer tīmtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape nīməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rīmīrpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə ‘narik,’ in min ramokrən huvə irəmiə.† ¹⁴ Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərīnuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

5:3: 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7 **5:4:** Rev 2:10 **5:5:** Efes 5:21; Jem 4:6 **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 **5:7:** Mat 6:25-30 **5:8:** 1 Tes 5:6 **5:9:** Efes 6:10-18; Jem 4:7 **5:9:** Efes 6:11-13; Jem 4:7 * **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pīsīn e Saelas. **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Nīpig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nīmətīen mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kımnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to rıpəh nırerıg-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nıkarın kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəmawə nhatətəyen. Norien atuətuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh mıragh ətawə in swatuk yame nımnhavəh nhatətəyen a iran.

²Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nıkhakien kafan ye nipig yame kitawə kımnhauə mharkun In. Kini ye nəsanınien kafan, In rimivəhsi-pə narımınar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rıkin tukragien tuk ətawə. ⁴Kini ye nəsanınien mine nıkhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kışehuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nipig əutən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwən; ⁷kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpın, mə nirkunien kapəmiə ye nıkarın kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan. ⁹Mərig tukmə nakhapəh nisorien narımınar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nımrin rıpis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehua e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narımınar minə a,

kini to nakhapəh nhamirien tuk nīpīg kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rīmivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nīpīg mīfam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimiə tukraməsik əriə, nar apnapīg mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nīpīg tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nīpīg kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nīpīg Kughen Rimtawə rīmivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nīpran rakhak kini məsiə, kini rimnərig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rīmīni-pən tukun mīmə, “In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun.” Kimasir yimirhərig rikin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarieren kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarieren a mamhavən miseriaji naksəm huvə nīpran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpīg, mine nəgkiarieren kafan raməmīr yerkimia rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə. ²⁰ Mərig nar yame rhuvə pik mə takharkun, in e nəgkiarieren minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesi kirik rirkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarieren yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nīpīg Nanmin Kafan rimnamvən yerkiria.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimia. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmiə. Mamhaukreikin-pən nīmətairia kimi Yesu Yermaru, nar apnapīg mə In rīmivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame iriə atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Iriə kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmiə, mhavəhsita nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə. ⁴ Kimia nīmīsəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nīpīg agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen rīpəh nīraptərankinien əmə narpinien kapəriə, mərig rimnarak-əhu kin əriə apa ye nəkwai nīmīr yame reiwaiyu pik, mīrkwəji əriə kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iriə tuksarə ye nəmhəyen miseriaji-pən In tukrini-ərhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipiḡ kape Noa, Kughen rīpəh nīraptərəkinien əmə narpīnien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān, məriḡ rīmnhopni əriə ye nu ehua yame rīmətīm mhaktə. Məriḡ Noa, yame rīmīni-ərhav nəḡkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rīmivəh mīragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rīmnor narpīnien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mīvaan əru taon mir a kīn nap; kīmīwor nīmrawk kīn əriū. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwān. ⁷⁻⁸ Məriḡ kwən a Lot rīmnamarə iriə miriə, kini nipiḡ m-fam in rīmnəm norien has minə kapəriə, kini maməriḡ nəḡkiarien has minə kapəriə. Məriḡ nipiḡ m-fam, in ratuatuk əmə; kini rīkīn rərhakis pīk tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rīmivəh mīragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rīrkun nīvəh-mīraghien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rīrkun nī-rəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Məriḡ narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien, Kughen rīrkun nīraptərəkinien əriə mor narpīnien kimi əriə taktəkun mīvən meriaji nipiḡ yame In tukrəkīr narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpīnien kimi nəmə has minə fam, məriḡ In tukror narpīnien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narīmnar kape naurisien yame nīprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kini narīmnar e kasor əriə kasəmkīmīk. Narmamə minə a khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihua irəriə.

Narmamə minə a kīsautit mhapəh nhasiaiyeen nar kīrik, kini mhapəh nhaginien kīn nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Məriḡ agelo minə tīksin iriə yerpīriḡ mīsapita; məriḡ iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapīḡ minə ye nīmri Kughen Yermaru. ¹² Məriḡ narmamə minə a kamhani hah narīmnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kīsəmhen kīn nar aparū minə, yame kapəriə nīrkunien rīrkək. Kasor əmə nar yame nīprairiə əmə rorkeikei. Məriḡ, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakīn əriə mīshopni əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kīn yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrarpīn tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rīkiriə ragien əmə tuk nəvīginien mine nīnim-pīkien; pəh nien mə yenpīḡ əmə, məriḡ yenpīḡ mine yeraan. Iriə kīsəmhen kīn nəmkīmīkien ye neipən, mine nīmap pīen. Masoriah nhag nīməhuak. Mhauə masəvīgin kīmīə miriə, məriḡ kaseikuə irəmīə, masor norien has. ¹⁴ Nipiḡ m-fam kapəriə nəriḡien ramvən tuk nəkrəhyen kīn nīpiraovin yamə mine kapəriə nəriḡien rīmar. Kini nipiḡ m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nəriḡien rapəh nīskaiyen; kamhakwasīḡ kīn norien has kapəriə. Mīshajoun əriə kīn norien kape nəptīgien kīn nautə. Məriḡ Kughen rīmīni ta narpīnien kapəriə. ¹⁵ Kīmīsəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pīk nīvəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rīmnhek in tuk norien has kafan. Kītawə kharkun mə dongki to rapəh nəḡkiarien, məriḡ Kughen rīmnor mə dongki tukrəḡkiar rəmhen kīn yermamə raməḡkiar mə tukrīni-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nīpran rīrkək, rəmhen kīn nīmri nu yame rīnəmīt, mine napuə yame nīmətāḡ ehua ramahiə ta kīn, kini nəhiḡ rīrkək iran. Məriḡ Kughen rīmnərəhu karīn iməriə ikīn mə nəpīgnapien. ¹⁸ Iriə kasəḡkiar ausit mamhani nəḡkiarien yame nīpran

2:5: Jen 6-8; 2 Pita 3:6 **2:6:** Jen 19:24; Jud 7 **2:7-8:** Jen 19:1-16 **2:10:** Jud 7-8,16 **2:11:** Jud 9 **2:12:** Jud 10 **2:15:** Jud 11; Rev 2:14 * **2:16:** Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35.

rirkək. Iriə kasəgkiar ye narimnar yamə mine nīprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani ətən mə narmamə kharkun nisəri-pəniən naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.” ²⁰ Mərig tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nīpig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Mīragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmīr ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kini marar, mipəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mīrəmə, “Kuri tukrīruə, marə, mīrerig-pən mīn, mamən nīruəyen kafan,” (Prov 26:11) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mīrerig-pən mīn məsok-əsok ye nīmtagēi.”

3

Nīpig yame Yesu tukrīrerig-pə mīn iran

¹ Yo mīnə tiksīn, in e kafak nəkwəkwə yame ror kīraru kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrīsīg əmiə, mə rikimiə tukraməsik narimnar mīnə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuatuk. ² Yakorkeikei mə taksətərig mīn kin nəgkiarien yamə mine profet mīnə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimivəh Mīragh ətawə, yame aposol mīnə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nīpig Kwasīg ruauə ipakə, kini narmamə tiksīn tukasor narimnar yame nīprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə, ⁴ “?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə mīnə kimnisarə, mīnahmə ta, mərig rīpəh hanə nuəyen. Kupan, rīrikakun ye narimnar yame Kughen rīmnor, muə meriaji-pə nīpig e towei mīne, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rīmnəgkiar əmə, neai rəmīr, kini nīmoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mīne nīmoptanə kwəwhai əriu mīnə. ⁶ Kini ye nīpig a, rarar, mor mīn tahik rakarokin nīmoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mīne tokrei tanə kawəmīr, mawəmīr huvə əmə maweriaji-pə e towei mīne, mīravən mweriaji nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, mīvəhsi-pən narpīnien kimi narmamə yamə mīne kisəsik nəkwən, mhopni əriə, mīvaan əru neai mīne tokrei tanə.

⁸ Mərig yo mīnə tiksīn, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nīpig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nīpig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksīn, rikiriə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes mīnə kafan; mərig, nīkam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rīkin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpīnien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has mīnə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrinerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukrurə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mırh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmır-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimraghien kapəmiə. Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nimraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mırh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərınuyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nakwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivi-tayen əmiə eikin nhatətəyen kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyen kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

! Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tuksəvhekin, misher-pən kin nəkwəkwə e rivan ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narayen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini məta iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor nıprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, nıprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nosticism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarrien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehuə. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rımivəh mıragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nımraghien rerin.

Nəgkiarrien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarrien kape Nımraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narımnar fam, Nəgkiarrien e rıməkupən marə. Kimawə yımısərig, kini misəm kin nımrimawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarrien ai ritərhav-pə; yımısəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nımraghien rerin. Iriu Rımtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rımnajiərhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narımnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimiə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimiə. Kitawə Rımtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narımnar minə e mə tukror rıkitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarrien e in e yımısərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpıgnapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpıgnapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisarayen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen,

1:1: Jon 14:6 **1:1:** Jon 1:1,3 **1:1:** Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14 **1:2:** Jon 1:1-4; 11:25; 14:6 **1:2:** Jon 15:27 **1:2:** Jon 1:1-4 **1:3:** 1 Kor 1:9 **1:5:** 1 Tim 6:16 **1:6:** Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11 **1:6:** 1 Jon 2:4; 4:20 **1:7:** Aes 2:5

rinnəspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimir Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikua atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatur, to rapəh nakapirien nəgkiarien kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimir. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikua, kini nəgkiarien kafan rapəh nəmirien ye nimiraghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarien e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatur. ² Yesu e, Kughen rimirəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimiray. Nitawin rimiray, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarien kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə minharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyen nəgkiarien kafan, in rameikua əmə; nəfrakisien rirkək iran. ⁵⁻⁶ Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeiki məri-pən swatur kirikianə əmə yame Yesu rimir-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeiki masorkeiki ətawə minə

⁷ Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarien vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarien akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien akwas e nəgkiarien yame nakwənharkun-ta. ⁸ Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarien vi kirik tuk əmiə. Kini, nimiraghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarien e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rinamrikək, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.

⁹ Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien. ¹⁰ Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹ Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rimirəg əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹² Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimir.

¹³ Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

1:8: Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 **1:8:** 1 Jon 2:4 **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38 **2:1:** 1 Tes 2:11 **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10 **2:2:** Jon 3:17 **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2 **2:3:** Jon 14:15 **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 **2:4:** 1 Jon 1:6,8 **2:5-6:** Jon 14:15 * **2:5-6:** Swatur pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, in rorkeikei pik Kughen." **2:5-6:** 1 Jon 4:12 **2:5-6:** Mat 11:29 **2:5-6:** 1 Jon 2:3 **2:5-6:** Jon 15 **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18 **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 **2:8:** Jon 13:34 **2:8:** Rom 13:12 **2:8:** Jon 1:9 **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5 **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 **2:9:** 1 Jon 1:5 **2:10:** 1 Jon 3:14 **2:10:** Sam 119:165 **2:11:** 1 Jon 1:6 **2:11:** Jon 11:9; 12:35

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig
ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai nakwənharkun-ta Rımtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig
ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmır irəmiə, kini
nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar
fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei
tanə, norkeikeiyen kape Rımtawə Kughen rirkək yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-
fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pənien ye Rımtawə Kughen, mərig kape
tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh,
kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kīvəhsi-haktə jir tuk nautə
mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam
yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai
Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə
tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape
Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig
Kwasig. ¹⁹ Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə
kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a,
to kipihipəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə
iriə pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rınəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi
əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimiə
əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiə nakwənharkun ta
nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien ripəh nikuəyen kin neikuəyen.
²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo
yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-
pən nimeitaan kimi Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame
rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rımtawə
Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye
Rımtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mıpəh nisəru-kinien nəgkiarien yame nakwəsərig-ta
kupən. Nəgkiarien a raməmır hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rımtawə
Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta
mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə
mine kasarkut tuk nivi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig kimiə, Kristo rınəvrai-pre-ta

2:13: Jon 1:1 **2:13:** Jon 16:33 **2:14:** Jon 1:1 **2:14:** Efes 6:10 **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam
119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10 **2:15:** Rom 12:2 **2:15:** Jem 4:4 **2:16:** Jen 3:6; Rom
13:14; Efes 2:3 **2:16:** Prov 27:20 **2:17:** Hib 12:27 **2:17:** Mat 12:50 **2:18:** Rom 13:11
2:18: 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 **2:18:** 1 Jon 4:1 **2:19:** Wok 20:30 **2:20:** 1 Jon 2:27; 2 Kor
1:21-22 **2:21:** 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7 **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon
1:9 **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9 **2:26:** 1 Jon 3:7

Nanm̄in Rhakə kimi əmiə, raməm̄ir təv̄ir hanə irəmiə. ?Ror pən, pa m̄in r̄irkun nhajounien nar vi k̄irik kimi əmiə? Yermamə r̄irkək. Nanm̄in Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narimnar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, m̄ipəh neikuəyen n̄ipig k̄irik. Nanm̄in Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharp̄in.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə m̄inə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh n̄ipig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərerien ye n̄imrin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə m̄ine kasor norien atuatur, iriə a kwajikovə m̄inə kape Kughen.

3

Kimiə e kwajikovə m̄inə kape Kughen

¹ !Səmru! Norkeikeiyen yame R̄imtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə m̄inə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo m̄inə tiks̄in. Kitawə kwajikovə kape Kughen m̄inə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə n̄ipraitawə tukrhawor pən iran m̄ine n̄ipig Kristo tukr̄irerig-pə m̄in. Mərig kitawə kharkun mə n̄ipig tukr̄irerig-pə m̄in, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye n̄ipig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə m̄ine kasərh̄u-pən n̄arigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo m̄in In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə m̄ine kasor təvhagə has, masakap̄ir m̄in loa kape Kughen, meinai n̄iprai nəgkiarien e “təvhagə has” n̄ipran rimə “nakap̄irien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimiə nakharkun mə Kristo rimauə mə tukr̄iris̄in ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has r̄irkək iran. ⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh m̄in n̄irp̄inien ye təvhagə has. Yermamə yame ram̄irp̄in-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in r̄ipəh nəm̄ien Kristo, m̄ipəh n̄irkunien In.

⁷ Kafak kwajikovə m̄inə, takhapəh n̄iseighanien kin yermamə k̄irik mə tukr̄ivi n̄arigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ram̄irp̄in əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a r̄imnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mam̄irp̄in. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukr̄əs̄ur-əs̄ur wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yame r̄imnarha vi m̄in muə kwajikovə kape Kughen, to r̄ipəh n̄irp̄inien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mam̄irp̄in, meinai r̄imnarha vi m̄in muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatur tuk n̄irkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, m̄ine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə m̄ine khapəh nisorien nar atuatur, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak m̄inə tiks̄in, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen m̄inə.

Tukasəkeikei m̄isorkeikei ətawə m̄inə

¹¹ Nəgkiarien e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei m̄isorkeikei ətawə m̄inə. ¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e

2:27: 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12 **2:27:** Jon 15:4 **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4 **2:28:** Efes 3:12
2:29: 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13 **3:1:** Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:**
Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4 **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon
1:7; 2 Pita 3:13,14 **3:5:** 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11 **3:8:**
Jon 8:44 **3:8:** Hib 2:14 **3:9:** Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:**
1 Jon 3:8 **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7 **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon
1:5

Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rımnhopni naorahini. ? Kini rımnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien nıpig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksın, ramhajoun mə kwənhətərhav ta ye kwənmhan kape nımhəyen, mhauə imei nımraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nımhəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rıpəh nıvəhyen nımraghien rerin.

¹⁶ Yesu rımnnarakikin nımraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nımraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksın. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə rıpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksın kasəkwəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen raməmır iran uə? !Nıkam, rırkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khauə ye nımri Kughen, rıkitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rırkun rıkitawə rapita ətawə. In rırkun narımnar fam.

²¹ Yo minə tiksın, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nımri Kughen, rıkitawə ramərinu əmə, ²² mıpihavəh naha nhagin yame kımısayoh In kin, meinai kasor nəkwan, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarien yame Kughen rımıvəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rımıni ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rımıwəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rınəvrai-pə ta Nanmın Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmın minə

¹ Yo minə tiksın, profet rıpsaah kamhani mhamə Nanmın kape Kughen raməmır irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmın a raməmır irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nıkam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nırkunien mə Nanmın əfrakis kape Kughen raməmır irəriə uə nıkam: Tukmə yermamə rımə Yesu Kristo rımauə nıpran ror nıprai yermamə kin, yermamə a, Nanmın kape Kughen raməmır əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nıni-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmın kape Kughen raməmır iran. In e in tikmır kape Kristo. Kımıə nımnharkun mə tikmır e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

3:12: Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10 **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14 **3:14:** Jon 5:24 **3:14:** 1 Jon 2:9
3:15: 1 Jon 2:9 **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8 **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 **3:17:** 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9
3:21: Efes 3:12; 1 Jon 5:14 **3:22:** Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29
3:23: Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15 **3:24:** 1 Jon 4:13 **4:1:** Jer 29:8 **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18 **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3
4:3: 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakurao-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmır yerkimia in rapita nanmin yame raməmır ye tokrei tanə. ⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarien kapəria, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətərig kin əria, iriə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasətərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisətərigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini minharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəria norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rimnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nımraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kımisorkeikei Kughen, mərig In rimnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kımın, nitawın rimnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kipəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rimnəvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rimnherpə-kin Tini mə tukrivəh mıragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəria, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigtə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əria. ¹⁷ Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine niginien to krapəh niwəmır-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rıpəh hanə nıkuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksın yamə mine raməm əria, ?tukrhawor morkeikei

4:4: Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16 **4:6:** Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17 **4:6:** Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11 **4:7:** Jon 1:15 **4:7:** 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18
4:9: Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11 **4:10:** Rom 5:8,10 **4:10:** Rom 3:25 **4:11:** Jon 3:16 **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11 **4:12:** Jon 1:18 **4:12:** 1 Jon 4:17; 2:5 **4:13:** 1 Jon 2:3 **4:13:** 1 Jon 3:24
4:14: Jon 15:27 **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17 **4:15:** 1 Jon 3:24 **4:16:** 1 Jon 4:8 **4:16:** 1 Jon 3:24
4:17: 1 Jon 4:12; 2:5 **4:17:** Efes 3:12 **4:18:** Rom 8:15 **4:20:** 1 Jon 2:9 **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4 **4:20:** 1 Jon 3:17

Kughen yame rapəh nəmien In nīpig kīrik? To rapəh norien. ²¹ Kīni Yesu rīmivəhsi-pə nəgkiarien kīrik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei mīn ik mīnə tīksin.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mīne kamhāni nəfrakīsien mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə mīnə kape Kughen. Kīni narmamə m-fam yamə mīne kasorkeikei Rīmtawə Kughen, iriə kasorkeikei mīn kwajikovə kape Kughen mīnə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwān, tukasəkeikei mīsorkeikei mīn kwajikovə kape Kughen mīnə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhājoun mə kasorkeikei Kughen. Kīni kafan loa rəmhen kīn kajipə yame rərūvərūvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mīne kīmīsarha vi mhauə kwajikovə mīnə kape Kughen, iriə kwəsapita norien mīnə kape tokrei tanə. Kīni nhatətəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsanīnien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ?Nī-pa mīnə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mīne kamhāni nəfrakīsien mə Yesu in Ji Kughen.

Kīnor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo rītərhav-pə ye nu mīne nītə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rīmauə ye nu mīne nītə. Kīni Nanmīn kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakīsien, meinai Nanmīn kape Kughen in nuknei nəfrakīsien. ⁷ Nar mīsīr e in e kīsīsər karhor əpu Yesu: ⁸ Irisīr e: Nanmīn Imərhakə, mīne nu, mīne nītə*. Nar mīsīr e kīsīsər karhājoun Yesu. ⁹ Nīpig kīrik, kitawə kīsīrig nəgkiarien yamə mīne narmamə kamhāni-ərhav, kīni kitawə kamhāni nəfrakīsien irəriə. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-əhrav ye nīkarīn kape kafan Kwajikovə, in rehuə pīk mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mīne kamhāni nəfrakīsien ye Ji Kughen, ramhājoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rīnəmīr ta yerkirīə. Mərig narmamə yamə mīne khapəh nhānīyen nəfrakīsien ye Kughen, rəmhen kīn iriə khamə Kughen In yeikuə kīrik. Meinai khapəh nhānīyen nəfrakīsien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nīkarīn kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rīvəhsi-pə nīmraghien rerīn kīmī ətawə, kīni nīmraghien e, kīvəh tuk Tīni. ¹² Narmamə yamə mīne kamhāvəh Ji Kughen yerkirīə, iriə kamhāvəh nīmraghien. Mərig narmamə yamə mīne khapəh nhāvəhyen Ji Kughen yerkirīə, khapəh nhāvəhyen nīmraghien.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarien mīnə e kīmī əmīə yamə mīne nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kīmīə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nīmraghien rerīn. ¹⁴ Kīni tukmə kitawə khauə ye nīmri Kughen, rīkitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kīsīyoh kīn naha nhagīn ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig

4:20: 1 Jon 4:12; Jon 1:18 **4:21:** 1 Jon 2:7,9 **5:1:** Jon 3:15 **5:1:** Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23
5:1: 1 Jon 2:23 **5:2:** 1 Jon 2:3 **5:2:** 1 Jon 3:14 **5:3:** Jon 14:15 **5:3:** Mat 11:30 **5:4:** Jon 1:13
5:6: Jon 19:34,35 **5:7:** Jon 14:17 * **5:8:** Nīpig Jon ramni “nu” nīpran ramni “baptaes,” kīni nīprai “nītə” nīpran ramni “nīmḥəyen kape Yesu.” Nar mīsīr e baptaes, mīne nīmḥəyen kape Yesu, mīne Nanmīn Rhakə, karhaor əpu Yesu. **5:9:** Jon 5:33,34 **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18
5:10: Jon 3:33; 1 Jon 1:10 **5:11:** Mat 25:46 **5:11:** Jon 1:4 **5:12:** Jon 3:15,16,36 **5:13:** 1 Jon 5:11 **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21 **5:14:** Mat 7:7

ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nimhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nimiraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen. † ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniyen narmamə ye nimhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpiniyen ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətərkın əriə, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əriə. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iriə kasəmır ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımauə kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nimiraghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmır isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

5:15: 1 King 3:12 **5:16:** Jem 5:15 **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26 † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhakə.” Yesu rımini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen rıpəh niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.” **5:17:** 1 Jon 3:4
5:17: 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 **5:18:** Jon 1:13 **5:18:** Jon 14:30 **5:19:** 1 Jon 4:6 **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15 **5:20:** Luk 24:45 **5:20:** Jon 17:3 **5:20:** 1 Jon 5:11 **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipig a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhəvən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisərə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyən mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipig yimnəm narmamə minə tiksin kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rimtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor niprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmir minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav

* **1:1:** Niprai nəgkiarien e "piraovin" ramni "niməhuak." **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17 **1:4:** 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18

ye kwənkwaɪ nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərəkɪn tɪm tɪm nhajounien kape Kristo, Rɪmtawə Kughen mɪne Tɪni, Yesu, kawəmɪr yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kɪrik ruə tuk ik, mərig mɪpəh nɪniyen nhajoun-atuatuk-ien kape Kristo, takpəh nɪni-vivi-yen in, mɪpəh neighanien kɪn in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarien infamien

¹² Yakmə jakni-pre nəgkiarien mɪnə tɪksɪn mɪn tuk ik, mərig to yakpəh nɪvəhyen pen mɪrai-pən kɪn ye pepa. Yakmə jakurə məm əmiə, kɪsəgkiar atuatuk kɪmi ətawə mɪnə, pəh tukror rɪkitawə ramagien pɪk əmə.

¹³ Kwajikovə mɪnə kape piam,† yamə mɪne Kughen rɪmɪrpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:8: 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:** 1 Jon 2:23 **1:10:** Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29 † **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə mɪnə kape piam” nɪpran ramni “narmamə kape nɪməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimmhavor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarrien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimmraghien ye nimmri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimmnagien nipig yimmərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer ətən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuatur kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinien norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatuk kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to rıpəh norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarrien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehua kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarrien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarrien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rımivəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk nırapətəkinien nəgkiarrien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərəhu-pən ta nəgkiarrien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nərəhu-pəniyen. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairia kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rımivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsasar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.* ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh nivi-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine

rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuatur mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine nipiraovin kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rimnor narpinien kimi əriə ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwaï norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani mhamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye niprairiə. Khapəh nisorkеikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in ripəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparı yamə mine kasor əmə narimnar yame niprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatur yame ji Adam e Ken rimnəri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimnor kupən, meinai in rimnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimnoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.† ¹² Nipig nakharaptərəkin nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nimətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nipien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nipig kape norien kwənkwan, mərig ripəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsəsao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhou yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuatur kapəriə, miserwei. Kughen rimnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame rimivəh-sipən kimin mimə, “!Səmrı! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuə mə tukrəkir narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatəyəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyen In.”

¹⁶ Nipig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəgkiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarien heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarien yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nipig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksın

1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10 **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7 **1:10:**

2 Pita 2:12 † **1:11:** Stori kape Ken raməmır ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmır ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmır ye Nam 16:1-35. Əmrı min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 **1:12:** 2 Pita 2:13,17

1:14: Jen 5:18, 21-24

tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nəriġien has kapəriə.”¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nəriġien kape tokrei tanə. Nanmın kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Məriġ kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəġkiar kimi Kughen ye Nanmın kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerki miə mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə rıpəh niskaiyen; kapəriə nəriġien kiraru. ²³ İpakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh miragh əriə. Rikimiə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, məriġ takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

Nəġkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nırapətəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əġkəp ye nimraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nimirin mine nikhakien kafan, rikimiə ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nikhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əġkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mipəh norien infamien. !Amen!

Revelesen Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehuə kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpirig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehuə kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmərəhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehuə kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekən-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kın nəkəkəkə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kın kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmır kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmiə. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mokupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanımtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmru! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarhə-pən misəm atuatur ye nımririə. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanımtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimnəm Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nıpig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermıtawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nıpig kirik, ye nıpig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yımnərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nımətək, rikin rəmhen kın naiyuk, ¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkəkəkə kini mher-pən kın ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efesas, mine Smāna, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yımnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kın gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yımnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kın Ji Yermamə. Ramarkaoh kın neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitəəkın nıməgen kın kətət yame kimnor kın gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nikwənen, kwəhawən, rəmhen kın nımrı sipsip. Kini nımrin mir kwəmhen kın nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kın bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kın tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhou seven ye kwermın matuk. Kini

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kın nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nıpran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nıpig kape Yermaru” e Sande, nıpig Yesu rimimragh min ye nəmhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28

nau yame resrə ye nīkarin mir ramsi-pən ye nəkwan. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kin mirh yerkwēiha.

¹⁷ Nīpig yimnəm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nīhun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mīrap yo kin kwermīn matuk, mīmə, “Pəh nīgīnien. Yo e, nīrikakunien mīne infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nīmhayen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nīmhayen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mīrai naha nhagin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mīne yamə mīne tukrīpitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre nīprai kəmhau mīnə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mīne nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhau mīnə e iriə seven, nīpran e, agelo mīnə kape nīməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nīpran e, nīməhuak mīnə iriə seven.”

2

Nəgkiarīen ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Efesas

¹ Kini rīmīni-pə tuk yo mīmə “Rai nəkwəkwə kīrik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Efesas, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh kəmhau seven ye kwermīn matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarīen ramni mīmə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien mīnə. Yakirkun mə naksəmnhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kīmiə nakhani-əhu nəmə has mīnə. Kini narmamə tīksin aikin kamhāni mə iriə aposol mīnə, mərig iriə khapəh nisəfrakisien, kini naksəkīr əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə mīnə. ³ Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiə, mərig nakasərer tim tim tuk nhagik, mhapəh nisəpouyen.

⁴ Mərig nakasor nar kīrik yame rapəh nəmhenien ye nīmrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə. ⁵ Rīkimiə tukraməsik norkeikeiyen yame nīmīsārə iran kupən. Sarar, masor nar yame nīmnasor kupən. Tukmə nakhapəh nisarārien, jakurə, mīrəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərer ikin. ⁶ Mərig nar kīrikianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkīn norien has mīnə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkīn əriə.

⁷ Yermamə yame nīmətīrgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarīen yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak mīnə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nīmraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarīen ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Smana

⁸ Kini In rīmīnəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kīrik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Smana, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame in nīrikakunien mīne nərkinien, yame rīmamhə mīmragh mīn, kafan e nəgkiarīen ramni mīmə,

⁹ “Nəmə Smana, yakirkun mə naksarə ye nīpig ətən, kapəmiə nautə rīrkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rīrkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə

1:16: Hib 4:12; Jon 12:48 **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 **1:18:** Sam 42:2 **2:1:** Rev 1:16

2:1: Rev 1:12-13 **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5 * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuə kīrik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpīnien rīrkək tuk təvhagə has; mīmə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamharpīn.” **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2 **2:8:** Rev 1:17-18

nautə rehuə pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksın kamhani hah əmiə, mamhani min mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə†. Mərig nıkam. Kapəriə nimə kape nofuginien, kape Setan əmə. ¹⁰ Takhapəh nhaginien kın nəmhayen yame pəh nien mə tuktu tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksın ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəmhayen kape nıpig ten. Taksərer tımtım miseriəji nımhayen kapəmiə. Kini jakvəhsi-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kın yame kəvəvhao-pən kın nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rınapita ye naiyuyen. Nərokien e in e nımraghien rerin.

¹¹ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukripəh nıvənien marə ye nəkwai nap ehuə.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Pegamam

¹² Kini In rımnəgkiar mamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Pegamam, mını-pən mımə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nıkarın mir, kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.‡ Mərig kimiə naksarer tım tım tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kımnhopni pawk kwən a Antipas, yame rımnərer tım tım tuk nını-əravyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narımnar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kın nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rımnor swatuk kimi King Balak mə in tukrivəhsi-pən vəhsipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kın ramvən kimi nanmı kughen pısın minə, kini masor apnapig nar.§ ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶ !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararrien, pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kın nau yame resrə ye nıkarın mir.

¹⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kımın. Kini jakwəhsi-pən min kapier hawən kirik kımın, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pısın əmə tikirkun nhagin.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rımnəgkiarmamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Tuatira, mını-pən mımə,

Ji Kughen, nımrin mir kwəmhen kın nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kın aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

† 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15; 21:8 2:12: Rev 1:16 ‡ 2:13: Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin. § 2:14: Stori kape Balam mine Balak raməmir ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * 2:15: Əm-ru footnote ye Rev 2:6. 2:17: Jon 6:31-33,35,48,51 2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15

19 “Nəmə Tuatira, yakwīrkun-ta norien kapəmiə. Yakīrkun kapəmiə norkeikeiyen mīne nhatətəyen, mīne nasituyen ye narmamə. Kini yakīrkun mīn mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakīrkun mə norien kapəmiə yamə mīne nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mīne nīmnasor kupən.

20 Mərig nakasor nar kīrik yamə rapəh nəmhenien ye nīmrīk: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovīn a yame ramhen kīn piraovīn kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kīrik, mərig kafan nhajounien ramkīr oror kafak yorwok mīnə, kasor apnapīg nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəvīginien yame kamor sakrefaes kīn kimi nanmi kughen pīsīn mīnə. 21 Yīmīwhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasīg-apnapīgien kīn narman, mərig in ramapəh. 22 Ror məkneikīn mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyen kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mīne kasor apnapīg nar iriə mīn, tukmə khapəh nīsararien ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəmhəyen ehua kimi əriə, 23 mhōpni mīn ji pian a mīnə. Ror pən nīməhuak mīnə fam tukharkun mə Yo pīsīn əmə yakīrkun nərigien mīnə kape narmamə, mīne rīkiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mīne nakasor.

24 Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mīne nakhapəh nīsəri-pənien nhajounien kape Jesebel, mhapəh nīsərigien nəgkiarien e kamni kimə ‘Nəgkiarien pam kape Setan.’ To yakpəh nəəhu-pre-mīn-ien nar pam kīrik irəmiə, mərig nar kīrikianə yakmə jakni-pre tuk əmiə: 25 Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, mīseriaji nīpīg jakrerīg-pre iran. 26-27 Yermamə yame rapita ye narowaginien e, kini mamərer tim tim tuk norien nəkwak, mamvən meriaji infamien, yo jakwəhsi-pən nehuəyen e kimin yame Rīmīk rīmivəhsi-pə kimi Yo, mamni mīmə, ‘In tukramarmaru ye tanə pīsīn pīsīn mīnə, mamrəh kwətavhə yame kīmnor kīn aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapīr-pīr narmamə ye tanīmtanə, rəhmen əmə kīn yame aean ramakapīr-pīr tikikwipīr kīmnor kīn kwənəjiəpīk.’ (Sam 2:9)

28 Kini Yo jakvəhsi-pən mīn kəmhau e fetukai kīn in.

29 Yermamə yame nīmətīrgīn rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmīn kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak mīnə.”

3

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Sadis

1 Kini In rīmīnəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kīrik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Sadis, mīni-pən mīmə,

Yermamə yame ravəh nanmīn kape Kughen, iriə seven, kini mīvəh mīn kəmhau iriə seven, kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

“Nəmə Sadis, yakīrkun norien mīnə kapəmiə. Yakīrkun mə kamni kimə kimiə nakamhamragh, mərig nīkam, kimiə nakwənhamhə-ta. 2 !Sarhara! Norien huvə yamə mīne kimiə nīmīsor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimiə takasəkeikei mīsarikut mə takhavəh-si haktə mīn norien kapəmiə mīsor pəh ruə mīskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kīrik yame nīmīsor mhavən mīsor infamien iran, yame ratuatuk ye nīmrī Kughen kafak. 3 Ror məkneikīn mə rīkimiə tukraməsīk nəgkiarien yame nīmnhawəh mīsəriɡ apa kupən, mīsor nəkwān. Kini mīsarar ye nərigien

† 2:20: Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mīne 2 King 9:22. 2:23: Jer 17:10 2:28: Rev 22:16 3:1: Rev 1:16

kapəmiə. Mərig, tukmə nakhapəh nisarhayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə, nakseinein nīpig yame jakurə tuk əmiə.

⁴ Mərig narmamə tiksın kimiə miriə apa Sadis khapəh nisorien neipən kapəriə rəmkimik. Kisəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə. ⁵ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrivəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahayen nhagin ye Nəkwəkwə kape Nīmraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nīmri Rīmik mine kafan agelo minə, mə in e in kafak atuatur yermamə.

⁶ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak minə.”

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak minə apa Filadelfia

⁷ Kini In rīmənəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Filadelfia, mini-pən mīmə,

Yermamə yame In nəfrakisien mamərhakə, kafan e nəgkiarieren. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitəyen. In mamni mīmə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien minə kapəmiə. !Səmru! Yimnəhitə ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəmiə in rəkəskəh pawk, mərig kimiə nakasor nəkwə, mhapəh nisəpəhyen Yo. ⁹ !Səmru! Narmamə tiksın ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhamə iriə narmamə yamə mine Kughen rīmīpen-ta əriə.† Mərig, nīkam. Iriə nəmeikuə minə. !Səmru! Jakor əriə kisənimkur ye nīmrimə, mhani-ərhav mhamə Yo yakorkeikei əfrah əmiə. ¹⁰ Kimiə nīmnharap-tərəkīn tim tim nəgkiarieren yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nīpig kape nəməhyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanimtanə, mə tukəkir nhatətəyen kape narmamə yamə mine kisərə ye tanimtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkīn tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nīvəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡ ¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kin nai ehua kirik yame ramhapəs Nīmə Ehuə kape Kughen kafak. To rīpəh nītərhavyen ye nīmə a tuk nīpig kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nīmətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nīməhuak minə.”

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rīmənəgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape nīməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən mīmə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigətəyen iran mə tukrarer matuk tuk nīni-ərhavyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rīmnor, kafan e nəgkiarieren ramni mīmə,

3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kin nehuəyen kafan. **3:7:** Aes 22:22 † **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9 **3:10:** Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 ‡ **3:11:** Gris ramni mə “Haraptərəkīn tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nīvəhyen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien. **3:14:** Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17

15 “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyen kapəmiə tukripəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei? 16 Mərig kimiə nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun, 17 mərig in ai kimiə nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehuə; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə ramərou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimrimia ripsis. Nakasaiyu kopiə kopiə. 18 Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimrimia, mə nimrimia tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

19 Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əriə, yakəgkiar skai kimi əriə, kini mərip atuatur əriə. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. 20 !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

21 Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

22 Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

1 Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mimə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.” 2 Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. 3 Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kiraru nhagriu e jaspə mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsiə pik rəmhen kin kapier huvə e emeral. 4 Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehuə a kape King. Kini namehuə tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kinnor kin gol. 5 Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven. 6 In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsiə.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehuə kape King. Nimriə ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye nipriə mine nimeitairiə. 7 Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisisər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kwəriə yame raviə.

⁸ Nar miragh minə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimiririə ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviririə. Nipig m-fam kasəni nipei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə PİK.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsita, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimmnor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nimmnəgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

¹ Məkneikin, yimmnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermi matuk. Kimirai-pən nəgkiarien ye nikarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətəəkən ye nəpəg nimirin m-seven. ² Məkneikin yimmnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” ³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nimhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin. ⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun. ⁵ Kini ai, yemehuə kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Məkneikin, yimmnəm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwan ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nimirin, iriə seven min, iriə a kasərer tuk nanmin kape Kughen iriə seven, yamə mine rimmher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə. ⁷ Kwaji Sipsip e, rivən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mirəhsita nəkwəkwə ye kwermi King matuk. ⁸ Mirəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kimmnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

4:8: Eks 3:14 **5:5:** Jen 49:9-10 **5:5:** Aes 11:1 * **5:8:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita. **5:8:** Sam 141:2

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn kin.

Meinai kimishopni Ik, nitawim rimnaiyu,

Nakarpin nimirghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarien m-fam.

¹⁰ Kini nimirnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanimtanə.”

¹¹ Kini yimiwaag-pən min məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipəh nəhueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar miragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine namasur minə.

¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

¹³ Məkneikin, yimnərig narimnar fam yame Kughen rimirnor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimirhəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine nar-maruyen.

!Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikin, nar miragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “!Amen!” Kini nəməhuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar miragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kirikianə irəriə rarar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mimə, “!Yuə-ru!” ² Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikin kəvəvhəo-pən kin kəvəvhəo kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən min mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kiraru kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!” ⁴ Məkneikin, hos kirik kəwhəo raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukrirəhsita nəmərinuyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətərəkīn nəkwəkwə kin, yame ror kisisər kin, kini nar miragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisisər kin, rarar, mamni mimə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yimiwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nəkiriən nəviginien. ⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwan ye nar miragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mimə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə.

Tukmæ kisarakikin mane ehuæ mhavæh næviginien rikæskæh æmæ.* Mærig takpæh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimæ 'olif,' mine 'grep.' ”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimæ 'jerubim,' yame ror kuas kin, rarar, mamni mimæ, “!Yuæ-ru!” ⁸ Yakwaag-pæn mæm hos kirik kærato. Yermamæ yame ramkwætæ iran, nhagin e Nimhæyen. Iriu kwæn kirik, nhagin e Kwænmmaan kape Nimhæyen rikwasig kin in miravæn. Kirævæh neihuæyen mæ tukwæhapni narmamæ kin nao, mwhopni æriæ kin nikumhæ, uæ kin nar aparu minæ, uæ kin næmhæyen. Kirævæh nehuæyen mæknakin ræmhen kin nipar nimoptanæ kirikianæ, miræpæh æmæ nipærin kisisær.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin, yame ror kirikirip kin, mækneikin yakwaag-pæn ye næpææg tebol apa ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, mæm narmamæ yamæ mine kimnhopni æriæ tuk narer-timtîmien tuk nini-ærhavyen nægkiarien kape Kughen. ¹⁰ Iriæ kasokræn apomh mamhani-pæn tuk Kughen mhamæ, “Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakæmrhakæ; kini Ik næfrakisien. ?Mærig, tuk nagheen mine kini Ik nakækir narmamæ ye tanimtanæ, marpin tai nitawmawæ?”

¹¹ Kamhani mæknakin, Kughen rivæhsi-pæn neipæn hawæn kimi æriæ m-fam, mini-pæn tuk æriæ mimæ, “Takhawhin pi pom. Piaumiæ minæ mine kakæ kapæmiæ minæ tiksîn kasor hanæ kafak wok. Pæh kiseriaji tukhopni piæpiæ min narmamæ yamæ mine kimivæh nihupin iræriæ.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin, yame ror sikis kin, yakæm mig ehuæ ramkiu. Mirh ripis ræpignap. Makuæ ræwhao ræmhen kin nitæ. ¹³ Kæmhau minæ kisæsaah-æsaah miseiwaiyu-pæ ye nimoptanæ, ræmhen kin nai† yame nimætag ehuæ rameitætæg kin, kwænkwan yame rapkæh ræsaah. ¹⁴ Kini neai rirkæk, ræmhen kin yame kimarpævin-arpævin fam tævheitæ. Kini tukwas minæ mine tanæ minæ kisæta ye kwænmmaan kapæriæ minæ.

¹⁵ Kini king minæ kape tanimtanæ, mine narmaru minæ, mine namasur minæ kape mobael minæ, mine narmamæ yamæ mine kapæriæ nautæ rehuæ, mine narmamæ yamæ mine kamhavæh nehuæyen, mine slef minæ, mine narmamæ apnapig minæ, iriæ m-fam khavæn miserkwaig ye næpææg kapier ehuæ, uæ kasærer ætgin kapier minæ ye nikar tukwas minæ. ¹⁶ Kini kisasæk apomh-pæn tuk tukwas minæ mine kapier ehuæ minæ mhamæ, “!Æsaah! Mækwætæ-tærækin æmawæ merkwaig kin æmawæ ye nimri King e yame ramkwætæ ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nipig a ruauæ yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravæhsi-ærhav-pæ niemhaa kapæriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvæyen?”

7

Kimirpen narmamæ wan hundred foti fo taosen mæ kape Kughen

¹ Kini ai yakæm agelo kuas kasærer-pæn ye nikarin kuas kape tanimtanæ, mamharaptærækin nimætag kuas ye nikarin kuas kape tanimtanæ, mæ nimætag kirik tukripæh nher-herien nimoptanæ mine tahik mine naiminai. ² Kimivæhsipæn næsaninien kimi æriæ tuk noriahyen nimoptanæ mine tahik. Mækneikin

* **6:6:** Gris ramni mimæ, “Nimri wit yame tukor bred kin kape nipig kirikianæ æmæ, nimrin rhaktæ ræmhen kin mane yame kamærok tuk wok kape nipig kirikianæ, kini raes yame tukæn ye nipig kirikianæ, nipig rhaktæ ræmhen kin mane yame kamærok tuk wok kape nipig kirikianæ.” Mærig nipran e, tuksarakikin mane ehuæ mhavæh næviginien rikæskæh æmæ. **6:12:** Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kirik kamni kimæ 'figtri.' **6:14:** Aes 34:4 **6:15:** Aes 2:10,19-22 **6:16:** Hos 10:8 **6:17:** Joel 2:11; Mal 3:2

yimnəm agelo kirik rīsi-pirə. In ravəh nar kirik yame Kughen Miragh ravəh mə tukror-pən nətətao kīn ye kafan narmamə. Mokrən apomh kīn agelo minə e kuas yamə mine kīvəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə taksoriah nīmoptanə mine tahik, mīmə, ³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, tüksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.” ⁴ Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan handred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kīn neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehuə kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kīn neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə,

“Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kīn jea kape King mine nəmehua minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə,

“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuə. Nagheen rehuə. Nəsaninien kafan rehuə.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Məkneikin yamehuə kirik irəriə raiyoh-pə mīmə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kīn neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mīmə, “Narmamə minə e, kwəsətə ye nəmhəyen ehuə; misaikwas ye kapəriə neipən kīn nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən,

Iriə kasərer ye nimri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

¹⁶ Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kīn yermamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir əriə mamvən ye nımri nu miragh, kini Kughen tukrırai-ta fam nehe nımriə.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nıpig Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəgkiarieren rirkək ye rao ye neai kape nıpig kwəkwə, rəmhen kin haf aoa. ² Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nımri Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nımə ehuə kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. ⁴ Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermın, kashaktə mamhavən tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəgətəg-pən ye tanımtanə. Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrıg-uvrıgien rehuə, kini nımnımien ravən.

Naiyuk minə

⁶ Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rəkupən rımnher naiyuk. Məkneikin kamətəg-pən aes mine nap mine nıtə ye tokrei tanə. Rımuək məs nıpar tanə kirik, mıpəh min nıpərin kiraru, kini muək məs naimınai nıpərin kirikianə, mıpəh min nıpərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nıpərin kirikianə, mıpəh min nıpərin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rımnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehuə yame ramuək. Nıpar tahik kirikianə rımnor nıtə kin, mıpəh min nıpərin kiraru. ⁹ Rımnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nıpərin kirikianə, mıpəh min nıpərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nıpərin kirikianə, mıpəh min nıpərin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisər kin rımnher naiyuk, məkneikin kəmhau ehuə kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nımri nu minə nıpərin kirikianə, mıpəh min nıpərin kiraru. ¹¹ Kəmhau a kamni kimə ‘Rəukəh Pik.’ Rımnor nıpar nu rəukəh, mıpəh min nıpərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanım nu yame rəukəh, kimnhamhə.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rımnher naiyuk, nar kirik ruh mırh mine makuə mine kəmhau minə, mor nıpar mırh rıpis, mıpəh min nıpərin kiraru kaoəsia. Nıpar makuə rıpis, mıpəh min nıpərin kiraru kaoəsia. Nıpar kəmhau rıpis, mıpəh min nıpərin kiraru kaoəsia. Yeraan, rukweiha ramavən nıpərin kiraru, mıpəh min nıpərin kirikianə. Yenpig, neai raməsia nıpərin kiraru, mıpəh min nıpərin kirikianə.

¹³ Məkneikin yımnarha-pən maməm kwəriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisər min tukrher naiyuk, mırhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhou risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimnəhitə ye nəpəəg a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nipikovriə, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnəm kəviraiyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimirriə rəmhen kin nimir yermamə. ⁸ Nīkwəneriə rəpomh rəmhen kin nīkwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitəəkkin nimagiriə kin aean. Nipig khaiyə, təmərməriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhəvən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhəvəh nəsaninien ye nipikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² !Aweh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye nimir Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Ris-in-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatur e, mine nipig atuatur e, mine makuə atuatur e, mine newk atuatur e yame tukirisin əriə kamhəvən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nipərin kirikianə, mhapəh min nipərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitəəkkin nimagiriə kin aean yame rəvhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mrhopni nipər narmamə ye tanimtanə, mipəh min nipərin kiraru.

* 9:5: Gris rapəh niniyen “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoın raməs əjir, raməmhə pik.

† 9:11: Apolion, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

¹⁹ Kini nəsəniniēn kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nīpikovriə. Nīpikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwopah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nīrhopniyen əriə, khapəh nīsararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nīsəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapiē, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nīmriiə rīpis, nīprairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nīsararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapiēn nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiə rəmhen kin mīrh. Kini nihun mir kwəmhen kin səpaag ehuə mir yamə mir kirauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermīn matuk yame kimnəvi. In rərip nihun matuk ye tahik, mərip nihun mawor ye nīmoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rīkin rəmhen kin rīki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakəriē rīki yermamə kirik rīsi-faktə ye neai mīmə, “Erkwaig kin nəgkiariēn e yame karuəruə ramni, mīpəh nīrai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nīmoptanə mivəhsi-haktə kwermīn matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsu ye nhag yarə rerin, yame rīmnor neai mine nīmoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mīmə, “Kughen tukripəh nīwhin-minien. ⁷ Mərig nīpig agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nərig-məniwəniēn kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rīmini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakəriē rīki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mīmə, “Yuvən, mivəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nīmoptanə.”

⁹ Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rīmə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tīpim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.” ¹⁰ Məkneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimnən, mətgai, roriah tīpik. ¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei mīni-ərhav narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pīsīn pīsīn minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pīsīn pīsīn, mine narmamə yamə mine nəgkiariēn kapəriə ror pīsīn pīsīn.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kivəhsi-pə nīpər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. ² Mərig takpəh nīvəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tuksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³ Kini yakvəhsi-pən nəsəniniēn kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nīmtət mə iriu kwəriē rahah, mawərer-ərhav tuk nīni-ərhavyen kafak nəgkiariēn kape makuə foti

tu.”* 4 Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanımtanə.† 5 Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriu, nap tukrısı-pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tuksoriah əriu. 6 Kini kwərə mir e, tukmə kirani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukripəh nıpien. Mirarkun nukreikinien nımri nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanımtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

7 Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nımır ehuə yame reiwaiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. 8 Nıprairiu tukraməmır ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. İkin aikin a, kamni nəgkiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə İjip. 9 Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye nıprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nıpig piəpiə kisisər mine nıpərin. 10 Narmamə ye tanımtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narımnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. 11 Kini nıpig piəpiə kisisər mine nıpərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. 12 Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik rısi-pən ye neai mamni mımə, “Warer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisərer əmə misarha əterik irəriu.

13 Kini ye nıpig atuatur a, nımnımien ehuə kirik ramavən moriah nıpər kwənmhaan kirikianə ye taon a, mıpəh min nıpərin naen. Nımnımien rımnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

14 !Aweh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuktı, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

15 Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə rısi-pən ye neai, misokrapomh mhamə,

“Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanımtanə.

Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

16 Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nımri Kughen. Miseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, 17 mhamə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai İk nımivəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru.

Nagheem rehuə pik.

İk nımnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

18 Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nıpig a ruauə yame İk takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

* 11:3: uə tuk nıpig wan taosen tu handred sikisti. † 11:4: Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

Kini nīpīg a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mīne kasoriah tanīmtanə.”

¹⁹ Məkneikīn kīmnəhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kīni kəm Bokis yame ramor nīmtətien ye Nīrpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikīn ramaroapīg, nuvrīg-uvrīgien ramavən, kīni karuəruə raməkwəmətēi, kīni nīmnīnien ramavən, kīni aes raməsaah-pə.

12

Piraovin mīne nar mīragh rəmhen kīn algita

¹ Kīni nīmtətien ehuə kīrik rīmasī-pən ye neai, mor nar vi kīrik irak yakakur. Piraovin kīrik ramvən ye mīrh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mārīp-pən nīhun ye makuə. Məvhəvhao kīn kəmhou twelef.

² Mamasək pīk mamərīg nəmhəyen meinai rīnor tīpīn, kīni natukreimək.

³ Kīni yīmnəm nīmtətien pīsīn kīrik rīmasī-pən mīn ye neai. In e nar mīragh rəmhen kīn algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə rīsīp iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kīn kəvəvhao kape King, seven.

⁴ Nīpīkovīn ramuh-ita kəmhou mīnə ye neai. Mīpīkī-əhu nīpərīn kīrikianə kīsəsaah mīseiwaiyu-pə ye tokrei tanə, mīpəh mīn nīpərīn kīraru.* Məkneikīn, algita a ruə marer ye

nīmri pian a yame natukreimək. Tukmə tīni rarha, rətgai.† ⁵ Pian a rīrəh tīni yerman, yame In tukrarmaru ye kantri mīnə fam. In rīrəh kwətavhə yame kīmnor kīn aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərīg Kughen rīmīvi-ta kwajīkovə en tuk algita, mīwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwtə ye jea kafan mamarmaru.

⁶ Mərīg pian a rīmnap mīvən apa ye tīpəvsīk. Kughen rīmnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun keriaji nīpīg wan taosen tu hundred sikisti.‡

⁷ Kīni narowagīnien kīrik apa ye rao ye neai. Mikael mīne kafan agelo mīnə kīmnəhauh algita mīne kafan agelo mīnə. Kīni algita mīnə kafan agelo mīnə kīmnəhauh mīn əriə.

⁸ Mərīg algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mīne kafan mīnə kīsəpita əriə, mīsher yerhav kīn əriə ye rao ye neai. ⁹ Kīmnharəh algita ehuə a, mīsarakikīn-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kīmə Setan uə Yarhmə. In ramkīr oror narmamə m-fam ye tanīmtanə. Kīmnarakikīn-əhu in, iriə kafan agelo mīnə fam.

¹⁰ Kīni yakərīg rīki yermamə kīrik rīsī-pən ye neai mokrapomh mīmə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rīmīvəh mīragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə. Kīni taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh mīn nəsanīnien mīne nehuəyen ye narīmnar m-fam.

Ror məkneikīn mə taktəkun ai, kīnarakikīn-əhu Setan ye nīmri Kughen. Setan e in e raməkər-əkər pən piatawə mīnə kīmi Kughen yenpīg mīne yeraan.

¹¹ Mərīg piatawə mīnə kīmnəhauh in mīsapita ye nəsanīnien kape nītaw Kwaji Sipsip mīne nīni-ərhavyen nəgkiarīen kape Kughen.

Mīsapita mīn in meinai tukhopni pawk əriə, rīkiriə rapəh nəsikien nīmraghien kapəriə.

¹² Kīmīə yamə mīne nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kīmnarakikīn-ərhav algita.

Ror məkneikīn mə taktəkun ai, kīnarakikīn-əhu Setan ye nīmri Kughen. Setan e in e raməkər-əkər pən piatawə mīnə kīmi Kughen yenpīg mīne yeraan.

¹¹ Mərīg piatawə mīnə kīmnəhauh in mīsapita ye nəsanīnien kape nītaw Kwaji Sipsip mīne nīni-ərhavyen nəgkiarīen kape Kughen.

Mīsapita mīn in meinai tukhopni pawk əriə, rīkiriə rapəh nəsikien nīmraghien kapəriə.

¹² Kīmīə yamə mīne nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kīmnarakikīn-ərhav algita.

* **12:4:** Tukmə ror nīpran e ramni mə Setan rīvi-ta agelo tīksīn ye rao ye neai, kīsəsaah, mīseiwaiyu pən ye tokrei tanə. Emru nəgkiarīen kīrik ramvən kīmi Setan ye Ezik 28:11-19 mīne Aes 14:12-15.

† **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kīni Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kīni Setan tukroriah. **12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kīsīsər mīne makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

Mərig, !Aweh! Nahasien tukruə ye nımoptanə mine tahik, meinai Setan rımneiwayu-pən tuk əriu.

Niemhaa ramhai pik in, meinai in rirkun mə ipakə əmə rineriaji kafan nıpig.”

¹³ Algita rəm mə kımnnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mırpəhu piraovin yame rımırəh tini yerman. ¹⁴ Mərig kīvəhsi-pən kwermi kweriə kimi pian a, tukrırəh, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rımnapnəpeinə iran apa ye tıpəvsik. § İkin aikin a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nıpig wan taosen tu handred sikisti.* ¹⁵ Mərig snek a rımıruə kın nu rəmhen kın yapiwən ehuə kirik mə narh tukrırəh pian a mamvən. ¹⁶ Mərig nımoptanə rımnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rımıruə kın. ¹⁷ Kını niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh mın kafan minə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer tımtım tuk nını-ərhavyen Yesu. ¹⁸ Algita a rımavən marer apa ye nıpakır apa ye tahik.

13

Nar mıragh yame rımrateih haktə tahik

¹ Kını yımnam nar mıragh ehuə kirik rımrateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kını rımnuakrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kını kirai-pən nəgkiarieren kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. ² Nar mıragh a yımnam rəmhen kın pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kın nar mıragh kirik kamni kimə bea. Kını nəpəəg nəkwən rəmhen kın laeon. Algita rıvəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar mıragh a. ³ Kımnhoteih kapən kapə nar mıragh e kirik, kimə tikrımhə; mərig rıpəh, mımragh mın. Kımnhoteih pawk kapən kapə, rıpəh nımhəyen, narmamə m-fam ye tanımtanə kisakur, mhakwasig kın. ⁴ Masarar masəgnəgin mın algita meinai in rımivəhsi-pən neihuəyen kimi nar mıragh a. Masəgnəgin nar mıragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kın nar mıragh a? Rirkək. ?Kını pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵ Kımneighan kın nar mıragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kımneighan kın neihuəyen kımın mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* ⁶ Kını in rımını nəgkiarieren hah rıpsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. ⁷ Kımivəhsi-pən mın nəsaninien kımın mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kını kīvəhsi-pən nehuəyen kımın tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmıragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kımın, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nımraghien kwasig ikın Kughen rıpior narımnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kımnhopni.

⁹ Yermamə yame nımətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kın.

¹⁰ Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kın nau, pəh khapni kın nau.

Nəgkiarieren e nıpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərer tim tim tuk nhatətəyen iran.

§ 12:14: Meri rikir Yesu kiravən apa İjip kape newk kisisər. Əmru Mat 2:13-18 * 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nıpig kirikianə, mine nıpig kiraru, mine nıpərin,” mərig nıpran e ramni mə, “newk kisisər mine makuə sikis” uə “nıpig wan taosen tu handred sikisti.” * 13:5: Makuə 42 rəmhen kın nıpig wan taosen tu handred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Əmru Rev 11:2, 3, mine 12:6. 13:6: Dan 8:10-11 13:6: Efes 2:6

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimnəm min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimnor nimtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nimri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kiraru mimə in rirkun norien nimtətien ye nipig ramərer iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə mine in ramor. Kini minipən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapier mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapan əpat kiraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiayen in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nimtətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimiə takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nipran. Namba e in 666. In ramor nimtət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakərig nəgkiarien kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətei. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.* ³ Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rimnərok nimraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanimtanə, iriə kharkun nənien nipe e. ⁴ Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nimraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rinərok-ta nimraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriə khapəh niseikuəyen nipig kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nimri Kughen.

* **14:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk naniyen nipe, rəmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

Agelo misir kisisar

⁶ Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpirig ye nimago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rimnarə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷ In rokrpomh mamni mimə, “Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani nəfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nipig atuatur kafan ruauə tuk nəkiriən nimraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rimnor rao ye neai, mine nimoptanə, mine tahik, mine nimri nu minə.”

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mimə, “!Babilon rimamir! !Babilon rimamir! !Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rimamir; meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatur yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nirpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nipig kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə.”

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisar kin ramkwasiɡ kin əriu. Mokrən apomh mamni mimə, “Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhavəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə, ¹⁰ iriə tukasəkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipəh nəkwər-əkwəriən kin nu. Tuksərig nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwəru əriə ye nimri agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nipig minə fam, infamien rirkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar miragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpig mine yeraan.”

¹² Nəgkiarien e nipran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwən tukasəkeikei misərer tim tim əmə tuk nəhatəyəyen iran.

¹³ Kini yimnərig min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mimə, “Takrai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə, “Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’”

Kini Nanmin kape Kughen rimə, “!Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

Agelo rampik ta narmamə ye tanimtanə

¹⁴ Kini ai yimnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamrəh nau iko kirik.

¹⁵ Kini yimnəm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə, mimə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nipig kape narhakinien nəviginien ruauə, kini nəsimien ye tanimtanə ruəmruə.” ¹⁶ Kini yimnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nimar-mar napuə rimowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mipik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rimatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh min nao iko. ¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mimə, “Narmamə ye tanimtanə kisəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mipik əriə.” ¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivən ye tanimtanə, kini mipik-ta narmamə yamə mine kisəmhen kin

kwənkwaɪ grep yame rɪmhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehuə yame kaməviəsis kwənkwaɪ grep ikin, mə nehen tukraiɪy. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiɪy aikin, rəmhen kin nu ehuə kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nipəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nɪmtətien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien minə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yimnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimnor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksın kasərer ye nıkar-kar tahik a. Iriə e yamə mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovın kin, mine namba yame ramor nɪmtət ye nhagin. Kughen rımivəhsi-pən gita* minə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nıpe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə, “Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehuə minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamə kirik to rıpəh nipəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to rıpəh nipəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisın əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nımrim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nıpe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitərakın nımagiriə kin kətəut yame kimnor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rıvəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nɪmtətien ye neihuəyen mine nıkhakien kape Kughen rauvig əpis Ikin Kughen Ramarə Ikin, kini narmamə kiseinein nisauru-pənien Ikin Kughen Ramarə Ikin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamni-pən tuk agelo minə seven mimə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanımtanə.” ² Agelo yame raməkupən rıvən mətəg-pən besin kafan ye tanımtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovın kin, nımap pien rıpsaah ye nıprairiə.

* **15:2:** Nəgkiarinen kape nəmə Gris rapəh naniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk naniyen nıpe, rəmhen kin gita. **15:4:** Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kıwəhsi-pən Natuakəmien 10. Emru Eks 38:21, Nam 1:15.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rätäg-pän besin kafan ye tahik. Tahik ror nitä kin. Rerip rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisisər kin rätäg-pän besin kafan ye nimri nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitä kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mimə,

“Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

Ik e yame nimnamarə rerin, mamarə min taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pän nitä kimi əriə mə tukhanim.”

⁷ Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

“! Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rätäg-pän besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirip kin rätäg-pän besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmhəyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhəyen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rätäg-pän besin kafan ye nu ehuə e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mhasi-fiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nimtətien minə. Kirhitərhav-pän tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

¹⁷ Kini agelo yame ror seven kin rätäg-pän besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pän apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pän atuatuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.” ¹⁸ Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən. Nimnimien ehuə kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹ Kini taon ehuə e§ rarkwopir nipərin kisisər. Kini taon fam ye kantri minə fam

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nipran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Em-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətei haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ **16:15-16:** ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § **16:19:** Tukmə ror taon ehuə e Jerusalem uə Babilon.

kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰ Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə. ²¹ Kini aes rəmhen kin kapiet ehuə risi-pən ye napuə məsaah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

¹ Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksın. ² King minə ye tanımtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanımtanə kimnhanım nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmin kape Kughen raməmir irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar miragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiarieren yame ramni-hah Kughen ye nıpran. Nar miragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴ Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nıpran mokwan kwenar miruk-pən ye nimətirgin yame kimnor kin gol mine kapiet yame nımrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasien kafan yame rəmkimik pik ye nımri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. ⁵ Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nupanan, nıpran rerkwaig, yame ramni mimə,

TAON EHUƏ IN E BABILON, NAGHEEN REHUƏ.

IN NISIN NİPIRAOVİN MİNƏ M-FAM KAPE SWATUK.

KINI IN NUKNE NORIEN HAS YAMƏ MINE KASƏMKİMİK.

⁶ Kini yakəm mə piraovin a rinapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmik rivə. ⁷ Məkneikin agelo a rini-pə tuk yo mimə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarieren erkwaig ye piraovin mine nar miragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan apət iriə ten. ⁸ Nar miragh yame nımnam, rinamragh, mərig ripəh nımraghien e towei, mərig pəh nien mə tuktu tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nımir yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanımtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nımraghien tuksəm nar miragh a yame rinamragh, mirkək, mirerig-pə min, tuksakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien nıprai nəgkiarieren e. Kapən kapə nar miragh e, iriə seven, kasor nımtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwətə-pən irəriə.† ¹⁰ Kasor min nımtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhauə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiuə. Mərig tukruə mamarə kape nıpig kwəkwə əmə. ¹¹ Kini nar miragh e yame rinamarə, mirkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən apət iriə ten yamə mine nımnam əriə, kasor nımtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mərig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar miragh a, mərig kape nıpig

* **17:1:** Tukmə ror taon a Babilon uə? † **17:9:** Narmamə khapsaah rikiriə ruh mimə nar miragh e kapən kapə 7, uə tukwas 7, nıpran e Taon Rom. Kimivhirəkin haktə ye tukwas iriə 7.

kwakwə əmə. ¹³ Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar mīragh a. ¹⁴ Mərig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rimirpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mimə, “Nu yamə mine nimnəm əriə, ikin piroavin kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nīmtətien ye kwhen minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nimnəm, mine nar mīragh a, iriə tuksəməkin piraovin kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuksor məkneikin meinai Kughen rīmnərəhu-pən yerkiəriə mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar mīragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkiarien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁸ Kini piraovin a nimnəm, in taon ehuə yame ramarmaru ye king minə kape tanīmtanə.”

18

Babilon rīmamir

¹ Kwasig ye narimnar minə e, yimnəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanīmtanə kin nikhakien kafan.

² Rokrapomh ye rikin ehuə mimə,

“!Rīmamir! !Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rīmamir! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmin has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

³ Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanīmtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanīmtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə, “Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukripəh nīrəh-pikinien əmiə.

Mə kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.

⁵ Meinai in rīmərig kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

⁶ Sarpin tai norien kafan yame in rīmnor irəmiə.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rīmivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

⁷ Havəh-sipən nahasien mine nəmheyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rīmnəvəh kupən tuk nautə ehuə kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwin kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nipig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rīmhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin.

Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrīmhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nipig kirikianə əmə.

⁹ “Kini nipig king kape tanīmtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmheyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə,

“!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, mərig taktəkun ai, in rīvəh kafan narpinien ye nīpig kīrikiānə əmə!’

11 “Kini sto kipa minə min ye tanimtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kīrik rīrkək aikin mə to rīvəh nīmri narimnar kapəriā. 12 Yermamə min kīrik rīrkək mə to rīvəh nīmri kapəriā gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kīrik rīrkək mə to rīvəh nīmri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriā yame rapien huvə, 13 mine narimnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kīrik rīrkək mə to rīvəh nīmri kapəriā oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

14 “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nīmnapkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nīpig kīrik.” 15 Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmheyen kafan, khagin kin. Misasək, rikiriā rəpou 16 mhamə,

“!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rimavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet,
mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

17 Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nīpig kīrikiānə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. 18 Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın.” 19 Tuksərəsuun kapəriā kapə kin nīmokrur [misor nīmətien mə rikiriā rərhakis], misasək, mhamə,

“!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriā nautə rimnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimnoriah in ye nīpig kīrikiānə əmə.

20 Mərig kimiā ye rao ye neai, kimiā narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiā tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiā.’ ”

21 Məkneikin, agelo əsanin kīrik rimirəh kapier ehuə kīrik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə,

“Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərər-minien.

22 Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rīrkək min aikin.

23 Nīkhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriā.

* 18:22: Nəgkiarinen kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

24 Taon ehuə e Babilon in rīmivəh narpinien meinai rīmivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə. Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rinnaiyu ye taon a.”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

1 Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-
apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,
“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nipran rakhak maməsiə. Nəsaninien,
in kafan pisin əmə. 2 Meinai In raməkir atuatur narmamə ye
nəfrakisien.

Kafan nəgkiarien ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rimməpəpən ap-
napig tuk narmamə.

In rinarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

3 Kini kasokrən apomh min mhamə,
“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e,
ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

4 Kini nəmehuə minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni
kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin,
masəgnəgin In, mhamə,

“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

5 Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,
“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehuə
minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

6 Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-
apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə
yame ramarkwəmətei, mamni mimə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehuə Pək. In ramar-
maru.

7 Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipig atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

8 Kini Kughen rivəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.” (Neipən hawən e linen
ramor nīmətətien ye norien atuatur kape narmamə kape Kughen).

9 Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə,
‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginien kape
narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’” Kini
marar mīni-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarien minə e in nəgkiarien əfrakis
kape Kughen.”

10 Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu
mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk
nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai
narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarien kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

11 Kini yimməm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik.
Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirkun

Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rımə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nımrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarien kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətəvhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” (*Sam 2:9*) In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwai grep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MINƏ mine YERMARU KAPE YERMARU MINƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago minə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehuə a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanımtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuk-sarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰ Mərig kimnharaptərəkın nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nımtətien pisin pisin minə nıpig raməmır iriu nar miragh a. Ramor nımtətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rımnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rımatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən nıprairiə, tıpriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehuə yame rewaiye pik, mine jen ehuə kirik. ² Rarar mivən miraptərəkın algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkın kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəəg ehuə yame rameiwaiye pik, mətapig əsigin in mə tukripəh nıkir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpıaməkeikei kirisin min kape nıpig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tıksin kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rımiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərəru nıpətək nuairiə meinai kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar miragh

a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuatur minə kape Kughen. Tukhapəh nhavənien ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nipig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivən ye tanımtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanımtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanımtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhen kin nipakir ye nikar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanımtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimıwap tuk nimrin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehuə minə mine narmamə arnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nimraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmhaan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənım ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen† ye nap ehuə. Nəkwai nap ehuə e, in nimhəyen yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kipəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehuə a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mimə, “!Səmrü! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In

^{20:8}: Esik 38:2,9,15 * ^{20:9}: Taon a, in Jerusalem. † ^{20:14}: Əmru yermamə mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen ye Rev 6:8 mine 1:18.

tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuatur tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nimiria fam. Nimbəyen rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nimbəyen. Nar kupən minə e, iriə kwənharkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkarien minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nirikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine kasəkwəkwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nimirin. In e nimir nu yame rukwar mamarh-iərhav mivəhsi-ərhav Nimirghien Rerin. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyen minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuatur e ye nəkwai nap ehuə. Ikin rapien ikin. In e nimbəyen yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravən ye tukwas ehuə kirik, tokren apa yerpirig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a raməsiə kin nikhakien kape Kughen. Raməsiə rəmhen kin kapiar huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpomh yerpirig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisisəer ye nikarin fiak ikin, kisisəer ye nikarin pirə ikin, kisisəer ye nikarin prah ikin, kisisəer ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapiar twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapiar minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyen kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenty kilometra.* ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkim rəmhen kin sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapiar huvə e jaspa. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kin glas. ¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapiar huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspa ye kapiar yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapiar yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapiar yame

21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 * **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia.

Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rikimkim rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai.

ror kisisær kin. Kərəhu-pən emeral ye kapiër yame ror kuas kin. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapiër yame ror kirkirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapiër yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapiër yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapiër yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapiër yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapiër yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapiër yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapiër yame ror twelef kin. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehuə twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehuə kirikianə əmə. Kini swatuk ehuə ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

²² Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pík Ēgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. ²³ Kini taon a rapəh nətəgtəyen ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. ²⁵ Kipəh nətapigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. ²⁶ Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. ²⁷ Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pənien ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimirin tuk nor-huvəyen nəmhəyen. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimirin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirkək. To khapəh nisətəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsiə-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarieren e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptəəkən nəgkiarieren yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimirik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun

21:23: Aes 60:19 * **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6

narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig rarar mini-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptəkin nəgkiarien ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”† ¹⁰ Kini mini-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitəkin-timtīm-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuatur, pəh iriə tukasor əmə nar atuatur mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhou e fetukai yame raməsiə huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovın kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minin Nu Miragh mipəh nivəhyen nimirin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

† 22:9: Əmru Rev. 19:10. 22:17: Aes 55:1; Jon 7:37

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermama. Wok kaparia in e kamhani-erhav nægkiarien kape Kughen tuk narmama kape Kughen minə. Agelo khapsaah, yame rhuvə kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimə yarmhə, kasoriah nimraghien kape narmama.

Aposol in yermama kirik rəmhen kin kamher-pən kin. Yesu rimirpen narmama twelef kafan minə mə tukhauə iriə aposol tuk norien merikel mine nini-erhavyen nægkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol rəmhen kin narmama yamə mine kimisəm Yesu misəriwək iriə min misəm nimhəyen kafan ye kros. Yesu rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Pol mə Pol rimməm In ye nəmərəhavyen kini Yesu rokrən kin in mə in aposol min kirik kafan.

Farisi kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə narmama tiksın yamə mine kharkun huvə loa, masəri-pən, mamharpın. Yesu ripəh norkeikeiyen əriə meinai iriə kasəsik əpnis loa kape Kughen, kini mhavəhsi-haktə atuk əriə mə iriə kisəri-pən huvə loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mə iriə nəmhajoun minə kape loa.

Fig in nai kirik yame kamən kwənkwan. Nimarın rəmhen kin malberi, məriğ kwənkwan rəmhen kin kwənimh, məriğ in rheikən.

Gol in kapiə okrə kirik yame ramser-ser pik, məriç. Kamor narimnar ripsaah kin yame nimir rhaktə, rəmhen kin ring mine earring uə kwenar yame kaməkwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwənkwai nai kirik, tiksın rəmramrə, tiksın rəwhao. Kamor waen kin. Kwənkwan rəmhen kin pi. Ramerko rəmhen kin nərəus.

Hae pris in yermama kirik yame ramərhakə. In ravəh nar miragh mavi nitə mamor sakrefaes kin mə Kughen tukrivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmama. Newk minə fam kasarukun daes tukun mə pa nhagin e ye pris minə a in tukruə mamor wok kape hae pris kape newk kirikianə.

Herod Niutestamen ramvsao kin narmama kuas nhagriə e Herod.

1. *Herod Ehuə* in king kape provins e Judia nipig Yesu rimnarha-pə. In e rimə tukhopni Yesu ye nipig yame rimnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuə yame rimnamaru ye nipig Yesu rimnarha. In rimnamaru ye tanə e Galili ye nipig a Yesu rimamor wok mamni-erhav nægkiarien kape Kughen iran. In e in rimikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nipig Jon Baptaes rimini-əhu in mə tukripəh nikirien Herodias, rimmərəru ta kapan kapə Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nipig nəmə Isrel kimisərip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rimini mə Yesu tukraməkeikei mimhə.

3. *Herod Agripa Kirikianə* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimmor ahas pən kimi aposol minə nipig Yesu rimamhə mamragh min mamvən ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rimnausit pik, Kughen rimmor narpinien kimin, ramamhə mim minə kimisən tipeuə iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kiraru* in ji Herod Agripa Kirikianə. Herod a in a rimnamarə ye nipig kape Pol, mamətəriğ kin nægkiarien kafan nipig rimmərəru ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nægkiarien akwas kirik kape nəmə Isrel. Nipran ramni mə “Havəh si haktə” uə “Vəh miragh.”

Ji yermamə Nipran rimə in yermamə əmə kirik. Mərig profet Esikel rimivəh nahag a maməgkiar atuk iran. Yesu rivəh nahag a mamor mə in yemehuə kirik rəmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasəkir nəgkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame raməkir nəgkiarien kape narmamə mə rameikuə uə raməfrah. Mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə tuk nakapirien loa.

Kristo in nahag. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, nipran e ramni mimə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.” Nəmə Isrel kimnhawhin kwən a Kristo mə tukruə, kisəm mə pa e nhagin in Kristo. Nəmə Isrel khapsaah khamə pəh nien mə Yesu in Kristo, meinai kisəm mə Yesu in yermamə apnapig əmə, kafan nar kirik rikək. Mərig narəyen kape Yesu rimnor nəgkiarien minə kape profet tu minə rimauə minor nəfrakisien kin, ramhajoun pən mə Yesu in Kristo.

Leprosi in nəmhayen kirik yame ror yermamə rəmhir-əmhir, tikin raməta. Tukmə yermamə ravəh nəmhayen a leprosi mərer ipakə tuk yermamə kirik, rirkun nivəhsi-pəniien kimi yermamə ai. Ror pən kin narmamə kamhagin pik kin nəmhayen a leprosi mə in nəmhayen ətən.

Lifaet in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmə Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rirkun nuəyen mə pris.

Loa kape Moses ramni ye nəkwəkwə kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu əgkap, mərig raməmir ye kwerkwan ye tanə apa Isrel, kini rehuə pik, mavi rəmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaea in nəgkiarien kape nəmə Isrel nipran rəmhen əmə kin Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.”

Nanmin kape Kughen in rəmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakə, irisir kirikianə.

Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmə Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmə Isrel kəsig pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

Narmaruyen kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nipran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nimirghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nəviginien Rhakə in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nimhayen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen In translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.” Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kini mamor mə yermamə tukrivəhsi-pən nisaiyen mivəh-si haktə In.

Nimə Ehuə kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kini in kirikianə əmə, ye taon kape nəmə Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmə Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmə Rom kimisarkwəsis nimə a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehuə kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin

pisin. Nəmhajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nəgkiarien aikin, mərig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel rīpəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasig nipran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien ruə, mivi-ərokin əriə. Mhopni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Əm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapiet huvə kirik yame raməmir apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniyen nəgkiarien kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nipran e nirpenien.

Sabat Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to rīpəh nivəniyen ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə mə tukhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e

tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar mıragh yame ramhə uə yame rahas, to kípəh norien sakrefaes kın.

Sakomsaes Kughen rımını-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karın əriə pəh kafan. Tukmə nıpiğ yerman rarha mivəh nıpiğ eit, kivəh nao kımın ramuh pən mə ravəh nihuvəyən yame Kughen rımivəhsi-pən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rımnhajoun mə norien kape sakomsaes rıukreikın ai taktakun. Sakomsaes to rıpəh nıvəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfrakisien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kımik mərai ta nahasien yerkim.

Setan ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nıpran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kırık kape Kughen kupan yame rımmamor norien has mıpəh nıkwasıgien kın nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kın ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kısıwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kırık ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rımivəhsi-pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikın (Hib 12:18-24).

Sisa pa rımə nhag yermamə mərig in nehuəyən rəmhen kın presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kın ji Kughen.

Slef in yermamə kırık yame ramor wok əmə mıpəh nıvəhyen nərok iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərigien kape yemehua kafan, mərig rıpəh nəri-pənien nərigien kafan.

Wit in nai kırık rəmhen kın raes, kaməkwei-əkwei, kwənkwan raməsaah, maməpəh tikin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kın.

Yalgita in nar mıragh ehuə kırık rahas pik yame raməmır ye nəkwəkwə kape Revelesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarien Mınə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə mınə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mınə tatə

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovın kımhə tan kın

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurækien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pæn kimi næmæhuak minæ

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irætawæ

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rimnor tokrei tanæ

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrækir narmamæ

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nimirin

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh miragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pəniən tuk piraovın pisin

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehua

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nakwākwa kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Naviginien rhaka

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Nawsaoyen huva

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatatayen***Yermamə ramhatətə ye Kughen, Kughen ravəh mirgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatatayen

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhayen

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

*Namehuə ye niməhuak***Norien kape nəmehuə ye niməhuak**

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarjen ramvən kimi nəmehuə minə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə minə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyen piraovin

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyen nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Napısien kin ninimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

Nəhuakien kimi Kughen
Norien kape nəhuakien

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tiksın ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig autən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

*Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has***Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has**

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyen yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

*Norkeikiyen***Kughen rorkeiki narmamə m-fam**

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeiki masorkeiki Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeiki misorkeiki narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

*Norien has***?Naha e norien has?**

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye nərigien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

*Rao ye neai***Swatuk kape nıvənien ye rao ye neai**

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai rəmhen kın naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye ni^vəhsipən-vəhsipənien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuəyen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

Yesu Kristo

Yesu in ji Kughen

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu rimauə ye tokrei tanə rəmhən kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rimnor nimtätien minə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimharaptəṛəkin Yesu misor narpinien kinin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwəṛəkin pən Yesu ye nai kamarkwao kin

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kin nıprai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimirerig-pən ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrirerig pə ye tokrei tanə

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13